

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI BÖLÜMÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

(667 Sayılı KHK ile kapatılan Fatih Üniversitesi Mezuniyet Tezi)

ÖZBEK SANATKARI DEDEHAN HASAN'IN ESERLERİ
(Giriş-İnceleme-Metin)

Belma BAÇ

Tez Danışmanı:

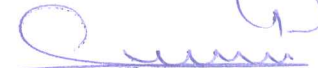
Doç. Dr. Nodirkhon KHASANOV

İstanbul-2016

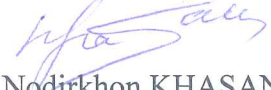
ONAYLAMA SAYFASI

Öğrenci : Belma BAÇ
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
Tez Konusu : Özbek Sanatkarı Dedehan Hasan'ın Eserleri (Giriş-İnceleme-
Metin)
Tez Tarihi : Haziran 2016

Bu tezin şekil ve içerik açısından Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Kılavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

Prof. Dr. Cevdet NERGİZ
Anabilim Dalı Başkanı V.

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı 511613012 numaralı öğrencisi Belma BAÇ tarafından hazırlanan bu tezin Yüksek Lisans Tezinde bulunması gereken yeterliliğe, kapsama ve niteliğe sahip olduğunu onaylıyorum.

Doç. Dr. Nodirkhon KHASANOV
Tez Danışmanı

Tez Sınavı Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Nodirkhon KHASANOV (Tez Danışmanı)
Yrd. Doç. Dr. Kalmamat KULAMSHAEV
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali EROĞLU

Bu tezin, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Kılavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

Prof. Dr. Mehmet KARAKUYU
MÜDÜR

ETİK BEYANNAMESİ

Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı,
- Tezin içerdiği yenilik ve sonuçların başka bir yerden alınmadığını beyan ederim.

İmza

Belma BAÇ

Üniversite :Fatih Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Nodirxon KHASANOV
Tez Tarihi : Haziran 2016

ÖZET

ÖZBEK SANATKÂRI DEDEHAN HASAN'IN ESERLERİ (GİRİŞ-İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)

Belma BAÇ

Türkistan'da Bağımsızlık öncesi ve sonrasında çalışmalarına devam eden ve halkı bilinçlendirmek ve özgürlük için mücadele ederek farklı alanlarda eserler kaleme alan aydınlar vardır. Bu tezde biz, bunlardan biri olan, şair, bestekar, ozan ve milli istiklal için mücadele eden Özbek aydını Dedehan Hasan'ın hayatı, özgürlük savaşı, düşünce dünyası ve eserlerini incelemeye çalıştık. Ayrıca tezde Dedehan Hasan'ın dört manzum kitabını Türkiye Türkçesine aktardık.

Tez üç ana bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde 1990'lı yıllarda Özbekistan'ın siyasi, sosyal, edebi durumu ve aydınların Sovyet rejimine karşı mücadelesine değinilmiştir. İkinci bölümde, Dedehan Hasan'ın hayatı, düşüncesi ve Türkistan özgürlüğü mücadelesi üzerine durulmuştur. Üçüncü bölümde yazarın dört orijinal kitabı olan “Şeyda Gönlüm”, “Şah-ı Merdan Sayları”, “Çimenimden Ayırma”, “Bahar Gelir Bağlara”, Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Tez, sonuç, bibliyografya ve özgeçmiş ile sona ermiştir.

Dedehan Hasan'ın sanata ilgisi şiirle olmuştur. Ali Şiir Nevai, Atayi Belhi, Mevlana Sekkaki, Baba Rahim Meşreb, Hoca Nazar Hüveyda, Sadi Şirazi gibi sanatkarların eserlerini okuyup onlardan esinlenerek şiirler yazmıştır. Edebiyata sevgi ve aşk şiirleriyle başlar. Daha sonra siyasi bakış açısı değişerek vatan ve millet konulu şiirler yazmıştır. Türk yurdunun evladı olarak yurdun geleceği ve saadeti için hep mücadele etmiştir. Bugün 75 yaşında olan Dedehan Hasan hala şiir yazıp beste yapar. Ve kendisi Özbek yazarlar birliğinden emeklidir.

Anahtar Kelimeler: Türkistan, Özbek Edebiyatı, Dedehan Hasan, Şair.

University : Fatih University
Institute : Institute of Social Sciences
Department : Modern Turkic Language and Literatures
Thesis Advisor : Doç. Dr. Nodirxon KHASANOV
Degree Awarded and Date : June 2016

ABSTRACT

WORKS OF UZBEK ARTİST DADAHON HASAN (İNTRODUCTION, ANALYSIS, TEXT, DİCTIONARY)

Belma BAÇ

There are some intellectuals in Turkistan who are continueing their studies after and before freedom and are struggling to arouse public awareness by writings books in diffrent areas. In this thesis, we aimed to examine. Dedehan Hasan's life an Uzbek intellectual who is one of them as a poet, composer and folk poet, his struggle for freedom, his ideas and Works. Additionally we translated Dedehan Hasan's 4 books into Turkish in this thesis.

This thesis consists of three maiin sections. In the first section Uzbekistan political, special and literatural aspectsand intellectuals struggle against the Soviet regime were talked about. In the second section, Dedehan Hasan's life, thought and struggle fort he freedom of Turkistan was dealt with. In the third section his Works "Şeyda Gönlüm (My Crazy Heart)", "Şah-ı Meydan Sayları", "Çimenimden Ayırma", and "Bahar Gelir Bağlara" were transformed şnto Turkish Language in Turkey. Thesis ends with conclusion bibliography and biography.

Dedehan Hasan's interest in art actualised with poem. He wrote Works by inspring from those of Ali Şir Nevai, Atayi Belhi, Mevlana, Sekkaki, Baba Rahim Meşreb, Hodja Nazar Rüveyda, Sadi Şirazi. He started litetature with lyric poems. Later on, his political poit of view changed and he wrote poems with the theme of country and nation. He always struggled fort he future and happiness of the country as a child of Turkish country. Dedehan Hasan now at the age of 75. Still continues to write poems and to compose music. He is a retired person from the Association of Uzbek Writers.

Key Words : Turkestan, Uzbek Literature, Dedehan Hasan, Poet

ÖNSÖZ

Asırlardır büyük tarihlere, devletlere ve edebiyata sahne olan Türkistan toprakları maalesef hanlıkların (Buhara–Hive–Hokant) kendi iç çatışmaları ve çekişmelerinden dolayı zayıflayarak Rusların eline geçmiştir. Düşüncesiz hareketlerinden dolayı Çar Rusyası’nın hakimiyeti altında kalan Türkistan, 1917 yılında Sovyet Rusyası’nın hakimiyetinde yaşamaya başlamıştır.

O yıllarda halkın arasından vatanperver, milletperver, bilimperver kişiler yetişmiştir. Bu aydınlar kendilerini tamamen yok etmeyip ellerinden geldiği kadarıyla mücadele etmişlerdir. Bizde Sovyet döneminde ve Bağımsızlık döneminde mücadele eden, bugün bizim şansımıza hala hayatta olan önemli aydın Dedehan Hasan’ı çalıştık. Onun dört tane önemli manzumesi vardır. Manzumesinde daha çok lirik şiiri vardır. Tabi milli mücadelelerinden dolayı siyasi ve sosyal şiirleri de vardır. Ayrıca daha basılmamış kitapları, şiirleri, besteleri, türküleri vardır. Dedehan’ın eserlerini incelediğimizde rejime karşı çok büyük mücadelelere yer vermiştir. Bizlerde onlara bu tezde yer verdik.

Tezimin birinci bölümünde, Bağımsızlıktan sonra Özbekistan’ın siyasi, sosyal, kültürel ve edebi durumuna değindik. Bu dönemde ne gibi serbestliğin olduğunu, hangi alanda çalışmalar yapıldığına ve dönemin aydınlarının ne gibi mücadelelere karşı karşıya geldiğine yer vermeye çalıştık. Tabi bu aydınlar sadece Bağımsızlık sonrası değil, Bağımsızlık öncesinde yer alan bazı aydınlara da yer verdik. Örneğin; Aybek, Said Ahmet, Adil Yakubov gibi..

Tezimizin ikinci bölümünde, Dedehan Hasan’ın hayatına, milli düşüncesine, edebi ve sanatsal yönü ile mücadelesine, musiki, beste ve icra yönüyle mücadelesine, gazetecilik ve yazarlık çalışmalarına, siyasi, sosyal ve kültürel çalışmalarına, son olarak da onun hakkında medyada yayınlananlara yer vermeye çalıştık.

Üçüncü bölümde Dedehan Hasan’ın sanatsal eserlerine yer verildi. Basılmış dört kitapları: “Şeyda Gönlüm”, “Şah-ı Merdan Sayıları”, “Çimenimden Ayırma”, “Bahar

Gelir Bağlara” dır. Eserleri serbest biçimde yazılmış ve Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Bu eserlerin çalışması orjinal bir çalışma olduğunu düşünöyoruz. Eserlerinde ise vatan, siyasi, sosyal, dini-tasavvufi ve Türkistan konularını işlemiştir.

Tezimde en büyük teşekkürümü Özbekistan’da benden desteğini esirgemeyen Değerli sanatkar, Dedehan HASAN’a şükranlarımı sunarım.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca benden desteğini ve ilgisini esirgemeyen, tenkit ve tavsiyeleriyle her aşamada bana yol gösteren, tezimin konusunu belirleme esnasında da yardımlarını esirgemeyen ve büyük bir titizlikle tez danışmanlığını yapan değerli hocam Doç. Dr.Nodirkhon KHASANOV’a sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Yüksek lisans eğitimim süresince manevi desteğini esirgemeyen Yrd. Doç. Dr.Kalmamat KULAMSHAEV ve Çağatay ÖZTÜRK’ e teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak da eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen anneme, babama ve kardeşlerime sonsuz teşekkürlerimi bildiririm.

Haziran, 2016

Belma BAÇ

İÇİNDEKİLER

ONAYLAMA SAYFASI	i
ETİK BEYANNAMESİ.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
BÖLÜM I.....	9
90'LI YILLARDA ÖZBEKİSTAN'DA SİYASİ, SOSYAL, KÜLTÜREL VE EDEBİ HAYAT.....	9
1.1. Aydınların Sovyet Rejimine Karşı Mücadelesi.....	9
1.1.1. Aybek (1905-1968).....	10
1.1.2. Said Ahmet (1920- 2007).....	12
1.1.3. Şükrullah Yusufoglu (1921-)	13
1.1.4. Adil Yakubov(1926 –2009)	15
1.1.5. Primkul Kadirov (1928- 2010).....	17
1.1.6. Erkin Vahidov (1936-2016).....	18
1.1.7. Abdulla Aripov (1941-)	21
1.1.8. Ötkir Haşimov(1941-).....	23
1.1.9. Rauf Parfi (1943- 2005)	24
1.1.10. Şevket Rahman (1950-1996)	27
1.1.11. Hurşid Devran (1952-).....	29
1.1.12. Tahir Kahhar (1953-)	30
1.1.13. Nazar Işankul (1962-)	33

1.1.14. İbrahim Hakkul (1947-)	34
1.2. 90'lı yıllarda Özbekistan'daki Siyasi, Sosyal, Kültürel, Edebi durum	35
BÖLÜM II	43
DEDEHAN HASAN'IN HAYATI, DÜŞÜNCESİ VE TÜRKİSTAN	
ÖZGÜRLÜĞÜ MÜCADELESİ	43
2.1. Dedehan Hasan'ın Hayat Hikayesi	43
2.2. Dedehan Hasan'ın Düşünce Dünyası ve Milli Mücadelesi	48
2.2.1 Dedehan Hasan'ın edebi ve sanatsal yönle mücadelesi	51
2.2.1.1. <i>Siyasi, sosyal, vatan, millet, din konulu şiirleri</i>	53
2.2.2 Dedehan Hasan'ın musiki, beste ve icra yönüyle mücadelesi	63
2.2.2.1. <i>Tarihi koşuklar</i>	70
2.2.2.2. <i>Lirik koşuklar</i>	70
2.2.2.3. <i>Vatan sevgisiyle yoğrulan koşuklar</i>	71
2.2.2.4. <i>Türkistan sevgisiyle yoğrulan koşuklar</i>	73
2.2.2.5. <i>Dini-tasavvufi koşuklar</i>	73
2.2.2.6. <i>Siyasi, sosyal koşuklar</i>	74
2.2.2.7. <i>Klasik Çağatayca şiirleri beste ve icralarıyla</i>	76
2.2.2.8. <i>Kendi klasik şiirlerini beste ve icralarıyla</i>	77
2.2.2.9. <i>Diğer tanınmış şairlerin siyasi, sosyal, kültürel eserlerini icra ile</i>	78
2.2.2.10. <i>Kendisinin şiir ve türkülerini besteleyerek icra ile</i>	81
2.2.3. Dedehan Hasan'ın gazetecilik ve yazarlık çalışmaları	82
2.2.4. Dedehan Hasan'ın siyasi, sosyal, kültürel çalışmaları	90
2.2.5. Dedehan Hasan hakkında medyada yayınlananlar	95
2.2.6. Dedehan Hasan'ın katıldığı programlar	113
BÖLÜM III	121
DEDEHAN HASAN'IN SANATSAL ESERLERİ	121
3.1. “Şeyda Gönlüm Eseri” (Taşkent, 1969);	121
3.2. “Şah-ı Merdan Sayıları” Eseri (Taşkent, 1980);	149

3.3. “Çimenimden Ayırma!”Eseri (Taşkent,1984);	180
3.4. “Bahar Gelir Bağlara” Eseri (Taşkent, 1990);	220
SONUÇ	305
KAYNAKLAR	310
EKLER	316
EK 1 DEDEHAN HASAN’IN GAZETELERDE VE DERGİLERDE ÇIKAN ŞİİRLERİ VE MAKALELERİ	316
EK 2 DEDEHAN HASAN’IN HAKKINDA ÇIKAN YAZILAR	320
EK 4 “ŞEYDA GÖNLÜM” KİTABINDAN ‘ANA YURDUM’,’SEVGİLİME’ ŞİİRLERİ	327
EK 4.1.KİTABIN KAPAK RESMİ	327
EK 4.2. ANA YURDUM	328
EK 4.3. SEVGİLİME	329
EK 5 “ŞAH-I MERDAN SAYLARI” KİTABINDAN ‘GÜNEŞ MESKENİ’, ‘CENNET MEKAN’ DİYARIM” ŞİİRLERİ	330
EK 5.1.KİTABIN KAPAK RESMİ	330
EK 5.2. GÜNEŞ MESKENİ	331
EK 5.3.CENNET MEKAN DİYARIM	332
EK 6 “ÇİMENİMDEN AYIRMA” KİTABINDAN İLK İKİ ŞİİRİ	333
EK 6.1.KİTABIN KAPAK RESMİ	333
EK 6.2. SERBEST ŞİİR (1)	334
EK 6.3. SERBEST ŞİİR (2)	335
EK 7 “BAHAR GELİR BAĞLARA” KİTABINDAN ‘ANA ZEMİN’, ‘RAHANIZLIK’ ŞİİRLERİ	336
EK 7.1.KİTABIN KAPAK RESMİ	336
EK 7.2. ANA ZEMİN	337
EK4 DEĞERLİ ŞAİR DEDEHAN HASAN’DAN TEBRİK...	338
EK 4 DEĞERLİ ŞAİR DEDEHAN HASAN’DAN TEBRİK... (TÜRKÇE) ..	339

ÖZ GEÇMİŞ.....	340

KISALTMALAR

a.g.e: Adı geçen eser.

a.g.m: Adı geçen makale.

bkz: Bakınız.

bs: Basım.

ISESCO: İslami Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü

KPSS: Kommunistiçeskaya Partiya Sovetskogo Soyuza (Sovyetler Birliği Komünist Partisi)

KGB: Komitet Gossudarrstvennoi Bezopastnosti (Sovyet Gizli Haber Alma Teşkilatı)

UNESCO: Brleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültürel Kurumu

no: Numara.

s: Sayfa.

S.sayı

SSCR: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri.

Sy: Sayı

yy. :Yüzyıl.

.

GİRİŞ

Türkler, İslam'ı kabul ettikten sonra siyasi, sosyal, kültürel ve edebi açılardan daha da yükselerek ve gelişerek tarihte önemli izler bıraktılar. Türkler arasında dünyaca ünlü düşünürler, ilim ve fen adamları, din âlimleri ve kumandanlar yetişti. Bunlardan İbn Sina, Ahmed Ferganî, İbn Fârâbî, Ebu Reyhan Bîrûnî, İmam Buhârî, Hakîm Tirmizî, Ebul-Leys Semerkandî, Muhammed Harezmî gibi yüzlerce sosyal ve fen bilimleri alanlarında yetişen âlimler dünya ilmine büyük katkı sağlamışlardır. Tasavvuf alanını örnek alacak olursak, Orta Asya Türkleri manevi, kültürel alt yapısıyla ve İslam'la gelişen yeni düşüncelerle Yesevîlik, Hâcegan-Nakşibendîlik, Kübrevîlik gibi dünya çapında yayılan İslam tasavvuf tarikatlarını oluşturdular. Tasavvufî düşünce zamanla Türklerin her alanında olduğu gibi edebiyat alanını da etkiledi.

Maalesef tüm Doğu dünyasını etkilediği gibi Moğol İstilas, Türkleri de derinden yaraladı. 13. ve 14. yüzyıllar boyunca Türk topraklarında hakimiyetini sürdüren Moğolların büyük bir kısmı zamanla Türkleşip Müslüman oldular. 14. yüzyılın ikinci yarısı ile 15. yüzyılda ülkede yeni siyasi değişiklikler meydana geldi. Artık Moğol hakimiyeti ve feodal dağınıklık sona erdirilir. Emir Timur başkanlığında Türk İslam devleti kuruldu. Orta Asya'daki topluluklar da özellikle Türk kabilelerini bir araya getiren Timur'dur.

15. yüzyılın sonunda Timur Devleti giderek güçlenir ve Mâverâünnehir'e doğru yayılır. Birçok ülkeleri feth eden ve 137 yıl kadar hakimiyeti devam eden Timur Devletine daha sonra Şeybaniler Devleti tarafından son verilir. Timur ve Şeybaniler döneminde savaşımlara rağmen Orta Asya'da ilim, sanat, kültür ve edebiyat gelişir. Lütî, Atayî, Ali Şîr Nevai, Hüseyin Baykara, Babür Şîbani, Ubeydî gibi onlarca klasik Çağatay sanatkarları eserleriyle Türk sanatı ve edebiyatının gelişimine önemli katkıda bulunurlar.

Ne yazık ki, 17. yüzyılda büyük Türkistan üç hanlığa ayrılır. Buhara Hanlığı, Hive Hanlığı ve 18. yüzyılda da Hokand Hanlığı kurulur. Bu dönem Türkistan tarihinde “Üç Özbek Hanlığı” adıyla bilinir. Hanlıkların arasındaki iç çekişmeler, savaşlar, tefrikalar yüzünden halk perişan hale gelir. Ve nihayet 19. yüzyılın ikinci yarısında Çar Rusyası, Orta Asya topraklarını kısa sürede ele geçirir. Türkistan mintikasında gelişen edebiyat, genel olarak üç döneme ayrılarak incelenmektedir. Klasik öncesi, Klasik ve Klasik sonrası Çağatay Edebiyatı. İlk iki dönemde Çağatay edebiyatının geliştiği ve yükseldiğini görmekteyiz. Son dönemde ise, Çağatay edebiyatının eskisi kadar gelişmediği görülür. Gerçi bu son dönemde Emiri, Nadire, Baba Rahim Meşreb, Sufi Allahyar, Agehi, Mecsup, Firuz, Azim Hacı, Hazini, Furkat, Mukimi gibi Çağatay yazarları önemli eserler vermişlerdir.

Dünyadaki birçok siyasi, sosyal ve iktisadi değişimlerin ve Orta Asyanın Çar Rusyası tarafından istila edilmesinin etkisiyle Türkistandaki düşünce ve edebiyat sahalarında “Milli Uyanış Dönemi” başlar. Bu dönemde öne çıkan İsmail Gaspıralı ‘dilde, fikirde, işte birlik’ temel görüşüyle birçok aydınları etkisi altında bırakır. Ve yaktığı ‘Ceditleşme meşalesini’¹ Türkistan da Münevver Abdurreşithanoğlu, Mahmudhoca Behbudi, Abdullah Avlani, Abdurrauf Fıtrat, Abdulla Kadiri, Çolpan gibi milli aydınlar taşımışlar.

1917 tarihinde Bolşevikler Rus Çarını yıkıp devleti ele geçirirler. Böylece Türkistan bölgesi de Sovyet hakimiyeti altına girer. Aynı yılda Türkistan muhtariyeti kurulur, ama kısa süre sonra Bolşevikler ve Ermeniler tarafından katliam şeklinde yok edilir. 1920’li ve 1930’lu yıllarda Özbekistan’da binlerce aydın ve din âlimi rejim kurbanı olur. 1941-1945 yılları arasında geçen II. Dünya Savaşında edebiyat ve sanat, savaş ve Vatan himayesi konusuna yönelir. Vatan, millet ve kahramanlık konuları bol bol işlenir. Savaş bitip daha sonra soğuk savaş dönemi başlayınca edebiyatta da bu konulara yoğunluk verilir.

¹ Cihan Çakmak, “İsmail Gaspıralı’nın ceditçi Aydın Fatih Kerimi Üzerindeki etkisi”, *Modern Türklük dergisi*, cilt 11. Sayı 4 (Aralık 2014) s.292.

Özbekistan Cumhuriyeti, 20 Haziran 1990 da egemenliğini ve 29 Ağustos 1991 de bağımsızlığını ilan eder. Bu dönemden itibaren aydınlar edebiyat, sanat, kültür gibi konular da rahatlıkla eserler verirler. Bu aydınların bazıları İbrahim Hakkul, Şevket Rahman, Nazar İşankul, Muhammed Salih ve Dedehan Hasan gibi aydınlardır.

Dedehan Hasan, hem Sovyet dönemini gören hem de bağımsızlık dönemini gören bir aydındır. Onun Sovyet döneminde çıkmış 4 büyük kitabı vardır. Ayrıca 1000 den fazla türküsü, ilahileri ve birçok makaleleri bulunur. Aslında onun için ‘Halk Şairi veya Halk Türkücüsü’ de denilebilir.

Özbekistan’ın jeopolitik konumu önemlidir. Eski medeniyetlerin mirasının üzerinde yer alan Özbekistan, Türkistan topraklarında, siyaset, sanat, edebiyat ve din gibi alanlarda önemli gelişme gösterir. Özbek edebiyatının en büyük mirası aslında Çağatay Edebiyatıdır.

Türkistan’a dahil olan Özbekistan, mintikasında binlerce yıl birikmiş ve zenginleşmiş bir tarihi medeniyete sahiptir. Özbekistan da hatta dünya uygarlığına katkıda bulunan düşünürler, bilim adamları, devlet adamları, şairler yaşamış ve büyük eserler yazmışlardır. Bu miras, bilimsel ve edebi kitaplardan, minyatürlerden ve emsalsiz mimari eserlerden oluşmaktadır ve bunlar günümüze kadar ulaşmış kıymetli eserlerdendir.

Karahanlılar, Memlükler , Gazneliler, Selçuklular, Harezmşahlar, ve Timurlular gibi devletlerle Çağatay, Buhara, Hive ve Hokand hanlıklarının hüküm sürdüğü Türkistan toprakları İslam kültür ve medeniyeti açısından büyük öneme sahiptir. Maveräünnehir, Harezm ve Fergana bölgelerinin önemli bir kısmını ve Buhara, Semerkant, Taşkent, Nesef, Tirmiz, Gürgeç gibi tarihi şehirler çok değerli ve İslam kültür mirasına ev sahipliği yapmıştır. Çeşitli dönemlerde medrese, kütüphane ve rasathaneler kurulmuştur. Ayrıca dini ilimler, fen ve tabiat bilimleri alanında âlimler yetişmiştir. Bu nedenle bu bölgeler, dünyanın sayılı ilim merkezleri haline gelmiştir. Hadis, kelâm, fıkıh, tefsir ve tasavvuf gibi ilimlerde güzel bir ekol oluşmuştur.

Özbek edebiyatı, Klasik dönem ve Yeni dönem olmak üzere ikiye ayrılır. Çağatay ve Hanlıklar devri Klasik dönem edebiyatını oluşturur. Yeni edebiyat ise, 19.

yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlar. Çağatay edebiyatından Özbek edebiyatına, Geçiş döneminden Milli uyanış ve Cedit edebiyatına, 1917 Ekim ihtilalinden Sovyetler devrine ve 1991 yılından itibaren Bağımsızlık dönemi edebiyatı vardır.

Sovyet Birliğinin kuruluşunu izleyen Özbek edebiyat tarihinin başlama sebepleri siyasi, sosyal ve tarihsel değişiklikler sonucunda ortaya çıkar ve daha sonra bağımsızlığını elde eder. Bu da Özbekistan için değerli bir mirastır. Çağatay edebiyatının 20. yüzyıl başına kadar ki kısım Özbek edebiyatının tarihini oluşturur.

Klasik Özbek edebiyatı, “Divânü Lugâti’t-Türk”, “Kutadgu Bilig”, “Atabetül-Hakayık” gibi eserler Karahanlı (11-13. yüzyıl) edebiyatın da oluşmuştur. Harezmi Türkçesi ile yazılan Nasirüddin Rabguzî’nin “Kıyasül-Enbiyâsı”, Kerderli Mahmud’un “Nehcül- Ferâdis”, Harezmi’nin “Muhabbetnâmesi” gibi eserleri oluşturan Harezmi (14. yüzyıl) edebiyatı Çağatay edebiyatı ile hanlıklar devri Özbek edebiyatını içine alan bir edebiyattır.¹

Çağatay edebiyatının başlangıç aşaması, 15. yüzyılın başlarından Nevâyî’nin ilk divanını “Garâibüs-sıgar” tertip edilene kadar ki süreçtir.² Çağatay edebiyatı Nevai-Baykara devri olarak bilinir. Başta edebiyat olmak üzere çeşitli sanat dallarında eserler verilmiştir. Farsçanın çok iyi bilindiği bu dönemde, birçok şair ve müellif bilhassa Hüseyin Baykara Farsçanın yanında Türkçeye de değer kazandırmış, hatta şairlerin bir kısmı Türkçe şiirler yazmaya başlamıştır.

Fuad Köprülü’ye göre, “Türkler’in Altın Devri” olarak adlandırdığı Çağatay dili ve edebiyatı sadece Orta Asya’da değil, bilhassa Nevai ile Osmanlı ve Azeri edebiyatları üzerinde de etkilidir. Köprülü, Şeybânî Han’ı orijinal manzumeleriyle, Ali Şir Nevai, Yesevîlik gelenekleriyle Çağatay edebiyatının tekâmülüne katkıda bulunan simâ olarak değerlendirmiştir.³

¹ Aziz Merhan, “Yazılı Özbek edebiyatı”, *C.Ü Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:31, no:2, Aralık, 2007, s.157-158.

² Tekin, Feridun. *Hanlıklar Dönemi Çağatay Edebiyatı*. Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/1 Winter 2011, s.1783, Turkey.

³ Nadirhan Hasan, “16 y.y. Çağatay Edebiyatında Yesevîlik Geleneği (Şeybânî ve Ubeydî örneği)”, *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 10/8 Spring 2013*, s.1612, Ankara, Turkey.

16. yüzyıl da Şeybaniler, Harezm ve Maverâünnehir'i, Hüseyin Baykara' nın ölümünden sonra da Horasan'ı ele geçirerek Timur hakimiyetine son verir. Baykara'dan sonra eski önemini kaybeden Herat, artık edebiyat ve kültür merkezi olmaktan da çıkar ve Semerkant, Buhara gibi şehirler yeniden önem kazanır. Bu şehirlerde devrin ilim adamları ve şairlerinin toplanmasından dolayı önemli ilim ve kültür merkezleri haline gelir.

Eskiden Timurlular devrinde Yesevi dervişlerinin gayretleriyle özellikle halk tabakası arasında görülen 'Hikmet Tarzı'nın, bu devirde bilhassa Şeyban Han ve Ubeydullah Han tarafından bu tarz şiirler yazılması ve daha sonra bir moda haline geldiği görülmüştür. Bunda Çağatay şiirine hayranlık duyan Özbek hanlarının daha çok Yesevilik geleneğine karşı gösterdikleri dini bağlılığın da rolü vardır.¹

Bu yüzyılda Çağatayca sadece klasik şiir dili olarak değil, kültür dili olarak da önemli bir gelişme göstermiştir. Nevai ve Yesevi tarzı şiirlerden başka dini ve tarihi konularda da manzum ve mensur birçok eserler yazılmıştır. "Bu dönemin en önemli şairleri Bayram Han, Ubeydullah Han, Şeybani Han, Kamran Han ve Babür'dür."²

Türkistan'da Timur devletinin parçalanmasıyla bu coğrafya, üç hanlığa bölünür. Bu dönemde Harezm, Hokand ve Buhara hanlıkları, Türkistan'a hükmeder.³ Fuad Köprülü, 17. ve 19. yüzyıllar da edebiyatın "gerileme ve çöküş devri" olduğunu, Çağatay edebiyatının da bu dönemde hiçbir büyük şair yetiştiremediğini ve mevcut şairlerin de önceki başarılı şairleri taklitten öteye gidemediklerini söylemektedir.⁴

¹Kemal Eraslan, *Çağatay Edebiyatı*, (cilt: 08) s.173.

² Yusuf Çetindağ, *Ali Şir Nevai* (İstanbul: Kaynak yayınları, 2010) s.89.

³ Fatma Açık, *Özbek Edebiyatı*, (Ankara: Alp yayınevi, Mart 2007) s.12.

⁴Feridun Tekin, "Hanlıklar Dönemi Çağatay Edebiyatı", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 6/1 Winter 2011, s. 1783, Turkey.

Harezm edebiyatında Nevâyî geleneğini devam ettiren güçlü şairlerin yanı sıra, önemli tercüman ve vakanüvistler¹ de yetiştirmiştir. Bu edebî muhitinin önemli temsilcileri Munis, Âgehî ve Kâmil Harezmi'dir.

Buhara edebiyatı, yaşanan çeşitli siyasi çalkantılara rağmen edebiyat alanındaki canlılığını devam ettirir. Edebi muhitte Mirza Sadık, Mirza Hasret, Perî Hisarî, Mücrim-Âbid, Şevkî Kettekorganî ve Hırâmî gibi yetenekli şairleri yetiştir.

Hokand edebiyatının önemli şairleri Gâzî, Mahmur, Emîrî, Hiclet, Edâ, Üveysî, Nâdire'dir. Nâzil Hokand hanlığında, destancılık geleneği vardır ve çeşitli konularda birçok destan kaleme alınmıştır. Hâzık'ın "Yusuf u Züleyhâ", Üveysî'nin "Şehzâde Hasan ve Hüseyin" ve "Vakîât-ı Muhammed Ali Han" destanları, Nâdir'in "Heft Gül-şen", Gülhanî'nin "Zarbü'l-mesel" destanları günümüze kadar ulaşmıştır.

Yeni Özbek edebiyatı Çarlık Rusyası'nın 1910 yılından Türkistan'daki egemenliği döneminde edebiyatın özellikle hikâye, roman ve tiyatro gibi yeni türleri Özbek edebiyatında görülmeye başlar. Bu yıllara kadar devam eden Geçiş dönemi edebiyatını Cedit edebiyatı izler. Cedit edebiyatı, Bolşevik Devrimi 1917 yıllarına kadar varlığını devam ettirir. Cedit döneminde aktif olan yazar ve aydınlar Siddikiy Aczi, Mahmudhoca Behbudi, Munavvarkari Abduraşidhonov, Abdulla Avlani, Abdurauf Fitrat'tır. Eserlerindeki konular daha çok pedagojik amaçlıdır. Tabi zenginleri, din adamlarını ve Rus sömürgeciliğini de karalamaktan vazgeçmezler.

1919 yılında Taşkent'te "Çağatoy gurungi" adında dil, edebiyat ve kültür derneği kurulur. Çolpan, Maşrik Yunusov Elbek, Gulam Zafariy gibi milliyetçi şair ve yazarları da etrafında toplamış ve bu derneğin kurucusu Abdurauf Fitrat'tır. 1922 yılında ise yeni sisteme karşı milliyetçi ve pankürtçü fikirler nedeniyle kapatıldı. Cedit edebiyatı Özbek romancılığının öncüsü Abdulla Kadiriyy'den başka Özbek Sovyet şiirinin ve tiyatrosunun kurucusu Hamza Hakimzada Niyaziyy, Abdurauf Fitrat, Abduhamid Süleyman Çolpan döneme damgalarını vurdu.

¹ Osmanlı Devleti'nde zamanın olaylarını tespit etmek ve yazmakla görevli devlet tarihçisi.

Sovyet devri edebiyatı 1917 ve 1991 yılları arasında Sovyet sistemine uygun eserler ortaya koyan bir edebiyattır. Halk sömürgecilikten, yerel yönetimlerin keyfi uygulamalarından bıkmış, kendilerine eşitlik, özgürlük ve refahı getirme vaadinde bulunan yeni sistemi kabul etmiştir. 1930 yılında Komünist Partisi Merkez Komitesinin 23 Nisan 1932 tarihinde Sovyetler Birliğindeki bütün edebiyat teşkilatları kapatılarak yerine Sovyet Yazarlar Birliğinin kurulması gerektiği kararı alındı. Toplumcu gerçekçilik (sosyalist - realizm) Sovyetler Birliğinin resmi sanat ve edebiyat yöntemi olarak benimsenir. Sovyet Yazarlar Birliğinin kuruluşundan sonra 1934 tarihinde Özbekistan yazarlar birliği kurulur.

1941 yılında Sovyetler birliğinin, İkinci Dünya Savaşından 1945 yılına kadar Özbek şair ve yazarları eserlerinde savaş konularını işlemişlerdir. Hamid Alimcan, Gafur Gulam, Aybek, Zulfiya Israilova gibi aydınların eserlerinde bu konular karşımıza çıkar.

1960 lı ve 1970 li yıllarda siyasal ve ekonomik durgunluklar Sovyet toplumunda ve edebiyatında gerilemeyi gösterir. 1980’den sonra toplumsal ve siyasal değişimle beraber din ve ulusal özgürlük gibi konularda eserler verilir.

Bağımsızlık devri edebiyatı, 1990’dan sonra varlığını gösterir. “Mustakillik yada İstiklal” dönemi edebiyatı da diyebileceğimiz bu edebiyat, arayışın ve kendine dönüşün edebiyatıdır. Onda “Millilik” konusu ağır basar. Burada özellikle insan ruhunun ve duygularının ele alındığı şiir, roman, hikâye, piyes gibi çok yönlü türlerde eserler verilmektedir. Dönemin önemli sanatkarları Ötkir Haşimov, Tahir Kahhar, Hurşid Devran, Şevket Rahman ve Dedehan Hasan gibi isimlerdir.

Bu değerli sanatkarlar arasında Dedehan Hasan farklı bir konumdadır. Çünkü kendisi sadece şair değil, besteci, türkücü ve iyi bir tenkitçidir. O, yeteneklerinden dolayı diğer sanatkarlardan bir adım öndedir. Hem klasik hem de modern tarzda beste yapıp söyler. Ayrıca halkın sesi olmayı başaran tek sanatçıdır. Çünkü halkın derdini ve isteklerini türküleriyle duyurmayı başarmıştır. Sovyet döneminde yaşamasına rağmen eserleri ve türküleriyle yılmadan Sovyet yönetimiyle mücadele etmiştir. Bağımsızlıktan sonra kendisi ve halkı rahata kavuşur. Konserler verir,

söyleşiler yapar ve çeşitli derneklere üye olur. Bizde bu cengaver sanatçının hayatını, eserlerini, düşünce dünyasını ve edebi ve sanatsal yönüyle mücadelesini kısaca her yönüyle zengin olan Dedehan Hasan'ı aşağıdaki bölümlerde anlatmaya çalıştık.

BÖLÜM I

90'LI YILLARDA ÖZBEKİSTAN'DA SİYASİ, SOSYAL, KÜLTÜREL VE EDEBİ HAYAT

1.1. Aydınların Sovyet Rejimine Karşı Mücadelesi

Özbek edebiyatı, çok köklü bir geçmişe sahiptir. Ahmet Yesevi'den Atai'ye, Nevai'den Meşreb'e, Furkat'tan Mukimi'ye, Çolpan'dan Osman Nasır'a Aybek'ten Şeyhzade'ye, Abdullah Aripov'dan Erkin Vahidov ve Rauf Parfi'ye kadar Türkistan sanatkarları eserleri ile milletin yolunu aydınlatır.

20. asır Özbek şiirinin pınar başları olan ve istiklal arzularıyla dertlenip bu yolda bedel ödeyen Abdulla Kadiri, Çolpan, Osman Nasır, Aybek, Mirtemir, Şeyhzade, Said Ahmed, Şükrullah, Rauf Parfi gibi sanatkarlar güzel şiirleriyle Özbek edebiyatını zenginleştirdiler. Şiir ile beraber roman, kıssa, tiyatro ve hikaye gibi türlerde de eserler verilir.

Sovyet rejimine karşı birçok yazar ve şairler mücadele verirler. Binden fazla yazar eline silah alarak doğrudan savaşa katılır, diğer yazarlar ise keskin kalem ile düşmana karşı savaşır. Hatta genç şairlerden Hasan Said'in "Biz Yeneceğiz", "Yemin", "Marş" gibi şiirleri savaş meydanlarında yazılmıştır. Bir şiir kitabında "Bu şiirleri yazarken sağ elimde kalem, sol elimde tabancanın horozu vardı. Çok uzaklarda yerler gümbürdeyerek yanıyordu. Yanan köylerden kara duman kıvrıla kıvrıla yükseliyordu." diye açıklama yapmıştır.

Bu dönemde aydınlar vatanseverlik, dostluk, kahramanlık gibi konulara yer verdiler. Ayrıca, eserlerde cephe olayı anlatılır. Hayat hikayelerinde cepheye giden erkeklerin yerine çalışan pamukçu kızlar, çocuklar ve ihtiyarların fedakarca çalışmaları anlatılmıştır.

Dönemin Komünist Partisi, aydınları baskı altına alır, onları takip eder ve gözetim altında tutmuştur. Şehzade, Said Ahmet, Şuhrat, Şükrullah gibi yetenekli aydınları cezaevine konulup sürgün edilmiştir. Aybek, Mirkerim Asım, Turab Tola gibi yazarlara da haksız yere "Milliyetçi" damgası basılmıştır.

Kısaca, Sovyet rejiminin ağır bastığı bir dönemde Özbek Edebiyatı müdahalelere rağmen gelişir. Bu durum, aydınların eserlerinde açık bir şekilde görülür. Aşağıda aydınların hayatları ve Sovyet rejimi ile mücadeleleri anlatılır.

1.1.1. Aybek (1905-1968)

Asıl adı Musa Taşmuhammedoğlu olan Aybek, 1940'lı yıllarda bilim adamı ve yazar olarak büyük ün kazanmıştır. 1943 yılında Özbekistan İlimler Akademisi üyesi olmuştur.

1945'li ve 1949'lu yıllarında Özbekistan Yazarlar Birliği'nin başkanlığını ve “Şark Yıldızı” adlı edebiyat dergisinin yazı işleri müdürlüğünü yapar.¹

Aybek, “Türkistancı damgası” yiyen milliyetçi bir yazardır. 1920'li, 1930'lu, 1940'lı yıllarda halka milli duyguları aşılama için tarihe başvurmuştur. Çünkü tarihi sevdiren onları mazi mirasından koparmamaya çalışmıştır. Ali Şir Nevai, Mirza Uluğbek ile ilgili tarihi eserler yazıp onların diliyle kendi fikirlerini beyan etmiştir. Nevai'yi yazmasının nedeni, o dönemin sadece ona izin verilmiş olmasıdır.

Aybek, Çolpan'ın öğrencisidir. Eserlerinde Çolpan'ın etkileri görülür. İlk şiiri, “Armuğan” adlı antolojide 1922 yılında, ilk kitabı da 1926 yılında “Tuyğular” (Duygular) adıyla basılır. Bu eserini Çolpan'la birlikte sembolist Rus şairlerinin tesiri altında kalarak ele alır. “Köngil Neyleri” (Gönül neyleri) 1929 ve Meş'ale (1932) adlı kitaplarında da sembolik olarak güzellikleri ve değişen hayat manzaralarını anlatır.

“Dilber devr kızı” (1931) adlı kitabında 20'li yıllarındaki Özbek kadınlarının hürriyet mücadelesini anlatır. “Öç” (1932), “Bahtigül ve Sağındık” (1933), Özbek ve Kazak kadınlarının 20.Yüzyılın başlarındaki ağır hayatını, “Temirçi Cora” (1933) burada ise 1917 yılında Rusya'da meydana gelen siyasî değişikliklerle iç savaşı anlatır.

¹Ertuğrul Yaman, *Çağdaş Özbek şiiri*, (Ankara: Akçağ yayınları, 2015), s.54.

Şiirlerinde Vatan kavramı önemli bir yer tutar. Sovyet döneminde Sovyetler birliğinin tek vatan olduğu hakkında propaganda yapılırken Aybek, Özbek okuyucusuna anavatan duygusunu aşıl原因an şairlerden olmuştur. “Yiğitlere” adlı şiirinde savaş yıllarındaki tarihi olaylara dayanarak eski Türkistan’ı övmüştür. Aybek, Özbek roman sanatının gelişmesine hizmet etmiştir. İlk romanı 1940 yılında “Kutlu Kan” yayımlanır. Romanda Özbeklerin Sovyetlere karşı mücadelesi hikaye edilmiştir.

Aybek; şair, romancı, tercüman, edebiyatçı, dilci, ilim adamı ve iktisatçı olarak birçok eser verdi. Ve bizlere, edebî ve ilmî değeri bulunan zengin bir külliyat bıraktı. Kendisi hayattayken de yüzden fazla kitabı, on cilt hâlinde Tenlengen Eserler’i neşredildi. Öldükten sonra eserleri, Tola Eserler Toplamı adıyla on dokuz cilt hâlinde Özbekçe ve Rusça olarak basılmıştır.

“1937 yılında Nevâiy adlı destanını yazdı. Özbek kadınlarının II. Dünya Savaşı sırasındaki fedakârlıklarını tasvir etti. “Hamza” (1948) adlı destanında, şair Hamza Hekimzâde Niyazi’nin hayatını hikâye etti. 1949 yılındaki Pakistan gezisiyle ilgili intibalarını “Zafer ve Zehra” (1950) ve “Haqqoylar” (1952) adlı destanlarında anlattı. “Devrim Cerahati” (1965) adlı destanında, II. Dünya Savaşı sırasında Japonya’nın Hiroşima ve Nagazaki şehirlerine atom bombası atılmasını, insanlık tarihinde karanlık bir sayfa olarak değerlendirdi. Son destanı olan “Gülü ve Nevâiy” de ise, şair Ali Şîr Nevâî hakkında halk arasında anlatılan rivayetleri toplayarak edebî eser hâline getirdi.”¹ 1 Eylül 1968 yılında vefat etti.

Aybek, eserlerindeki fikir ve gayeleriyle okuyucuya Sovyet rejiminin asıl amacını ve gerçek yüzünü göstermeye çalışır. Eserlerinde vatan ve milli duygulara ağırlıklı olarak yer verir.

¹ Fatma Açık, *Özbek Edebiyatı*, (Ankara: Alp yayınevi, 2007) s.135.

1.1.2. Said Ahmet (1920- 2007)

1920’de Taşkent’te dünyaya geldi. Kıssa, hikaye, roman ve komedi türündeki eserleri ile Özbek dili ve edebiyatına değer katan yazarlardandır. 1940’lı yıllarda yazmaya başlayan Said Ahmet eğitiminden sonra “Muştum dergisi”, Radyo Komitesi(1948-1950) , Kızıl Özbekistan Gazetesi (1943-1947) ve Şark Yıldızı (1948-1950) dergisi ve Özbekistan yazarlar birliğinde çalışmıştır. Hatta onun ilk yazısı “Ishqivoz” hiciv türünde olup Mushtum dergisinde yayımlanmıştır.

Said Ahmet’in ilk kitabı “Tortiq” (1940), hikayeler toplamıdır. İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında çok sayıda hikaye ve kıssa yazan Said Ahmet’in yazıları genellikle yaşadığı devrin güncel konularıyla ilgilidir. “Er yürek” (1942), “Fargona Hikoyalari” (19489, “Muhabbat” (1949) gibi hikaye kitapları ile “Hazina Hayqiriq”, “Rahmet Azizlarim” gibi hikayelerinde savaşın dehşeti ve savaş kahramanlarına övgü vardır. ¹

Said Ahmet’in hikayelerinde Aybek, Gafur Gulam ve Abdulla Kahhar etkisi görülmektedir. Şöhretini hicivlerinden alır ve geleneğine bağlı bir yazardır. Milli ve manevi değerlerden yoksun ne varsa reddetmiştir. Bu türdeki bazı eserleri; “Xanka Bilan Tanka”, “Lampa Shiska”dır ve bu eserler Özbek radyo ve televizyonlarında tiyatro şeklinde sergilenmiştir.

Said Ahmet, usta bir nesir yazarıdır. “Qadrdon Dalalar”, “Hukm” (1958) kıssaları ile “Ufq” (1964), “Jimjitlik” (1988) romanları onun nesir alanındaki önemli yapıtlarıdır. “Ufk” romanında II. Dünya Savaşı sırasında cephe gerisinde hizmet gören çiftçilerin azim ve gayretleri ibretli bir dille anlatılır. “Qirq Besh Kun”, “Hijron Kunlarida” ve “Ufq Bosagasida” adlı üç kitaptan ibaret olan bu romanın devamında savaş öncesi ve sonrası yaşantı tasvir edilmektedir. “Jimtilik” romanında ise, durgunluk devri yılları konu edilir.² Said Ahmet Sovyet döneminin çok önemli yazarlarından biridir. Yazdığı eserlerde geçirdiği sıkıntılı dönemlere yer vermiştir. O ve dava arkadaşları

¹ Emek Üşenmez, *Yeni Özbek Edebiyatı*, (Ankara: Akçağ yayınları ,2013) s.174.

² Üşenmez, s.174.

1940'lı ve 1950'li yılların başında tekrar başlayan ikinci “aydın katliamı” nda siyasi suçlu olarak hapsedildi.

Tiyatro yazarlığı ve mütercim sıfatıyla da tanınan Said Ahmed'in “Kelinler Qozgoloni”, “Kuyov” gibi tiyatro eserleri meşhurdur. B. Polevoy, A. Musatov, O. Gonchar gibi yazarlardan Özbek Türkçesine aktarmalar yapan Said Ahmet genel anlamda ele alındığı hiciv tarzı eserleri ile tanınmış bir nesir yazarıdır.¹

Özbekistan halk yazarı, Özbekistan kahramanı, Dostluk mükafatı sahibi ve Hamza ödülü sahibidir. Said Ahmet eserleri 1980 yılların başlarında dört cilt olarak yayınlanır ve 1989 yılında ise, onun ikinci romanı olan “Jimtilik” neşredilmiştir.

Said Ahmet 2007 yılında hayatını kaybetti.

1.1.3. Şükrullah Yusufoglu (1921-)

1921 yılında Taşkent'te dünyaya gelmiştir. Babası Hafız Yusuf'tur. Demiryolu idaresinde çalışan dindar bir hekimdir. Şairin annesi için “ilk öğretmeni” ve “şairin ahengini kulağına ilk üfleyen kişi” olduğu söylenir. 1935'te Taşkent pedagoji bilim yurdundan mezun olunca bir süre Karakalpakistan'da öğretmen olarak çalışır. Özbek dili ve edebi yayındaki bölümünde eğitimini tamamlayıp filoloji fakültesinde asistan olur. Şükrullah 1930'ların sonlarında “Katağan” (ağır baskı) olan ilk şiirini yazmaya başlar.

Şair, ceditçileri kendine örnek alır ve onların üslubunu devam ettirdi. Herkesi savaşa seferber ettirebilmek için edebi eserlerde milli konulara ve tarihi büyük şahsiyetlere yer verdi. Zafer sarhoşu Stalin tanrılaştırılır ve onun aleyhinde konuşmak yasaktı.

Komite, yeni dönemde edebiyatının hayatın gerçeğine uygun şekilde anlatmaya, Sovyet toplumu ve Sovyet insanı hakkında ideolojik ve estetik açısından eserler

¹ Üşenmez, a.g.e, s.174

vermeyi ifade eder.¹ Ayrıca Şükrullah, dönemin rejimine karşı çıkan aydınların hapse atılmasından eserlerinde değinmeye çalışır.

Şükrullah, sadece şiiri değil, tiyatro ve romanda kaleme almıştır. Romanlarında ele aldığı konular askerlerin metanetini, savaşın vahşetini ve halkların dostluğunu yüceltmıştır. Hatta, “Kefensiz Kömilgenler” ve “Tirik Ruhlar” adlı romanları, Özbek edebiyatı için önemli olan eserlerdendir.

Şükrullah ilk eserlerini 1945’li ve 1956’lı yıllarda komünizm ideolojisine ve sanat hürriyetine boğar. Onda, “Sovyet hayatının sadece olumlu ve güzel taraflarını göstermek ve bu hayattaki zıtlıkları ve çirkinlikleri tasvir etmemek” fikri hakimdir.

Şükrullah, 1960’lı yıllarda Erkin Vahidov, Abdullah Aripov ve Rauf Parfi sayesinde yeniden yükselişe geçer. Bu büyük üç şair, ‘kendinde başlayıp kendinde biten ve asaleti de buradan gelen gerçek sanat eserine can veren yiğitlerdir.

1960’lı ve 1970’li yıllarda yeni şiir kitapları, destanlar, piyesler ve nesir türünde birçok eser verir. 31 yaşında “halk düşmanı” olarak ilan edilir ve Sibirya’ya gönderilir. Şükrullah da korku, Sovyet rejimini besleyen ve yaşatan en önemli güçtür.

“Tirik Ruhlar” adlı eserinde, teyzesinin oğlu olan Ubeydullah Hocayev ile Fitrat, Behbudi, Münevver kari, Çolpan şahsiyetlerin başından geçen olaylara dair belgeleri titiz bir tarihçi gibi işlemiştir. Roman “hürriyet verilmez alınır” fikri etrafında döner.”²

“Kefensiz Gömülenler” adını ‘Kampta, ölenlerin ölüm sebepleri araştırmaları sonucunda, ölen kişinin ayağına bir künye bağlanarak bir yere götürüp, orada üstünde ne varsa soyup, sonra da kefensiz olarak toprağa gömerlerdi. Burada zamansız ölüp kefensiz gömülenleri düşünürken nedense birden Abdullah Kadiri, Ekmel İkramoğlu, OsmanNasır gibi Özbek halkının büyük evlatlarının yok olup gidişleri gözümün önüne geliverdi...”³ Şükrullah, bu sebepten dolayı kitabın adına “Kefensiz gömülenler” koymuştur.

Şükrullah’ın, “Cevahirat sandığı” ve “Kasisli dünya” adlı eserlerinde hapisane ve çalışma kampları dışındaki hayatına dair anılar, hürriyet ve milli değerler hakkındaki düşünceler yer almaktadır.

¹ Yusufoglu-Şükrullah “*Kefensiz Gömülenler*”. Çeviren; Şuayip Karakaş, (Ankara: Berikan yayınevi, 2009) s.11.

² Karakaş, s.161-162.

³ Bice Hayati, *Şükrullah Yusufoglu ‘Kefensiz Gömülenler’*, (OAKA Kitap incelemeleri), (İstanbul, İtil yayınlar), s.189-190.

Şükrullah, eserlerinde Sovyet rejimi hakkındaki fikirlerini ortaya koyar. O, haksızlıklara ve ağır işkencelere maruz kalan bütün Özbek aydınlarını temsil eder. Din ve hurafe adı altında bütün milli miras inkar edilir. Ve bu, yeni medeniyet olarak değerlidir.

Eserleri Rusça, Almanca ve Türkçe gibi diğer birçok dile çevrildi. Şükrullah'a 'Özbekistan Halk Şairi' ünvanı verilir ve Ali Şir Nevai adına verilen Özbekistan Cumhuriyeti Devlet Ödülü'ne sahiptir.

Şükrullah, hayatta ve şuan 95 yaşındadır.

1.1.4. Adil Yakubov(1926 –2009)

1926 yılında Türkistan'ın Atabay köyünde doğdu. Dedesi takva sahibi bir şeyhtir. Taşkent'te Saku da okudu. Babasını Sovyetler Birliği Stalin döneminde "Milliyetçilik" suçlaması ile kurşuna dizildi ve bunun üzerine küçük yaşta ailesinin sorumluluğunu üzerine aldı. 1944 yılında askere alınarak Japon savaşına katıldı. Askerlikten sonra Taşkent Devlet Üniversitesi Filoloji fakültesinde eğitim gördü.

1956 yılında mezun olduktan sonra Özbekistan Yazarlar Birliğine uzman oldu. Literatumaya Gazetesinde Özbekistan muhabiri olarak çalıştı(1958-1962). 1987 yılında Özbekistan Yazarlar Birliğinin birinci sekreteri ve Özbekistan Cumhuriyeti İsimlendirme Komitesinin başkanı oldu. Eserlerinde kendi devrinin sosyokültürel meselelerine yer verdi.

A.Yakubov'un sanat anlayışı edebiyatta hakikati dile getirmek ve hayatın karmaşıklığını tezatlarla beraber oluşturmuştur.

Yakubov ve arkadaşları ellerinden geldiği kadarıyla kimisi cephede kimisi kalemiyle düşmanlara karşı savaştı. İkinci Dünya Savaşı ile birlikte, edebiyatın konu ve kavramlarında büyük değişimler oldu. Hatta "Er Boshiga Ish Tushsa" (1969) adlı romanı II. Dünya Savaşındaki olayları anlatır. Bu dönemde yazarlar, halkın düşmana karşı mücadelesini ve cephe gerisindeki fedakâr çalışmaları tasvir ederek halkın büyük yaratıcılığını göstermiş oldu.

Babasının kitapları içinde büyüyen Yakubov, yine babası vesilesiyle kendi edebiyatına ve dünya edebiyatına ait eserleriyle çok erken yaşta tanışmıştır. “Onun çocukluğunda şahit olduğu bu kitaplarla dolu sosyal ev ortamı, babasının tutuklanması, onu ve ailesini köye sokmak istemeyen zalimler, geçim sıkıntısı, katıldığı savaşlar eserlerine yansımıştır.”¹

Yakubov, yazarlık hayatına aşk konulu hikâyelerle başlamıştır. Daha sonra sonra yaşı ilerledikçe Aybek ve Abdulla Kadiri gibi tarihi romancıların izinden gider. Eserlerinde bu iki aydının etkileri görülür. Yakubov da tarihi romanlar yazarken, Sovyet döneminde yaşayan insanların gündelik yaşantıları ve sıkıntılarını konu alan eserlerinden bu iki romancıdan en az birine gönderme yapar. Bir edebiyatçı olarak Abdulla Kadiri ile ilgili bir eser de hazırlamıştır. Eserin adı “*Oqigende*” (Abdulla Kadiri’yi Okurken). Yakubov’un sanat hayatı, askerlik yıllarında başlamıştır. İlk eseri “Tengdaşlar” adlı uzun hikayesi, 1951 yılında yayınlandı. “Destlebkı Kadem” (1953), “İkki Muhabbet” (1955), “Tille Üzük” (1961) adlı hikaye kitaplarıyla, “Çin Muhabbet” (1955), “Aytsam Tilim” (1958) gibi piyesleri yayımlandı. Yazar şöhretini “Mukaddes” (1960) adlı uzun hikayesinden alır. Eserin içeriğinde, insan kalbinin acizliği ve kudreti, ruh temizliği ve vicdanı meseleri ele alınmıştır.

Yakubov, önemli bir tarihi roman yazarıdır. Onun öne çıkan romanları, “Uluğbey’in Hazinesi”, “Köhne Dünya” ve “Adalet Menzili”dir. Bazı romanları ve hikayeleri Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Yakubov ile yapılan bir söyleşide “Tarihi roman yazarken, özellikle dönemi ve tarihi şahsiyetleri seçerken neye dikkat ediyorsunuz?”² Sorusuna karşılık şunları söylemiştir:

¹ Kübra Mutlu, *Adil Yakubov’un Romanlarında Sosyal ve Kültürel Meseleler* (Basılmamış yüksek lisans tezi), İstanbul, 2011, s.23.

² Baydemir, Hüseyin. Adil Yakuboğlu (Adil Yakubov, Odil Yoqubov) ile söyleşi, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler dergisi S.51, Erzurum, 2014, s.31.

* Bu söyleşi, 10.04.2002 tarihinde Taşkent’te yazarın evinde gerçekleşmiştir.

“Tarihi roman günümüzdeki sorunları yansıtabilirse yazılmalı. Sadece tarihte kalmış vakayı anlatmamalı. Yoksa okuyucu okumaz. Bak günümüzde de aynısı var, bugün de şartlar öyle, diye karşılaştırır. Olaylar günümüzedekine benziyorsa ve okuyucunun alacağı bir ders varsa onu yazmalı yoksa yazmaya gerek yok.”

Yakubov’un eserlerinde hak, hukuk, adalet anlayışı ve arayışı vardır. Okurlarından, kahramanlarının yaşantılarını, işlediği konularda tarihi ve sosyal gerçekliğiyle düşüncelerini, sorgulamalarını ve adaletin peşinde olmalarını istemiştir.

Ünlü yazar Özbek edebiyatına olan katkılarından dolayı, Cumhurbaşkanı İslam Kerimov tarafından “Özbekistan Halk Yazarı” unvanı, “Dostlik” ve “El Yurt Hurmati” madalyalarıyla ödüllendirilmiştir.¹

Adil Yakubov, 1 Aralık 2009 da vefat eder.

1.1.5. Primkul Kadirov (1928- 2010)

1928 yılında Tacikistan’ın Şehristan kasabasında doğdu. Pirimkul Kadirov, Taşkent Devlet Üniversitesinden mezun oldu. Çeşitli yayınevi, gazete ve dergilerde görev yaptı.

Özbekistan Yazarlar Birliği, Özbekistan Bilimler Akademisi’ndeki çalışmalarının ardından, 1990’lı ve 2000’li yıllarda milletvekili seçilen Kadirov, Özbekistan Parlamentosu Bilim ve Kültür Komitesi Başkanlığına hizmet etmiştir.

Kadirov’un “Üç Kök” romanı, 1950’li yılların tarihi olaylarını (1958), “Kara Gözler” romanı, yaşayan insanların siyasi ve mili görüşleri (1966) ve “Elmas Kemer” (1976) adlı romanı, sosyal konuludur. Yaşadığı dönemin sosyo-kültürel sorunlarını iyi analiz eder ve anlatmak istediklerini romanlarına yansıtır.

Özbek halkı uzun yıllar Sovyet baskısının altında kalmıştır. Halkın geçmişinden kopmasına engel olabilmek için özellikle tarih ve tarih bilinci temaları üzerine yoğunlaşır. Yine Sovyet hükümetinin politikaları neticesinde romanlarının arka planında komünizm ve Leninizm temasından bahsetmek mümkündür.

¹ <https://guneyturkistan.wordpress.com/2009/12/25/adilyakubov%E2%80%99uyitirdik>

Kadirov, romanlarıyla Aybek'ten sonra gelen Özbek edebiyatının en önemli ikinci tarihî roman üstadıdır. Birçok eseri Türkçe dahil birçok dillere çevrilir. “Kadirov’un kaleme aldığı birçok hikâye, roman ve bilimsel makaleleri ile Çağdaş Özbek edebiyatının önemli yazarları arasına girmiştir. Toplumsal ve tarihsel romanları ile ön plana çıkan Kadirov, realist bir bakış açısıyla olayları yansıtmaya çalışır” (Giray, 2015, s.1).

Kadirov, yaşadığı toplumda görmüş olduğu sorunları dile getirmek ve çözümler üretmek için romanlar yazmıştır. Bir taraftan Sovyet baskısı altında yaşayan Özbek toplumuna tarih aşılama çalışırken, diğer yandan modernleşen hayatın insanlara ve kültürel mirasa verdiği zararları anlatılmaya çalışmıştır. Yazarın, Aşk ve Komünist-Leninist ideoloji temalarının ise, daha çok simgesel olarak kullanmıştır. “Yaklaşık altmış yıl gibi uzun bir süre yazarlık yapan Kadirov, tarihsel romanları ile ün kazanır. Onun yazmış olduğu sosyal romanları ise tarihsel romanlarının gerisinde kalmıştır. Bu çalışmanın amaçlarından biri de Pirimkul Kadirov ve onun sosyal romanlarını tanıtmaktır” (Giray, 2015, s. 401-402).

Pirimkul Kadirov, yazar, araştırmacı ve mütercimdir. Ayrıca Lev Tolstoy, Anton Çehov gibi ünlü Rus yazarlarının eserlerini Özbekçeye çevirdi. Özbekistan Halk Yazarı unvanı sahibi, "Devlet Ödülü", "Büyük Hizmetleri İçin", "ElYurt Hürmeti" gibi çok sayıda devlet ödül ve nişanına layıktı. Kadirov, Özbekistan'ın ünlü yazarı, eski milletvekili, 82 yaşında Taşkent'te vefat etti.

1.1.6. Erkin Vahidov (1936-2016)

28 Aralık 1936 yılında Fergana Eyaletinin Atıank kasabasında doğdu. Babası II. Dünya Savaşına gider, ama yaralı ve ciğer hastalığı ile geri döner. 1945 yılında 33 yaşında Taşkent'te vefat etti. Annesi de bir yıl sonra vefat eder ve Vahidov dayısının yanında kalır.

Erkin Vahidov¹'un şiir sevgisi dayısından gelir. Çünkü dayısı evinde edebiyat sohbetleri Hafız, Nevai, Bedil, Fuzuli gibi kişilerin beyitlerini tahlil edip birbirine anlatırlardı. Daha sonra aralarına Vahidov da dahil oldu. Çocuk sarayında edebiyat grubuna katıldığım zamanlarda “Muştum” dergisinde ilk şiiri çıktı.

Erkin Vâhidov'un dünya görüşü, vatandaşlık duygusu ve edebî konularla ilgili gözlemlediklerini “Şairu Şeru Şuur” adlı eseri ile “İztirab” adlı eserinde ortaya koymuştur. Onun sanat hayatında 1950 li yıllara kadar yazmış olduğu şiirlerinde tabiat manzaraları vardır. “Yaşlık Devanı” adlı eseriyle 1960 lı yıllarda Vâhidov'un sosyalizmin hâkim olduğu bu dönemde daha ziyade klasik şiir geleneği çizgisinde şiirler yazdığı görülür. “Milletinin başına gelenlerden dolayı şair, kinayeli bir ahenk ile yazdığı şiirlerinde dönemin adaletsiz düzeninden, toplumdaki durgunluktan, mutlak itaati tercih eden kullardan şikâyet eder”² ve vatanında hüküm süren despotluğa karşı isyankâr şiirler yazar.

1950’li ve 1960’lı yılları içine alan “Altın Devrim” anıları unutulmaz olaylarla doludur. Bu yıllarda ilk şiir kitabı, ‘Tan Nefesi’ yazıldı. Sergey Yesenin’in şiirlerinden tercümeler yaptı. 1967 yılında Cumhuriyet Lenin gençlik mükafatını aldı.

1968’li yıllarda “Gülistan” dergisi, unutilan millî değerleri canlandırmaya yardım eden yazıları, orijinal ve tercüme eserleri sırayla yayımlamıştır. Alihantöre Sâgunî tarafından tercüme edilerek yayıma hazırlanmıştır. “Bu dergide yayımlanan Emir Timur’un “Tüzükler”inin, Avar şairi Resul Hamzatov’un “Dağıstanım” adlı eserinin Erkin Vâhidov tarafından yapılan tercümesinin yayımlanması, milliyetçi çevrelerin

¹ Veli Savaş Yelok, Erkin Vahidov’un şiirleri üzerine şekil ve muhteva bakımından bir değerlendirme yaptı.

² Veli Savaş Yelok, *Erkin Vahidov’un Şiirleri Üzerine Dil ve Üslup Çalışması*. (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2007, s.1400.

çabalarıyla gerçekleşmiştir.”¹ Onun “Özbeğim” kasidesi Gülistan dergisinde 1968 yılında sansür edilerek yayımlanmıştır. Kasidenin;

“Dävr zülmigä vâ lekin
Bir ümr baş egmäding,
Sen - Muqannä, särbädâr - sen,
Erksevâr qân, özbegim.
Sen na zärdüşt, sen nä büddiy,
Sengä nä âtäş, sänäm,
Âdämiylik dini birlä
Täzä imân, özbegim”.²

“Devire ve zulüme ama
Bir Ömür baş eğmedin,
Sen Mukanna, dara asılan sen,
Özgürlüksever kan, Özbeğim.
Sen ne Zerdüşt, sen ne Budii
Sana ne ateş, put,
Ademlik dini ile
Temiz iman, Özbeğim.”

bu mısraları sansür idaresi tarafından çıkarılarak yayımlanmıştır. Kasidenin bu şekilde yayımlanmış olması, millet sevgisini ırkçılık olarak değerlendiren çevrelerin şiddetli tepki göstermesine sebep olur.

Bu kasidenin Gülistan ve Yaşlık dergisinde yer almasından sonra Erkin Vâhidov sıkı bir gözetim altına alınmıştır. Artık şiirlerini hiçbir yerde yayımlayamamakta ve kitaplarını bastıramamaktadır. Bu muameleden rahatsız olan şairin ruh hâlini, “Yalnızlık İstagi” adlı şiirinde net olarak ortaya koyar:

*Meni yâlgız qoying, döstlärim,
Çärçägänmân,
ârâm âläyin.
Bugün mengä keräkmäs heç kim,
Özim bilän yâlgız qäläyin.
İstämäymän,
bezâvta qılmäng,
Mensiz ötsin bugünçä gürüng.
Bir küneginä qâşimgä kelmäng,
Bir küneginä çaqırmäy turing.
Keräk emäs mengä bû färäh,
Bû kün mengä keräkmäs şärâb.
Döstlär ärâ kötärüb qadäh,
Şe'r oqış hām men üçün äzâb.
Bugün mengä sükunät keräk,
Sükunätki, yoqlık qadar tinç.
Faqat cimlik tiläydi yüräk,
Sizdän bugün birginä ötinch.³*

*Bugün beni yalnız bırakın dostlarım
Yorgunum
Rahat olayım.
Bugün bana hiç kimse gerek değil,
Kendim ile yalnız kalayım
İstemiyorum
Rahatsız etmeyin,
Bensiz, ateşsin bugünde sohbet
Bugünde karşıma gelmeyin
Bir gün de seslenmeye kalkmayın
Gerek değil bana bu ferah
Bu gün bana gerekmez şarap.
Dostlar kadeh kaldırıp,
Şiir akışı da benim için azap.
Bugün bana sükunet gerek,
Sükunet, yokluk kadar dinç.
ama sessizlik diliyordu yürek,
Sizden bugün bir defa rica.*

¹ Yelok, s.30-31.

² Yelok, s.31.

³ Yelok, s.32.

Vahidov, o sıkıntılı dönemlerde pes etmeyip yazılarıyla mücadeleye devam etti. Onun bu sıkıntılı yılları çok uzun sürmemiştir. Vahidov, 1970’li yıllarda G. Gulam edebiyat ve sanat neşriyatında müdürlük yapmıştır. İki şiir kitabı “Yessenin” ve “Ukrayinka” Svetlav’da yaptığı tercümeler ile basılmıştır. 1970’li ve 1975’li yıllar arasında Goethe’nin “Faust” trajedisinin Özbekçeye çevirdi.

1999 yılında, Özbekistan yazarlar birliği Hamid Alimcan adlı mükafatını, Hamza Hamli Özbekistan Devlet Mükafatını ve Halk kahramanı (Milli Şair) unvanını almıştır.

Erkin Vâhidov, Özbekistan Cumhuriyeti Yüksek Meclisinin I. ve II. dönemlerinde başkanlık görevinde bulunmuş ve Özbekistan Yüksek Meclisinde Komite Başkanı olarak görev yapmıştır.

Vahidov, 2016 yılının mayıs ayında vefat etti

1.1.7. Abdulla Aripov (1941-)

1941 yılında Kaşkaderya vilayeti Kasan ilçesinin Neköz köyünde dünyaya gelmiştir. Orta öğretimini 1958 yılında üstün başarıyla tamamlayan Aripov, daha sonra Taşkent Devlet Üniversitesi Jurnalistika (Gazetecilik) Fakültesine devam etmiş ve buradan 1963 yılında mezun olmuştur. Abdulla Aripov, 1963 yılından itibaren “Yaş Gvardiya” ve “Gafur Gulam” neşriyatlarında muharrir, “Şark Yulduzi” dergisinde ise başmuharrir olarak çalışmıştır. Daha sonra ise, Özbekistan Yazarlar Birliğinin Taşkent şubesinde katiplik görevini sürdürmüştür. Abdulla Aripov, evli ve altı çocuk babasıdır.

Sanat hayatına şiir yazarak başlayan şair, daha öğrencilik yıllarında yazdığı şiirlerle, özellikle üniversite gençliğinin ilgisini çekmiştir. 1960’lı yıllarda yazdığı “Münacaatı Dinleyere” adlı şiiriyle adını duyurmuştur. Bu şiir, o dönemde Sovyet sistemini övmek amacıyla yazılan şiirlere bir tepki olarak yazıldı. Abdulla Aripov, 1964 yılından itibaren arka arkaya yazdığı, “Yüz Yüze”, “Altın Balıkçık”, “Robot” gibi şiirleriyle, üstü kapalı da olsa, Sosyalist sistemi ve Sovyet tipi yaşamayı eleştirir ve

Aripov'un bu şiirleri, edebiyat dünyasında büyük yankı uyandırmıştır. Gençler tarafından çok seviliyor olsa da, Sosyalist sistemi savunların ağır eleştirilerine maruz kalır. Yazdığı bu ilk şiirlerinden dolayı, bir süre zor günler geçirir.

Abdulla Aripov'un ilk şiir kitabı, 1965 yılında "Mitti Yulduz" (Minik Yıldız) adıyla yayımlanır.¹ Bu ilk kitabından sonra "Közlerim Yolingde" (Gözlerim Yolunda [1967]), "Anecan" (Anacığım [1969]), "Özbekistan Kasidesi" ([1972]), "Hayret" (Hayret) [1979]), "Hekim ve Ecel" (Hekim ve Ecel [1980]), "Yıllar Armanı" (Yılların Emeli [1983]) gibi şiir kitapları yayımlanmıştır.

Abdulla Aripov, 1970'li yıllarda tercüme faaliyetleriyle de meşgul olmuştur. Dante'nin meşhur eseri "İlahi Komedy"yi Özbek Türkçesine tercüme etmiştir. Ayrıca Nekrasov, Ukrainka ve Şevçenko'dan bazı tercümelemler de yapmıştır. Şairin kendi eserleri de başka dillere tercüme edilmiştir.

Abdulla Aripov, 1980'lerin sonlarına doğru oluşan hürriyetle yeni ufuklara kanat çırpmağa başlamıştır. Usta şairin daha önceki eserlerinde görülen fikri, hissi derinliğe ve estetik yüksekliğe bir de hürriyet ve maneviyat eklenince ortaya çok daha derin ve olgun bir sanat çıkmıştır². Onun bu dönemlerde yazdığı "İnanç Köprüleri" (1989) adında manzum piyesi vardır. Özbek Türklerinin bu büyük sanatkarına 1989 yılında Hamza Devlet Ödülü layık görülmüştür.

1990'lı yıllar, Aripov'un dönüm noktası olmuştur. Hatta bu yıllarda hacca gitmiş ve hac hatıralarını şiirleştirmiştir: "Hac Defteri" (1992), 31 Ağustos 1991 tarihinde Özbekistan Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan etmiştir. Daha sonra bağımsız devlet için bir "Milli marş" yarışması düzenlenmiştir. Pek çok şairin katıldığı bu yarışmanın sonucunda Abdulla Aripov'un şiiri birinci olur ve bu şiir, Özbekistan Cumhuriyeti Yüksek Meclisi tarafından 10 Aralık 1992 tarihinde Özbekistan'ın yeni milli marşı olarak ilan edilmiştir.

¹ Ertuğrul Yaman, "Özbek Türklerinin şairi: Abdulla Aripov." s. 611-612.

² Emre Parlak, *Abdullah Aripov'un Şiirleri (metin ve inceleme)*, (Basılmamış yüksek lisans tezi). Yozgat, 2011, s.2.

Şairin şiirlerindeki edebi olgunluk her geçen gün artarak yükselmiştir. Şair, Özbek Türklerinin milli uyanışında önemli bir paya sahiptir. Abdulla Aripov için, duygu ve çilenin şairi denebilir. Abdulla Aripov, şiirlerinde hem hece veznini hem de aruz veznini kullanmıştır. Bazı şiirleri ise, serbest bir tarzda yazılmıştır.

Abdulla Aripov, son yıllarda nazım şeklinde yazdığı ve “Sahipkiran” adını verdiği son dramasında(tiyatro eseri) Türk tarihi için son derece önemlidir. Şair, büyük hükümdar Emir Timur’un hayatını ve hizmetlerini konu alır. Bu eserde “Hızır” ve “Yesevi” tipleri de yer almıştır. Abdulla Aripov, bir yandan Timur’u överken, diğer yandan da Ahmed Yesevi’nin ağzından onun savaşlardaki talanlarını asla affetmeyerek şöyle seslenir¹:

“Niyet kançe cazibeli bolsa hem, Temur,	Niyet her ne kadar cazip olsa da Timur,
Kılıç bilen murad hasıl bolmağı güman...	Kılıçla muradın gerçekleşmesi şüpheli...
Tilimiz bir, dinimiz bir, imanımız bir.	Dilimiz bir, dinimiz bir, imanımız bir.

Bir xıl yumuş yüklenmişdir ikkimizge hem...	Aynı iş yüklenmiştir ikimize de...
Sén tıg bilen, mén söz bilen başkardık uni.	Sen kılıçla, ben söz ile yaptık bunu.
Bıraq séning yoriğingni yaqlay almayman.”	Ancak, senin yöntemini savunamam.

Eserde, iki büyük Türk hükümdarı arasında geçenler anlatılır. Fitneler, kışkırtmalar büyük bir üzüntü ve pişmanlıklar ele alınır. Uzun yıllar Özbekistan Telif Hakları Kurumunun Başkanlığını yürüten AbdullaAripov, halen Özbekistan Yazarlar Birliğinin Başkanıdır.

1.1.8. Ötkir Haşimov(1941-)

İşçi bir ailenin oğlu olarak Taşkent’te dünyaya geldi. Taşkent Üniversitesinin filoloji fakültesi, gazetecilik bölümünü (1959-1964) bitirir. Yazar çeşitli gazete ve yayınevlerinde muhabirlik ve yöneticilik yapar. Özbek edebiyatında asıl ününü deneme ve şiirleriyle elde etmiş ve onun ilk deneme kitabı, “Polat Chavandoz” (1962) yılında yayınlandı.

¹ Yaman, s.613-614.

“Haşimov, müstakillik devri Özbek edebiyatı, nesir yazarlarındandır. “Chol Havosi” (1963), “Bahor Kaytmaydi” (1970), “Kalbingga Kulak Sol” (1973), “Uzun Kechalar” (1975), “Nimadir Bo’ldi” (1976), “Kuyosh Tarozi” (1980), “Dunyoning Ishlari” (1982), “Ikki Eshik Orasi” (1986) gibi romanları yayınlamıştır.”¹

Piyes yazarlığı da yapan Haşimov’un bazı eserleri ise; “Toylar Muborak”, “Vijdon Dorisi”, “Inson Sadokati”, “Katagon” dır. Mütercim sıfatı ile de tanınan yazar, “Dunyoning Ishlari” kıssası için Aybek (1982), “Ikki Eshik Orasi” romanı için de Hamza adlı devlet mükafatlarını almıştır (1986). Haşimov, savaşın son kurbanı eseriyle öne çıkan isimlerdendir. Hikayede bir aile içindeki cinayet etrafında gelişen olaylar anlatılır.

1990 yılında Notanish Orol adlı düşünce yazıları toplamı, 1991 de “Iztirob” adlı eser, 1992 yılında “Tushda Kechgan Umlar” romanı yayınlanmıştır.

“Otkir Hâşimov’un eserlerinde halkının geçirmiş olduğu siyasi ve sosyal değişimlerin izlenimleri gerçekçi bir şekilde yansır. Kahramanlarını canlı bir şekilde tasvir ederken, onları hayatla bağlarını koparmadan sunar. Savaş dönemi ve sonrasında karşılaşılan güçlükler, adaletsizlikler, emeğin sömürülmesi gibi toplumsal konuların yanında aşk gibi bireysel konuları da eserlerinde işlemiştir.”²

“Pek çok dile çevirilen eserleri milli-manevi değerler haiz yazıları edep, ahlak ve insanın iç dünyasını yansıtan deneme, kıssa-hikaye ve romanlarıyla Özbek okurlarının beğenisini kazanır.”³

Özbekistan kahramanı, Özbekistan gençler mükafatı sahibi 1976, Mihnet şöhreti 1997 ve 2001 yılında büyük hizmet ödülüne layık görülür. Ö.Haşimov yazıları, samimi ve cesaretli yazıları ile Özbek okurların gönüllerini kazanmıştır.

1.1.9. Rauf Parfi (1943- 2005)

1943 yılında Taşkent vilayetinin Shoralisoy köyünde dünyaya geldi. Diğer adı Öztürktür. Rauf Parfi, 1960’lı yıllarda yazdığı şiirlerle ve Stalin’in ölümünden

¹ Üşenmez 208.

² Elif Akçair, *Ötkir Haşimovdan Seçme Hikayeler ‘ Men, Buvöm vö Rōngli Televizor’, Özbek İşi,Kızıl Karga (inceleme-metin- aktarma- dizin)*, (Basılmamış yüksek lisans tezi), İstanbul, 2010, s. 10.

³ Üşenmez 213-214.

sonra, düşüncelerini sanatlı bir üslup tarzıyla ve yüksek sesle ifade edebilen ilk şairlerden biridir. 1960 ve 1965’li yıllarında Taşkent devlet üniversitesinde filoloji bölümünü bitirdi. Cumhuriyet sinema komitesi ve Gafur Gulam adındaki Edebiyat ve sanat neşriyatında çalıştı.

Parfi’nin ilk şiirlerinden olan “Bahçesaray Çeşmesi” teşhis, istiare, tevriye ve istifham sanatlarının yapıldığı sıradan bir şiir değil, Stalin döneminde, II. Dünya Savaşı sonrası yaşanmış, dünya tarihinin en acıklı ve dramatik olayları için yaktığı bir ağıttır.

Türkistan’ın bağımsızlığı için mücadele edenlerin kalbinde derin yaralar açan olay, millî hafızada, Parfi’nin şiiriyle ölümsüzleşir. Yurdundan sürülen insanlar gittikleri yerde yeniden doğmakla beraber, Türkistan’da millî bir romantizmin doğmasına neden olur.

“Muhammed Salih, Rauf Parfi’ye yazdığı yazısında “Saf Sanat” anlayışının dar geldiğini ve milli konuları açık bir dille vurguladığını belirtir. Şiirlerinde kullandığı sembollerle bir vatan edebiyatı meydana getirdiğini belirtir.”¹

“Parfi’nin ilk şiirleri 1950’li yılların ortasında yayınlanmaya başladı. 1960’lı yılların ortalarında şair sıfatıyla tanındı. İlk şiir kitabı “Karvon Yoli” (1968), “Aks Sado” (1970), “Tasvir” (1973), “Ko’zlar” (1976), “Sabr Darahti” (1981) gibi şiir kitapları yayınlandı. “Sukunet” (1991), “Ona Turkiston” (1992), “Turkiston Ruhi” (1993) iki ciltten oluşan “Saylanma” (1993), “Tavba” (2000) gibi eserler yayınlandı.”²

Parfi’nin şiirlerinde, Sovyetler Birliği’ndeki yaşanan olayları yansıtır.Çünkü, başlangıçta daha kapalı ve sembollerle ifade edilen değerler, rejimin gevşemesi veya ekonomik sıkıntıdan dolayı ülkedeki kaos ortamında yerini biraz daha açık, mesajları şiire net bir şekilde verir. Parfi, özellikle siyasî baskılardan dolayı söylemek istediklerini doğa sembolleriyle anlatmıştır.

¹ Mehmet Hazar, “Özbek Şairi Rauf Parfi”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 4/8 Fall 2009, s.2573.

² Üşenmez, s.213-214.

* Makale yazmıştır. Abide Fayzullayeva, Özbek Şairi Rauf Parfi Öztürk’ün Şiir Dünyası, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi/ Journal of Turkish World Studies*, X/2 (Kış 2010), s.173-184

Modern Özbek şiirinin üç büyük öncüsünden biri olarak kabul edilir. Güçlü bir çevirmen sıfatıyla Byron, Şehriyar ve Nazım Hikmet'i Özbek okuyuculara tanıttı. Birçok ödülün sahibidir. Bunlardan en önemlileri, Uluslararası Mahmud Kaşgari Ödülü (1989) ve Türkiye Diyanet Vakfı Türk Dünyası Münacat arışması Büyük Ödül sahibidir (1996).

“Rauf Parfi Öztürk, Türk dünyası şiirinin gelişmesine önemli katkılar sağlayan şairlerden biridir. Ayrıca Özbek post modern şiirinde önder olan Özbek milli şairlerinden biridir.”¹ Onun şiirinde de görülen belirsizlik, anlaşılmazlık ve sembollerle ifade etme tarzı, şairin sanatsal ve estetik düşünme tabiatının ilk akla isimlerindendir.

Rauf Parfi, klasik edebiyat örneklerini çok iyi bilen, Ali Şir Nevai'nin eserlerindeki derin manaları anlayabilen bir şair olmakla beraber, aynı zamanda dünya edebiyatından özellikle Türk, İran, Fransız, Şili, Japon ve Rus, şiir geleneklerine de hakim olan şairdir.

Türkiye Türkçesi ile verdiği birkaç eser Özbek Türkçesine çevrilir. Ayrıca Özbek ve Türk edebiyatı arasındaki edebi ilişkilerin gelişmesine de önemli katkıları olur ve gelecek şairlere örnek olmuştur.

“Özbek Türklerinin bağımsız yaşamaları gerektiğini, milletin içine işlemek, böylece milleti “uykudan” uyandırmak, şairin sanat inancına dönüştürür”.² Bu düşünce, şairin felsefesi haline gelmiştir

Parfi, Özbek sone şiir sanatında önemli yeri olan bir şairdir. O, Özbek sone ekolünü başlatır. Parfi sonelerine Alman, Bulgar ve Rus sone yazarlarından Puşkin, Aleksander Blok, Anna Ahmatova, gibi şairlerin eserlerine güçlü etki bırakır.

¹ Fayzullayeva, s.174.

² Numan Rahimcanov, Mustakillik Devri Özbek Şeriyatı, *Fen Neşriyatı*, Taşkent: 2007, s.118.

* Nazım Hikmet, İnsan Manzaraları, R. Parfi Tercümesi, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent 1982. Ayrıca Nazım Hikmet'in, Behçet Kemal Çağlar'ın, Ercüment Behzat Lav'ın birçok şiirlerini çevirmiştir.

Parfi sonelerinde Modern Türk şiirinin de Nazım Hikmet, Zira Tevfik Fikret, Vakıf Sametoğlu, Ercument Behzat Lav, Behcet Kemal Çağlar gibi Türk ve Azeri şairlerin şiirlerini incelemesi ve çevirmesi, şairin şiir dünyasına önemli bir katkı sağlar.

Rauf Parfi'nin genel bir özelliği, kelimelere sembolik mana yüklemesidir. Özbekler tarafından benimsenmiş bir türdür. Özbek şiirinde Muhammed Ali, Osman Nasır, Sukrullah, Tahir Kahhar, Mirpolat Mirza gibi şairler sonenin özgün örneklerini vermişlerdir.

“Şair, tercüman, düşünür ve nesir yazarı vasıfları ile çok sayıda kaleme alan Rauf Parfi, “Sabr darahti” (1981) adlı eseri ile Özbekistan Yazarlar Birliği tarafından verilen Hamid Alimcan ödülüne layık görülmüştür.”¹

Parfi, 1960'lı yılların klasik Sovyet şiirinden ayrılır ve diğer yıllarda özgürlük düşüncesine daha çok yer verdi. Sembolizme az da olsa dönüşünü hissettiren ve suskunluk devrinden sonraki Yeni Özbek Şiiri diye adlandırılan dönemin öncülerinden oldu.

1.1.10. Şevket Rahman (1950-1996)

12 Eylül 1950 yılında Oş vilayeti Karasu ilçesinin Pamir mahallesinde doğdu. Şairin babası, Rahmanverdi Aslan Saraylı'dır. Annesi Aftabhan da aslen Şahrihan'lıdır. 1966'da ortaokulu bitiren Şevket Taşkent Devlet Üniversitesinin filoloji fakültesine girmeye çalıştı ama giremedi.

Şevket Rahman, Oş vilayeti gazetesinin çeşitli alanlarında çalışmaya başladı. Gazete idarehanesinde yazar Tursunbay Adaşbayev'le tanıştı. Bu tanışma ve şiirlerinin gazetelerde yayımlanmasından dolayı şairliğe merakı başladı.

Moskova'daki Maksim Gorki adlı Cihan Edebiyatı Enstitüsü'nde okuması onun hayatında yeni bir sayfa açmasına neden olur. Şevket Rahman Rus, dünya edebiyatı ile tanışır. İspanyol şiiri, özellikle Federiko Garsia Lorka eserleri hakkında derin bilgiler edinir.

¹ Üşenmez, s.214.

Şevket Rahman'ın şiirlerinde 1970'li ve 1980'li yıllarda yurt ve özgürlük konusu kendini hissettirir. Tabi meşhur edebiyatçı İbrahim Hakkul; “Yurttan anlamak, Şevket Rahman'ın şiirinin baş konusudur.” diyerek vurgular.

1975 yılında Moskova tahsili bitince Taşkent'e döndü. O bir kaç yayınevlerinde redaktör olarak çalışır. “Renk Renk Lahzalar” (1978), “Ürek Kırıkları”(1981), “İçek Açan Taş”(1985), Hulva (1987) gibi şiir kitapları yayınlandı.

Rahman'ın bu şiirlerdeki tasvir ve olaylara duyulan ilgi Doğu'nun değil, Batı şiirinin ölçülerine uygundur. Buna “Kırmızı gül” şiiri güzel bir örnektir:

Kırmızı gülü
Dişlemiş kız
Dişlerini kucaklıyor
Oturuyor bir testi gibi
Ebedî buzların zincirini koparıp
Sahra rüzgârına döndüm çabuk
O zaman gülümsedi kız...

Özbek edebiyatının temsilcilerinden olan Şevket Rahman, Osman Azim, Hurşid Davran, Yoldaş Eşbek, Azim Suyun, Kutlibeka Rahimbayeva gibi şairlerin eserlerine önem verilmektedir. Bu şairler, 1980'li yıllarda edebiyatçıların dikkatini çeken güzel eserler yayınlamaya başladılar. Onlar kendi sözleri, güzel tefekkürleri, hiçbir şeye benzemeyen görünüşleri ile yeni bir nesil olarak Özbek Edebiyat sahnesine çıkarlar.

Meşhur edebiyat eleştirmeni İbrahim Hakkul şöyle der: “Bazen bir tane büyük yeteneğin dünyaya gelmesi için çok uzun yıllar gerekirken, bazen de edebiyat, birkaç yetenekli yazara birden sahip oluyor. 70'li yılların ortalarında Özbek şiirinde de durum böyle oldu. Şevket Rahman, Osman Azim, Tilak Cura, Hurşid Davran,

Muhammed Rahman, Sadriddin Selimov gibi sanatçılar, amaçları birbirine uygun ve bir neslin yaşıt temsilcileri idiler. Bu gençlerin her birisinde, ancak kendisine has görüş, zevk, beğeni, gönülleri fetheden dert ve sevinç motiflerinin var olduğu edebiyat eleştirmenleri tarafından tespit edildi”.

Her bir sanatçının kendi takdiri, tarzı vardır. Bazıları çabuk ün kazanıyor ama hemen sönüyor. Birinin meşhur olması için eleştirmenlerin yüksek takdirini kazanması gerekiyor bu da uzun bir zaman dilimi istiyor. Buna rağmen o neslin temelini oluşturan temsilcileri vardır ki, onları görmemek mümkün değildir.

1.1.11. Hurşid Devran (1952-)

20 Ocak 1952 yılında Semerkant'ta doğdu. 1974 yılında Taşkent yayınlarında çalışmaya başladı. 1977 yılında Taşkent Devlet Üniversitesinde Gazetecilik bölümünü bitirdi. Devran, “Özbekistan'ın en meşhur halk şairlerinden biri olarak bilinir. Modern devrin yetiştirdiği yetenekli şahsiyetlerden biri olan Hurşid Devran, özellikle tarihî konulardaki şiir, kıssa ve piyesleri ile Modern Özbek edebiyatına büyük katkılarda bulunmuş ve bulunmaya da devam etmektedir.

Hurşid Devran, tarihî değerlere ayrı bir önem vermiştir. Uluğ Bey, Timur, Necmüddin Küba, Semerkant, Hive, Buhara gibi şeyler üzerinde eser, piyes, belgesel gibi çalışmalar yapmıştır.

Hurşid Devran, Özbek şairi, yazarı, tarihçisi, çevirmen, tiyatro yazarı, gazeteci, senaristtir. Ayrıca Özbekistan parlamantosü üyesi, Özbekistan halk şairi unvanı (1999), Uluslararası Mahmud Kaşgarı (1989) - Azerbaycan'ın Müşfik Ödölüne sahiptir.

Türkçenin Uluslararası 1. Şiir Şöleninin Üyesi ve Uluslararası Altın Kalem Ödölüne sahiptir (2009). O ünlü bir Nakşibendi Süfî Pir'i, Ahmet Kazani soyundan gelir.

Hurşid Devran, 1960'lı ve 90'lı yıllarda birçok eser kaleme almıştır. Bu yıllar artık yavaş yavaş milli uyanışın başladığı yıllardır. Hatta 1970'li yıllar “milli ve manevi şiirin başlangıcı” olarak kabul edilir. Yine de Sovyetin etkileri 1980 li yılların

ortalarına doğru devam eder. Sovyet birliğinin dağılması ve bağımsızlıkla birlikte milli ve dini hususlara yeniden önem verilir.

“Hurşid Devran’ın 'Qadrdon Quyosh' (1979), 'Shahardagi Olma Daraxti' (1979), 'Tungi Bog`lar' (1981), 'Uchib Boraman Qushlar Bilan' (1983), 'Tomaris(Tomris Hatun)ning Ko`zlari' (1984), 'Bolalikning Ovozi' (1986), 'Qaqnus' (1987), 'Dengiz Yaproqlari'(1988), 'Kırk Âşık Defteri' (1989), 'Bahardan Bir Kun Aldin' (1997) gibi şiir kitaplarının yanı sıra, 'Samarqand Xayoli' (1991), 'Sahibkiran (Amir Timur) Nabirasi' (1995), 'Shahidlar Shohi (Shayx KubromTushlari)' (1998), 'Bibixonim kissasi' (2006) gibi kıssa hikaye tarzı nesir örneklerinin de sahibidir.”¹

“Hurşid Devran, tercüme alanında da çalışmalar yapmaktadır. O, ilk defa Yunus Emre şiir örneklerinden Özbekçe' ye çeviri Özbek mütercimi oldu. Bunun yanında Japonya, Baltık devletleri ile Çin klasik ve çağdaş edebiyatlarından şiir aktarmaları yaptı. Türk edebiyatından Pir Sultan Abdal, Kayıkçı Kul Mustafa, Karacaoğlan, Aşık Veysel, Nâzım Hikmet Ran, Necip Fazıl Kısakürek, Fazıl Hüsni Dağlarca, Orhan Veli Kanık, Melih Cevdet, Oktay Rıfat' in şiirlerini de Özbekçe' ye aktarmıştır. Şiirleri Rus, Uygur, İspanyol, Polonya, Bulgar ve Türk dillerine çevrilmiştir. Üç tarihsel oyunlarının yazarı ("Babür Şah ", "Uluğ Bey"). Namık Kemal' in yazdığı ilk tiyatro eseri "Celalettin Harzem Şah" çevirmeni.”²

Hurşid Devran, Özbekistan'ın en meşhur halk şairlerinden birisi olarak gösterilmiş ve modern devrin yetiştirdiği kabiliyetli ediplerden özellikle tarihî konulardaki şiir, kıssa ve piyesleri ile Modern Özbek edebiyatına güçlü katkı sağlamış ve sağlamaya da devam etmektedir.

1.1.12. Tahir Kahhar (1953-)

1953 yılında Namangan ilinin Törekorgan ilçesinde doğdu. 1975 te Taşkent Üniversitesinin gazetecilik fakültesini bitirdi. Sonra Özbekistan Radyosunda, “Şark Yıldızı” dergisinde editörlük, bölüm müdürlüğü, Gafur Gulam yayınevi Baş editör yardımcılığı yaptı. Son yıllarda ise, Cihan Dilleri Üniversitesinde Doç.Dr. olarak öğrencilere ders vermiştir. Ayrıca Cihan Edebiyatı Dergisinde bölüm müdürü olarak çalışmaktadır.

¹Emin Oba, “Bağımsızlık Devri Özbek Edebiyatı” Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/3 Winter 2014, s.1005, Ankara, Turkey.

² Oba, s.1005.

“Kahhar, edebiyata 80’li yıllardan sonra hakikat ve adalet pınarından su içen yeni daldayla gelmiş, akranlarından cesaretli tavrıyla ayrılmıştı. 60’lı yıllar şairlerinin hür tefekkürlü yeni milli şairlerinin yetişmesi için temel oldu. Hakikati açık söylemek, milleti özgürlük için baş kaldırmaya açık bir şekilde davet etmek bu dönemdeki milli şairlerin ayrıca özelliğiydi. Bu genç milli şairimiz Çolpan ve Aybegin yolunda devam ettiler. Akranlarının arasında Tahir sadece sanatı değil, belki cesaretiyle kendini ayrıca göstermiş, şairin şiirleri millet, vatan , güzellik sevgisiyle yoğrulmuştur. Zaten aşksız şiir olamaz, sevmeyen de şair olamaz. Tahir Kahhar’ın birçok şiirlerinde yar, vatan, millet sevgisi sarıh bir şekilde gözüküyor. Sovyet boyunduruğu altında ezilmekte olan milletin acı kısmeti şairi isyan ruhuyla yoğurmuş şiirler yazmaya sevk etmiştir.”¹

1984’te yeniden yapılanma ve açıklık devri olmasına rağmen yazması, kendisini tehlikeye atmak demektir. Zaten, “Zulüm, erksizlik hakiki erleri, zulmetlere alır götürür – eteği dolu yetimler, dullar kalır bu dünyada!”, “En kötüsü – bazı ülkelerin başkanları köledir, ondan köleler kalır bu dünyada” satırları fevkalade cesaretlidir. Tahir Bey, aynı yıl yazdığı “Dağın Arzusu” şiirinde Lalenin dilinden: “Bulutlardan rutubet saçılınca bu başa! Ayaklara kalkalım, göklere bir uçalım, Bu soğuk, تنها yerlerden uzaklara gidelim...” , Dağın dilinden: “Lale, hey lalecim! Bahar geldi açıldın, yüreğimden sızan kan gibi yere saçıldın! Sen lahzesin, ben – abed. Kalkta sen uç göklere. Benim kurşun hayallerimi uzaklara al da git...” diye yazıyor. Lirik kahramanın yüreğinden sızan kanın yerlere saçılması, ızdırapları, “Bu soğuk, تنها yerlerden uzaklara gitmek” isteği okuru lakayt bırakmıyor. Özgürlük yolu çile içindedir, bu yola girenlerin eziyet çekmesi, yüreğinden kan sızması tabiidir. Şairin millet hürlüğü yolunda eziyetlere, cefalara katlanmaya hazır olduğu net bir şekilde görülmektedir.

Tabii ki kızıl imparatorluk zamanında şairler, özgürlük isteğini açıkça söylemeleri mümkün değildi. Ama usta şairler yol bulabilir. Örneğin, Tahir Kahhar Çankayşilerden zulüm gören Vietnam Başkanı Ho Şi Min’in adına “Zindanname” şiirinde istiklal isteğini şöyle dile getirir.

Ne yapayım, neyim dilsiz,

Gözlerim çekmekte naleler!

Titretir dünyayı figanım

¹Oba, 1006.

Sözlerim çekmekte naleler!

Bana zindan zulmeti de

Yalnızlık, gam çok yakın.

Ama ümit, durmadan söyler:

“Hürlük demleri çok yakın”.

Tahir Kahhar’ın sadece şiirleri değil, ilmi makaleleri, uluslararası sempozyumlardaki bildirileri de millet derdi, arzu ile yoğrulmuştur. Mesela, onun 1994 yılında basılan “Hür Türkistan için” kitabında Türkistan hürlüğü, istiklali için yurt dışında mücadele veren aydınların hizmetlerini somut delillerle açıklanmıştır.

Aynı zamanda Tahir Bey maharetli tercüman olarak, dünya edebiyatının birkaç önemli eserlerini Rus ve Türk dillerinden Özbekçeye aktarmıştır. G.Markes’ in “Aşikâre Katıllık Kıssası”, Ziya Gökalp’ın “Ergenekon” destanı, Hüseyin Nihal Atsız’ın “Bozkurtların Ölümü” romanı v.b. gençlerimize Vatan istiklali yolundaki kahramanlıkları sade ve nefis dille anlatan “Bozkurtların Ölümü” romanı tercümesi üstünde biraz duralım. Genç evladın vatansever, milletperver olarak yetişmesinde bu romanın ayrıca yeri vardır. Romanda adalet, vatana sadakat, sevgi duyguları terennüm edilmiştir.

Edebi çeviri sayesinde Özbek halkının milli özelliklerini daha da derinden anlar. Halkın dürüstlük, iyilik ve adalet hakkındaki idealleri diğer halkların kalbinden yer alır. Netice itibariyle bu gayeler insanlığı harekete geçiren güce dönüşür. Belli bir milli ortamda meydana gelen sorunlar ve özellikleri yansıtan milli edebi eser işte bu tarafıyla beynelmilel beşeri özellikler taşır. Tahir Kahhar, “Bozkurtların Ölümü”nü çevirirken, orijinalinin ruhu, yazarın dünya görüşü, duygu ve düşüncelerini hissetmiş. Eserdeki karakterlerin özelliklerini derinden anlamış, kahramanların konuşmaları, portre ve olayların geçtiği yerin manzarası ve başka detaylara, özellikle romanda tasvir edilen devir, yani eski tarihimizde Türk hakanlığı veya Göktürk

Devleti olarak nitelendirilen zamanda konuşulan dil çevirisine ayrıca dikkat etmiştir. O dönemde Türk dilinde Arapça ve Farsça kelimeler hiç yoktu ve tercümede onların Özbekçe karşılığını bulmak güçtü. Roman tercümesini okurken, Tahir Bey'in bu işi maharetle yaptığına şahit oluruz. Tercüman bugün Özbekçede kullanımda olan veya eski Özbekçe'de, yani Nevai dilinde kullanılan kelimeleri yerinde kullanmıştır. Bazı unutulmuş ve eski Türkçe kelimelere de dipnotlarda izahatlar vermiştir.

1.1.13. Nazar Işankul (1962-)

15 Temmuz 1962 yılında Kaşkaderya vilayetine bağlı Tersata köyünde doğdu. Taşkent Devlet Üniversitesi Gazetecilik bölümünü 1986 yılında bitirdi. Kıssa, hikaye ve romanlarıyla günümüz Özbek dili ve edebiyatının öne çıkan isimlerinden biridir. Taşkent'te avlulu bir evde ikamet etmektedir. “Devlet televizyonunda görev yapan Nazar Işankul Özbekistan İlimler Akademisi Ali Şir Nevai Dil ve Edebiyat Enstitüsü Halk Edebiyatı kürsüsünde çalışan değerli bilim adamı Doç. Dr. Cabar Işankul'un abisidir. N.Işankul'un kitaplarını yayına hazırlama ve baskı işlerini kardeşi C.Işankul yürütmektedir. Modern Özbek hikayeciliğinin önemli isimlerinden olan N.Işankul, Özbekistan karşı vilayetindendir.”¹

Nazar Işankul'un kıssa ve hikayelerini bir okuyuşta anlamak veya sezmek biraz zordur. Onun Yazılarında genellikle rumuzlu ifadeler ve girift söylemler önemli yer tutar. Bu yönüyle o kendine has bir üslup oluşturmuştur. Doğu ve Batı edebiyatını okuyup sentezleyen yazarın Özbek hikayeciliğinde önemli bir yere sahiptir.

“Urush Odamları” 1988, “Momoko'shik” 1989, “Maymun Yeteklagan Odam” 2001, “Kora Kitob”, “Tun Panjaralari”, “Haroba Shahar Surati” gibi kıssa ve hikaye toplamları, yazarın basılmış eserleridir. “Bitik”, “Shamolni Tutip Bo'lmaydi” 2004, “Tobut”, “Kaytish”, “Sanat”, “Bahoviddinning Iti” gibi kıssa ve hikayeler yazarın meşhur yazıları arasındadır.²

¹ Üşenmez, s.227-228.

² Üşenmez, s.227-228.

1.1.14. İbrahim Hakkul (1947-)

28 Mart 1947 yılında Buhara'nın Şafirkan vilayetinde doğmuştur. Bilim adamı olarak yetişmesinde dedesi Mulla Hakkul'un emeği olmuştur. Edebiyat sevgisi çocukluk yıllarında gelişir. Büyükannesinden Ahmet Yesevî ve Sûfî Allahyar'ın hikmetlerini, Ali Şîr Nevâî'nin gazellerini dinler. Babasından ve ninesinden aldığı feyizle edebiyat alemine girer. Kitaplarla olan dostluğu onun ilmi zaferlerinin artmasına yardımcı olur. Hakkul, Dünya edebiyatı ve Özbek edebiyatının büyük isimlerinden etkilenir.

Türkistan'ı hakimiyeti altına alan Sovyet Hükümeti'nin bulunduğu yıllarda eğitimi almıştır. Bu ortamda korku ve baskının verdiği endişe ile susan aydınların yanı sıra Abdullah Kahhar, Rauf Parfi, Aripov, Çolpan gibi yazarları takip ederek içinde yaşadığı özgür Türkistan hayaliyle yaşar. Komünist anlayışın tarihsel olayları imha etmesiyle o, araştırmalarını özellikle de tasavvuf edebiyatı üzerine kurmuş; Ali Şîr Nevai, Ahmet Yesevî, Ahmet Daniş, Attar, Camî gibi şairlerin eserlerini tekrar yorumlamaya başlamıştır.

İstibdat sebebiyle müstakillik düşüncesi mecazlı, kapalı bir anlatımla ya da tarihi, milli bir hikâyenin arkasına sığındırılarak anlatılmıştır. İbrahim Hakkul çalışmalarında her zaman hakikati yazmaya çalışmıştır. Ve böylelikle milli kültürün yok olmasına izin vermez. Çünkü tarih unutulmaz Emir Timur gibi, 1960'lı yıllarda Türkistan'da yürütülen Sovyet politikası 1970'li yıllara doğru hafifledi ve hayatın birçok sahasına yansıdığı gibi edebiyat ve edebi araştırmalara da yansımış oldu¹

İbrahim Hakkul, yüksek öğrenimini tamamladıktan sonra “Şafirkan Hakikati” adlı yerel gazetede çalışmıştır (1970-1972) .

Burada “Nehir gibi sürekli uyanık”, “Kalbi nehir şair”, “Mevlana Eşref”, “Meşhur Edip”, “Aziz Dostluk”, “Ünlü Bahşi” gibi ilk edebî makalelerini yazmıştır². 1973

¹ Bkz: Mehmet Saray, *İsmail Gaspıralı Bey'den Atatürk'e*, (Türk Dil Kurumu yayınları, 2008) s. 116-118.

² Açilov E. Filoloji Fenleri Doktoru İbrahim Hakkul'un İlmi, Sanatı, Pedagogik ve İçtimai Faaliyeti Hakkında (önsöz); ÖZRFA, Taşkent – 2009 s.3.

yılında da bütün faaliyetini Özbekistan Cumhuriyeti Fenler Akademisi Ali Şîr Nevâî Dil ve Edebiyat Enstitüsü'ne aktardı.

Bir nebze dahi olsa rahatlık ortamının getirdiği imkanla 1975 yılında “Klasik Özbek Edebiyatında Rubai” konusunda doktora tezini yaptı¹. Tez konusu ise:

“80’li yıllardaki şiir, 90’lı yıllardaki edebiyat ve tasavvufu öğrenme” dir.

1985 yılında Sovyet Komünist Partisi’nin başına gelen Gorbaçov’un 1986 yılından itibaren yürüttüğü açıklık ve yeniden yapılanma politikası ile Sovyet sistemini geniş çaplı eleştirmiştir. Böylelikle Rus olmayan milletlerin de kendi hakkını savunma ortamı doğdu ve Türk halklarının kendi dinini ve dilini savunma imkânı buldu².

Bu süreçte Rusya bunalmış ve yılmış halkları bir arada tutamadı. Her ne kadar Mikhail Gorbaçov’a darbe girişiminde bulunulduysa da on altı tane Sovyet Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan etti. Özbekistan da 31 Ağustos 1991’de bağımsızlığına kavuştu. Böylelikle esaretten yorgun çıkan, öz değerlerine yabancı bırakılmak istenen halka tekrar milli şuur vermek adına birçok yazar eserler yazmaya başladı. İbrahim Hakkul da bu yıldan itibaren dergi ve gazetelerde, TV ve radyolarda – kısacası her alanda mesleki tecrübesini paylaşarak kültür şokuna uğramış, halkı kendine getirme çabasına girişir.

1.2. 90’lı yıllarda Özbekistan’daki Siyasi, Sosyal, Kültürel, Edebi durum

Yuri Andropov’un kısa süren iktidarından sonra 1985 yılında Mihail Gorbaçov, Komünist Parti’nin Genel Sekreteri görevine getirilerek, SSCB’de iktidarın başına geçmiştir. Geçmesiyle beraber artık Gorbaçov dönemi başlamış olur.

Mihail Gorbaçov, Glasnost³ ve Perestroyka⁴ reformlarını getirdi. Bu reformlarla insan hakları ihlalini de yavaş yavaş gidermeye çalışmıştır. Glasnost reformunu kitle

¹ Saray, s.118 – 119.

²Saray, a.g.e, s.118 – 119

³Açıklık, aşıkârlık anlamına gelmektedir. Fikir ve ifade özgürlüklerinin bir birleşkesi olarak görülebilir.

⁴Yeniden yapılanma anlamına gelmektedir.

iletişim araçları zgrlğnn Sovyet versiyonu olarak gerçekleştirmek istemiştir.¹ Böylece başta Moskova merkezli gazete ve dergiler olmak üzere Sovyetler Birliği'ne bağlı tüm komnrist ülkelerde yayınlanan gazetelerin baskı sayıları artmıştır. Özbekistan'da en yüksek baskı sayısını yakalayan gazete ise, “Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı” Gazetesi olmuştur. Yazar, şair ve aydınların çok ilgi gösterdiği gazetedir.

Gorbaçov iktidarıyla gelen “göreceli” demokrasi, Birlik yesi sosyalist ülkelerde milliyetçilik, bağımsızlık duygularının açıkça dile getirilmesine katkı sağlamıştır.²

Artık halkın dertlerini ve yasaklanan konularını gündeme taşımaya başlamışlardır.

31 Ağustos 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmesiyle Özbekistan'ın siyasi, sosyal, kültürel ve edebi durumunda önemli gelişmeler meydana gelir. Milletın, siyasete ve dünyaya bakışında değişiklikler olur. İstiklal dönemiyle Özbekistan'ın devlet düzeni değişir. Bu değişim milletin sosyal, kültürel, edebi durumuna da yansır.

Bağımsızlıktan sonra İmam Buhari, İmam Tirmizi, Bahauddin Nakşibend, Hoca Übeydullah, Emir Timur gibi tanınmış aydınlar Türk İslam Medeniyetinin tarihine yeniden kazandırılır. Taşkent yeni binalara kavuşurken, Sovyetler Birliği döneminin mimari yapıtları yenilenerek tekrar halkın hizmetine açılır. Timurlular Müzesi ve şehitler Meydanı gibi tarihi ve ağdaş mimarcılık kültürümüzü yansıtan yeni ziyaret merkezleri inşa edilir³.

Özbekistan diğer ülkeler ve uluslararası teşkilatlar tarafından tanınmış bir ülkedir. İslam Konferansı Teşkilatının Kültür, Eğitim ve Bilim Araştırma Merkezince (ISESCO) alınan karara göre, 2007 de Taşkent'in İslam Kültürü Başkenti ilan edildi. Büyük zbek lim, düşünür ve fikir adamlarından Ali şir Nevai, Emir Timur, Mirza Uluğbeg, Fergani, Buhari, Tirmizi, Celaleddin Manguberdi gibi büyük şahsiyetlerin doğum yıl dönümleri, Buhara, Hive, Semerkant, Taşkent'te UNESCO'nun himayesinde kutlanır.

¹Muhiddin Abdurasulov, *Basın zgrlğ kavramı: Özbekistan'da SSCB ve İslam Kerimov Dönemi Basın Rejimlerinin Karşılaştırılması*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2009 s.92.

²Abdurasulov, s. 103.

³Abbas Karaağaçlı, *1990'lardan Bugüne Özbekistan'da Kültürel, Ekonomik ve Sosyal Gelişmeler*, 30 Mayıs 2012 s.2.

Ülkenin durumu modern dünyada, eğitim alanına bakılarak değerlendirilir. Özbekistan Cumhuriyeti'nde bağımsızlıktan sonra eğitim, öncelikli devlet politikası olarak ele alınır. Özbekistan, okuryazarlık oranı bakımından dünyanın en yüksek düzeyli ülkelerinden biridir. Özbekistan da hala Ulusal Eğitim Programı içerisinde Genel Eğitim Okullarının Geliştirilmesi için geniş çaplı çalışmalar yapılır.

Bu dönemde milli, dini ve manevi değerlere sahip çıkmak adına birçok kurum ve kuruluşlar kurulur. Medyada Sovyet döneminde yasaklanan konular gündeme getirilir ve üniversitelerin ders programlarında önemli değişiklikler yapılır. Birlik, Erk, Türkistan, İslam Demokratik partisi ve Vatan Cephesi gibi sosyal toplum kuruluşları kurulur.

Devlet ve özel yayınevlerinde halkın özlediği, merak ettiği ve ilgi duyduğu konularda eserler basılırdı. Artık televizyon ve radyo programlarında bağımsızlık, özgürlük, Millet ve Vatan düşüncelerini rahatça işlemeye başlardı. Sanat, kültür, ilim ve edebiyatta Milli özgürlüğe yönelik çalışmalar yapılırdı.

Sovyet devrimini, yazar ve şairler gerçekçi bir üslupla kaleme almaya başladı ve Sovyet döneminde yasaklanan Ahmet Yesevi, Hakim Ata, Şeybani, Ubeydi, Sufi Allahyar, Meczup, Fıtrat, Çolpan gibi yazar ve şairlerin eserleri yeniden yayımlanır.¹ Bu dönemin yazar ve şairleri; şiir, hikâye, roman, tiyatro ve çeviri eserleriyle halkın hem milli duygularını hem de Batı ve Doğu Edebiyatını halka tanıtmayı amaçlarlar. Böylece, Özbek Edebiyatının diğer edebiyatlarla kaynaşması doğrultusunda eserler verirler.

1991'den sonra Özbek edebiyatı, Bağımsızlık Dönemi Özbek Edebiyatı olarak adlandırılır. Bu dönemde Batı edebiyatındaki sanatçılar edebi akımlardan etkilenirler. Sanat eserlerinde genel olarak milli duygular görülürken, bazı sanatçılarda “Turancılık” fikri görülmektedir.

¹Açık öğretim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı 4. Ünite -Çağdaş Özbek Edebiyatı-II Eskişehir: Ocak 2013 s.109.

“Özbekistan’ın bağımsızlık meseleleri, memleket hayatını iyileştirme problemleri ve sıradan insanı yüceltme gibi meseleler ön plana çıkar”¹.

Bu dönemdeki edebi eserlerde insanların ruhi duyusu ve düşünceleri tasvir edilmeye başlanır. Toplumsal sorunlardaki aksaklıkların giderilmesi için çözümler bulunur. Bağımsızlığına yeni kavuşan halkı bilinçlendirmek, milli benliğini uyandırıp, devlet ve millet ruhunu aşılamaştır. Bu yönde de birçok eserler verilir.

Artık Özbekler Rus dilini bırakarak kendi ana dilini gerek eğitim dilinde gerekse günlük konuşma dilinde kullanırlar. Böylelikle Milli duyguları harekete geçiren eserler verir. Bu sebeplerden dolayı, Özbek edebiyatı çok verimli geçmiştir. Bu dönemde önde gelen birçok sanatçılar karşımıza çıkar ve onların gerek hayatında gerekse eserlerinde dönemin etkileri iyi bir şekilde görülür. Dönemin öne çıkan aydınları ise; Erkin Vahidov, Abdullah Aripov, Muhammed Ali, Dedehan Hasan, Aman Matcan, Rauf Parfi, Halime Xudayberdiyeva, Töre Mirza Cabbarov, Ötkir Haşimov, Mirpolat Mirza, Azim Süyün, Şevket Rahman, Hurşit Devran, Tahir Kahhar, Usman Koçkar, Mirza Kencebek gibi kişilerdir. Bu aydınların hangi alanlarda kendini gösterdiklerine bakacak olursak:

Erkin Vahidov, çok yönlü bir sanatçı olarak bilinen ve yazdığı şiirlerle ön plana çıkan, dönemin en önemli sanatçısıdır. Şairi memleket çapında tanıtan kitapları “Tan nefesi” ve “Yaşlık Devanı” (Gençlik Divanı)dır. Şiirlerinde hiciv önemli bir yer tutar. “Sen Menga Tegma”, “Majlis Kiling” gibi eserler bu türe örnek olabilir. Vahidov’un tiyatro alanında da birçok eseri vardır. “Altın Devar” adlı komedisi tanınmış bir eserdir. Çeviri alanında ise, Goethe’nin “Faust” adlı eserini Özbekçeye çevirmiştir. Erkin Vahidov sosyal hayatta da çok aktiftir. “Yaşlık” dergisinin neşrinde ve Çocuklar Vakfı’nın kuruluşunda önderlik yapmıştır. Onun şiirleri Türkiye’de “Seçme Şiirler” adıyla yayımlanmıştır. Erkin Vahidov’un eserlerinde

¹Emin Oba, “Bağımsızlık Devri Özbek Edebiyatı” *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 9/3 Winter 2014, s.999, Ankara, Turkey.

daha çok vatanperverlik, insan sevgisi şiirlerinde de hümanist bir yaklaşım görülmektedir

Abdullah Aripov, sanat ve sosyal çalışmalarını bir arada yürütür. 1963-1969 yılları arasında “Yaş Gvardiya”, 1969-1974 yıllarında ise Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat neşriyatında yazarlık yaptı. Ayrıca o yıllar içerisinde, 1965 yılında yayımlanan “Milti Yulduz” adlı şiir kitabıyla büyük ilgi gördü. Onun “Közlerim Yolında” (1967), “Anacan” (1969), “Ruhım” (1971), “Hayrat” (1974), “Yüzme-Yüz” (1979), “Hekim ve Ecel” (1980) gibi şiir kitapları halk tarafından çok sevildi. “Şark Yulduzu” dergisinde bölüm şefliği ve “Gülخان” dergisinde yazarlık yapmıştır. Aripov, Dante’nin “İlahi Komedyası”nı ve Lesya Ukrainka’nın “Mağaralarda” adlı destanını Özbekçeye çevirmiştir. Tabii ki birçok Rus ve Dünya çapında meşhur sanatçıların eserlerini de Özbekçeye çevirmiştir. Onun çalışmaları 1970’li yıllarda yetişen şairleri etkilemeyi başarmıştır.

Muhammed Ali, özellikle tarihi konularda yazdığı eserleriyle ünlüdür. “Bakiy Dünya” (1972-1979) adlı manzum romanı, “Serdebarlar” (1976) adlı tarihi romanı yazarın en bilinen eserleridir. Çeviri alanında da başarılı, 1976 yılında eski Hint destanı “Ramayana”yı çevirmiştir. M.Ali sosyal faaliyetlerde de aktif olarak çalışır ve Özbekistan’ın resmi devlet vakıflarından olan Uluslar arası Altın Miras Vakfı’nın (1992-2002) yöneticiliğini yapmıştır. ABD’ de Özbek dili ve edebiyatı üzerine dersler veren yazar, Emir Timur Vakfı’nın başkanı olmuştur. Şiirleri Modern Özbek şiirinde önemli bir yer kaplamaktadır. On beşten fazla şiir kitabı vardır. “Atalar Yurdu”, “İlham Perisi”, “Saz”, “Sevsem, Sevilsem”, “Sen Bir Gülsün” gibi şiir kitapları vardır. Yazar “Meşreb” (1961), “Gümbezdeği Nur”, destanları ilgi toplayan eserlerindendir. Bugün Özbekistan yazarlar birliğinin başkanlığını yapmaktadır.

Aman Matcan’ın çeşitli tarzdaki şiirleri, samimi ve içten söyleyişiyle ön plana çıkmıştır. Şiirlerinde basit, sade bir dil kullanır ve halk tarzı söyleyişiyle de büyük ilgi toplamıştır. “Açık Derazeler” (1970), “Kervan Qonğırağı” (1973), “Quyaş Saati” (1974), “Seni Yaxşı Köremen” (1984), “Çöldegiler” (1986), “Ortamızda Birgine Alma” (1990) gibi şiir kitaplarının yayında “Beruniy” (1977), “Pehlevan

Mahmud” (1975), “Nege Men?” (1990) gibi yazmış olduğu yapay destanları da vardır.

Rauf Parfi, yeni Özbek şiirinin üslup sahibi yazarlarındandır. Şiirlerinde “Ozturk” mahlasını kullanmıştır. “Kervan Yolu” (1986), “Aks Sada” (1970), “Tasvir” (1973), “Xatirat” (1975), “Közler” (1978), “Qaytış” (1981), “Sabr Dıraxtı” (1982), “Ana Türkistan” (1990), “Saylanma” (1993), “Tavba” (2000) gibi şiir kitapları yayımlanmıştır.

“Özbekistan’da milli uyanışın önemli temsilcilerinden biridir. Değnilmemiş konuları eserlerinde dile getiren cesur bir sanatkardır. Kendine has kalemi ve dikkat çeken şiir dilinin oldukça yalındır. Sanatçının en temel özelliğı de milliyetçi bir şair olmasıdır. Parfi, çeviri edebiyatının önemli temsilcilerindendir. Asya, Afrika ve Latin Amerika Edebiyatlarında önemli çeviriler yapmıştır. Nazım Hikmet’in “Memleketimden İnsan Manzaraları” adlı eserini “İnsan Manzaraları” adıyla Özbekçeye çevirmiş ve Karlo Kaladze’nin şiirlerini “Deniz Xayalı” adıyla çevirmiştir.”¹

Ötkir Haşimov, deneme , roman,hikaye, kıssa, piyes, şiir yazan yönleriyle bilinir. İlk deneme kitabı “Polat Chavandoz” 1962 yılında daha sonra “Yol Havasi” (1963), “Bahor Qaytmaydi” (1970), “Uzun Kechalar” (1975), “Quyosh Terozisi” (1980) gibi hikâye ve kıssaları, “Nur Borki”, “Soya Bar” (1979), “İkki Eshik Orasi (1986) gibi romanları yayımlanmıştır. Vijdon Dorisi, Sizdan Ugina, Bizdan Bogina gibi piyesleri de vardır. Ayrıca, eserleri pek çok dile çevrilmiştir.

Şevket Rahman, şair, mütercim ve makale yazarıdır. Eserlerinde kendine has lirik-felsefi söylemleri ve isyanı öne çıkaran şiirler yazmıştır. Şairin “Rengin Lahzalar” (1978), “Yürek Qırreleri” (1981), “Güleyatgen Taş” (1985), “Hulva” (1988), “Qara Çeçekler” (1992) gibi şiir kitapları yayımlanmıştır.

Töre Mirza, daha çok tiyatrocı kişiliğıyle, yazdığı dramalarıyla ön plana çıkmıştır. “Beket”, “Tangi Tramvay”, “Muhabbetge Ot Tekken Gün”, “Kavrulgan Ördök Pervazi” gibi eserleri ses getirmiştir. Ayrıca, “ Meyseler Haykırığı”, “Külgixane” gibi şiir kitapları yayımlanmıştır.

¹ Oba, s 1002-1003

Hurşit Devran, özellikle tarihi konulardaki şiir, kıssa ve piyesleriyle Modern Özbek edebiyatının gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Tarihi değerlere ayrı bir önem vererek Timur, Uluğbek, Necmeddin-i Kübra gibi şahsiyetlerle ilgili kıssalar, Hive, Semerkant, Buhara gibi şehirler üzerine de piyes, belgesel gibi çalışmalar yapmıştır. “Şeherdegi Alma Dıraxtı” (1979), “Tüngi Bağlar” (1981), “Balalikin Avazı” (1984), “Tomaris’nin Közleri” (1985), “Semerkand Xayalı” (1991), “Bahardan Bir Kün Aldin” (1992) gibi şiir ve nesir kitapları yayımlanmıştır. Ayrıca Türk edebiyatında Karacaoğlu, Âşık Veysel ve Yunus Emre’nin şiirlerini Özbekçeye çevirmiştir.

Nurali Kabul, Özbek edebiyatının önde gelen şair ve yazarlarından. Çeşitli hikaye ve kıssalarını derlediği “Aykar”(1978), “Selam Tağlar” (1979) eserleri okurun gönlünü feth etmiştir. Nurali Kabul, sosyal hayatın gerçeklerini edebi üslup ve sadakatle ele alır. “Sonsuz Gökyüzü” (1981), “Buğday Pişiminde Yetmeyenler” (1992) gibi birçok eseri bulunmaktadır.

İkbal Mirza, Özbek şiirinin önde gelen şairlerden biridir. Birçok sosyal etkinliklerde bulunmuştur. Çeşitli gazete ve dergiler de ayrıca 1996 yılında Özbekistan Devlet Radyo ve Televizyon kurumunda çalışmıştır. Şiirleri halk tarafından çok sevilmektedir. 1999 yılında Şöhret madalyasına layık görülür ve 2005 yılında Özbekistan Halk Şairi ünvanını alır. “Gönül” , “Çolpan Neşriyatı”, “Yüreğin Şekli” (1993) gibi şiir kitapları vardır.

Uluğbek Hemdem, dönemin en genç şair ve yazarıdır. Türkiye’de Selçuk Üniversitesinde bir yıl eğitim görmüştür. Özbek şiirinde şair veya akademisyen kimliği ile öne çıkar. Hemdem’in “Munazenet” adlı romanı, Özbek toplum hayatının son 15-20 yılı tahlil edilmektedir. Bağımsız olduktan sonra zengin- fakir her sınıf insanının düşünce dünyasında oluşan çöküntüleri edebi bir dille ele almıştır. Ayrıca yine bu dönemlerde “Badiiy Tafakkur Tadriji” ve “Yangilanish Ehtiyoji” adlı edebi tenkit kitapları yayınlamıştır. “Sabo va Samandar”, “Atırgül”, “Seni Kutdim”, “Uzaqtaki Dilnura” gibi eserleri bulunmaktadır.

Bağımsızlık dönemi Özbek Edebiyatının aslında temeli Kadiri, Fıtrat ve Çolpana dayanır. Vakit kaybetmeden halkı birliğe, beraberliğe teşvik etmek amacıyla, milli duygulara hitap eden eserler ortaya koyar. Sadece kendi eserlerini değil, dünya çapındaki sanatkarların eserlerini de Özbekçeye çevirirler. Bu dönemde eserlerin dili sade ve yalındır. Halkın rahatça okuyup anlamaları için yazarlar. Eserlerin Özbek diliyle verilmesi ve halkın kendi dillerine sahip çıkması hedeflenmiştir.

Bu dönemde Özbekistan'ın siyasi, sosyal ve kültürel durumu ele alındı. Sancılı bir süreçten çıkan bağımsızlık dönemi hiç vakit kaybetmeden her alanda kendini gösterdi. Yapılan çalışmalarla halkı birlik ve beraberliğe teşvik ettiler. Dönem, sanat ve edebiyat açısından birçok alanda eserler verilip halkı bilinçlendirip milli ruhu ortaya çıkarmak istenir. Yukarıda da görüldüğü gibi sanatçılar bu ortak durum üzerinde durmuşlardır.

Birinci bölüme genel olarak bakıldığında, Sovyet rejimiyle başlayan ve yazarların edebi mecazlar kullanarak Sovyet dönemine karşı mücadelelerini eserlerinde anlatmaya çalışmışlardır. Aybek, Şükrullah Yusufoglu, Adil Yakubov, Rauf Parfi gibi yazar ve şairler savaş döneminde yazdıkları şiir, roman, uzun hikaye gibi benzeri türlerde düşmana nefret, halkların dostluğu, vatanseverlik, kahramanlık ve insan sevgisi kavramlarını samimiyetle ifade etmişlerdir.

1990'dan sonra Bağımsızlık döneminin başlamasıyla yazar ve şairler artık rahata kavuşurlar. Çalışmalarında düşüncelerini ve Sovyet dönemini eserlerinde rahat bir şekilde ele almışlardır. Bu dönemde siyasi, sosyal, kültürel gibi her alanda birtakım değişiklik yaşandı. Milli, dini, manevi ve kültürel değerlere sahip çıkmak adına birçok kurum ve kuruluşlar kurulur.

BÖLÜM II

DEDEHAN HASAN'IN HAYATI, DÜŞÜNCESİ VE TÜRKİSTAN ÖZGÜRLÜĞÜ MÜCADELESİ

2.1. Dedehan Hasan'ın Hayat Hikayesi

Dedehan Hasan, 1941 yılının Kasım ayında, Fergana ilinin Altıarık ilçesindeki Araphane köyünde dünyaya gelmiştir. Bu köye şu anda Eski Arap denilmektedir. Köye bu ismin verilme sebebinin iki ihtimali vardır: Birincisi bu köye eskiden Araplar, sahabeler gelmiş olabilir. İkincisi buraya Seyyid soyundan olanlar gelmiş olabilir, yani Dedehan'ın nesli Seyyidlere dayanıyor olabilir. Babası Şakir Hasan, annesi Kumrinisa Hasan'dır. Şakir Hasan Altıarık'ta Su işleri Başkanı olarak çalışmıştır. Babası, Dedehan Hasan iki yaşındayken Almanların SSCB'ye savaş açtığı 1942 yılında şehit olmuştur. Türkistan'ın zor şartlar içinde bulunduğu zamanlarda dünyaya gelen Dedehan Hasan babasız büyümüştür. Çocukluğu zorluklarla geçmiş, kıtlık ve açlık görmüştür. Çocukluğunda çektiği sıkıntılar onun dünya görüşünde etkili olmuştur. Küçük yaşta çalışma hayatına başlamış, okul yılları pamuk tarlası ve okul arasında geçmiştir. Dedehan, Sovyet döneminde okumuş ve yetişmiştir. Araphane köyünde sekiz yıl eğitim gördükten sonra dokuzuncu ve onuncu sınıfı Altıarık ilçesinde okumuş, 1959 yılında da okulunu başarıyla tamamlamıştır.¹ Mezun olduğu yıl olunca Taşkent Devlet Üniversitesi Filoloji

¹ Doğan, Süleyman. Acar, Esra. Türkistan Milli Özgürlük Mücadelesinde Dedehan Hasan'ın yeri ve önemi. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, sayı:218, Eylül-Ekim, 2015 s.182

Fakültesine başvurmuş ama sınavda başarılı olamamıştır. Bir süre denedikten sonra nihayet 1961 yılında üniversiteyi kazanmıştır. Ayrıca üniversiteye hazırlanırken geçirdiği yıllarda çeşitli ortaokulda öğretmenlik yapmıştır. Bu zaman içerisinde şiirleri, makaleleri il ve ilçe gazetelerinde basılıp yayınlanmaya başlamıştır.

1961 yıllarında Taşkent Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesinin Gazetecilik Bölümünde başlayıp 1966 yılında eğitimini tamamlamıştır. Üniversite yılları Dedehan Hasan'ın kendisini yetiştirmesi ve düşünce hayatını şekillendirmesinde önemli bir yeri olmuştur. Büyük şairlerle beraber şiir gecelerine katılıp onlarla gazete ve dergi evlerine gitmiştir. Eğitim gördüğü fakültenin düzenlediği, Uygun, Zülfiya, Mirtemir Hoca gibi şairlerle olan edebiyat gecelerine katılmış ve bu ortam sayesinde edebiyat dünyasına girmiştir. Ayrıca, Sovyet sistemi tarafından Türklerin millî manevî değerlerinin çiğnenmesi siyasî bakışının gelişmesinde etkili olmuştur.

1961 yılında Gazetecilik Fakültesinde okurken “Hamzacılar” derneğini kuranlar arasında yer almıştır. Derneğe daha çok üniversite öğrencileri katılmış, onlarla birlikte “Hamza” adında “Duvar Gazetesi” çıkarmışlardır. Bu gazetede ise, Sovyet dönemi aleyhine şiir ve makaleler yazıp yayınlamışlardır. Sovyet dönemiyle uyuşmayan ve Sovyet matbaasının basmadığı tarihi edebi eserler, katledilmiş aydınların eserleri muhakeme edilmiştir. Gazeteyi hazırlayan Fayzi Şah İsmail'dir ve Dedehan Hasan ise, gazetenin kültür işleri başkan yardımcılığını yapar. O zamanda her yerde KGB ajanları olduğundan yürütülen faaliyetler takip edilmeye başlamıştır. Dedehan Hasan, bir gece evine giderken üç kişi onun ellerini bağlamış ve arabaya koyup götürmüşlerdir. Üç gün karanlık bir odada tutulduktan sonra üçüncü gün dövülmüş ve Hamzacılar Derneğine katılmaya devam edersen alından vururuz, diye tehdit edilmiş ve tekrar ellerini bağlayarak evine bırakılmıştır.¹ Üniversiteye geldiğinde kendisine bunu yapanların KGB ajanları olduğunu öğrenir ve dernek başkanı da on beş gün sorguya çekilmiştir. Bu olaylardan sonra dernek faaliyetleri durdurulmuş ve üye olan öğrenciler dağıtılmıştır. O yıllarda derneklerin toplum hayatındaki düşüncelere etkisi çok büyük olduğundan, Sovyet sistemine hizmet

¹ <http://www.dadahonhasan.com/>

etmeyen dernekler engellenmiş, dernekte çalışanlar fişlenmiştir. Dedehan Hasan'ın bu faaliyetlerinden sonra adı kara listeye yazılmıştır.

Üniversiteden mezun olduktan sonra “Sovyet Özbekistanı” gazetesinin Edebiyat ve Sanat bölümünde işe başlar ve gazetede Cumaniyaz Cabbarov, Anvar Eşanov gibi şairlerle birlikte çalışmıştır. Bu yıllarda artık şarkılarıyla tanınmaya başlanan Dedehan Hasan, 1967 yılında işinden ayrılarak “Özbek Telefilm” kurumunda editör olarak çalışmaya başlar. İki yıl sonra da Özbek Devlet Konser Filarmonisine geçmiştir. Dedehan Hasan artık gazetecilikten çok, sanatla ilgilenmeye başlamıştır. Dedehan, dönemin şiir ve şarkılarından farklı eserler yapar. Aklında devamlı olarak istila edilen mazlum ülkesi ve onu istila eden Rus Sovyet sistemine karşı mücadele vardır. Bir an önce ülkeyi Sovyet sisteminden kurtarmak ve özgürlüğe kavuşturmak ister, okul hayatından sonra çalışma hayatında da bu konuyla mücadele etmiştir. Vatan hakkındaki şarkılarında, Sovyet sistemine olan memnuniyetsizliğini dile getirmiştir.

Şarkılarından dolayı KGB ve hükümet tarafından sevilmemiştir. Bu düşünceye sahip birçok insan da onu eleştirir; sahneye çıkmasını ve şarkı söylemesini engellemek için tehdit edilmişlerdi. Ancak o, davası için durmaksızın bu insanlarla mücadele etmiştir. Bu mücadelesi onu halkın nazarında farklı bir yere taşımıştır. Taşkent'te “Leninci Şerefleriz” adlı gece düzenlenmiş, bu geceye meşhur Özbek şairleri katılmıştır. Afişte bu şairlerin yanında Dedehan Hasan'ın ismi de yer almıştır. O zamanlardan beri halkın gönlünde öyle bir yere sahip olmuş ki geceye katılanlar, ilk önce Dedehan'ın sahneye çıkmasını isteyerek diğer şairlerin konuşmasına izin vermemiştir. Sonunda Dedehan sahneye alınmıştır. Bu olayı kendisi bir röportajında şu sözlerle anlatmıştır¹:

Gecede Kamil Yaşin, Uygun, Vahid Zahidov, Hamid Gulam, Ramz Babacan, İzzat Sultan, Zulfıya, Turab Tula, Zahiden Abidov, Akmal Polat, Utkir Raşid, Yangin Mirza gibi meşhur Özbek şairleri katılmıştı. Afişte onların yanına benim de ismim yazılmıştı. Geceye katılan halk şairlerin hiç birini dinlemeden hemen sahneye benim çıkmamı istemişlerdi. İlk önce Kamil Yaşin çıkmıştı kürsüye, insanlar gürültü yaparak konuşmasına imkân vermeyince diğer şairler de çıktı; onlara da izin vermeyince

¹ <http://www.dadahonhasan.com/>

sonunda beni sahneye almak zorunda kalmışlardı. Sonra iki saat şarkı söylemişim. Kültür merkezi müdürü Dadaali Saatkulov idi. Konserden çıkarken elimden tutarak, kardeş artık çok dikkat etmelisin, bu şairler seni yiyip bitirirler, dediği hala kulağımda. Gerçekten de bu andan sonra medyada bana karşı geniş çaplı hücumlar başladı^{1*}.

Burada Dedehan Hasan'ın anlattığı olayla hükümetin sanatı baskı altında aldığı görülmektedir. Şair, Sovyet dönemini övmemiş, özgürlük şarkıları söylemiş, şarkılarıyla ve işlediği temalarla halkın gönlünde önemli bir yere sahip olmuştur. 1930'lu yıllarda edebiyatta görülen baskı, Sovyet sistemini öven temalarda halkı, vatan ve millet kavramlarından uzak tutma çalışmaları uzun yıllar devam ettiğini göstermektedir.

Ahmed Yesevi'nin hikmetlerini 1973 yılında Nazım Hikmet, Çolpan, Abdulla Arif, Rauf Parfi, Puşkin, Erkin Vahidov, Avaz Otar, Nesimî, Gülhanî, Faragî gibi sanatkarların millî ve dinî şiirlerini besteleyip söylediği için bir yıl boyunca soruşturma görür. Ancak o zamanın Özbek Komünist Partisi genel başkanı aynı zamanda değerli yazar olan Şeref Raşidov, Dedehan'ın daha genç ve fikirlerinin değiştirilebileceğini savunarak onu affedip soruşturmasını bitirmiştir.

Dedehan Hasan, 1990 'lı yıllarda Türkiye'ye davet ediliyor, ama devlet gitmesine izin vermez. O zamanlar “Türkiye'ye gidemedim” diye türkü besteliyor. Bu şarkıda, Türkiye ve Atatürk sevgisine olan saygısını anlatıyor. Bestelediği türkü ise;

Türkiye de yaşayan Türkistanlıların gönlüne,
Allah ilham vermiş ve onlar bizi
Büyük Atatürk'ün ülkesine davet etmişlerdi.
Ama biz elimizde davetiye olmasına rağmen
Maalesef Türkiye'ye gidemedik.
Hükümetimiz bizim gitmemize izin vermedi

¹ <http://dadaxonhasan.yangidunyo.org/>

* Doğan, Acar, s.184.

Allah fazl-u kerimiyle inayet edip
Demir kafesleri¹ bozacak seyr-ü seyahat eyleyip
Şiir Muhammet² beyin kabrini ziyaret eyleyip
Türkiye'ye gideyim dedim, gidemedim ben
Azim zatların³ yüreğini parçalayamadım ben

Hayır icazet vermediler, benden korktular,
Hançer kınından çıkmasın diye korkular.
O nasıl padişah ki her bir vatandaşından korksa,
Türkiye'ye gideyim dedim, gidemedim ben
Düşmanların yüreğini parçalayamadım ben

Adam dedim benim gibi nakıs olur mu?
Dış işleri bakanı dediğin bu kadar yüz­süz olur mu?
Padişahlar neden bu kadar kukla ve acizdir.
Türkiye'ye gideyim dedim, gidemedim ben
Kuklaların yüreğini parçalayamadım ben

İnşallah kelepçeleri bir gün kıracağım
Bu istibdatlar kafeslerini parçalayacağım bir gün
Din ve iman saltanatını kurarım bir gün
Atatürk'ün huzuruna bir gün çıkarım
Hükümdarları yüreğini parçalarım bir gün.

¹ Eski Sovyetleri kasteder.

² Şiir Muhammet bey Rus savaşı baskısı sırasında Sovyetlere karşı milli mücadele kahramanlarından biri olup daha sonra yenilenince Türkiye'ye hicret eder ve kabri Adana da'dır.

³ Türkiye'ye gitmesine izin vermeyen devlet idarecileri.

Dedehan Hasan, en yakın arkadaşları Rauf Parfi, İbrahi Hakkul, Sefer Berna, Gülçehre Nurullayrva'dır. Kendisi, Özbekistan yazarlar birliğinden emeklidir. Aktif olarak Taşkent'te ikametgah ediyor. Kardeşleri vefat etmiştir. Hala kendisi günlük şiirler yazıp besteliyor, ama yayınlamıyor. Henüz basılmamış "Ana Türkistan" adlı kitabı vardır. Dedehan, 2012 yılında Türkiye'ye geldi.

2.2. Dedehan Hasan'ın Düşünce Dünyası ve Milli Mücadelesi

Dedehan Hasan, düşünce dünyasıyla ve Milli Mücadelesiyle eserler vermiştir. Türkistan'ın en büyük düşmanının Sovyetler olduğunu eserlerinde üstü kapalı bir şekilde anlatmaya çalışmıştır. Sovyetlerden dolayı Türklerin bir çatı altında olamadıklarını, düşünce ve milli mücadelesiyle millete milli şuuru yaptığını çalışmalarıyla anlatmaya çalışmıştır.

Dedehan Hasan'ın düşünce dünyası üniversite yıllarında başlamıştır. O yıllarda kendisini iyi yetiştirerek 'düşünce dünyası' şekillenmeye başlamıştır.

Dedehan Hasan, yurt dışından yayın yapan "Azatlık" radyosunu dinler ve muhacir Türkistanlılarla iletişim kurar. Onun sürekli düşündüğü sorular vardır. O sorular ise: Din ve Milli görüşler neden yasak olmuştur? Lenin neden hep önde? gibi sorulardır.

Dr. Baymirzahit gibi değerli sanatkarlar Arabistanda, Türkiyede, Almanyada Özbeklerle irtibata geçer. Onların fikirlerini etkiler. Daha sonra Baltık ülkelerine gider ve oradaki milliyetçilerle görüşüp fikir dünyasını araştırır. Daha sonra Sovyet dönemi eserleriyle alana çıkıp kalabalığı etkilemiştir. Dedehan Hasan ise, düşüncelerinden dolayı hapse atılır ve mahkemeye çıkmadan serbest kalır. 1989 da Birlik Partisi kuruluyor, mücadelesini Birlik Partisi üzerinden devam ettirmiştir. Yaptığı çalışmalarıyla da halkı birliğe ve beraberliğe teşvik eder.

Eserlerinde daha çok milli edebiyatçılardan ve Ahmet Yesevi, Ali Şir Nevai gibi büyük zatlardan etkilenir.

Dedehan Hasan, Vatan ve Millet sevgisiyle şiirler kaleme alarak kendi mücadele yöntemini seçer. Bu şiirleriyle halkın sesi olmuş ve aynı zamanda yine şiirleriyle halkı uyandırmayı ve mücadeleyi başlatmayı hedeflemiştir. Bir Türk milliyetçisi,

lkcs olarak eserlerinde hep Türklerin milli kahramanlıklarını vurgulamıştır. Dedehan Hasan'ın "Demiryürek Trkleriz" adlı şiirinde Türklerin tarihi kökünü hatırlatarak millî benliğiyle gurur duymaktadır. Bugün zillette kalan Türklerin yakın gelecekte tekrar büyük zaferlere ulaşacağından haber vererek umut vermektedir.

Dedehan Hasan, kendi çapında manzum bir edebi mirasa sahiptir. Nitekim "şeyda Gönlüm" (Taşkent, 1969), "şah-i Merdân Sayları" (Taşkent, 1975), "imenimden Ayırma" (Taşkent, 1980), "Bahar Gelir Bağılara" (Taşkent, 1989) adlı şiir kitaplarının ve binden fazla koşuğun müellifidir.¹

Hafız² Dedehan Hasan, anti-Sovyet şarkılarından dolayı 1976 yılında bir konseri daha iptal olmuştur. zbek halkının hürriyet şarkıcısı Dedehan Hasan tutuklanır. Böylece Lenin ilçesindeki karakola getirilip sorgudan sonra toplumda bozgunculuğına yol açma suçundan on beş gün göz altına alınmıştır. Serbest bırakılırken "Vatan" konulu şarkıların söylemesi yasaklanır, aksi halde uzun yıllar hapis cezası alacağı söylenerek sadece aşk ve güzellik şarkıları söylemesi tembihlenmiştir. KGB, Sovyet düzenini öven şarkılar söyleyenleri destekler ve onların şarkılarından yararlanarak bu şarkıları TV ve gazetelerde devamlı yayınlamıştır. Dedehan ise, millet için mücadele eden şarkılarında işlediğı temalardan dolayı sürekli baskı grmştur.

Dedehan Hasan, 1977 yılında millî şarkılarından dolayı kendisine yapılanları şikâyet etmek için zbek Komünist İdaresi Merkez Başkanlığına gitmiş, İdeolojiden sorumlu Aziz Toraev ile grşmştur. Yaşadıklarını ona anlattığında Aziz Toraev, şaire kendisi hakkında toplanan belgeleri göstermiş ve hükümet aleyhinde söylediğı şarkılar nedeniyle hükümetin sinirlerini bozduğunu ve bu gidişle uzağı gidemeyeceğini söyleyerek şairi tehdit etmiştir³. Ozana göz dağı verip devletin yanında olmasını istemiştir.

1979-1988 yıllarında şair on yıl Özbekistan Yazarlar Birliğinde çalışmış ve şiir geceleri düzenlemiştir. Sonunda Sovyet sistemi çökmeye başlamış ve Sovyet

¹ Doğıan, Acar, s.188.

² Özbekistan'da şarkı besteleyip söyleyene denir.

³ Doğıan, Acar, s.185.

yönetimine Mihail Gorbaçov gelmiştir. O, her alanda yaptığı serbestlik çalışmalarından dolayı halkı rahatlatmış ve halka özgürlük vermeye başlamıştır. Bu özgürlükten yararlanarak siyasî mitingler 1985 yılında başlar. Özellikle de Baltık ülkelerinde gösteriler yapılır. Polonya’da, Litvanya’da Halk Harekâtı teşkilatı kurulur. 1988 yılında bu harekât Özbekistan’da da etkisini göstermiştir. Yaşananların sonucunda Dedehan Hasan, 1988’de açık meydanlarda savaşmak için devlet kurumundaki işinden ayrılır ve savaşı meydanlarda, düğünlerde siyasî ve sosyal şarkılar söyleyerek başlamıştır.

“Türkistan Bülbülü” olan Dedehan Hasan, konuşmasıyla insanları etkileyen hitaplığı güçlü bir sanatkardır. Halkın derdini, günlük sorunlarını, sosyal ve manevi ihtiyaçlarını dile getirdiği için halk hitabından etkilenmiştir. 1990’da “Türkistan” gazetesinin “Özbekistan’ın en meşhur kişisi kim?” konusuyla yapılan anket sonucunda Özbek gençleri tarafından en çok sevilen aydın olarak Dedehan Hasan’ı ülke çapında birinci yapmışlardır. Aynı yıl Türkiye’deki “Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı” tarafından sanatçı “Türkistan Bülbülü” olarak ilan edildi.

Dedehan Hasan bağımsızlığı, millî mücadeleleri ve siyasî koşukları yüzünden sürekli takip altına alınmıştır. 1990’lı yıllarda iki defa İç İşleri Bakanlığının hapisanesinde yatarak işkenceye maruz kalmıştır.

Dedehan Hasan, mevcut siyasi ve sosyal çalışmalarla yetinmeyip Özbek Müslüman halkını uyandırmak amacıyla 1990 yılında Dedehan Hasan liderliğinde Fergana vadisinde Türkistan İslami Demokratik Partisi kuruldu.

Dedehan Hasan, her şeye rağmen milleti için savaşmaktan hiç vazgeçmemiş, hayatını siyasi koşukçuluğa adadığı için hiç pişman olmamıştır. “Sovyet Özbekistan Sanat Dergisi”nde yapılan röportajların birinde bu konuyla ilgili söylediği “Hayatımı ve tüm eserlerimi siyasî, bağımsızlık, vatanseverlik şarkılarına armağan ettiğimden pişman değilim. Bin kere, milyon kere mutluyum, Allaha şükür...” sözleri bunun kanıtıdır.

“Genç Türkistanlılar” derneği tarafından İstanbul’da hazırlanan “Kıyam Kıvılcımları, Türkistan Marşları” (Giz ajans, 1991) adlı kasetinde Dedehan Hasan, şarkılarının

kimlerin dinlenmesi gerektiğini, sözlerinde şarkılarını hangi amaçla söylediğini açık bir şekilde anlatır. Şöyle ifade eder:

“Benim koşuklarımı asla ve asla bana yabancı olan, dinsiz, imansız insanlar dinlemesin. Koşuklarımı yalnızca ehl-i mümin, ehl-i gönül, ehl-i feraset, halk ve yurt derdiyle yanıp tutuşan asil evlatların dinlemelerini ve sesime ortak olmalarını isterim”.¹

Dedehan’ın şarkılarıyla vermek istediği mesajlarıyla dünyaca tanınan, eşi benzeri bulunmayan yegane kişidir. O, her zaman halkın içinde olan ve onların dilini çok iyi anlayan bir sanatkardır.

2.2.1 Dedehan Hasan’ın edebi ve sanatsal yönle mücadelesi

Dedehan Hasan’ın sanata olan ilk ilgisi şiire olmuştur. Ali Şir Nevai, Mevlana Sekkakî, Atayi Belhî, Baba Rahim Meşreb, Rudakî, Hoca Nazar Hüveyda, Sadî Şirazî gibi büyük sanatkârların eserlerini sevgiyle okuyarak kendini sanat camiasında bulur. Onların eserlerinden esinlenerek kendisi de şiirler yazmıştır.

İlk şiiri, 1959 yılında yazdığı “Anneme” adlı şiiri olup Fergana’nın Altıarık ilçe gazetesinde basılmıştır. Dört yıl sonra “Genç Leninci” gazetesinde “Sevgilim” şiiri basılmıştır ve bu şiir Dedehan Hasan’ın “Şeyda Gönlüm” adlı şiir kitabının ilk şiiridir. Şiirin ilk dördlüğü şöyledir:

Sevgi hislere dar geldi göğsüm,
İfade etmeye yok bende sabır.
Bu vicdan aşk dolu ateş yüreğimi
Kendine teslim ettim, ey şefkatli güneş...

Üniversite yıllarında dönemin en meşhur şairleriyle çeşitli edebiyat gecelerinde görüşüp gazete ve dergilere gidip gelmiş, içinde bulunduğu edebi ortamın etkisinde kalmıştır. Ayrıca Dedehan Hasan, Özbekistan’da tanınan Abdulla Aripov, Rauf Parfi, Gulçehra Nurullayeva gibi şairlerle aynı sınıfta okumuştur.

Dedehan Hasan, edebiyata sevgi ve aşk şiirleri ile başlamıştır. İlk aşk şiirini lise yıllarında aşık olduğu kıza yazar ve şiirin adı ise, “Leyla” dır. Üniversite yıllarında içinde bulunduğu ortama bağlı olarak siyasî bakışı değişmiş; Sovyet rejimine karşı

¹ Doğan Acar, s.187.

çıkılmış, vatan ve millet konulu şiirler yazmaya başlamıştır. Üniversite yıllarında kurdukları Hamzacılar Derneğinin çıkardığı “Hamza” duvar gazetesinde Sovyet dönemi aleyhine şiirler ve makaleler yayınlamıştır. Bu dernekte Sovyet dönemiyle uyuşmayan, Sovyet matbaasının basmadığı tarihî ve edebî eserleri, özellikle şehit edilen yazarların eserlerini muhakeme etmişlerdir.

Dedehan Hasan, Vatan ve Millet sevgisiyle yazdığı şiirlerle kendi mücadele yöntemini seçmiştir. Bu şiirler, halkın sesi olmuş ve aynı zamanda halkı uyandırmayı ve mücadeleyi başlatmayı hedeflemiştir. Bir Türk milliyetçisi olarak eserlerinde hep Türklerin milli kahramanlıklarını vurgular.

Dedehan Hasan, kendi eserleriye edebi bir mirasa sahiptir. “Şeyda Gönlüm” (Taşkent, 1969), “Şah-i Merdân Sayıları” (Taşkent, 1975), “Çimenimden Ayırma” (Taşkent, 1980), “Bahar Gelir Bağlara” (Taşkent, 1989) adlı şiir kitaplarının ve binden fazla koşuğun yazarıdır.

Halkın söylemesi için kolay, akıcı, basit, revan özelliği vardır. Sanatsal kelimeler, ibareler çok kullanılmamıştır. Hem ozan hem de şair olduğu, halkın içinden çıkan, halkın yaşayış tarzını bilen bir kişi olarak bu özelliklerini şiirlerinde görüyoruz. 1990’lı yıllarda Özbekistan’ın “Türkistan” gazetesinde bir anket yapılmıştır. Sanat camiasının en meşhur kişi kim? diye. Gençler, meşhur insanlar arasından Dedehan Hasan’ı seçerler. 25 milyon kişi tarafından seçildi. Bu anket sonucunda Dedehan Hasan’ın halkla iç içe olduğu görülür.

Dedehan Hasan bağımsızlık, millî mücadeleleri ve siyasî koşuklarından dolayı devamlı takip altına alınır. 1990’lı yıllarda iki defa hapishanede işkence edilmiştir.

Dedehan Hasan, sadece siyasi ve sosyal çalışmalarla yetinmeyerek Özbek Müslüman halkını uyandırmak amacıyla 1990 yılında Dedehan Hasan liderliğinde Fergana Vadisinde “Türkistan İslami Demokratik Partisi” kuruldu.

Dedehan Hasan, her türlü haksızlığa maruz kalmasına rağmen milleti için savaştan asla vazgeçmemiş ve hayatını siyasi koşukçuluğa adanmış için hiç pişman olmamıştır.

2.2.1.1. Siyasi, sosyal, vatan, millet, din konulu şiirleri

Dede Han Hasan; şair, bestekar, türkücü ve iyi bir tenkitçi. Bu yönleriyle çok yönlü sanatçı olduğu görülür. Çünkü yazıp besteleyip söyleyen yetenekli bir hafızdır. Bağımsızlık hareketinin en aktif kişilerinden biridir. İlk şiir kitabı “Şeyda Gölüm” daha sonra “Şahimardan Sayları”, “Çemenimden Ayrılma”, “Bahar Kelür Bağlara” şiir kitapları yayınlanır. Son dönemdeki şiirlerinde ve bestelerinde sosyal, politik ve milli ruhla ilgili konulara yer verir. O, “Gözünü Aç Özbeğim” ve “Birleşin Ey Türk Âlemi (1989)” adlı şiirlerinde milli duyguları işlemiştir.

Yayınlanan dört kitabın içindeki şiirlerden birkaç tanesi konularına göre ayırıp özetlenir.

“Çimeninden Ayırma” adlı şiir kitabı, 1984 yılında yayınlanır. Sovyet dönemini kapsayan bu tarihte hala Lenin kurtarıcı ve ideal insan olarak algılanır. Şair genel olarak Lenin’i “İdeal İnsan” olarak kabul etmez, ama dönemin şartları ve halkın algılayış şekline yola çıkarak “Lenin” aracılığıyla özgürlüğü ve hürriyeti ile ilgili kendi fikirlerini beyan etmeye çalışır. Aşağıda yer alan “İsterdim” şiiri buna güzel bir örnektir. Şiir ise şöyledir:

İsterdim

İsterdim gah “Lenin” suretin de

Uzun ada kırıp girseniz

Nefsinden başka derdi olmayan

Bazı kezzapların bağrının yaksanız

İsterdim deli dünyanın

Tarz-u makamına nazar etseniz

Özgürlüğe atılan adem neslinin

Şikeste ruhundan haber alsanız

Öyle kibarlar yurttta Üstat
“Bir vücut bir canız” diye bağırlar
Sosyete yaşantısına baksanız hey hât
Mezarları bile farklı yapmışlar.

Munafık hileci gönlü katılmış
Benciller alemini bir görseniz;
Satıp ar namusunu mal mülk edinen
Aç göz alçakların gözünü oysanız

Bugün yer küresine dolduran bombalardan
İnsanlığı kurtarmaya çalışmaktadırlar
Ve nida çıkmaktadır altı kıtadan
Bu huzursuz dünyaya ‘Lenin’ gerektir!

İsterdim siz ‘Lenin’ suretinde
Gezip gözetseniz eller hayatını
Dinleseniz kırıgın cenkler sesinde
Dulların ahı ve yetimler imdadını

Haykırıp anlatsanız alemde hala
Halkın yoksul ve açlığını
Onlara özgürlük, talih vermek için

Dünyanın inkılap muhtaçlığını.

Şükür Burhan Hakkında Türküler- İsterdim: Bu şiirinde birçok global meseleler ele alınır. Dörtlük, nefsinden başka derdi olmayan kimseleri ele alınır. Kezzap ve yalancıları parçalamak ister.

1. Bu deli dünyanın tarz ve gidişatını dikkat etmekten bahsediyor. Özgürlük serbestti, hürriyet bağımsızlık diye çırpınıyor. O halkın özgürlük olsa da ruhu kırık.
2. Öyle ‘büyük’ insanlar vardı dünyada onlarla bir ten bir can diye bağırıp çağırıyorlar, ama onlar sosyete yaşıyor. Şair, günümüze burada hitap ediyor. Hatta mezarlarının farklı olduğunu da ele alıyor.
3. Yazar, insanların münafık olduğunu ve kalplerinin katılaştığını, milli halkın düşünce ve arzuları ile ilgileniyor, onlardan şikayette bulunuyor.
4. “Dünyayı saran soğuk savaşı nasıl bitireceğiz?” diye uğraşan insanlar, soğuk savaşın kötü etkilerinden bertaraf olmak için insanların yaptıkları çabalardan bahsediyor.
5. Kıtadan sağlam fikirli, vatanperver insan olduğu ve onlarla hemfikir olduğunu ilan eder.
6. Bombaların imha edilmezse savaş olacağını, sonunda dullar ve fakirler doğacağını ifade eder.
7. Ş.Burhan dönemi büyük sanatkararına nida etmek bahanesiyle şair, kendi fikir düşüncelerini sunmaktadır. Hala insanlık arasında yoksul insan olduğunu, onların emperyalistlerden dolayı zorlandığını ve onlara özgürlük vermesini, onların inkılap kurmasını söylüyor.
8. Dörtlük, nefsinden başka derdi olmayan kimseleri ele alıyor. Kezzap ve yalancıları parçalamakta yer alıyor.
9. Bu deli dünyanın tarz ve gidişatına dikkat etmekten bahsediyor. Özgürlük serbestti, hürriyet bağımsızlık diye çırpınıyor. Halkın özgürlüğü olsa da ruhu kırıktır.
10. Öyle ‘büyük’ insanlar vardır ki dünyada onlarla bir ten bir can diye bağırıp çağırıyorlar, ama onlar sosyete biçiminde yaşıyor. Şair, günümüze buradan hitap ediyor. Hatta mezarların farklı olduğunu da ele almıştır.

Bu kitap, 1984 senesinde yayınlandığında Sovyet döneminde Lenin'i 'kurtarıcı ve ideal insan' olarak algılanıyordu.Şair, burada Lenin bahanesiyle kendisinin fikirlerini ifade etmiştir.

Sadece bu şiiri örnek alacak olursak burada birçok Global meseleler ele alınmıştır.

Kabir başında

“Novgorob ili Stororussa ilçesi Pinayevgorka köyündeki II.Dünya savaşları şehitliğinde Babam Şakir Hasanov'un da kabiri var.”

Senin başında boy almış bir çift ak kayınlar

Türkü söylemekte bağrım gibi coşup

türkü söylemekte o çok ince

Babamın adını katıp türküye

Ey altın yapraklar şehitler ruhu

Sıra verin bende söyleyeyim şimdi

Alemi kaplasın bağrım feryat figan

Hüzünlü hislerimle dolsun semalar

Çok uzaktan geldim uzaktan

Tazim etmek için bu kutlu toprağa

Bir avuç getirdim ona topraktan

Özel serpmek için aziz mezara

Belki gözlerinde biter yaşlar

Ama biter mi kalbimdeki gam keder

Hep geçse de aylar,yıllar, zamanlar

Yurdum evladım der ben babam derim

Ben babam kabrini sevip, ızdırapta

Mübarek ayağının ucunda bağrım tığlarım

Babamın, bu aziz ırak toprakta

Kalan toprağımı kucaklayıp ağlarım...

Savaş yılları hatırası

Beni yaraladılar asır celladlar,

Gonca yüreğimde ok iziz kaldı

Söküldü gönlümün nazik katları

Çocukluk, habersiz gitti yok oldu.

Mutlu hislerimi tahrip eden o

Kara gününü nasıl unutayım?

Keyifli şımarıklığımı geri ver diye

Bugün hangi namerdin yakasına yapışayım?

Seçtiğim sensin

Kızlar içinde tek seni seçtim sensin

El yurda sen hakkında söylediğim sensin

Ama aşkımı sana zorlanıp söyleyemem

Hasretinde gece gündüz ıstırabım sensin

Kızlar içinde sensin cazip Dilruba
Tek senin için bir ömür razıyım etsen iltica
Bu hüsn-ü letafet aşkı da bir ben değil
Bin tane kalp yansa değer bin can olsa feda

Bu can feda aşğın kadrini bilir misin
Kimmiş konuşan diye bir kere bakar mısın
Seni diye nur yüzlüm bir ömür acı çeken
Benim bi çare kalbime, bir çare bulur musun.

Şule (Kızım Servinaza)

Bulutları dağıtarak ay şulesi, zifiri geceyi aydınlattı,
Onun hüsn-ü cemali tan feyzi ile karıştı.

Şule güzel aleme nur üstüne nur oldu,
Alem-alem sadakat, aşk ateşi getirdi.

Bu dolunay şulesi can damarına benzer,
Sevgi vefa aleminin benzer meleğine.

O andan beri cihan bir gülistan görünür,
Cihanın bağı dolu dolu aşk ve nur.

Vatanımsın

Sen bağı çemen herkese menzur olan vatanımsın

Şark meşali alemlere meşhur vatanımsın

Her yeri altın ovalar yurdu cevahir

Memnunu mutlu halkları ebedi vatanımsın

Emeğinin mahsülü bugün çöl-ü sahralar

Yüce sema gibi geniş özgür vatanımsın

Kadife gibi toprakları dağları cevher

Zanaatkar halkım, bağı dolu inci vatanımsın

Cesur halkın yolları parlak kalbi neşeli

Şen şöhreti güzel, gururlu vatanımsın

Canım feda sana yurdum, gönlümün huzuru

Kalbime gurur, gözlerine nur vatanımsın.

Nereye gitti

Nereye gitti, nereye gitti

Nereye gitti gençliğim

Gençliği aldı gitti

O güzel kalem kaşım.

Gitmeseydi kalem kaşlım
Gitmez idi gençliğim
Ne yapayım buna sebep oldu
Azıcık acemeciliğim

Maalesef geri dönmez
Dönemez kalem kaşlım
Senden asla razı olmam
Ey benim akılsızlığım.

Neredesin söyle neredesin
Söyle ey kalem kaşlım
Seni arayıp bulur muyum
Geri dönse gençliğim.

Göresim gelir

Lahza lahza yar, seni göresim gelir
Görmesem köyünde ah edesimgelir.
Gördüğümde sana umutla bakasım gelir
Kollarından tutup yürüyesim gelir,
Gözlerine umutla bakasım gelir.

Allah aşkından ben gibi yanmış niceler

Allah’a ben gibi gam çeker geceler.
Ben gibi gezmıyor ama sokaklar
Sonunda ayağına başımı koyasım gelir,
Gözlerine umutla bakasım gelir.

Baht bulurum bir ömür sana göre,
Saçın tarayıp sokağa çıktığında,
Bütün periler bir tarafa sen bir tarafa,
Seninle ben gururla yürürüm
Gözlerine umutla bakasım gelir.

Çok şükür

Çok şükür o yaramaz nigarım bir karar eylediler,
Bizi de şad eylemeyi ihtiyar eylediler

Nice yıldan sonra nihayet gösterir bir akibet
Zaferan gibi gönlümü nevbahar eylediler.

Bütün acımasız ehlini yandırıp haset ateşinde
Beni dost yarısı onları ah-u zar eylediler

Baht duygusunu cihanda yeniden oluşturup
Bana bir Hürrem hayatı kararlı eylediler.

Tebrik edip kendi kendimi baksam gözüne acep:

Izdıraplı kap kara saçını kar eylediler.

Bahar gelir bağlara

Merhem olup gönlümdeki dağlara,

Nurlar saçıp hüznü- kederli çağlara

Çiçekler laleler takıp git dağlara

Bahar yine gelir bizim bağlara.

Yar bağrında sağ idi yıldızlar

Sahilde güzelleşir yine yosunlar

Gökkuşığı kumaş giyip can kızlar.

Bahar yine gelir bizim bağlara.

Kaçınılmaz bu buz dağları geçerdi,

Kayaları kartalları güçlendi,

Kanyonlarda kekliklerim uçardı,

Bahar yine gelir bizim bağlara.

Hala güneşli günlerin ilerde

Bizleri bekleyen güzel günler ilerde

Gün değil bu iyi günler ilerde

Bahar yine gelir bizim bağlara.

Ey yaranlar ayazları kovarız,
Bahar bize, bir bahara döndürürüz
Toplanıp bir türküyü söyleriz
Bahar yine gelir bizim bağlara.

Yine geri gelir benim baharım
Elvan elvan nurla dolar ülkem
Kendim olur, bağıma giderim
Bahar yine gelir bizim bağlara.

2.2.2 Dedehan Hasan'ın musiki, beste ve icra yönüyle mücadelesi

Bu yeni feryatları sizlere takdim etmeden önce bir isteğimi birldirmek istiyorum. Sizlerden yegane isteğim bu koşuklarımı asla ve asla benim için mutlaka yabancı olan dinsiz, imansız ve vatan bilmeyen kimseler dinlemesin. Benim bu yanırlarımı yalnızca ehli mühmin ehli gönöl ehli feraset halk yurt dergiyle yanıp tutuşan asil evlatların dinlemesini ve kulak vermesini isterim. Allahtan sizlere güç kuvvet şiddet, şeriat ve bilhassa ehillik dilerim. Sizlere Allah yar ve medetkar olsun¹.

Sanata olan ilgisi ilk olarak okuldayken bir kıza aşık olmasıyla başlamıştır. Kızın ilgisi çekebilmek için, Rübab (bağlama) çalmayı öğrenmiştir. Kendisini üniversite yıllarında daha da geliştirmiştir. Okul bitimlerinde o dönemin meşhur olan Mamurcan Uzakov, Kamilcan Ataniyazov gibi ozanların şarkılarını arkadaşlarına söylemiştir. Profesyonel olarak 1962 söylemeye başlamıştır. O, şiirleri besteleyerek şarkıya dönüştürmekle kalmamış, aynı zamanda onların ozanı olmuştur.

Dedehan Hasan kendisini daha iyi geliştirmek için Rübabçı Kamil Usmanov'un kursuna gitmiştir. Kendisi meşhur olmadan önce ortaokul yıllarında şarkılar söylemiştir. Şarkılarını öyle içten ve hüznölü söyler ki, şarkı söylediğinde analar ve kızlar ağlar, büyükler ise başlarını eğer, gençler yumruklarını sıkarmış.

¹ Dedehan Hasan'ın tek arzusu.

Dedehan Hasan'ı tüm ülkelerde meşhur eden ilk şarkısı "Leyla"dır. Bu şarkı, aşkın çektiği sıkıntıları etkili ve derin bir şekilde dile getirir ve dinlerken insanları derin düşünceye daldırır. Dinleyenlere aşkın derdini ve sevgisini can-ı gönülden hissettirir. Şarkı ise, üniversiteden sınıf arkadaşı ünlü şair Rauf Parfi'nin şiiridir ve Dedehan bunu besteleyerek şarkıya dönüştürmüştür. 1964 yılında bu koşukla büyük şöhrete sahip olmuştur. Kendisi de bir röportajında bu şarkının önemini şu sözlerle vurgular: "Leyla" gibi ikinci bir şarkı yapamadım, böyle bir ukde ile yaşadım." "Leyla" şarkısının metni şöyledir:

Sovyetler döneminde devlete karşı başkaldırmak, açıkça ifadeler kullanmak yasaktı. Yazarlar bazen geçmişe başvurarak kendi derdlerini dile getirip tarihi şahsiyetleri göz önüne alarak sıkıntılarını söyler ve halkı bilinçlendirmeye çalışırlardı. Dedehan Hasan da türkülerinde tarihi kahramanları gösterir, onlardan ibret almaya teşvik ederdi.

XIX. yy sonunda Çar Rus baskıncılarına karşı Kurmancan Datka'nın mücadelesini anlatmıştır. Hokand kahramanı Molla İshak'ın da Hokand'ta Polat Han adıyla başlattığı isyanın bastırılması sonucunda şehit edildiğini anlatan bir şarkısı vardır. Polathan'ın ölümünden duyulan üzüntüyü anlatmış ve Türkistan'ın çektiği zulmü bir kere daha göstermek istemiştir. Şarkının sözlerinin bir kısmı şöyledir:¹

Polat hanı öldürdü Ak paşa cellâtları,

Yeri göğü doldurdu Özbek'in feryatları.

Çıkmaz mı güneş, nur saçıp bakmaz mı Huda?

1917 yılındaki Sovyet devriminden mutluluk getireceğini düşünen sanatkarlar çoktu. Hamza onlardan biri, ama zamanla başka şair ve yazarlar gibi o da yeni düzenin asıl amaçlarını anlamıştır.

Hamza Hekim Zade'nin 1912 yıllarındaki feryatlarını anlatan şiiri de Dedehan Hasan, tarafından şarkı haline getirilmiştir. Bu şarkıda Özbeklerle konuşarak artık gözünü açarak mücadele etmesini istiyor. Özgürlüğü için çalışması, düşmana karşı güçlü durup hakkını savunması, artık kimliğinin farkına varması, ecdadını hatırlamasını ve özüne geri dönmesini istiyor. Dinini, imanını, ana dilini kaybeden halkın sonunda yok olacağını haykırıyor ve artık Türkistan topraklarını yabancıların elinden kurtarmak için

¹ Doğan, Acar, s.193-194.

savaşmalarını istiyor. Vatana sahip çıkmak gerektiğini anlatan bu şarkının sözlerinin bir kısmı şöyledir:¹

Vermem desen başkalarına sözünü.
Evlat bilsen, Türkistan desen yurda özünü.
Başını kaldır artık gözünü aç Özbeğim.
Uyan artık, yan artık, katıl bizim saflara

1965 yılları Çolpan'ın şiirlerinin basılmasının yasak olduğu ve şehit edilen milliyetçi şair şiirleri“Gülen başkaldı...”, “Gönül, sen...”, “Muhabbetin sarayı genişmiş...”, “Güzel Türkistan”, “Halk”, “Uyan”, “Ana Türkistan” adlı şiirlerini besteleyerek sosyal etkinliklerde, konserlerde ve düğünlerde söylemiştir. Ayrıca Çolpan'ın “Ana Türkistan” şiiri 1990'lı yıllarda Türkistanlılar tarafından Türkiye’de yapılan genel kurultayda Türkistan’ın Millî Marşı olarak kabul edilmiştir.

Dedehan Hasan, şarkılarının daha etkili olduğunu fark ederek ozanlık sanatını Sovyet aleyhine mücadele etmede kullanır ve 80’li yıllardan itibaren bugüne kadar en çok sosyal ve siyasî koşuklar yapmıştır. Özbek Türkleri ile Ahıska Türkleri arasındaki çatışmaları, Özbek ve Kırgız olaylarını şarkılarında konu olarak işlemiştir. Dedehan Hasan’ın sanatının manevî yolunu bilmek için 20 yy. Türkistan tarihini, maddî ve manevî süreçlerini bilmek gerekir. Ayrıca bestekârlığıyla Özbekistan’da millî özgürlük hareketinin güçlenmesinde önemli katkıda bulunmuştur.

Türk Birliği düşüncesini gerçekleştirmek için çalışan ve bu uğurda canını veren Enver Paşa, Türkiye birlik hayalini gerçekleştirebilmek için Türkistan’a gitmiştir. Buhara’da Ruslar’a karşı savaşan Özbeklerle beraber savaşırken şehit olmuştur. Bu sebepten dolayı Enver Paşa, Türkistan’da kahraman olarak sevilmiştir. Çolpan da bu kahramana şiirler, mersiyeler yazmıştır. Bu şiirler de Dedehan Hasan tarafından bestelenmiştir.

Bu şarkılardan ‘Turan yurduna niçin geldin paşam, paşam’ sözleriyle başlayan şarkıda Türkistan halkının Enver Paşa’nın kıymetini bilemediğini, onu niçin geldiğini, neler

¹ Doğan, Acar, s.194

yapmaya çalıştığını anlayamadıklarını, onun yaptıklarından ibret alamadıklarını, ona karşı vefasızlık ettiklerini söylemiştir¹.

Eğitim yıllarında bağlı olduğu dernekler ve görüştüğü Mirtemur, Şuhrat, Şukrullah gibi meşhur vatansever yazarlardan dinlediği hapis hatıraları, Dedehan Hasan'ın siyasî bakışını değiştirmiştir. Artık Sovyet rejimine karşı olma duygusu başlamıştır. Özbekler'e, kendi kahramanlarına, millî ve dinî değerlerine başvurarak ilginç şiirleri besteleyip şarkıya dönüştürmüştür. Örneğin; Türkistan ve Emir Timur hakkında şarkılar hazırlamıştır. Daha sonra Rauf Parfi'nin "Siyavuş Feryadı", "Gençlik, Paslı Mevsim", "Ben Dünyadan Geçince Canım" gibi şiirlerini, Mahtumkulu, Ahmed Yesevi eserlerini bestelemiştir. Dedehan Hasan'ın izlediği yol, Türkistan'ın piri Ahmed Yesevi izine dayandığı için, eserleri onun devamı gibidir. Bundan dolayı 1993 yılında Uluslararası Ahmet Yesevi ödülüne layık görülmüştür. Tarih boyunca halkın feryadını dile getiren birçok ozanlar ve şairler yaşamıştır. Dedehan Hasan da onlar gibi ömrü boyunca halkın derdini söyler ve vatani için mücadele etmiştir.

Dedehan Hasan, sadece kendi ülkesi için değil, dünyada olup biten zulümleri de dile getirmiştir. Duyarlı davranışıyla farkındalık oluşturmuştur. Güncel ve sosyokültürel temada şiirler yazarak türküye dönüştürür. Mesela; "Tunuslu Bala" adlı şarkısında Afrika Kıtası'nın Tunus ülkesinden İtalya'ya çalışmak için gelen bir Tunuslu çocuğun hazin sonunu anlatmaktadır. Bu zavallı çocuk, İtalyan çocuklar tarafından sadece eğlence olsun diye üzerine benzin dökülerek yakılmıştır. Dedehan'ın hüznü söyleyişiyle bu facia, dinleyenlerine daha da derinden hissettirir. "Afgan Bala" adlı şarkısında ise, Afganistan'ın Sovyetler tarafından işgalini ve insanların suçsuz yere öldürülmesini anlatmıştır. Afgan çocukların oyuncak diye verilen ama içinde bomba olan oyuncakları oynarken patladığını söyleyerek yaşanan zulmü gözler önüne sererek insanları uyandırmaya çalışır. "Bin yıllık çınarlar oldu odun, deryada kalmadı bir yudum suyun" sözleriyle başlayan şarkısında ise, Türkistan'ın çektiği sıkıntıları çarpıcı sözlerle dile getirir. Türkistan halkından artık uyanıp sessizliğini bozmasını,

¹ Doğan, Acar, s.190.

onların harekete geçmesini istemiştir. Dedehan Hasan'ın tüm şarkılarında olduğu gibi bu şarkısı da dinleyenlerin yüreğine bir ateş düşüren sözlerin bir kısmı şöyledir:

“Sense tarlanda bulamazsın yiyecek,
Evladına verecek bir parça ekmek,
Niye ağlamazsın ana Türkistan.
Gecende pamuk, gündüzünde pamuk,
Avlunda pamuk, damında pamuk,
Akar zehir olup kanında pamuk,
Niye ağlamazsın ana Türkistan.”

Vatan hakkında şarkı söylenmeyen dönemlerde halkına vatani şarkılarında anlatmış, Sovyet hayatından memnuniyetsizlik motiflerine yer vermiştir. O dönem de hükümet, bu tarz şarkıları sevmediği için Dedehan Hasan'ın konserlerine karşı çıkmış ve bu yolun Özbek sanatına uygun olmadığını savunmuşlardır.

Sovyet idarecileri, Türkistan'ı ucu olmayan pamuk tarlası gibi görmüştür. Fazla ürün elde edebilmek için yapılan yanlış tarım uygulamalarıyla Türkistan'ın suyu ve havası mahvolmaya mahkûm bırakılmıştır. Yanlış uygulamalar sonucunda tarlalarında çalışanlar veya çevrede yaşayanların çoğu hastalanmış ve Aral Gölünün %80'i kurumuştur. Bu olayların hepsi Sovyet idaresinin Türk yurtlarına uyguladığı sömürge politikasının bir parçasıdır.

Dedehan Hasan, bu halkın feryatlarına tercüman olan şarkılar yapmıştır. 1980 yılının sonlarında Sovyet düzeninin en önemli yayını olan “Ogonyok” dergisinde A.Minkin'in “Pamuk Kölesi” adlı makalesi basılmış ve Hamrakul Askar, tarafından Özbekçeye çevirmiştir

1990'lı yıllarda Özbekistan'ın Kokand şehrinde birkaç bin insan hak ve özgürlüklerini isteyerek sokağa çıkmışlardır. Sovyet yönetimi onları durdurmak için onlara silahla ateş açmıştır. Dedehan Hasan, Kokand'da meydana gelen bu halk hareketini ve Sovyet askerlerinin bu hareketi kanla bastırmasını “Kardeşliği unuttular, üst üste vurdular eyvah gençler gittiler” sözleriyle türküsünde ifade etmiştir.

“İlhamcan” adlı türküsünde 4000 kişilik bir yürüyüşe Kokand şehrinde yeşil bayrağıyla katılan İlhamcan’a seslenerek ‘şükür ki artık uyanmışsın, hak, iman, hakikat olan bayrağını artık kimseye verme’ diyerek ondan vatanına ve bayrağına sahip çıkmasını yani bayrağını bağrına basıp korumasını ister. Çünkü bayrak milletin sembolü, birlik ve beraberliğin temsilidir. Önemli kutsal manalara ve değerlere sahiptir.

Özbekistanlı kadınların savaşta şehit olan evlatlarının ölümüne dayanamayıp evlatlarının ateşinde yanıp kül olmuşlardır. Bu anaların acısına halkın korkusuz sözcüsü olan Dedehan Hasan tarafından bir şarkı yazılmıştır. Özbek analarına yazılan şarkı sözlerinin bir kısmı şöyledir:

“Sen bahara gerek, güze gereksin.
Parlayan her göze gereksin.
Ev yurda gereksin, bize gereksin.
Gönlünü ezmesin gurbet bacım,
Kendini ateşe atma bacım.”

Fergana’nın Gulistan ilçesinin Bostan köyünde Afganistan savaşında Çiçeği burnunda damat Tursun Ali, savaşırken doğan oğlunu hiç göremeden şehit olmuştur. Annesi, oğluna ölen babasının adını koyduğunu ve onu erkenden terk ettiğini oğluna anlatmıştır. O sırada oradan Dedehan Hasan geçer ve Tursun Ali’nin hazin hikâyesini dinlemiş ve onu anlatan bir şarkı yazmıştır. Dedehan Hasan şehit olan Tursun Ali’nin feryadını şöyle dile getirir:

“Güzel yar Yarcan diye yanık bağrım bozladım.
Oğlum Bahtiyar ilk olarak ne söyledi?
Açın demir tabutu, oğlumu bir göreyim.
Atam, anam, yârimi, bostanımı bir göreyim”

Dedehan Hasan, şarkılarla dünyanın farklı yerlerindeki Müslüman kardeşlerinin çektikleri sıkıntılarından haberdar olmalarını istemiştir. Çünkü Müslümanın birbirlerine kenetlenir bir bütün olmalarını istemiştir. Maalesef ki bizler Müslüman kardeşlerimizin çığlıklarını duymuyoruz. Çünkü Türkistan halkının çığlıklarını

yıllarca duymadık, Türkistan'daki pamuk tarlalarında sütleri zehirlenen annelerin, açlıktan ağlayan yavrularına bakıp onları gözyaşlarıyla emzirdiklerini duymadık. Askere alınıp yüzlerce gencin tabutunu, anne ve babasının çığlıklarını duymadık. Dedehan Hasan, bu gerçekleri şarkılarıyla, Müslümanların çektiği sıkıntıları görmemizi ve duymamızı sağlamıştır.

Sovyetler döneminde devlete karşı başkaldırmak, açıkça ifadeler kullanmak yasaktı. Yazarlar, bazen geçmişe başvurarak kendi derdlerini dile getirip tarihi şahsiyetleri, göz önüne alarak sıkıntılarını söyler ve halkı bilinçlendirmeye çalışırlardı. Dedehan Hasan da türkülerinde tarihi kahramanları gösterir, onlardan ibret almaya insanları teşvik ederdi.

XIX. yy sonunda Çar Rus baskıncılarına karşı Kurmancan Datka'nın mücadelesini anlatmıştır. Hokand kahramanı Molla İshak'ın da Hokand'ta Polat Han adıyla başlattığı isyanın bastırılması sonucunda şehit edildiğini anlatan bir şarkısı vardır. Polathan'ın ölümünden duyulan üzüntüyü anlatmış ve Türkistan'ın çektiği zulmü bir kere daha göstermek istemiştir. Şarkının sözlerinin bir kısmı şöyledir:¹

“Polat hanı öldürdü Ak paşa cellâtları,
Yeri göğü doldurdu Özbek'in feryatları.
Çıkmaz mı güneş, nur saçıp bakmaz mı Huda?”.

Artık yeter düşman haddini aştın, sabır takat kalmadı” sözleriyle başlayan şarkısında Müslüman halklara düşmana karşı birlik olup ayaklanmalarını istemiştir. “Eskiden yurt yurt birleşmiş tek bir büyük millettik, gücümüze benzeyen güç yoktu”, diyerek birlik içinde düşmanı yenmeye çağırıyor. İşte bu seslenişin bir kısmı şu şekildedir:

“Bu mübarek yurdu düşmanlar amansızca inletti çok,
Birçoğumuzu kendi dilinde papağan gibi söyletti çok,
Gönlü geniş, azat ülkeydik, Allah gösterdi çok,
Ayaklanın ey Müslümanlar, düşmana karşı ayaklanın.
Halkı dinden ayıran düşmana karşı ayaklanın.”

¹ Doğan, Acar, s.193

2.2.2.1. Tarihi koşuklar

“Fazulloh Bobo” (Feyzullah Baba), “Temur Bobo” (Timur Baba), “Bobur Kelmoqda” (Babür Gelmekte), “Şükür Burhan”, “Rasulkari Mamadaliyev Yadı”, “Epigrammalar” (Kahramanlar), “Bidarlık” (Uyanık), “Bir Sıkım Toprak” (Bir Tutam Toprak), “Uruş Veteranları” (Savaş Gazilerine), “Kızıl Meydanda”, “Feryat edip feryadında ağladım balam” gibi tarihi koşukları vardır. Hatta Timur Melik, Babür, Hümayun, Emir Timur’un hakkında koşuklar yazmıştır. Timur Baba, koşuğunun nakarat kısmı ise:

Timur baba

İki dere zenginlerin düşman etse yok,
Yurda hakim olduğunda melun kesafet,
Ben baş eğip geldim nihayet
Timur babam, huzuruna geldim nihayet.
Sabrı kararım kalmadı, silahını ver.”

Ozan, bu türküsünde Timur’a itafen halkı uyandırmak için çalışmış ve vatani için mücadele etmiştir.

2.2.2.2. Lirik koşuklar

“Laylo” (Leyla), “Seni sog’indim”, “Lahza-lahza”, “Asalim”, “Yor keladi”, “Barno” (Berna), “Men shul sanamning” (Ben şu dilberin), “Bahorga o’xshaysan” (Bahara benziyorsun), “Sochi uzun qizlar” (Saçı uzun kızlar), “Oshiqlar” (Aşıklar), “Yog’onlaring” (Yağan yağmur), “Sen bahorni sog’inmadingmu” (Sen baharı özlemedin mi), “Figon” (Figan), “Ayollar” (Kadınlar), “Sultonim” (Sultanım), “Gu’nhalab turgan” (Çiçeklerim), “Hindu holi bor”...

Leyla

“Belki unutulmuştum hafızandan.

Şirin hayalini bozdum mu?

Leyla Leyla senin yanında

Bir an görmek istemişim kendimi
Leyla Leyla senin yanında
Bir an görmek istemişim kendimi
Dilnevâzım, dilefkârım yoluna uçayım Leyla,
Hislerimi yollarına mercan gibi saçayım Leyla,
Sana yalnız sakladığım kalbimi açayım Leyla,
Eğer aşkımı reddedersen nerelere kaçayım Leyla,
Aaa, can Leyla!
Tekrar peyda oldum yolunda,
Yollarında tekrar bozladım,
Biçare kalp senin kolunda,
Gözlerinde benim gözlerim.
Dilnevâzım, dilefkârım yoluna uçayım Leyla,
Hislerimi yollarına mercan gibi saçayım Leyla,
Sana yalnız sakladığım kalbimi açayım Leyla,
Eğer aşkımı red edersen nerelere kaçayım Leyla”

Dedehan Hasan için, bu şarkının ayrı bir yeri vardır. Çünkü bu şarkı, onun bütün ülkelerde meşhur olmasını sağladı. Bu, aslında meşhur şair Rauf Parfi’nin şiiridir. Dedehan Hasan, bu şiiri şarkıya dönüştürmüştür. Şarkıda aşığın çektiği sıkıntıları etkili bir şekilde dile getirir. Dinleyenlere aşığın derdini ve sevgisini gönülden hissettirir. Ayrıca şarkıyı hüznü ve içten söyleyen Dedehan Hasan, Mecnun gibi kendi çilesini dile getirmiştir.

2.2.2.3. Vatan sevgisiyle yoğrulan koşuklar

“Bahor yana qaytar bizni bog’larga” (Bahar yine dönem bizim bağlara) , “Qurbon bolaman” (Kurban olurum), “Temir yurak Turklarımız” (Demir yürük Türklerimiz), “Ayırdılar” (Ayırdılar), “Orol” (Ada), “Yov bosdı” (Düşman bastı), “Farg’onaliklar” (Ferganlık), “Boshqarolmas ohiri” (Yönetemez ki), “Na bar bu yurtta” (Ne var bu yurtta), “Ferg’ona go’zalsan” (Fergana güzelsin)...

Demir yürek trklerimiz

Kadim ezel-ezelden, balyoz-bilek Trkleriz,
Yalnız ileri giden kutlu dilek Trkleriz,
Bu dünyanın tamamı bize gerek, Trkleriz,
Ölümlerle eēlenen, demir yürek Trkleriz!

Gazaptan haykırarak ejderha gözü kaşlar,
Taş parçasına dönecek bu mağrur altın başlar,
Gç ve kudretimizden titreyecek daēlar-taşlar,
Ölümlerle eēlenen, demir yürek Trkleriz!

Bu coşkun damarlarda babaların kanı var,
Muzaffer geçmişimizin şerefi var, şanı var,
Türkistan'ın Timur Beē, Babür, Cengiz Han'ı var,
Ölümlerle eēlenen, demir yürek Trkleriz!

Ural bozkırlarında hançer olup biteriz,
Tanrıdaē kayalarına kartal olup konarız,
Şükür, elhamdülillah hayattadır anamız,
Ölümlerle eēlenen, demir yürek Trkleriz!

Dedehan Hasan, mücadele yöntemini Vatan ve Millet sevgisiyle şiirler kaleme alarak seçmiştir. Bir Türk milliyetçisi olarak eserlerinde, hep Türklerin milli kahramanlıklarını vurgulamıştır. Bu şiir ve türküde Türklerin milli kahramanlıklarını görürüz. Burada Dedehan Hasan, Türklerin tarihi kökenini hatırlatarak millî benliēiyle gurur duymaktadır. Bugün zillette kalan Türklerin yakın gelecekte büyük zaferlere ulaşıcaēından haber vererek halka umut vermektedir.

2.2.2.4. *Türkistan sevgisiyle yoğrulan koşuklar*

“Turklarmiz”, “Humor-humor”, “Bir ömrli oshiqman” (Bir ömür aşığı), “Biru borim” (Yegane varlığım), “Yığ’layman” (Ağlarım), “Niye ağlarsın Türkistan”, “Güzel Türkistan”, “Mihail Gorbaçov size nidalarım var”...

Güzel Türkistan

Birliğimizin sarsılmaz dağı,
Ümidimizin sönmez ışığı,
Birleş ey halkım, gelmiştir çağı,
Bezensin şimdi Türkistan bağı.
Uyan ey halkım, bitsin artık bunca zulümler.
Bayrağını al, kalbin uyansın,
Kulluk, esaretin her şeyi yansın.
Kur yeni devlet düşmanlar ürksün,
Yüce Türkistan dağı göklere değsin.

Burada halkın birleşmesini, uyanmasını ve özgürlük için mücadele etmesini ister. Dede Han Hasan, Türkistan halkına neden öyle bitkin olduğunu sorarak bir an önce halkın harekete geçmelerini ister. Eski hür ve mutlu yıllara dönmenin tek çaresinin birleşmek olduğunu söyler.

2.2.2.5. *Dini-tasavvufi koşuklar*

“Allahu akbar” (Allah-u ekber), “Beshak biling bu dunya”, “Ölmüşham” (Ölmüşüm), “Hargiz musulman bolmading” (Hiç müslüman olmadın), “Qur’an boshqarar” (Kur’an yönetir), “Ya rab” (Ya rab), “Alloh” (Allah), “Alloh’im” (Allahım), “Niyyat qildik ka’baga” (Niyet ettik kabeye), “Qichqiray” (Haykırış), “Bisilloh deb” (Bismillahi diye), “La ilaha 1”, “La ilaha 2”, “Tariqatda turluk adab” (Tarikatta türlü edep) gibi bir çok koşukları vardır.

Allah

On sekiz alemin taptığı sensin Allah,
Yerin ve gökyüzünün, canlıların ibtidası Allah, Allah

Aşk ehlinin arkadaşı, dilrubası Allah
Han ve sultanların padişahı olan Allah, Allah
Gözlerini aç, aklı aciz olma gümrah olma gümrah
İmanısız padişah sana hiçbir zaman arkadaş olmaz
Hepsi aciz milletlerin yol göstericisi Allah, Allah,Allah

Bize vaat eden rabbimiz var
Bize hidayet eyleyip, hidayet eyleyip,
Eğer biz enin yoluna bir adım atarsak
Sana ibadet ederek, Allah Allah
Taadibat edip, sen bize bir adım gel
Biz sana bir yol gelelim.
Aşık kalbinin amacını gerçekleştir Allah, Allah...

Ozan, bu koşuğunda milleti gaflet uykusundan uyandırıp gerçekleri görmelerini ister. İmanı olmayan birinin kimseye faydası da olmaz. İnsanların artık doğruyu görüp o yolda ilerlemeleri gerektiğini anlatmaya çalışır.

2.2.2.6. Siyasi, sosyal koşuklar

“Hakikat”, “Bir Koşık” (Bir türkü), “Bir Murabbiyga” (Bir mürebbiye), “Katrallar” (Damlalar), “Bülbül”, “Heç Şadlık” (Hiç mutluluk görmesin), “Men Lenini kuyların” (Ben Lenin’i överim), ”Fiğon Aylab” (Figan Eyleyip), “İqtibos” (İktibas),”Qızıl Maydonda” (Kızıl Meydanda) “Uruş Veteranları” (Savaş Gazilerine) gibi birçok siyasi ve sosyal koşukları vardır.

Savaş gazilerine

- II. dünya
- Ulu vatan savaşı gazisi
- Öğretmenim Desat Abi Hidayatov bir sohbetle: “Biz şimdi yaşlandık, mücadele nöbeti sizlerde” demişti.

Gerçekten siz mübarek yaşta
Cengaver sarflardan arta kalsanız
Katılmam diye yarışta
Bugün kendinizi kenara çekseniz.

Adalet ufkunda nur saçıp gerçekten
Acayip bir zamanlar olduğu günde
Her şeye hakimim büyüğüm diyen
Çürük ağaçların devrildiğinde.

Hiç hakkınız yok boynunuzu büküp
Galip elçilere, bostan almaya
Perişan hayaller içine dalıp
Münevver günleri lakayt beklemeye

Yaşlandık desinler bazı bir kezzap
Utanmadan vicdanını satanlar
Adalet darbından çekip ıstırap
Kuytu köşelerde pusup yatanlar.

Giderek büyürken kutlu mekanda
Halk ile haksızın adil savaşı
Pak toprak yüzüne çıktığı anda

Kendini adanmış hisseder kişi.

Galip seferlerde kendiniz.....

Hayatınızı diktiniz ana vatana

Eğer siz yaşlandık deseniz....

Biz bugün kimlerle girelim savaşa.

2.2.2.7. Klasik Çağatayca şiirleri beste ve icralarıyla

“Maşrab ahenglarıda” (Meşrep ahenglerinde), “Köprik” (Köprü),

“Bobo Rahim Meşrab” (Baba Rahim Meşreb) “Anaizar Qoşığı” (Anaizar Feryadı),

“Mamacan Dadacanov Haqida” (Mamacan Dadacanov hakkında), “Turdi Ferganiy Nidası” ...gibi şiirleri vardır.

Ozan, Çağatay şairlerinin eserlerinden etkilenir ve bazı şairlerin şiirlerini bestelemiş ve onlara şiirler yazarak atıflarda bulunmuştur. Bunlardan biri de, Baba Rahim Meşreb’e koşuk yazmıştır. Koşuk ise, şöyledir:

Meşrep Ahenglerinde

Uzak gider oldum, yaban yurdu mekan eyleyip

Senin derdini söyleyip ey peri yüzlüm figan eyleyip

Kanımda bir delilik coştı dedim ki sevdiğim haktır

Gülüm bırakıp gittin gerçek sözümü yalan eyleyip.

Zemine sığmadı, hak söz tenimi bırakıp yerde

Bugün türkülerim uçar azmi sema eyleyip.

Gezerim cümle alemlerini sahraları sarhoş

Ehline cihana ateşli figanını beyan eyleyip.

Bulayım diye senin gibisini bulamadan

Kızıl çehreni çizeyim yürek bağrımı kan eyleyip.

Fırak güneşi yaksa amansız, ömür çölünden

Geçer şairin mahlasıyla şiirler saye-ban eyleyip.

Şeydayı görün, geceleri uyuyamaz olmuştur.

Yar hasretiyle hasta-i bimar olmuştur.

Gözüne cihan bunca çok dar olmuştur

Aşkıyla ateşiyle kül olmaya ikrar olmuştur.

Ozan koşuğunda meşrebin izinden gittiğini ve onsuz şiirlerin, koşukların eksik olacağını anlatmaya çalışır. Meşreb'in verdiği mücadeleler, onun düşünce dünyasını etkilemiştir.

2.2.2.8. Kendi klasik şiirlerini beste ve icralarıyla

Şah-i Merdan Sayları kitabında: “Körgim gelir” (Göresim gelir), “Közlaganım özingsan” (Beklediğim sensin), “Kızıl Meydanda”, “Dilberim”...

Bahar Gelir Bağlara kitabında: “Bir sıkım toprak” (Bir tutam toprak), “Uruş veteranları” (Savaş gazilerine), “Bedarlık” (uyanık)...

Şeyda Gönlüm kitabında: “Sevgilimga” (Sevgilime), “Toymadım cemalingga” (Doyamadım cemaline), “Şeydoyi gönglim” (Şeyda gönlüm)...

Çimeminden Ayırma kitabında: “Bahorga o’xshaysan” (Bahara benziyorsun), “Epigramalar” (Kahramanlar) gibi birçok şiirlerini besteleyip söylemiştir. Bahara benziyorsun koşuğu ise, şöyledir:

Bahara benziyorsun

Ağladığında cism-u canım, nerede diye yarım

Dondduğunda tendeki kânım âh ile zârım

Sen gülüp geldin cihanım mest gözlüm

Bahar gibisin ey yâr, bahar gibisin.

Sen gülünce son buldu ahu nâlem

Sen gülünce kır ovada güldü nalem

Sen gülünce yaşnadı alem

Bahar gibisin ey yar bahar gibisin.

Ey, can alan, canımı alda gitme yanımdan

Gitmesin feyzi huzur ruhu canımdan

Ay u güneşi götürme feleğimden

Bahara benziyorsun ey yâr, bahara benziyorsun.

Ozanın bu koşuğu, lirik olarak yazılmış ve teşbih sanatını kullanmıştır. Koşuğundaki mesajı son kıtasında anlatılmıştır. Can alıcıdan (Allah) ayrılmayacağını, o giderse dünyasının kararacağına ve onun yanındayken her şey ona bahar gibi geldiğini anlatmaya çalışmıştır.

2.2.2.9. Diğer tanınmış şairlerin siyasi, sosyal, kültürel eserlerini icra ile

1962 yılında şarkıcılığa ilk adımını atarak Dedehan Hasan üniversite yıllarında Mamurcan Uzakov, Kamilcan Ataniyazov gibi ozanların şarkılarını söylemiştir.

Şairler Marşab Bâbâev, Mirpolat Mirzayev, Mirza Kencabâev’lerin kalemine ait şiirlerini besteleyip söylemiştir. Şiirleri ise, “Andican Tamanlarında”, “Keldi Türkistan”, “Özbekning”, “Yangı Tanglardan”, “Lenin Hakkında Türkü”, “Muin bsisu”, “Sen Var Oldun Anneciğim”dir. Bu tür şiirleri, Dedehan Hasan bir gün içinde besteleyip söylemiştir.

Hamza Hekim Zade'nin 1912 yıllarındaki feryatlarını anlatan şiiri de, Dedehan Hasan tarafından şarkı haline getirilmiştir. Şarkıda Özbeklerle konuşarak 'artık gözlerinizi açın ve mücadele edin' mesajını verirdi. Düşmana karşı güçlü durup hakkını savunması, kimliğinin farkına varması, ecdadını hatırlamasını ve özüne geri dönmesini istemiştir.

Rauf parfi, Abdulla Aripov, Yadigar Abid, Yusuf Cuam, Ahmet Zahir gibi şairlerinde şiirlerini şarkı yaparak Sovyet zulmüne karşı halkın nefretini uyandırmış oldu. Örneğin; Pauf parfinin "Layla" şiirini söylemiş ve halk tarafından büyük beğeni almıştır.

Rauf Parfi'nin "Siyavuş feryadı", "Gençlik, Paslı Mevsim", "Ben dünyadan geçince canım" gibi şiirlerini, Mahtumkulu, Ahmed Yesevi eserlerini bestelemiştir

Süleyman Çolpan'ın "Gülen başkaları...", "Gönül, sen...", "Muhabbetin sarayı genişmiş..." "Güzel Türkistan", "Halk", "Uyan" adlı şiirlerini besteleyerek şarkı yapmış ve konserlerde, düğünlerde her zaman söylemiştir. Bestelediği Çolpan'ın "Ana Türkistan" şiiri 90'lı yıllarda Türkistanlılar tarafından Türkiye'de yapılan genel kurultayda Türkistan'ın Millî Marşı olarak kabul edilmiştir. Hatta Dedehan Hasan'ın "Ana Türkistan" adını taşıyan şiir kitabı vardır, lakin basılmamıştır.

Enver Paşa, Türkistan'da bir kahraman olarak sevilir ve Çolpan da bu kahramana şiirler, mersiyeler düzmüştür. İşte bu şiirlerde, halk türkücüsü Dedehan Hasan tarafından bestelenmiştir. Bu şarkılardan "Turan yurduna niçin geldin paşam, paşam" sözleriyle başlayan şarkıda Türkistan halkının Enver Paşa'nın kıymetini bilemediğini, onun niçin geldiğini ve neler yapmaya çalıştığını anlayamadıklarını, onun yaptıklarından ibret alamadıklarını, ona karşı vefasızlık gösterdiklerini söylemeye çalışmıştır. Türkistan halkının bu vefasızlıktan dolayı sonsuza dek ahlar çekeceğini dile getirmiştir. Bu şarkının sözlerinin bir kısmı şöyledir:

"Vatan diye bağrımızı dilseydik, dilseydik.

Keşke sana vefalı olabilseydik

Şiddetinden bizler ibret alsaydık, alsaydık.

Vatan ruhunu ruhumuza salsaydık.

Ne yazık ki bizler azmış yurdu azmış yurdu.

İlel-ebet ah vah yurdu ah vah yurdu...”

“Enver Paşa Feryadı” adlı şarkısında, Enver Paşa dilinden feryatlar söylenir. Şarkının başındaki sözler şöyledir:

“Ben bir Türküm, dinim, ırkım uludur.
Göğsüm yaruk, yurt aşkıyla doludur.
İnsan ömrü vatanına kulluktur.
Ben hep vatan için savaşa giderim.
Kuran okur, yabancı yolunda yürümem.
Osmanlının bayrağını kimseye vermem...”

Enver Paşa’ya telmihte bulunarak halkının birleşmesini, uyanmasını ve özgürlük için mücadele etmesini isteyen Dedehan Hasan, bu duyguları anlatan başka birçok şiiri de şarkı yapmıştır. “Güzel Türkistan” da bunlardan biridir. Bu şarkıda Türkistan halkına neden öyle bitkin tükenmiş olduğunu sorup harekete geçmelerini ister. Eski hür ve mutlu yıllara dönmenin tek çözümünün birleşmek olduğunu söyler.

Türkistan, Timur Melik, Babür, Hümayun, Emir Timur’un şanı hakkında yaptığı şarkıyla da Dedehan Hasan’ın amacı, halkı uyandırmak olmuştur.

1980 li yılların sonunda Sovyet düzeninin en önemli yayını olan “Ogonyok” dergisinde A.Minkin’in “Pamuk Kölesi” makalesi basılmış ve makaleyi Hamrakul Askar, Özbekçeye çevirmiştir. İşte bu makaleyi de Dedehan Hasan şarkı yapmış ve konserlerinde söylemiştir.

“Ben pamuk kölesiyim, şan dağıtmış,
Ak altından yüce dağlar yaratmış,
Fermanlar önünde taş gibi katan,
Dertler içinde kavrulan köle,
Rızk-ı nasibi savrulan köle.”

Dedehan Hasan için pamukla ilgilenenlerin ayrı bir önemi vardır. Onlar, devamlı çalışıp emeklerinin karşılığını alamamışlardır. Sindirilmiş bir kitle olduğundan Dedehan Hasan onları koşuklarında değinmiş ve onları motive etmek için ücretsiz konserler vermiştir.

2.2.2.10. *Kendisinin şiir ve türkülerini besteleyerek icra İle*

Çimenimden Ayırma: Bahara Benziyorsunuz, Mirza Uluğbek

Şah-ı Merdean Sayları: Göresim gelir, Şah-ı Meydan Sayları

Bahar Gelir Bağlara: Onaizar türküsü, Sitermlerim, Bülbül Feryadı, Bir Tutam Toprak, Figan Eyleyip, Nereye Gitti Gençliğim

Şeyda Gönlüm; Sevgilime:

Sevgi hislere dar geldi göğsüm,

İfade etmeye yok bende sabır.

Bu vicdan aşk dolu ateş yüreğimi

Kendine teslim ettim, ey şefkatli güneş.

Ama unutamam, bu ateş aşkı

Mevsimi heyecanı gelip geçici hal deme

Kendi ırmağı-ki , ben gibi aşığın

Kaşında sinip, eğileyim deme.

Yok, bu aşk geçmişte alçak dağın

Paramparça eylemiş Ferhatlar aşkı.

Mecnun nale edermiş çöller kucakların

Bugün bostan eder, nesiller aşkı .

Hıçkırarak ağlarım mecnun olup,

Dert-i hislerimi söyleyip gençliğe

Şahla gözlerinde aşk-vefa görüp,

Sevincim sığmadı yere fezaya.

Mübarek başında pervane olup,

Eğlenip, sakinleşmez kırlangıcım.

Ay gibi cemaline gök olup,

Yanağın saran kakül saçınım

Uçarmış meğer yıldızlara doğru.

Kendim ileride yol açıp giderim.

Fezalar kucağına gelir, parlayıp

Yollara ziya saçıp giderim.

Susamış gençliğime serin vadi olup,

Girip geldin, sen ey, gözleri ahu

İnancım kamil ki, dolunay olup,

Kalbim gökyüzünde kalsın ebedî.

Sevdiğine yazdığı şiiri bestelip söylemiştir. Şairin, sevdiğinin karşısında hislerini ifade edemediğini, ve sevgilinin ona ışık tuttuğunu belirtmiştir.

2.2.3. Dedehan Hasan'ın gazetecilik ve yazarlık çalışmaları

Dedehan Hasan'ın asıl alanı gazeteciliktir ve bu alan üstünde üniversiteyi bitirmiştir. Alanının dışına çıkarak kendisini millete tanıtmayı başaran bir şairdir. Tabii ki sadece şair değil, bestekar, türkücü ve iyi bir tenkitçidir. Dedehan Hasan'ın gazetecilik bölümünden menzun olması onu cesur ve girişken bir yapıya sahip olmasını sağlamıştır.

Dedehan Hasan, gazetecilik ve yazarlık çalışmalarında dönemin sorununa ilişkin konularına yer vermiştir. Gazeteciliğin etkisiyle çalışmalarında iyi bir tenkit yapmıştır. Tenkidini bazı metaforlar kullanarak yapar. Örneğin; “Bağar Gelir Bağlara” adlı kitabındaki “Ben Lenini Överim”(s. 7) şiirinde Lenin'i bu övüyor gibi anlatmaya çalışır, ama aslında onu eleştirmiştir. Dedehan'ın çalışmaları çeşitli gazete ve dergilerde yayınlandı. Yayınlandığı gazeteler “Sovyet Özbekistanı gazetesi”, “Taşkent Akşam gazetesi”, “Özbekistan Edebiyatı ve Sanat gazetesi”, “Özbekistan

Medeniyeti gazetesi”, “Yaş Leninci gazetesi” , “Parkent Tangı gazetesi”dir. Dergiler ise şunlardır: “ Şark yıldızı”, “Gülistan”, “Yaşlık dergisi” gibi yerlerde makaleleri ve şiirleri yayınlanmıştır. Dedehan Hasan’ın 1965 yılından bugüne kadar yayınlanan şiirleri ve makaleleri derlenerek anlatılır. Anlatımlar, kronolojik sıraya göre olup tablosu eklerde yer almaktadır.

Dedehan Hasan “Ak yol”, “Yaş Leninci gazetesi” 1965 yılı Aralık

Özbekistan’da halkın ve devletin nezdinde olan Erkin Vahidov, devletin en meşhur şairlerinden biridir. Henüz üniversite öğrencisi olan Dedehan Hasan’ı, bu gazetede ki şiiri ile kutlar. O dönemlerde devam etmekte olan gelenekte genç şairlerin çalışmalarını yayınlamadan önce hocalarından veya üstatlarından “Fatiha duası” yada “Ak Fatiha” duasıyla yola çıkarlar. Dedehan Hasan da ilk şiirlerini gazetede yayınladığı için o da, Erkin Vahidov’un duasını alıp sanat hayatına başlamış olur.

“Yaş Leninci” neden bu gazete? diye sorulduğunda ise sorunun nedeni; genç neslin ilgilendiği gazete olmasıdır. Ayrıca dönemin merkezi bir gazetesidir.

Dedehan Hasan “Şüphe”, “Özbekistan Medeniyeti gazetesi”, 1966 yılı 24 Ağustos.

İlk şiirlerindendir. 26 yaşında üniversite talebesiyken gazetede yayınlamıştır.

Dedehan Hasan’ın “Sensin Bahtım”, “Özbekistan Medeniyeti gazetesi”, 1966 yılı 14 Aralık.

Dedehan’ın bir şiiri yayınlanmıştır.

Dedehan Hasan “Büyük zaferin 30. yıl dönümünde ziyaret”, “Sovyet Özbekistan gazetesi”, 1975 yılı 22 Nisan.

Büyük zafer derken, II. Cihan Harbinde Sovyet Rusyası’nın Almanlar üzerinde yaptığı zaferi kastediliyor. Dedehan Hasan’ın babası, 1942 yılında II. Cihan Harbinde, Almanların Ruslar’a karşı savaşında şehit olur. Bu yüzden babaya hasret olarak yetişir. Babasının mezarını aramak için Rusya’ya gider ve Rusya’nın bir şehrinde babasının mezarını bulur ve mezar yaptırır. Orada arşiv belgeleri hazırlar. Bundan yola çıkarak da Dedehan Hasan, gençlerin büyüklerine karşı saygılı olup onların değerlerini iyi bilinmesi gerektiği söyler. Yani selef - halef kurallarına itibar

etmeleri konusunda makale yazar. Bu makalede tırnak içinde “ Evlatlar, babalar hakkında” diye babasının Rusya’ya gittiğini ve bu yüzden intibalarını, düşüncelerini, savaşın kötü akıbetlerinden bahseder. Bir nevi didaktik, terbiyevi mahiyetinde bir makaledir. Orada toplu mezarda babasıyla beraber şehit düşen birçok Özbekistanlı isimleri görüp onların isimlerini bu makalede yazarak ilan eder. Amacı, onları tanıtmak ve babalarına hasret kalıpta mezarlarını bulamayanlara ilanla yardımcı olmaktır. “Babanız buradaki şehitlikte bulunuyor, ziyaret edebilirsiniz” der. Dedehan bu çalışmasıyla büyük bir hayır işlemiş olur.

Dedehan Hasan “Saginç (Özlem)”, “Şark yıldızı dergisi”, 1979 yılı 8. sayı.

Dedehan Hasan’ın şiiri yayınlanmıştır. Sovyet Özbekistan Cumhuriyetinin en önemli gazete ve dergilerinden biridir. Taşkent’te yayınlanır. Merkezi bir gazete ve dergi yayınlanmadan önce Komünist partinin sansüründen geçmesidir. Sansürden geçerken şair ve sanatkarın şahsiyetine, çalışmalarına ve itikadına bakılır. Komünist partiye sadık mı değil mi olduğunu, şiirlerin konusunun komünist partiye hizmet ediyor mu gibi ideolojik yönler dikkat edilir. O açıdan incelendiğinde şair ve sanatkarlar onları ikna eder, şiirleri ve eseri yayınlanırdı.

Dedehan Hasan “Özlem”, “Oğluma”, “Taşkent Akşamı gazetesi”, 1979 yılı 13 Ağustos

Dedehan Hasan’ın burada küçük şiirleri vardır. Bu gazete, Taşkent şehrinin önemli gazetelerinden biridir.

Dedehan Hasan “Ağaç ağlıyor”, “Badem hakkında”, “Duttar (saz)”, “Gülistan dergisi” 1981 yılı sayı.

Edebiyat ve sanatçıların dergisidir. Tirajı yüksek bir dergidir. Sovyet döneminde sosyal çalışmalara ve ideolojiye çok önem verilir. Herkes gazete ve dergi okuyup halk bilinçlenirdi. Dedehan’ın bu dergide üç tane şiiri yayınlanır.

Dedehan Hasan “Şark Yıldızı dergisi”, 1981 yılı 9. sayı.

Özbekistan Cumhuriyeti yazarlar birliğinin en önemli dergisidir. Dedehan Hasan’ın “Yeni Şiirler” konusu altında birkaç şiiri yayınlanmıştır. Bizim için önemli olan

80'den 90'yıllarına doğru Dedehan Hasan'ın şiirlerinin konuları yavaş yavaş millileşir, siyasileşirdi. Yani, özgürlük ve mücadele ruhu yavaş yavaş belli olmaya başlardı. Böylece eserlerinde mecazlarla halkına dönemi anlatmaya çalışırdı.

Dedehan Hasan “Adem şeklindeki maymun ile sohbet”, “Yaşlık dergisi”, 1982 yılı 10. sayı.

Bu dergi, genç komünistlerin kurduğu dergilerden biridir. Hem yazarlar birliğine hem de genç komünistlere ait olan bir dergidir. Bu dergide herkes bir şeyler yayınlamayabilir, çünkü dergi sansürden geçirdi. Burada Dedehan Hasan'ın birkaç şiiri yayınlanmıştır. Bunlardan biri, “Adem şeklindeki maymun ile sohbet” burada güya maymunla sohbet eder. Sen insandın neden tekrar maymuna döndün? Ne oldu? Eskiden sende insanken şiir yazar mıydın? Besteler söyler miydin? Nasıldır bir insan hayatı bana söyle? diye enteresan şeyler söyler. Yani, senin döneminde yönetim berbat mıydı? Adaletsizlikler, haksızlıklar var mıydı? Rüşvet, makam, mertebe sevgisi var mıydı? Gençken büyüklere saygısız davranışlar var mıydı? gibi sorular, burada maymunla sohbetinde kendi dönemini gündeme koyar. Sansürden geçerkende şöyle der: ‘Ben maymunla sohbet ettim, edebi bir mecaz var geçmişi kötülüyorum.’ gibi şeylerle sansürden geçer. Okuyan kişi olup biteni hemen anlar. Yine başka bir şiirinde ‘rüyamda ben hep beyaz atlarla koşardım, coşardım semalarda, şimdi ise kanatlarım kırıldı, tepinirim’ der.

Dedehan Hasan “Parkent Tangı gazetesi”, 15 Haziran 1982 yılı.

İki tane şiir yayınlamıştır. Şair burada manevi değerlerden bahsediyor. ‘Ağaçlarımız, çınarlarımız artık kurudu.’ diye geçmişe dönük bir anlam çıkarıyor.

Dedehan Hasan “Methiye söylerim, Şöhret”, “Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı gazetesi”, 1983 yılı 11 Kasım

Dedehan'ın burada iki şiirini yayınlamıştır.

Dedehan Hasan “Afgan şairi Ahmet Zahir'in annesine yaptığı son feryadı”, “Taşkent Akşamı gazetesi”, 1983 yılı 24 Ekim.

Sovyetler döneminde Afganistan'ı işgal etmeden önce bağımsızlık ve özgürlük için savaşı, mücadele eden sanatçılar vardır. Onlardan biri de, Ahmet Zahir'dir. Onun kısmeti, faaliyetleri Dedehan Hasan'a benzer ve onu kendisine arkadaş, dost edinir. Onu bahane edip dilinden kendi döneminin problemlerini söylemeye çalışır. (Tarihle, günümüzle, manevi değerlerle ilgili)

Dedehan Hasan “Türküleri taklit yapmak bir illettir”, “Özbek Edebiyatı ve Sanatı gazetesi”, 1984 yılı 24 Şubat.

Dedehan Hasan, şair ve sanatkar aynı zamanda sanat tenkitçisi ve eleştircisidir. Bu konuda birkaç tane makaleleri vardır. Hatta genel olarak memleket çapında sanatın önemli güncel konularına açık olup işlemesi gerektiğini söyler. Burada koşuk yani türküler, halkın seviyesine göre olması gerektiğini hatta halkın seviyesinin yükseltilmesini ister. Dedehan Hasan bu gazetedeği şiirlerinde, gençlerin büyüklerine taklit yapmalarının iyi ve kötü taraflarını söyler. Gençlerin kendi sesine, yeteneğine, kabiliyetine sahip olması gerektiğini dile getirir. Ve eski şeyleri söylemek değil, yeni şeyler söylemek gerektiğini, yeni icatlar ve yeni sanatlar ortaya koymasını ister. Aynı makalede batıya doğru bir temayül olduğunu belirtir. Doğu insanının doğu sanatına sadık kalması, Batıya temayül edersek kendi milli sanatımızın yok olacağını dile getirir.

Dedehan Hasan “Epirammalar”, “Özbekistan edebiyatı ve sanatı gazetesi”, 1984 yılı 13 Temmuz.

Dedehan, burada bir şiirini yayınlamıştır.

Dedehan Hasan “Külgü”, “Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı gazetesi”, 1984 yılı 7 Eylül.

Aynı yıl içerisinde birkaç tane eseri yayınlanır. “Gülmek” gazetesinin son sayfası olup daha çok gülme latifeleriyle ilgilidir. Burada Yusufcan Kızık Hengameleri adı altında üç tane hengameyi Dedehan Hasan burada yayınlar. Yusufcan Kızık, burada meşhur bir komedyendir. Orta Asyada ve Özbekistanda meşhur olan yetenekli bir askıdır (komedyen). Sanatsal kültürel seviyesi çok yüksektir. Sahneye çıkıp insanları

güldürme ustalarıdır. Sahnede basit şeylerle güldürmezler. Askıya sanatının önemi, insanların iç içe yaşadığı hayattan örnek alarak güldürmeye çalışır.

Dedehan Hasan “Bidarlık”, “Uyanıklık”, “Uygunsuzluk”, Yaşlık dergisi”, 1984 yılı 5. sayı.

Dedehan Hasan’ın üç tane şiiri yayınlanır. Latfiye şairi ve milli şair olan Ulbis Berviş, özgürlük savaşçısıdır. Dedehan Hasan onun sözüne epigrafi olarak bu şiiri epigrafi olarak dile getiriyor. Ve orada “Ben henüz denizi görmedim.”der. Şair ise; ‘Hayret nasıl olur da denizi görmedin, bulunduğun yer sahil, neden böyle yapıyorsunuz?’ diye cevaplar. Halkın zulme karşı mücadele etmesinin gerektiğini, bu yüzden de denizi göremediğini söyler. Dedehan Hasan, onun sanatsal yönünü anlamış ve burada ortaya çıkarmıştır.

Dedehan Hasan “Ustaz şöhrete”, “Üstat şöhrete”, “Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı gazetesi” 1985 yılı 2 Ağustos.

Dedehan Hasan, bir şiirini yayınlamıştır.

Dedehan Hasan “Alangala isinib”, “Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı gazetesi ” 1986 yılı 10 Ocak.

Dedehan Hasan, bir şiirini yayınlamıştır.

Dedehan Hasan “Karga, Epigramma”, “Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı gazetesi” 1987 yılı 9 Ocak.

Dedehan Hasan, burada iki şiirini yayınlamıştır.

Dedehan Hasan “Sirkte, Vezinler, Abdullaa Kadiri’nin resmine bakıp, Çinakam şairler”, “Özbekistan edebiyatı ve sanatı gazetesi ” 1987 yılı 13 Mart.

Dedehan burada 4 tane şiirini yayınlamıştır.

Dedehan Hasan “Üstadı hatırlayıp...”, “Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı gazetesi”, 1987 yılı 17 Temmuz.

Dedehan Hasan Kamilcan Ataniyazov’un 70. yılına adlı bir koşuk yayınladı.

Dedehan Hasan “Lenini söylerim, Vatan, “Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı gazetesi ”, 1987 yılı 30 Ekim.

Dedehan Hasan, birkaç tane şiirini yayınlamıştır. Onlardan birkaçı, ‘Lenini söylerim, Vatan’.

Dedehan Hasan “Muin Bsisunnin uktesi”, “Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı gazetesi”, 1988 yılı 18 Ağustos.

Dedehan Hasan, şiirlerini yayınlamıştır. Onlardan biri, ‘Muin Bsisunnin uktesi’.

Dedehan Hasan “Ben doğduğum gün”, “Şark yıldızı” dergisi 1988 yılı 5. sayı.

Dedehan Hasan, “Bahar Gelir Bağlara” kitabında birkaç tane şiirini yayınlamıştır. Onlardan biri, ‘Ben Doğduğum Gün’.

Dedehan Hasan “Çapa yapan kadınlar”, “Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı gazetesi”, 1989 yılı 14 Nisan.

Dedehan Hasan, şiirlerini yayınlamıştır. Onlardan biri, ‘Çapa yapan kadınlar’dır. Dedehan Hasan, çalışkan ve emekçi kadınlar için şarkı yapıp onların zor şartlar altında çalışmalarını türkülerıyla dünyaya tanıtmaya çalışmıştır. Çapa yapan kadınlar için, motive amaçlı meydanlarda onlara özel konserler düzenlemiştir.

Dedehan Hasan “Gözüne sür heratın mukaddes toprağını”, Şark yıldızı dergisi”, 1989 yılı 12. sayı.

Dedehan Hasan, birkaç şiirini yayınlamıştır. Onlardan biri, ‘Gözüne sür heratın mukaddes toprağın’dır.

Dedehan Hasan “Türk-ü alem”, “Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı gazetesi”, 1990 yılı 31 Ağustos.

Dedehan Hasan, şiirlerini yayınlamıştır. Onlardan biri, ‘Türk-ü alem’dır.

Dedehan Hasan “Gözlerinde halka halka yaş”, “Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı gazetesi”, 1991 yılı 27 Aralık.

“Gözyaşı” makalesi yayınlanır. Burada kendi intibalarını anlatır. Dedehan Hasan, bir süre Amerika’da yaşamış ve oradaki Özbeklerin intibalarını anlatmaya çalışır. Orada görüştüğü Özbek insanlar, özellikle Rus Sovyet istilasına karşı mücadele eden, mağlup olup hicret eden mücadeleçilerin çocuklarıyla görüşmüş onlarla hemhal olmuştur. Hatta onlardan biri, Nur Muhammet Korubaş 73 senesinde Adana’da vefat etmiş ve mezarı Adana’dadır. İki tane çocuğu vardır. İkisi de Amerika’dadır. Onlarla Amerika Türkistan derneği vasıtasıyla görüşmüştür. Özbekistan’daki hayatı,

insanların seviyesini, insanları ve aydınları mukayese eder. Dedehan Hasan, Suudi Arabistan'a gider ve orada Özbeklerle görüşüp onlara intibalarını anlatır. Onların gurbette ne kadar çok eziyet çektiklerinden bahseder. 91 yılında Özbek aydınının Amerika'ya ve Suudi Arabistan'a gidip oralarda Özbeklerle görüşmesi ve onlarla ilgili intibalarını büyük bir gazetede yayınlaması halkın nazarında çok önemlidir. 'Yurt dışında da vatandaşlarımız varmış, onlar da bizimle dostluk kuracak, bizim dertlerimizi söyleyecek yakınlarımız varmış.' gibi duygulu bir mesaj verir.

Dedehan Hasan "Halkıma söz", "Özbekistan Edebiyatı ve Sanat gazetesi", 1992 yılı 3 Ocak.

Makalesi yayınlanır. Özbekler, dünya konusu başlığı altında Bay Mirza Hayıt adıyla başlar. Doktor Bay Mirza, tarihçi II. Cihan Harbi'nde Almanlar'a savaşta esir düşer ve kamplarda yaşar. Rus Sovyet devletinin zaferiyle esirler geri verilecekti, ama Bay Mirza Hayıt o dönemde kampta da boş durmayarak tüm Türkistanlıları toplamış ve bir Türkistan rejimi kurma gayesiyle Hintliler'e kadar çıkmış onları da ikna etmeyi başarmıştır. Almanlar muvaffak olmadığından, Cihan Harbinde Orta Asya'da Türkistan rejimini kuramadı. Ruslar, savaşta galip gelmiştir. Eğer devlet kurulmuş olsaydı, başında da Bay Mirza Hayıt, Mustafa Çokay, Kayyumhan olacaktı.

Bay Mirza Hayıt, esir olduğu halde adını değiştirip Almanya'ya kaçar ve orada yaşar. Ailesi Özbekistan'da kalır. Sovyet dönemi, 91 senesine kadar o ve onun gibileri hain ilan edilirdi. Almanya'da evlenir ve üniversitelerde tarih dersi verir. Onun tüm feryatlarını Dedehan Hasan anlatmaya çalışmıştır. Dedehan Hasan, Bay Mirza Hayıt'a mektup yazar ve onu üstat olarak ilan eder. Bay Mirza Hayıt, Türkistan gayesiyle yaşamaya çalışan bir tarihçidir.

Dedehan Hasan "Kucak açıp halk içine varalım", "Özbekistan Edebiyatı ve Sanat gazetesi" 1992 yılı 24 Temmuz.

Bir makalesi vardır. Dedehan Hasan, 'Artık bağımsız olduk. Biz sanatkarlar, aydınlar, kültür adamları olarak kucağımızı açıp halkı bilinçlendirelim, bağımsız bir devlet kuralım hatta bir Türkistan devleti kuralım.' der. Bizler sanatçı ve aydın kişiler olarak halkı bilinçlendirmek köy köy, sokak sokak dolaşp millete

manevi,kültürel ve dini değerlerimizi anlatıp onların kim olduklarını hatırlatma zamanı geldiğini söylemiştir. En sonunu da Çolpan'ın “Kucak açıp halk içine varalım, bütün gücü halk içinden alalım.” mısrasıyla bitirir.

Dedehan Hasan “Evvel ki şiirlerden”, “Şark yıldızı” 1992 yılı 3. sayı

Bu başlık altında şiirleri yayınlanmıştır. Onlardan biri, “Türkistan”dır.

D. Şakirov “İnsan mevkisi tane tane toplanır”, Özbekistan Edebiyatı ve Sanat gazetesi”, 2000 yılı 11 Ağustos.

Damlaya damlaya göl olur misali. Yazar burada güncel konuyu ele alır. Sanatkar ve eleştirici olarak makaleyi ele almıştır. Gençliğini hatırlıyor, gençliğinde üstatlara, hocalara saygılı olunduğunu ve onlardan aldıkları kültürel değerleri devam ettirirler. Dönemin sanatkarları bundan sonra sanat alemine adım atan gençlerle ilgili bilgi verirken, ‘Onlara münasip oluyor muyuz? Onların çizgilerinden mi gidiyoruz? Yoksa, biz değiştik mi? Başka yerlere mi sapıyoruz?’ gibi kritik eleştiriler olarak ifade eder. Yani, doğru istikametten sapmayalım, eski klasik sanatımızı devam ettirelim, milli varlığımızın ve milli kültürümüzün ölmemesi istenir. Bu makale, Dedehan Hasan'ın sadece sanatçı- şair değil, aynı zamanda tenkitçi olduğunu da gösterir.

Dedehan Hasan'ın yukarıda ismi geçen meşhur sanatkarlarla aynı toplumda olması, onun seviyesini, makamını yükseltir ve halkın ona değer verdiğini gösterir. Dedehan'ın onlarla aynı safhada olması, kültür ve sanata ne kadar değer verdiği görülür.

2.2.4. Dedehan Hasan'ın siyasi, sosyal, kültürel çalışmaları

Bilindiği üzere 1930'lardan sonra Sovyetlerdeki Türk aydınlar, büyük bir katliama uğramışlardı. Türkistan neredeyse 1990'lara kadar Türklük konusunda büyük bir sessizlik yaşamıştır. Gorboçov döneminden sonra Özbekistan'da, İslam Kerimov dönemi başlar. Bu dönemde Kerimov'un rejimlerinden dolayı, Mehmed Ali Mahmudov (adını Evril Turan olarak değiştirdi) Muhammed Salih, Abdula Kahhar, İbrahim, Dedehan Hasan gibi birçok Türklük savunucusu çıkmıştır. Bu yüzden İslâm Kerimov'un baskısıyla sindirilmiştir.

11 Kasım 1988 yılında Dedehan Hasan'ın evinde toplanan Abdurrahim Polat, Abdumannap Polat, Miraziz Azam, Zahir Alam, Kahraman Gulam ve Fahriddin Hudaykul gibi kişiler daha sonra, "Birlik Halk Harekâtı"nın temelini de oluşturan "Özbekistan tabiatı, maddî ve manevî zenginliklerini koruma derneği" kurduklarını ilan etmişlerdir. Birlik Hareketi'ne 1989'daki kongresindeki genel başkanlığa M. Salih tarafından aday gösterilen Abdurrahim Polat seçilir. Ancak altı ay sonra "Birlik"ten istifalar başlar ve istifa edenler Muhammed Salih liderliğinde ERK Partisi'ni kurmuşlardır. "Birlik" halk hareketi düzenlendikten sonra üyeler her yerde faaliyetlerini göstermişlerdir. Dedehan Hasan, "Birlik"ın Fergana, Andican, Namangan illerinin sorumlusu olmuştur. Böylece, diğer illerden de binlerce Birlik yandaşları gelerek üye olmuşlardır. Çalışmalar sonunda Birlik harekâtı, Özbekistan içinde geniş sınırlara ulaşmıştır. Dedehan Hasan'ın "Birlik" kurucularından biri olması ve çalışmalarda aktif olarak görev almasının sebeplerinden biri, Sovyet Rus düşmanlığıdır. Bu kuruluştaki istilacı Sovyet Ruslar'a olan düşmanlığını ve nefretini açıkça ifade edebilme imkânı bulmuştur. Çalışmalarıyla yüz yirmi sene süren köleliğe son vermeyi amaçlamıştır. "Birlik" halk hareketi önceleri çevre, pamuk ve millî - manevî değerlerin korunmasını dile getirirken, bir yandan da gelişen olaylar doğrultusunda taleplerde değişmiştir. Amaç, Özbekistan'ın bağımsızlığı olmuştur. "Birlik" çalışmaları sonucunda Dedehan Hasan'ın Özbekistan'da özellikle de Fergana vadisinde "Birlik"çi ve halk ozanı olarak mertebesini yükselmiştir. Böylece Dedehan Hasan'ın ünü her yere yayılmış, konser ve düğünlerde şarkı söylemek için çok sayıda davet teklifi gelmiştir.

Fergana vakalarında ise, Sovyet KGB teşkilatı Türkistan Türklerini birbirlerine düşman etmek ve kamuoyunun dikkatini çekmek için bazı kışkırtma eylemlerde bulunuyordu. Bunlardan biri de, 1989 senesinde Fergana'da Özbeklerle Ahıska Türklerinin arasını açmak olmuştur. "Fergana vakaları" denilen bu olayın sorumlusu olarak KGB, Dedehan Hasan'ı göstermiştir. Onun "Düşman bastı ya düşman bastı, düşmanlar haddini aştı", "Niye ağlamazsın ana Türkistan", "Mihail Gorbaçov size nidalarım var" gibi koşuklarını Özbek Türkleri ile Ahıska Türkleri arasında savaş çıkmasına neden olduğunu iddia etmiştir. Dedehan'ın şarkıları halkı galeyana

getirebilecek güçtedir, ama bu olaylarla pek ilgisi yoktur. Sovyet KGB'si Türk halklarını birbirine düşürmesine gerekçe olarak da onun şarkılarını göstermiştir. Aslında bu savaşın sebebi, Moskova güçleriydi. Çünkü bu kanlı senaryoyu onlar yazmıştı. Böylece Moskova, iki başarı elde etmiş oldu. Birincisi, kölelik rejimine karşı bir isyanın önüne geçmesi, ikincisi ise Türklerin birlik olmasını engellemekti.

Sovyet döneminde milliyetçi aydın ve sanatçılara ağır baskı uygulanıyordu. Dedehan Hasan gibi her köşe başında kasetleri satılan sanatçıların kasetleri piyasadan çekilirdi. Dedehan Hasan düğünlerde söylediği şarkılarla halkı bilinçlendirmeye hizmet etmiş, düğünleri bile mücadele yöntemi olarak kullanmış ve şarkı söylemenin yanında millî özgürlük hakkında konuşmalar da yapmıştır. İl ve ilçelerde yapılan düğünlere tüm ilçe sakinleri, köydeki düğünlere genç yaşlı herkes katılır ve düğünün sonu ise, miting gibi biterdi. Ertesi gün düğün sahibi KGB'ye ya da karakola ifade vermeye çağrılırdı. Hatta Dedehan Hasan konser için gittiği Cızzah şehrinde tutuklanarak bir hafta gözaltında tutulmuştur.

Gorboçov'un açıklık ve yeniden yapılanma politikaları sonucu, Özellikle Özbekistan'da kurulan Halk cephesi birliği, kısa sürede aydınların ve halkın desteğini alarak 300 bin üyeye kavuşur. Birlik Özbekistan'da sömürünün sona erdirilmesi, pamuk kültürü, aşırı gübrelenmeye bağlı zehirlenme, dil konusu ve Aral Gölünün kuruması gibi konularda başarılı bir mücadeleyi başlatmıştır.

11 Kasım 1988'de Özbekistan Birlik Halk Hareketi teşebbüs heyetini kurdu ve başkanlığa Abdurrahim Polat getirildi. Birlik, milletin dikkatini çekebilmek için ortaya Özbek dili meselesini attı, ama komünistlerden dolayı basında buna yer verilmedi. Bunu üzerine Birlik, 19 Mart 1989 da Taşkent'te Lenin meydanında, Özbekçenin devlet dili haline getirilmesi talebiyle büyük bir miting yapmıştır. Böylece bu hareket, ülke çapında etkili olmaya başladı. 20 Ekim 1989 da Özbekistan yüksek konseyi Özbekçeyi devlet dili olarak kabul etti. Polat göre, 1989 Mayıs ayından itibaren meydana gelen Fergana olayları KGB tarafından çıkarılmıştır. 8 Haziran 1989 da Birlik Halk Hareketi, Ahıska Türkleri vatana dönme Türk milli hareketi, Kırım Tatar Türklerinin milli hareketi teşkilatları, Türkün başka Türke

saldırmayacağını belirten ve fitneyi çıkaran esas güçlere dikkat çeken ortak bir bildiri yayınladı.¹

Fergana olaylarının geliştiği sıralarda Haziran 1989 da İ.Kerimov, Özbekistan Komünist Partisi birinci sekreterliğine getirildi. Kerimov Fergana olaylarıyla birlikte Kırgızistan'ın 1990 yılında Oş kentinde Özbek- Kırgız çatışmasında mücadele etmek zorunda kalır ve Kızılordu Birliklerin yardımıyla başarılı olur. Bu başarıdan dolayı kendini 1990 yılında sarayın deyimiyle, kendisini başkan seçmiştir.

Komünist parti başkanı ve Birlik hareketini işlevi çok iyi değildir. Birlik halk hareketinin güçlenmesi imkansız olmasına rağmen, komünist parti onu kendine büyük rakip olarak görmektedir. Kerimov, 89 yılında Birlik hareketinin ileri gelenlerinden bazılarıyla tek tek görüşmüştür. Bunların içlerinden Birlik Halk hareketi yönetim kurulu üyesi ünlü şair Muhammet Salih ile üç defa görüşmüştür.

Daha sonra, Birlik Hareketinin başkanının istifa etmesini talep ettiler. Gerekçileri ise mitinglerin yapılmaması, Polat'ın başkanlıktan ayrılması ve hükümete garanti vermesi durumunda Birlik'in resmen kayda alınacağı iddiası idi. Ancak istifa talebi reddedildi. Bu nedenle Muhammed Salih ve az sayıdaki arkadaşı Birlikten ayrıldı. Maalesef bu kopma komünistler ve Muhammed Salih tarafından kamuoyuna Birlik hareketi dağılmış gibi lanse edildi. Bu da birliğin güç kaybetmesine neden oldu.²

Erkin Vahidov arkadaşları birlikten ayrıldıktan sonra, 18 şubat 1990 da ki seçimlere, komünistlerin listesinden katılarak parlamentoya girdiler ve hükümetin desteğini alarak önce Erk hareketini kurdular. 1990 yılının mart ayında Sovyet anayasasında tek partililik ilkesi kaldırılınca bu hareket partileşerek Erk Partisi adını aldı (Nisan 1990). Bolşevizm yıllarındaki Türkistan Milli Hareketi'nin devamı olduğunu ortaya

¹Polat, Abdurrahim, "Özbekistan: istiklal mücadelesinin son basamağı devam etmekte", *Yeni Türkiye*, say 9, Mayıs ve Haziran 1996, s.249.

² Erk lideri M.Salih ise birlikten ayrılma gerekçelerini "İstiklal davasına Birlik içindeki komünistlerin hazır olmaması " ve kendilerini "Birlik'i milliyetçiler istila etmek istiyorlar" diye suçlamaları, olarak açıklamaktadır. Bk.Salih, Muhammed (haz. Karakaş, Şuayb); *Türkistan şuuru*, Ötüken neş., İstanbul, s.174.

koyan Erk Partisinin o sıralarda parlamentoda 40-50 taraftarının olduğu ileri sürölmekteydi.¹

Birlik hareketine bağlı kadınlar kolu “Tomris” kadın birliği ve gençler kolu “Özbekistan Erkin yaşlar uyuşması” kuruldu. Bu birliğin bünyesinde Birlik, Demokratik Özbekistan, Tomris ve Erkin söz gazeteleri çıkarıldı.

19-20 Ağustos 1991’de Moskova’da başarısız bir darbe girişiminden sonra SSCB’yi oluşturan cumhuriyetler birer birer bağımsızlığını ilan ettiler. Bunun üzerine Özbekistan Parlamentosu da 31 Ağustos 1991 de Özbekistan, bağımsızlığını ilan etmiş oldu.

Bağımsızlık sonrası siyasal gelişmelerde ise, devlet başkanı Kerimov’un ilk işi desteklediği Erk partisini resmi kayıtlara geçirdi. Amacı ise, dış dünyaya demokratik olduğunu göstermekti. Birlik partisine resmi olma hakkı tanımadı. Kerimov, 29 Aralık 1991 de Özbekistan cumhurbaşkanlığı seçimine katıldı.

Özbekistan, 21 Aralık 1991 de Almaata belgesi diye anılan anlaşmayı imzalayarak o zamanın Egemen Devletler Topluluğuna yani, “Bağımsız Devletler Topluluğu”na katılmış oldu.

Özbekistan da ilk başkanlık seçimi 1991’de yapıldı. Fergana’daki ayaklanma ile Nişanov yönetiminin yerine Gorboçov tarafından atanan İslam Kerimov kendi meşruiyetini sağlamış oldu. Seçime sadece Demokratik Halk Partisi ile Erk Partisi katıldı. Seçim sonucunda Erk Partisi Muhammed Salih %12,3 oy alırken, Demokratik Halk Partisi İslam Kerimov %86’sını alarak devlet başkanı seçildi. (29 Aralık 1995)

1991 yılı Aralık ayında Kerimov cumhurbaşkanlığı yönetimine başladı. Seçimden sonra diğer partiler, güçlerini kaybetti. Partilerin liderleri farklı çalışma alanlarına

¹Murat Kayıkçı, “Bağımsızlık sonrası Özbekistan’da siyasal ve anayasal yapılanma” *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Kocaeli: 1997, s.11.

yöneldiler. Erk partisi lideri M.Salih çalışmalarına yurt dışında devam etti. Yurt dışına çıkmadan Kerimov'a mektup¹ yazmıştır.

8 Ağustos 1992' de Özbekistan'da çok partili bir parlamentoyu ve başkanlık sistemini öngören anayasa kabul edilirken, Erk ve Birlik partisi yasaklandı.

Özbekistan da ilk parlamento seçimi 25 Aralık 1994'te yapıldı. Kerimov'un partisi %67 oy aldı. Önceden 510 üyeden meclis, yeni seçimlerle 250 kişiye düşürüldü. 1995'te yapılan plebisit sonucu Kerimov'un devlet başkanlığı 2000 yılına kadar uzatıldı.

2.2.5. Dedehan Hasan hakkında medyada yayınlananlar

Dedehan Hasan hakkında bazı sanatkarlar ve aydınlar başarısından dolayı gazete ve dergilerde “tebrik” kutlamaları yayınlamışlardır. Tebrikleri yazanların kimisi şiir, kimisi makale yazmıştır. Yayınlananların özetleri ve metin çevirileri krolonojik sırayla aşağıda yer almaktadır.

Rauf Parfi, “Hoca-Şair”

“Rauf Parfi, Dedehan Hasan'ın Sverdlov konser salonunda “Afgan türkücüsü Ahmet Zahir'in annesine yazdığı “Nale” şiirini okuyup etkilenir ve burada değerli, yetenekli şair ve sanatkârı keşfeder. Yazdığı makalesi aşağıda bulunmaktadır.”

Taşkent şiirinin iki binli yıllarına atfedilerek Sverdlov adlı konser salonunda devam eden “Şiir ve Türkü” gecesinde şair Dedehan Hasan, “Afgan türkücüsü Ahmet Zahir'in annesine yaptığı “Nihai Nale” şiirini okudu. Dinletide şiirini güzel buldum ve bu değerli yetenekli şair ve sanatkârı keşfettim.

Şair Dedehan Hasan, bu şiiri okurken varlığını kurşun gibi ağır, renkli hür duygularla kuşattılar. Kâh hatıramda gökyüzünde neşe yıldızları yandı, kâh susuz kaldığımız sahralarında sevinç goncaları açıldı. O akşam ben, Dedehan Hasan'ın

¹Türkçe tam metni için Bkz. Andican, Ahat. “Değişim Sürecinde Türk Dünyası”, (İstanbul: Emre yayınları, 1996) s.358-360.

simasını gerçek bir şair ve hafız olarak görüp çok sevindim. Bu şiiri hafız Ahmet Zahir hakkında yazılmış tüm manzumelere gül tacı desem abartmış olmam. Bu sanatkâr gerçek bir eserdir. Hakikaten de bu şiirde hafızın dünya ile münasebeti açık seçik ve acılı manzaralar aracılığı ile gösterir.

Öte yandan hafız ve dünya...

Hafız; ana halkının hasretlerini, arzularını, gönül mutluluklarını gözü yaşlı çalarken, ahenkler salıncağında özenerek sallar, acılı kişiye yüksek ruh sunar, mutlu kişileri ürperterek uyandırır. Türküyü anlayan insanın sadık dostu, sırdaşıdır. Türküye ulaşan insan umutlu ve cesurdur. Türkünün ikinci, üçüncü, dördüncü hayatı vardır ki onu boğmaya, onun yoluna mani olmaya hazırlanan kimseler acınacak durumdadır. Maalesef ki onlar hala vardır.

Hafız, halkının derdini söyler. Bundan dolayı, halk düşmanları onun peşine düşer. Sesini keserek öldürürler. Fakat cismen öldürdüler. 1979 yılının 31 Temmuz günü Ahmet Zahir'i acı bir şekilde öldürdüler... Bu büyük halkın büyük sanatkârı, dünyaya çok fazla şair, yazar ve devlet erbabı yetiştiren Afganistan toprağının elemli avazı idi.

Dedehan Hafız ve şairdir. Onun hafızasında binden fazla türkü vardır. Bunlar, eski Özbek halk türkülerini kullanarak şairlerin şiirlerini hem kendi şiirlerini bestelemiştir. İçtimai-siyasi ve vatanseverlik ruhundaki cengâver, milli türkülerdir. Ben Dedehan'ı iki cephede cenk eden kahraman askere benzetiyorum: O bugün ikinci nefesiyle şiir ve türkü söyler. Özellikle onunla kaderimiz olan Aral Gölü faciası ve Afganistan'ın istilasına atfedilen türküler vatanımızın milli azatlığını özleyen acı figanları güçlü ve etkilidir.

Önce yayımlanan “Şeyda Gönlüm”, “Şah-ı Merdan Sayları” şiir kitapları Dedehan Hasan'ın şair ve hafız sıfatına yükselmesini sağladı.

Dedehan, içtimai-siyasi temadaki hakikat türkülerini bigâne avazda değil, elemli ahenklerde Türküyü feryadıyla söyler. Bundan dolayı, onun türküler herkesi yakar, herkesin ruhunu doyurur ve emektar halkımızın kalbine yeni bir hava verir.

Halkımız, Dedehan Hasan'ın feyizli türkülerini severek dinler ve okur. Bu hakiki sanatkar ve şair için bundan büyük kıvanç olamaz.

1980, Taşkent Akşamı gazetesi

Turab Tola (Şair), “Şiir, Ezgi Ve Ses İle”

Türküyü ezgi ile yazmak istiyorum, ama maalesef üstesinden gelemedim. Bunu kendi yazıp besteleyip ve çalan çok az sanatkar yapıyor. ... Bu arzunun olduğunu başkalarında görerek heveslendim. Dedehan Hasan da işte böyle yetenekli biridir: Hem şair hem bestekar, hem icracı! O, üniversite yıllarında bunları birden sahip oldu. O yıllardan başlayarak halk diline düştü, halk onun sıcak muhabbetini kazandı.

İnsan derdini türküyle söyleyip şiir ile konuşmaya başlar. Dedehan'ın kalbi niçin dert çekti? Niçin nale istedi? O hayatı kitap gibi okumaya ve sırlarını ayırmaya başladı. Muhabbetini nereye koyacağını bilemedi. Bunun üstüne babasını hatırladı. İkinci Cihan Harbinde vatanından uzakta ölen, kutlu naşı başka yurtlarda kalan babasını hatırlamaya başladı. Onun ilk şiirleri, ilk mısraları, ilk türküleri babasının hatırasına, şanına söylenmişti. Onun aracılığıyla Vatana, Vatanın İstikbaline! O, şiiriyet şiiriyet vahasına işte böyle savaş yorumu ile girdi ve böyle devam etti.

Dedehan Hasan'ın söylediği gazelleri ve şiirleri güzel bulunmaktadır. O, kendi icra ettiği türkülerini neşretmeye layıktır. Birçok icracıya ve bestekâra örnek olur.

Ama bunlar, sadece türkülerde mi?

Hayır, kitaptaki şiirlerde de vardır. Onları bugünkü bestelerle, okumalarla ve mısralarla söylemek mümkündür. O, bugünkü müellifin yani, onu okumaya başlayan okuyucunun sohbet arkadaşısıdır.

1984

Tora Sulayman (Şair), “Kadife Bahçeleri Gibi Bağlanışı...”

Yazısında Dedehan Hasan'ı tebrik eder. Onun şiir ve türkü repertuarının bu kadar geniş olduğunu yeni anlamıştır. Şark yıldızında çıkan “Okumuş Oğlu Babaya Ulu” şiirini çok beğenir. Son olarak sağlık, mutluluk ve başarılar diler.

13.06.1988

Gülçehre Nurullah, “Halkın Sevdığı Şair Ve Hafız”

“Bu makalede hafız ve şair olan Dedehan Hasan'ın halk tarafından ne kadar çok sevildiğini dile getirmiştir.”

Dedehan! Ben Fergana vilayeti yolculuğundan gece döndüğümde anladım ki sizin hakkınızda düşüncelerimi söylemesem, vicdanım rahat etmeyecek. Zira güzel sözlerimizi birbirimize hayattayken söylemezsek sonra ne fayda. Bir de benim söylemek istediğim sözler sadece bana ait değil, onlar aynı zamanda bütün Özbekistan'ın sözleridir. Sizin kardeş cumhuriyetlerdeki ve yabancı ülkelerdeki pek çok hayranlarınızın sözleri olarak biliyorum.

İnsanın iki ömrü olur, diyorlar. Biri hayattaki ömrü diğeri ise, onun gözünü yumduktan sonraki. Ben sizin birinci ömrünüzün halk izzetinde olduğuna şahidim. İkinci ömrünüzün ondan da aydınlık olacağını hissediyorum. Türkülerinizle dolan kasetler ve adınıza kara leke sürmek isteyen, hakaret edenlerden de haberdarım. Ayrıca insanların: “Dedehan Hasanov'a bir şey olursa, isyan ederek kendimi Lenin meydanında yakarım!” şeklindeki sözlerini de işitmişimdir.

Türküleri radyoda çalınmıyor ve kendisi televizyonlara çıkarılmıyordu. Dedehan Hasan! Bunlara aldırmadan siz mutlusunuz! Arkanızda sizi seven halkınızın varlığı ile kendinizi bu halk yoluna feda ettiğiniz için mutlusunuz!

Biz bir grup “Birlik” üyeleri Fergana'ya giderken, sizin Altıarık nahiyesinde yaşadığınızı öğrendik. Açık adresinizi bilmediğimiz halde bir umutla evinizin yerini buluruz diye yola düştük.

Nahiyeye ulaşip evinizi bulunca asgari o kadar insandan nerede yaşadığınızı öğrendik. Gelin görün ki, bunca adamdan bir tanesi bile: “Ben Dedehan Hasanov'un evini bilmiyorum.” demedi. Herkes bize yol gösterdi. Herkes arkanızdan da selam

söyleyerek hürmetlerini bildirdi. İşte böyle sizinle gururlanmam daha da arttı. Altıarık'ta olduğum zamanlarda çok gururlanırdım. Nahiye merkezinde pamuk planının dolmasına atfedilen programda söylediğiniz sözleriniz, çaldığınız türkülerinizi halk can kulağı ile dinledi. İnsanların onu göndermek istemezdi. Onlar isterlerdi ki güzel okumalarınız durmasın.

Margılön'da da aynı böyle oldu. Mahallelerdeki kalabalıkların birinde halk sizi kuşattı. Sonra söylediklerinize aldırmadan “Rica ediyoruz, türkü söyleyiniz” diyorlardı,

Reddedemediniz. Halk hayatından yanarak halk mihrinden kanayarak eriyen türküyü söylediniz. Tatlı ve merdane avazınız, Margılön semasını cümbüş eyledi. Ağır uykudaki kalpleri uyandırdı, cesaretsizlere cesaret dağıttı.

Nidalar ettiniz. Şefkat gözlerini size takan insanlara bakarak inleyen tarınızın tellerine vurarak türkülerinizi söylediniz. İnsanlar sizin türkülerinize, kalp ihtiraslarınıza düşmezdi.

Böyle baht herkese nasip olamaz. Halk, emektar evlatlarını başının üstüne koyar.

Altıarıklılar sizi Özbekistan Ali konseyine milletvekili göstermeyi istiyorlardı. Ama nahiye, vilayet ve cumhuriyet liderleri buna razı olmadılar. Bize dediklerine göre, nahiye liderleri: “Dedehan Hasan'ın kara lekeli olduğundan onun adını göstermek olmaz” şeklindeki manasız cümleleri halka okumuşlar. Sizin yerinize ise, Taşkent'ten şair Erkin Vahidov'u milletvekilliliği için teklif etmişlerdir.

Aldatmayı, riyakârlığı görün. Sizin gibi temiz, fedakâr insanın, büyük kalbin gönöl bağına ne zamana kadar taş atıyorlarmış?

Gelin iyisi mi şiir okuyalım sizin hakkınızda bir şiir:

Söyleyin, gerçekten bülbülmüş biz tapınan bülbüller?

Onarlın sadece sesi var ama onun gamı yok akılsızlar?

İstermisiniz mücizeden gönüller sel olsun?

Orada aklını yetiren yaralı canlar söylesin,

Yürek bağı dilim dilim Dedehan'lar söylesin!

Söylesenize: neden ben hep selden yıpranayım?

Söylesenize: başlardaki gam karlarını göreyim,

Desenizki: ana halkımın vicdanını küreyim,

Bakınız, ayazdan zedelenen canlar söylesin,

İlkbaharı bekleyen Dedehan'lar söylesin!

Matemli vatani onlar nasıl sevsinler?

Kadiri ve Çolpan'a neler anlatıyor?

Afgan tarafından Afgan gelse, kendini nereye koyarlar.

Bilmiyorsunuz, matemlerden yaralanan canlar söylesin.

Ahı çok olan, şarkısı rahatsız olan Dedehan'lar söylesin!

Sözlerinde yaraları, gözlerinde görürsün,

Söyleyin türkü değil, toprağımızın nalesi.

İşte bu gibi olur gerçek Özbeğin çocuğu!

Muhabbetsizlik, ilgisizlikten yaralanan canlar söylesin,

Ağlayan tarı ile Dedehan'lar söylesin.

Söylerken güllerini saçsın bahar başından

Bülbülün şakirt düşün gitmeyin başından.

Bu gibi zatlar yurdun gözyaşından doğmuşlardır,

Ondan gözyaşlarını gidermek için yaralanan canlar söylesin,

Söylesin, söylesin, Dedehan'lar söylesin.

1989 yılı 7 Aralık. Altınarık.

Rauf Parfi “Vakit Geçerken”

Gözlerinde vaktin resimleri, tasvirleri, ahenkleri geçer. Özbekistan Türk devletlerinden biri olarak güzel günler geçirdi. 60-70- 80- 90 li yıllarda manevi bakıştan uyanan Özbek Türk halkı milli-sosyal, dini konularda düşünmeye başlar.

Özbek milli ruhunun uyanma gayesi ve onun program yapma fikri yarıda kaldı. Baltık boyu, Kafkas ve Kırım Türklerinin tarihini araştırmak için Özbek Türklerinin yüreğine girdi.

Bu büyük değişimin başında şair ve hafız Dedehan Hasan vardı. Önce Özbekistan milli halk şairi diye ünlenir, daha sonra “Birlik Halk Hareketi” nin ilk kurucusu olur.

Dedehan Hasan, erk ve aşk hafızı olarak da Özbek aydınlarının düşüncesini ifade ederken, sözünü, özünü, kanını, canını feda etse de mübalağa olmaz.

Burada Bahouddin Nakşband hazretlerinin bu sözlerini hatırlamak gerekir: “Işkda aklı tanu dilu can olmas.”. Dedehan Hasan ile çağdaş, meslektaş, dost olduğumdan gurur duyarım.

Özbek Türk şiirinin özü çok eski yıllardan başlar. İnsanlar kismetlerinin kahramanlık ruhunu, facianın acı tasvirini, mukaddes Türk halk sözüyle ifade eder ve “ sözga ipakdan kiyim kiydirdi” (Çolpan) yani ilahiyi, Türk halk ahenkleri yapar.

Özbek halk sanatı dipsiz bir denizdir. Halk türküleri bu denizin incileridir. Bu incileri asırdan asıra, çağdan çağa, saltanattan saltanata ve onun yüce milletlere Türk dünyasına özenerek ulaştırır. Allah’a yalvaran cesur ve güzel şairler, ozanlar, âşıklar, hafızlardır. Onların rahatsızlıkları dönemin durumudur.

Dedehan Hasan da o dönemin önemli şair ve hafızıdır. Onun asıl gayesi, Türkistan birliği ve Türk dünyası kavimlerinin bütünlüğüdür.

Dedehan Hasan'ın halk yolunda yazıp söylediği türküleri şüphesiz Özbek halkının nadir manevi müziğidir.

Dedehan Hasan şiirleri sade, anlaşılır ve geleneklere uygun olduğu için döneminin en parlak incisidir.

Ben bir dost olarak şair ve hafız Dedehan Hasan'a Türkistan topraklarında, şiir ufuklarında daima parlayıp yaşayacağını Allah'tan diliyorum.

04.06.2000

Mirza Kencabek “Ehli gönül insanına tebrik dilekleri”

Yazısına “Ehli gönül insanına tebrik dilekleri” ile başlar. Burada Dedehan Hasan'ın gerçek bir şair olduğunu, vatanseverliği, samimiyetinin gerçekliği ve gönül insanı olduğuna değinir. Dedehan gerek şiirlerinde gerekse türkülerin insanları gafletten uyanmaya davet ettiğini söyler. Onun sanatı halk ağzına yakındır. Onun ahenklerinde dert, üzüntü, neşe ve saygınlık vardır. Dedehan aile içinde sert ,ama dışarıda şakacı ve esprilidir. Bunların altında ise, onun elemi vardır. Bunu saklamaya çalışsa da eserlerine yansır. Dedehan'ın “Çimenimden Ayırma “ adlı şiir kitabında gerçek bir milletperver olduğunu gösterir. 1984-86 yıllarında Dedehan Hasan Mirza Kencabek'in birkaç şiirlerini türkü yapmış, onlar “Andican tamanlarda”, ”Keldi Turkistan”, “Özbekning” , “Yangi tonglardan...” son olarak da Allah'ın rızasına uygun ömür diler.

06.08.2000

Dr.İbrahim Gafurov'un Şiiri

“Dedehan Hasan'a “Dünkü Kuşku” başlığıyla şiir yazar. Şiirinde türkülerinin insana huzur verdiğini, kendisinin onun gibi olamadığını söyler.”. Şiiri de şöyledir:

Dünkü Kuşku

Dedehan ciğerim topa tutar beni sesin,

Patlamadık yer kalmadı beynimde.

Kan silkiyor yüreğim

Dedehan, ciğerim, Topa tutar beni sesin

Sağıma bakıyorum: Yapılmamış iş,
Soluma bakıyorum: Yapılmamış iş,
Her nereye baksam: Yapılmamış iş,
Dedehan ciğerim, Topa tutar beni sesin.

Hani halkımın yaptığı saraylar?
Hani halkımın dünyaya yayıldığı yollar?
Deli, miskin olup geçti günler,
Dedehan, ciğerim, Topa tutar beni sesin

Çürüyen kaleler viran olmaz mı?
Zehirli yerlerden güller büyümmez mi?
Mertlerin gönlünde savaşlar dinmez mi?
Dedehan, ciğerim, Topa tutar beni sesin.

Affet beni asla türkü yazmıyorum.
Söyleyemiyorum ben türkü.
Sadece âşık gönül ekler koşuğa koşuk.
Sadece âşık koşuk ile yanar âşık.
Dedehan, ciğerim, Topa tutar beni beni sesin.
Göğün arşından gelir mi ses,
Yurdunu aldırın yanar mı sessiz,
Halkına can dikmez, er Aydınlık görmez
Dedehan, ciğerim, Topa tutar beni sesin!

2006

Rauf Parfi “Sesin Uzun Ömrü”

Makalede Dedehan Hasan’ın sanatsal faaliyetinin Özbek müziği ve tarihiyle beraber geliştiğini ve onun sanatını öğrenmek için 20. asır Türkistan tarihindeki sosyal-manevi süreçlerini iyi bilmek gerektiğini söyler. 50’li 60’lı 70’li ve 80’li yıllarda Dedehan Hasan’ın müzik yapmasını sağlar. Şarkılarıyla dönemi eleştirip insanlara mesajlar verir. 50’li 60’lı ve 70’li yıllarda dinin yasaklandığını, dillerinin horlandığını kısaca özgürlüğün yok olduğuna değinir. O dönemde edebiyatta vasatlık (basitlik) ortaya çıkar. 70’li 80’li 90’lı yıllarda Sovyet ile Moskova hocalarını kabul etmezlerdi. Vasatlık Türkistan isteklerini, Türk birliğini, insan özgürlüğünü himaye etmeye yeterli değildi. İşte bu süreçler Dedehan makamının önemini temsil eder. Dedehan Hasan, Türkistan azatlığı ve birliği içinde yaşayan Türk dünyasının halk hafızıdır. O mülayim zarif, sihirli kalemile yazılan şiir ve türküleri ile bizlerin yüreğine işler. Bu yüzden onun sesi uzun ömürlü olacaktır.

Dedehan Hasan, 1989 yılında Yaş Leninci gazetesinde Özbekistan’ın en meşhur kişisi olarak tanıtıldı. 1990’lı yıllarda Dedehan Hasan, “Türk Dünyası Vakfı” tarafından “Türkistan bülbülü” ilan edildi. 1992’de Ahmet Yesevi ödülüne layık görüldü.

Prof. Dr. İbrahim Hakkul, “Hürriyet Özlemi”

“Dedehan Hasan’a ‘hürriyet özlemi’ adı altında makale yazmıştır. Dedehan’ın şiirleri ve türkülerindeki ahenklerin anlamını vatanperver ve milletperverliğini anlatmaya çalışır.”

İnsanı herhangi bir kelime veya fikir hürlüğüne çağıramaz. Hür kelimesi, hürriyet özleminden doğar. Kölelik ve istibdat azaplarını gönlünden geçirmeyen sanatkârın fikri, kalbe hiçbir zaman azatlık hislerinden ateş yakmaz. Kelime ve fikir insanı bazen yorar. Lakin dünyanın yalan ve aldatmalarına karşı “İSYAN”dan meydana gelen avaz ve ahenk yönüyle şiirlerinde her zaman başka türlü etki eder; varlığı gaflete dalarken gafletten, ümitleri ve arzuları seraba dönenleri ümitsizlikten kurtulmaya çağırır. Dedehan Hasan işte böyle yeteneğe sahip büyük bir hocadır. Onun sazından hürriyet ahenkleri yayılıp gönlünden Bağımsızlık sedalarının

çınlamasının üzerinden çok yıllar geçti. Özellikle tekrar yapılanma devrinde Dedehan Hasan'ın türküleri yurdumuzun sınırlarını aşarak Amerika, Arap ve Türk dünyalarına kadar yayıldı.

Halk arasında “Düşman kaçtıktan sonra kahraman çoğalır” şeklinde bir söz vardır. Dedehan Hasan müstebit sistemin henüz parçalanmadığı, düşmanın hala meydanı terk etmediği bir anda mazlum halkına: “Düşmana karşı harekete geçin!” şeklinde çağrıda bulunmuştur. Hürriyet ve Bağımsızlık yolunda yekvücut, tek can olarak mücadele edilmesi gerektiği cesaretiyle türkü dilini halkın şuuruna işleyebildi. Onun samimiyeti, doğruluğu ve fedakârlığı da işte bunlardır. Dedehan Hasan için milli düşünce ve vatanseverlik ahlakı; türkünün temeli, ahengin derinliği, hafızın görünüşü idi. Türkücülük faaliyeti bu yönüyle diğerlerinden keskin farklarla ayrılır. Onun ruhunda avamlık meyilleri yoktur. Onun haykırışlar ile uygunlaşan nalelerinde ve figanlarında avama has mahdutluğa veya zayıflığa rastlanmaz. Onun hatırasında tarihi bir uyanıklık, zulüm ve zorbalığa karşı doğal bir isyankârlık vardır. Bundan dolayı Emir Timur, Babür, Meşrep, Turdı Ferganî, Abdulla Kâdirî, Çolpan'ın adından söylemek ve Türkistan'ın bu büyük evlatlarının feryatlarını canlandırarak halka ulaştırmada kanuni bir ihtiyaç sezmiştir.

Genellikle aşk ve vicdan ışığının parladığı türkülerden ruh teselli bulur. İçteki acılar bir nebze hafifler. Ukdelerle ve acılarla zengin kalbin nidaları sanki gözden zayıflık, çaresizlik perdelerini yırtıp atar. Bunda siz kelimelerin ardındaki hakikatlere açık bir bakış ile bakarsınız. Bu manada Dedehan Hasan'ın hocalık tecrübelerini örnek göstermek mümkündür. Dedehan Hasan, şairlerin hocasıdır. O şimdiye kadar birkaç tane şiiri neşrettirdi. Ve onlar okuyucular tarafından da ilim ve edebiyat ehilleri tarafından da kabul edilerek iyi değerlere layık görülmüştür.

Ben bu yerde bir şeyi ayrıca vurgulamak istiyorum. Estetik sanattaki hayati fikir, hayati hakikatler ile sahte veya kitabi sözler arasında daima keskin fark ve iç uzaklıklar olur. Ama bunu her zaman kolaylıkla sezinleyebilmek mümkün değildir. Olgulara açıkça bakmaya kadir ve hakikat hissiyatlarına sadık kalmaya çabalayan kişi, kitabi inceliklerini hemen anlar. Dedehan Hasan için ise, şiir ve türkünün

anlamı, hayati izlenimler, acımasız gerçeklik azaplarından doğan subjektif müşahede, bahis ve uzlaşmaz fikirlerdir. O, yazmayı yanmak diye anlar. Söylemeyi, anlatmak ve uyandırmak olarak bilir. Tasvir ve mahareti milli şiirimizin geleneğine dayanmak olarak düşünür.

Aziz okuyucu! Dedehan Hasan size takdim edilen yeni şiirler toplamı “Ana Türkistan” olarak adlandırılmıştır. Onun 1990 yılına kadar yazılan türkülerden ve şiirlerden terkip edilen mezkûr mecmuadaki eserleri çoğunlukla hakikatte Türkistan’ın kaderini, en büyük evlatlarından ayrılık acılarını vücuda getirir. Bundan dolayı, onlardaki umumi ahenk bu kadar ağırdır. Bir nebze hazin vardır. Lakin bunların tümü sevgili yurdumuzun geçmişi, yani bağımsızlık ve istiklalden önceki kölelik ve mutilik tarihinin zemininden yüzeye çıkan elem, hasret hem de “feryat çiçekleri” olarak bakılması ve kabul edilmesi gerekir. Elbette bu şiirlerin kendine has bazı noksanlıkları vardır. Ama Dedehan Hasan’ın kalp âlemi ve milliyetçilik idrakinde kendine has eşsiz bir sıfat değişimi halis okuyucunun nazarından kaçmaz şeklinde düşünüyoruz. Zira o kişinin bağımsızlığını, kendi bağımsızlık inkılâbını, vatan bağımsızlığından ayrı tasavvur edemeyen bir haldedir. Onun şiir ve türkülerinde halkın hürriyeti ve yurdun istikbali için kendisini feda eden mücadelecinin gönül hakikatlerini dinliyorsunuz. Onlarda bu eksiksiz ve acımasız dünyaya arzu ile bakan, dünyanın azaplarına bağrını genişçe açabilen, onu hürriyet muhafazasından başka talebi olmayan büyük hoca, milletperver şair ile yüz yüze geldiğinizde anlayacaksınız.

Dedehan’ın hakkında yazılan yazılar, şiirler bu bölümde yer alır. Onun döneme karşı kimliğinin yitirmediğini, mücadelecî olduğunu, insanlarla gönüldaş, vatansever olduğunu değerli sanatkarlarımız yazılarında ve şiirlerinde bunları göstermiştir. Sanatkarların Dedehan’a yazdıkları yazılarının özetleri kronolojik sıraya göre olup aşağıda yer alır. Ayrıca eklerde tablo şekli mevcuttur.

Rauf Parfi “ Bir şiir şehri”, “Taşkent akşam gazetesi”, 1983 yılı 24 Ekim

Dede Han Hasan Afgan türkücüsü Ahmet Zahir'in annesine yaptığı "Feryat" şiirinin tahlilini yapar ve iki sanatkarı mukayese eder. İkisinin de misyonunun aynı olduğunu söyler. İkisinde de vatan ve millet derdi olduğuna değinir ve maalesef İkisinin de sesi rejim tarafından kapatılır. Meşhur bir şair olan Rauf Parfi'nin Dede Han Hasan için şiir söylemesi edebiyat ve sanat açısından çok önemlidir.

Rauf Parfi "Ben yalnızım, heyecandayım", "Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı gazetesi", 1984 yılı 27 Nisan.

Bir dizi şiirleri yayınlanır. Onlar arasında yukarıdaki başlıkta yer alan şiiri, dostu Dede Han Hasan'a diye aksediyor.

Nazar Şükurov "Çimenimden Ayırma", "Taşkent Akşamı gazetesi ", 1985 yılı 25 Şubat.

Burada, Dede Han'ın kitabına takriz yazmıştır. N.Şükurov, Dede Han Hasan'ın kitabıyla ilgili dileklerini belirtmiştir ve onun daha başarılı işlerde yükseleceği konusunda düşüncelerini yazdığı takrizde anlatmıştır.

Babokalan Rözziyev "Türküler kalbin zevki", "Özbekistan Edebiyatı ve Sanat gazetesi", 1985 yılı 22 Mart.

Bu makaleyi yazan M. Qariyaqubov gazete okurudur. O, burada gazeteye bir mektup yazmış ve mektupta Dede Han Hasan'la ilgi bir makale yayınlanmasını istemiştir. Bu gazete ise, 700 bin tirajda yayınlanan bir gazetedir. Talep üzerine Dede Han Hasan'ın makalesi yayınlanır. Başlıkta 'okurların ricasına' yazmıştır. Onun eserlerinin tahliliyle ilgili bir makale yayınlanır.

Halime Nasirova "Tinçliğin ak kabutaları" , "Barışın beyaz güvercinleri", "Taşkent Akşamı gazetesi", 1986 yılı 23 Ocak.

Komünist partinin Taşkent bölgesinin başkanlığında olan önemli bir gazetedir. Tüm komünistler buraya abonedir. Siyaset ve hayat ona göre belirlenir, bu yüzden önemi büyüktür. Ayrıca bu gazeteye 'Valiliğin ve komünist parti başkanlığının gazetesi' de denilir. Gazetenin yankı sayfasında "Barışın beyaz güvercinleri" adlı makale, Dede Han Hasan'ın sanat grubuyla ilgilidir. Bir yıl önce 1985 yılında Dede Han Hasan memlekette oluşan siyasi, sosyal, kültürel hayattan tüm Türkistan'ın Sovyetler

birliğinin artık yavaş yavaş yapılandığını, demokrasi ve serbestliğin başladığını, Gorboçov döneminde her şeyin serbest olduğunu söyler. Bu ortamdan yararlanarak Dedehan Hasan mücadelesini daha geniş ve resmi bir şekilde grubunu oluşturur. Amacı kendini tanıtmak, devlet önünde kabul ettirmek ve sanat grubunun sadece sanatta değil, sosyal ve siyasi hayatta da aktif olduğunu göstermektir. Kurduğu grubun adı ise, “Şayh-i Merdan Sayları”dır. Peki neden Şayh-i merdan? Çünkü Hz. Ali, “Mertlerin Şâhı” demektir. Hatta orada Hz. Ali’nin türbesi, makamı ve kabri vardır. Sayın anlamı ise, “Çay”dır (Suyun aktığı kanal). Bu grup televizyona, radyoya, konserlere ve düğünlere gider. Dedehan Hasan kendi şarkılarıyla ve nutuklarıyla milleti bilgilendirip aydınlatır, millete gerçekleri söyleyip milli değerlerini hatırlatır. ‘Sovyet döneminin bittiğini, özgürlüğün geldiğini görün artık ey Türkler!’ diye de mesaj verir. Bu, okuyucular ve halk tarafından yankı oluşturur. Mesela burada birkaç kişinin kısa makaleleri vardır. Örneğin, R.Koçorov “Köyden hayırlı teşebbüs” diye makalenin başlığında çok hayırlı bir iş yaptığını, şarkıların anlamının güzel olduğunu ve halkımızın ihtiyacı olan şeyleri söylediği için, grubu tebrik eder.

M. Muradov, üniversite talebesi “Kutlu adım” adında kendi görüşlerini yazıp ve grubu tebrik eder. Yine başka bir okuyucu, “Yahşi niyet”, “İyi niyet” anlamında bir tebrik yazısıdır. Yine başka biri, “İçtimai koşuklar gerek” , “Sosyal koşuklar gerek”. Sovyet artık bitti. Bize sosyal ve milleti aydınlatacak türküler, şarkılar lazım diye yazar.

Şair Sefer Barlayev, Özbekistan yazarlar birliğinin çocuk edebiyatı başkanı hem de meşhur bir şairdir. Onun burada uzun bir makalesi vardır. Hatta bazı türkülerini burada tahlil yapar ve Dedehan Hasan’ı tebrik eder. Kendisi Dedehan Hasan’la şehir dışına çıkar, halka konser ve sanat gecesi yapar ve böyle gecelerde beraber olurlar.

Adil Yakubov “Ak kuş taatlık terenci”, “Ak kuş”, “Taşkent Akşamı gazetesi” , 1986 yılı 18 Şubat.

“Nefaset Gülşeni” adlı sayfada Adil Yakubov, Dedehan Hasan’ın sembolünü ‘Ak Kuş’a benzetir. Çünkü ‘Ak kuş’, saflığı ifade eder. Bu konuşma soru cevap tarzındadır.

Halime Nasirova “Pay kadam kutlu olsun” , “ilk adımın kutu olsun”, “Taşkent Akşamı gazetesi”, 1986 yılı 18 Şubat.

Sovyetler birliğinin en önemli yazarıdır. Nobel dereceli bir sanatçıdır. Bu yazısında sanat grubuna yazı yazar. Dedehan Hasan’ın önemli bir zamanda gerekli konulara değindiğini, muhtevasının da güzel olduğunu, sosyal ve milli türkülerden oluşan güzel bir sanat grubu oluşturduğunu tebrik eder.

Muhammet Yusuf “Savaş adın silinsin cihanda”, “Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı gazetesi”, 1986 yılı 9 Mayıs.

Özbekistan’ın halk şairidir. Makalede II. Cihan Harbi’nden ve soğuk savaştan bahseder. Savaşın insanlarda kara leke olarak kaldığını, insanların hayatlarını mahvettiğinden bahseder. Savaş konusunda şarkılar, türküler söyleyen sanatkarları burada değerlendirir ve bunların arasında Dedehan Hasan’ı da ele alır. Onun şarkılarını tahlil eder. II. Cihan Harbi’ni, soğuk savaşı, çeşitli ihtilalleri ve Dedehan’ın onlarla ilgili olan şarkılarını tahlil etmiştir. Ayrıca grubunu da tebrik eder.

Mahfuza Zayniddinova “türkülerı dinleyicinin talebine uygun mu ?”, “Özbek Edebiyatı ve Sanatı gazetesi”, 1986 yılı 12 Eylül

Bu makale, ‘tartışmayı gazete okurları devam eder’ diye bir sanat sayfasında yer alır. Burada iki kişi makale yazar. Okuyucular gündemdeki meseleleri tartışır ve Dedehan Hasan’ın makalesi çok tartışılır. Klasik ve modern yönlerine bakılıp hem tenkit edilir hem de övülürdü. Ayrıca burada Taşkent Üniversitesi öğretim üyesinde bir makalesi vardır . O da, Dedehan Hasan’ın fikirlerinden yola çıkarak kültür ve sanatta güncel konuları konuşur, eleştirir ve milli yönümüzü zenginleştirmek ister. Kültürde, edebiyatta ve sanatta Sovyet’e taklit olan şeylerin bırakılmasını dile getirmiştir.

Mirobid İnoyatov “Bugünkü sanatkarların türkülerı ve şarkıları talep derecesinde mi ? Halkın talebini karşılıyor mu?”, “Özbek Edebiyatı ve Sanatı gazetesi”, 1986 yılı 21 Kasım.

Tartışma sayfasında iki bilim adamı makale yayınlar. Makalede Sovyet döneminin değiştiğini, yeni yapılanmanın başladığını, özgürlüğün ve hürriyetin geldiğini bazı sanatkarların ise, hala eskiyi devam ettirdiğini söyler. Diğer akademisyen ise, Dedehan Hasan için hem hayatı boyunca Sovyet dönemi ile mücadele ettiğini ve bazen de tek tük komünizmi öven şarkılar yazdığını söyler. Yazmasının sebebi, şiirlerinin ve şarkılarının yasaklanacağıdır. Yazar Dedehan Hasan'a zalim komünist devrinin bittiğini, insanların hürriyete kavuştuğunu, bundan sonra halkımızı aydınlatacak şeyler yapma görüşlerini bildirir. Makalede başkalarını eleştiriyor, Dedehan Hasan'ı ise över.

Ötkir Raşit “Türkülere yeni talepler”, “Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı gazetesi”, 1987 yılı 1 Mayıs.

Sanat sayfasında Dedehan Hasan'a güzel bir makale yazar. Makalede Dedehan'ın başlattığı güncel türkü sanatının gelişmesinde büyük bir yankı uyandırmıştır. Bu makalede o yankılardan biridir.

Halime Nasirova, Erkin Vahidov, Turap Tula “Gönül çekici bir sanatkar”, “Sovyet Özbekistan'ı Sanatı dergisi”, 1987 yılı 10. Sayı

Özbekistan komünist parti merkezinin dergisidir. Zaman, insan ve türkü sayfasının adı altında üç kişi yazar. Bunların üçü de komünist döneminin en meşhur kişileridir. Halime Nasirova, Sovyet cumhuriyeti halk sanatkarıdır. O, burada Dedehan Hasan'ın klasik şarkılarıyla beraber modern türküler de güzel söylediğine değinir. Şiirin ahengini, üslubunu çok iyi bildiğini söyler ve onun yakında çıkan şiir kitabı hakkında da güzel şeyler söyleyip onu tebrik eder. Onun güzel bir fitri kabiliyeti olduğunu belirtir.

Bir başka yazar ise, Erkin Vahidov'dur. Ünlü yazar burada kabiliyeti şiirlerinden ve türkülerinden bahseder. Şükür Burhanov da, Sovyetler birliği meşhur tiyatro ve halk sanatkarıdır. Othello da Lenin rolünde oynamıştır. Halktan biridir. Turap Tula da devletin önemli bir adamıdır. Dedehan Hasan'a güzel şeyler yazarak onu tebrik etmiştir.

Kamil Yaşın, Halime Nasirova , Karamat Baybaliyeva, Tamara Hanım, Nabi Rahimov, Turab Tola, Abdullah Aripov ve Bahtiyar Nazarov “Böyle bir sanat grubu bize lazım”, “Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı gazetesi” 1988 yılı 8 Nisan.

Komünizmin en meşhur kişileri, ideolojik kültür ve sanat insanlarıdır. Bu aydınlar, bugünkü türkü kültüründen bahsederler. Onun tarihçesi, istikbali hakkında, kültür ve sanatın halkına ve devletine hizmet etmesi gerektiğini, halkın ihtiyaçlarının tatmin etmesini söylerler. Bu grubun tam zamanında kurulduğunu ve bunu sonuna kadar destekleyeceklerini ve büyümesi için gerekeni yapacaklarını söylerler.

Aman Muhtor “Koşugun ömrü”, “Türkünün ömrü”, “Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı gazetesi”, 1988 yılı 29 Temmuz.

Özbekistan’ın meşhur tarih yazarı vefat etti. Bu makalede, sanatta ve kültürde insanın ruhuna dokunan şarkılardan bahseder. Eski klasiklerin eserlerinden bahseder. Halka hangi eserin ve şarkının lazım olduğunu söyler. ‘Şark yıldızında yayınlanan şiirlerini okudum ve ayrıca şiirlerini besteleyip söylediğini de duydum hayret ettim’ der. Böyle bir sanat görülmemiştir ki klasik, modern ve gençlerin talebine göre söyleyen mütevacı bir şairdir. Böylece tarihi ve modern türkülerini tek tek tahlil eder. Ve bugünkü yazarlarla mukayese eder Özbek türkü sanatının böyle devam etmesini ister.

“Bestekar Burhanov’a ve Şarkıcı Dedehan Hasanov’a”, “Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı gazetesi” 1989 yılı 28 Nisan.

Bayram şakaları başlığında dörtlük yazılmıştır.

“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı gazetesi” 1990 yılı 23 Şubat

Burada Özbekistan Sovyet yazarlar heyeti Dedehan’ın 50. yaşını kutlar.

Prof. Muhtalip Osmanov, Prof. Hamit İkrarov “İslam partisini kurmak kime lazım?”, “Sovyet Özbekistan’ı gazetesi” 1991 yılı 30 Ocak.

Komünist partisinin birinci gazetesinin bir milyon kadar abonesi vardır. İki Sovyet döneminin akademisyeni aynı zamanda komünist ve İslam düşmanıdır. Burada Dedehan Hasan’ 1990’lı yıllarda kurduğu İslam demokratik partisini eleştiriyor. Neden kuruldu? Lazım mı bize? diye eleştirirler. Burada Dedehan’ın adı yoktur,

ama partinin kurucusudur. Amaçları, partiyi kapatmak istemeleridir. Ayrıca bu yazarlar ilimler akademisyeninin ve Sovyetler birliğinin gazeteciler birliği üyesidir.

“Taşkent Akşam gazetesi” 1991 yılında 9 Şubat

Ali Şiir Nevai’nin anma toplantıları olur, sonra da onun heykeline güller bırakılır. Buraya ünlü sanatkarlar katılır ve onların arasında Dedehan Hasan da vardır.

Veli Kayumhan “Mağdur edilen kısımetler”, “Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı gazetesi”, 1992 yılı 24 Nisan.

Veli Kayumhan, Mustafa Çokay, Baymirza Heyt Türkistan birliğinin kurucularındandır. Bunlar Milliyetçi, Türkçü ve tarihçidir. II. Cihan Harbi’nde Almanlar’a esir düşerler ve orada tüm Türkler bir çatı altında birleşirler. Bu kişiler Dedehan Hasan’la sürekli irtibattaydı. Ona Düsseldorf’tan mektuplar yazarlardı. Dedehan, sanatla ve türküyle yetinmeyip aynı zamanda medyada, sosyal hayatta, siyasette de aktifti. Türkistan ile Türk İslam mücadelesi yapanlarla sürekli irtibatta olması Dedehan Hasan’a çok şey katar. O ve onun gibilerin ufukları açılır, yurtdışındakilerin mücadele ruhu onlara da geçer ve tecrübe edinirler. Hala şu an oradakilerle konuşmasını aktif olarak sürdürür.

Prof. Temur Hoca “Kaygı kundesin Türkistan”, “Şark Yıldızı dergisi”, 1992 yılı 5. sayı.

Türkiye’de Temur Kocaoğlu diye bilinir. Türkiye’de doğmuş, hem burada hem de Almanya’da yaşamıştır. Şimdi ise, Amerika’da üniversitede çalışmaktadır. Edebiyatçıdır. Onun bir dizi şiirleri yayınlanmış, kendisi de şairdir. Şiirlerin arasında “Kaygı kundesin Türkistan” şiirini Dedehan Hasan’a atfetmiştir. Sen ne zaman doğdun? Nerdeydin? diye itaat etmiştir. Kendisi Türkistan sevdalısı ve Kültekin, Bilge Kağan ve Göktürklerden de şiirlerinde bahseder.

Timur Kocaoğlu, eğitimini Türkiye’de tamamlamış ve çeşitli üniversitelerde çalışmıştır. Türkistan aşığı olan Kocaoğlu, “Kurtuluş Savaşı’nda Rus Yardımının Gerçek Yüzü” adında makale yayınlamıştır. Makalede İstiklal Savaşın’da Türkistan’a kimlerin yardım ettiğini ve yapılan yardımların üzerine Rusların konduğuna değinmiştir.

2.2.6. Dedehan Hasan'ın katıldığı programlar

Dedehan Hasan, sanatsal hayatı boyunca birçok toplantı ve programlara katılmıştır. Özellikle halkın düzenlediği çeşitli edebiyat ve sanat programlarına ve düşünlerde kendi bestelediği şarkılarını icra etmiştir. Şarkılarıyla halkın maddi ve manevi değerlerini en güzel şekilde gösterir. Dedehan Hasan'ın aşağıda katıldığı programların özetleri yer alır. Ayrıca eklerde katıldığı programların tablosu bulunmaktadır.

“Sovyet Özbekistan Sanat dergisi”, 1980 yılı 12. sayı

Özbekistan Komünist partisinin komitesi dergisidir. Dönemin en iyi dergisidir. Burada “Sanat ve Siz” adı altında dergi okurlarına 10 tane soru verip sorular cevaplandırılır. O sorulardan biri şöyledir:

Özbekistan sanatkarlarından kimleri seviyorsunuz?

Okullardan biri bir sürü kişi söyler ve bunların arasından Dedehan Hasan'ı da söylerler. Neden? diye sorulduğunda cevap olarak Dedehan Hasan'ın sesi güzel, kabiliyetli, sanat yönü çok yüksek, gönülden kalpten söylüyor onun için seviyorum der. Sanatseverler tarafından çok seviliyor olmasının sebebi de, sanat yönünün çok kuvvetli olmasıdır. Dönemin milliyetçi şairlerinden Rauf Parfi, Türkiye’de Niğde Üniversitesi Hikmet Koraş tarafından doktora tezi yaptı.

“Sanatçılarımızı tanıştırıyoruz”, “Taşkent Akşamı gazetesi”, 1983 yılı 1 Ağustos.

Müzik yarışmasında üç tane yazar tanıtılır, onların biri de Dedehan Hasan’dır. Burada Taşkent’in 2000 yıllık tarihiyle ilgili bir dizi şiir yayınlanır ve onlar hakkında konuşulur. Her yıl şubat ayında Ali Şiir Nevai gecesi yapılır.

“Taşkent Akşamı gazetesi”, 1983 yılı 17 Eylül.

Gazetede konser duyurusu yapılmıştır. “Sverlov” adlı konser salonunda şiir ve türkü gecesinin duyurusu yapılır. Buraya Özbekistan halk yazarları, Özbekistan SSR ye hizmet eden sanat erbablarını çağırır. Bunlar arasında Dedehan Hasan da vardır.

“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı gazetesi”, 1984 yılı 16 Kasım.

Gazete Dedehan Hasan’ın Pamuk toplayan halka konser vereceğini duyururlar.

“Taşkent Akşamı gazetesi”, 1985 yılı 30 Kasım.

Gazetede “Barışın beyaz güvercini” başlıklı röportaj var. Burada Dedehan’a hayatı ve sanatıyla ilgili sorular sorarlar. O sorulardan biri şöyledir:

Repertuarınızda nasıl türküler var?

O da, ‘repertuarımda her çeşit türküler yer alır’ diye cevap verir.

Bu röportajın Türkçesi aşağıda mevcuttur.

“Kommuna gazetesi”, 1988 yılı 1 Haziran.

Gazetede duyuru yapılır. İlham verici konser ilan edilir ve oraya meşhur kişiler katılır. Bu meşhur kişiler arasında Dedehan’ı da davet ederler.

“Kommuna gazetesi”, 1988 yılı 7 Haziran.

Gazetede duyuru yapılır. İlham verici konser ilan edilir ve oraya meşhur kişiler katılır. Bu meşhur kişiler arasında Dedehan Hasan’ın da adı vardır.

“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı” gazetesi 1988 yılı 1 Temmuz.

Gazetede program duyurusu yapılır ve Dedehan Hasan’ı da davet ederler. Programda, Dedehan Hasan’ı yazarlar birliğine üye olarak kabul ederler.

“Saadet dergisi” 1991 yılı Kasım no 11.

Burada Aşurali Corayev “Şair ve hafız Dedehan Hasanla sohbet” başlığında röportaj yaparlar. Merak edilen sohbette bunlar konuşulur:

Daha çok nelerden rahatsızlık çekiyorsunuz?

Hangi birini söyleyeyim. En çok bizi rahatsız eden kendi tarihimizi bilmememiz. Bu yüzden kim olduğumuzu anlayıp düşmana kendimizi göstermeliyiz. Bu sebepten dolayı, Tarih ve Tarihi kahramanlarla ilgili türküler söyleyip halkımı aydınlatmaya çalıştım. Bana göre tarih, ders alabileceğimiz tek noktadır. Bu yüzden, tarihimizi çok

iyi bilmeliyiz. Özellikle İslam ile olan tarihimizi. Çünkü İslam bizim inanç ve itikadımızdır. Türkistan halkının geçmişteki birlik ve beraberliğini bilip ders çıkarmamız gerekir. Türk birliğinin Orta Asya’da sağladığımız zaman sorunlar ortadan kalkacaktır.

Siz hangi atasözüne uyuyorsunuz?

“Karkamkarta kemoy”, “Tevazunun yolu açık” adlı atasözü benim ışıgım.

Son dönemdeki türkülerinizde Batı aletlerinizi mi kullanıyorsunuz?

Bizde gençler gibi Batı çalgılarına alıştık. Bu hastalık bize de bulaştı.

Hayatınızda unutamadığınız bir olay var mı?

Benim için 1991 yılı 1 Eylül. Özbekistan’ın Bağımsızlığını ilan ettiği yıl. Moskova’dan yardım almayı bırakalım artık özgürlüğümüzü koruyalım der.

-Eleştirilerinizde kendinizi nasıl hissediyorsunuz ?

İlk önce tenkit edenin kim olduğuna bakarım ,onun seviyesini ölçerim çoğu zaman onlara acıyorum. Bugüne icra ettiğim türkülerimin hiçbirinden vazgeçmem der.

“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı gazetesi”nin sayfada yazdığı düşüncelerine ne söylersiniz?

1. Özbek kadınlarını ağır işlerden kurtarmak, aile içinde çoluk çocuk dışında tüm işlerden kurtarmak isterdim.

2 Gençlerimizin sadece modern bilimlerle değil, İslami bilimlerle de beraber terbiye etmeyi ortaya koymuş olurdum.

3. Yurtdışındaki Türkistanlı Bay Mırza Heyt gibi Veli Kayyumhan gibi kişileri ana yurda getirdim.

Son soru anneniz hakkında bir şey söyler misiniz? Anneniz 85 yaşındaymış?

Evet. Annem çok çileler çekti. Hayatında bir insanoğlu yetiştirmeye çalıştı. Bizlerin vatanperver, milletperver olmamız için çalıştı. II. Cihan Harbi’nde bizleri yetiştirdi. Diğer kardeşlerimizle çok zorluklar çektik. Ama babam 42 senesinde vafat ettiği için bugünkü özgürlükte babasının yokluğunu hissediyor.

Röportaj

“Barışın beyaz güvercini”

Türkülerin doğduğu vatani da meskeni de yürektir. Lakin onun gönüllere verdiği ulvi duygu sadece huzur veya zevk değil, belki yüksek cesarettir... Tanınmış türkücü Dedehan Hasanov ile muhabirimizin bugünkü sohbeti işte bunlar hakkında.

1) Uzmanlar ve çoğu türkü şeydaları sizin sanatınızda önemli değişimler olduğunu vurgulamaktadır? Siz bunu nasıl izah edersiniz?

Halkımız türkülere eskiden beri saygı duymuştur. Bu, gayet doğaldır. İyi türkü dinlemeyi bilen halk onun değerini de bilir. Ama türkü var, türkü var!

Türkü öncelikle sanatın güzellik nişanı, barışın faziletidir. Mademki böyledir ona düşen görev de başka türlü önem kazanır. Ünlü Rus Sovyet şairi Robert Rodejtvenskiy kalemine ait “*Nereden Başlanır Aslında Vatan*” (S çero maçınayetsiya rodoina) türküsünü kim bilmiyor dersiniz. Hatta dili iyi bilmeyen insan bile ilk mısrasını dinlediği andan itibaren heyecana düşer. Türkü dinleyerek hem zevk alırsın hem de cesaret. Sebebi o cengâver türkü. Biz repertuarımızı işte böyle sosyal türkülerle zenginleştirmeye çalıştık. Eğer onlar dinleyicilerin hoşuna gidiyorsa demek ki bu işler kötü değil.

2) Repertuarınızda nasıl sosyal-siyasi türküler var?

Repertuarımızın içeriği rengârenk. Lakin asıl amaç tekdir: Özgürlük ve adaleti söylemek, insanlara Anavatana sevgi ve sadakat duygularını aşlamak, soğuk savaş taraftarına karşı nefret ateşini yakmaktır.

Ünlü şairler Zülfiye, Erkin Vahidov ve Abdullah Aripov’un yazdığı “*Savaş Adın Unutulsun Dünyada*”, “*XX. Asır nidası*”, “*Ebedi zaman*”, “*Rim’e Niçin Geldin, Tunuslu Çocuk*” gibi türküler bunlara örnektir.

3) Bu türkülerin kendi tarihi olsa gerek. Şairlerin dili ile söylendiğinde her bir şiirin “hikâyesi” var değil mi?

Öyle. “*Rim’e Niçin Geldin, Tunuslu Çocuk*” türküsünü şair Abdullah Oripov seferde yazmıştır. Uzak Tunus memleketinden bir Arap çocuk iş arayıp Rim’e gelir. Gün boyu

Rim sokakları da kendine uygun iş bulamadan yorgunluktan uyuya kalır. Onun uyuduğunu gören neo-faşistler üzerine benzin dökerek ateşe verir. Polis onları tutup “Niye suçsuz adamı yaktınız” diye sorduğunda onlar: “Hayatımızda eğlence olsun” şeklinde cevap verdiler.

Cizzeh’de öğrencilerin yararına verdiğimiz konserde bir yaşlı kadın neden bu şarkıyı söylediğimizi sormak için üç defa sahneye çıktı. Öğrenciler her defasında onun sorusunu alkışlarla destekledi. Ben bu alkışları tamamıyla barışı destekleyen nazik duyguların sesi olarak kabul ettim. Burada ünlü Özbek şairi Uygun, “Türkü, insana sadece iyi hisler vermez, onu cesaret ve vatanperverliğe de davet etmesi gerekir” şeklindeki sözlerinin ne kadar doğru olduğuna bir kez daha emin oldum. Gerçekten de sosyal-lirik türkülerinin imkânı geniştir. Şimdi bütün dünyanın, bütün insanlığın önünde duran en mühim mesele; barıştır ve onu koruyabilmektir. Bu hayırlı işe sanat ehli olarak kendi payımızı da katmamız lazım.

4. Bilinir ki yetenekli kişiler halk içinden çıkar. Genç yetenekleri sanata çekmek için neler yapılabilir, bu konuda ne dersiniz?

Biz de böyle güzel amaçlar için “Şah-ı Merdan Sayları” topluluğunu oluşturduk. Elbette ilgili kurumlar daha sonra onları değerlendirecektir. Grubumuz amatör gençlerden ibaret, onların biri işçi, biri öğretmen, biri de öğrencidir. Yani, her alandan kişiler vardır. Yetenekli gençlerin ilk adımlarından itibaren özenle doğruyu göstererek sahneye çıkması; bu her bir profesyonel sanatkarların sosyal görevidir. Grup kurmanın amacı, sadece kendi türkülerimizi göstermek değil, yetenekli gençlere burada imkân yaratmaktır. Bu grupta her lahza da yeni söz ve sesleri birleştirmek mümkündür.

5. Türkülerinizi nasıl icra ediyorsunuz?

Şairler Marşab Bâbâyev, Mirpolat Mirzayev, Mirza Kencabâyev’lerin kalemine ait “*Lenin Hakkında Türkü*”, “*Muin bsisu*”, “*Sen Var Oldun Anneciğim*” gibi ve aynı günde bestelediğimiz nihai türlerimize kadar hepsi halk türkülerinin ahengindedir. Ki sadece konu iyi olsa da türkü olamaz. “Tamam, şiir güzelmiş; lakin sen ona nasıl su verebildin mi? Senin türkülerin başkalarına taklit olmadı mı?” der ince zekâlı muhlis.

6. Burada taklitçi türküçüler hakkında fikirlerinizi bilmek isteriz?

Bizde başkasının türküsünü kendi türküsü gibi kullananlar da var. Ben bu alışkanlığın gençlerimizin arasında çoğalmamasını isterdim. Şimdi durum ilginç bir hale geldi. Başkasından ilham alınarak yazılan şiirler ayıplanır. Çakma türkücüler ise, alkışlar.

7. Abdullah Kahhar'ın söylediği gibi “İyi olmayan yere kötü şey karışır”. Doğru mu?

Evet, öyle. Şimdi sosyal-lirik türkülerimiz gruplarda söylenmezse nerede söylenir? Eğlencelerde fikri, duru vefa hakkındaki şarkılar ile birlikte; Erklık, Adalet ve Barış yücelden, vatanperverlik ruhu ile yoğrulmuş türküler yüksek toplulukların önünde söylenmelidir. Ta ki gonca dudakların ve yorulan bileklerin sessizce söylediği belirsiz, hafif türkülerin sesini bastırana kadar...

8. Bir lahza kendiniz böyle türküler söylediniz mi?

-Doğru, itiraf ediyorum. Gençliğimizde böyle türküler söyledim. Ama ben işte bu işimden hala pişmanım.

9. Bizce topluluktaki sanatkâra, onun seviyesini, icra maharetini ve kendi görüşüne çok şey bağlı...

Şüphesiz. Bazen güzel bir şarkının, önceden söylenmiş bir sözün veya türkünün özü beyan edildiğinde insanlarda büyük etki bırakır. Ben Ulu Vatan savaş kahramanları ve Tunuslu çocuk hakkında türküler yazılış tarihini söylediğimde insanların ağladığına tanık oldum. İşte böyle anlar bütün insanları şarkıya çeker. İnsanların gözünün içine umutla baktığını gördüğünde ise, şarkıları daha içten söylersin. Sanatkârın görevi sadece şarkı söylemek değil, şarkılarında cihanı birleştirmektir. Yani, o da yeri geldiğinde konuşmacı, şair, hafız ve propagandacıdır. Onun hayatımızdaki yabancılara kendi sazı ve sesi ile karşı koyması gerekir. Hatta uzağa gitmeye gerek yok. Söylediniz ya düşünlerdeki israfçılığın ve içkiciliğin fazla oluşunun türküye etkisinin olmadığını hiç düşündünüz mü? Parti ve hükümetimiz bu konuda kesin çareler bularak herkesin gönüldeki arzularını gerçekleştirmektedir. Ama hala bu nazik amacın mahiyetini anlamayanlar da vardır. Biz sanatçılar güzel geleneksel alışkanlıklarımızı göstermek için her zaman mücadele etmeliyiz ve türkülerimizle insanlığı iyiliğe çağırmalıyız.

10. Çoğu zaman bu tarz türkücüler düğünlerde görüyoruz ki düğünlerimizde güzellik ve yönetici bayramları ya! Onda genellikle iki gence ulvi duygular bildirilir. Ama sıra çeşitli türkiye geldiğinde “vohaybola” ile başlanır öyle değil mi?

Bu yerli yerinde ve çetin bir sorudur. Gerçekten de bu gözlemlenmesi gereken bir meseledir. Düğünler çeşitliliğiyle güzel. Ama bizim en mutlu anlarımızın ciddiyetsiz olmaması gerekir. Sovyet insanının manevi görünüşü bunu talep eder.

Büyük grupta umumi bir düzende olmalıdır. Diyelim ki, ilk önce gelenlere yemek ikram edilsin, ardından çay içilsin ve sonunda eğlenceye devam edilsin. Bizde böyle bir geleneği hiçe sayılarak yok olmasına göz yumuyoruz.

11. Gerçektende ibretli girişimler iyiliğin kanadıdır. Burada sanatsal planınız ile hakkında konuşsanız?

Planlarımız çok. Eşsiz sima, dahi Lenin hakkında yeni türküler hazırlarız. Hamza Hakimzâde Niyazinin şiirlerini ezgiye döküp ünlü Mırsadik Taciyev, Mustafa Vafayev, Dılamam Saydaminovalar ile işbirliğine devam etmek niyetindeyiz. Bu işe kabiliyetli genç sanatçıları çekip onların Zamanı, Erki, Adaleti ve Barışı yücelten şiirleri türkü yapmalarını istiyoruz.

Bu köhne ve genç Vatanı dingin emekleri ile bostana dönüştürecek tüm terakkiperver insanlığın arzularına ve ümitlerine yoldaş olacak türküler yapmak istiyoruz. Türküler barışsever halklar için buluşma noktasıdır. Türkü, emektar ellerden uçurulan barışın beyaz güvercinidir.

12. Biz erki ve adaleti, ana yurda sadakati, mihnet ve barışı yücelten türkülere sonsuz başarılar dileriz.

Yazı kurulundan: Türkülerin kaynakları sınırsızdır. Ama biz bu olanaklardan tamamıyla yararlanabiliyor muyuz? Makalede söylenildiği gibi dünyadaki savaşseverlerin soğuk nefesi ile sallanan bir zamanda biz de Erki, Adaleti ve Barışı yücelten türkülere değer veriliyor mu?

Ömür boyu türkü söyleyip bir tanede bile sosyal konuda türkü söylemeyen sanatkarların varlığı da yok değildir. İşte böyle cazibesiz, manasız, hafif şarkıları öğrenip türkülerin

eğitici yönündeki önemi hakkında düşünmeyen bazı hayranlara bildirilen talepler de doğrudur.

Biz makalede sözü geçen muammalara uzmanlar, yetkili kurumlar ve bunun gibi hayranlar kendi düşüncelerini beyan eder diye düşünüyoruz.

Son olarak Dedehan Hasanov rehberliğindeki topluluğun temelinde oluşan yeni müzik grubu hakkındadır. Repertuarı sosyal-siyasi türkülerden ibaret olan müzik grubu bir sanatsal kurumla kenetlense aynı iddiada olmaz mı? Biz bu konuda yetkili kurumların sonuçlarını bilmek isterdik. Bunların hepsi fikri açık, yüksek vatanseverlik ruhundaki türkülerimizi çoğaltmasına hizmet eder.

Dedehan Hasan'la yapılan bu röportajda onun hagi konularda şiirler yazdığını, nelerden rahatsız olduğunu, gençler için yapılan çalışmalarını ve gelecek planlarına değinilmiştir. Röportajda anlaşıldığı gibi Dedehan Hasan; mütevazi, vatanına sadık, dürüst ve mücadeleci ruha sahip bir kişidir. Halkın gönlünü bu özellikleriyle fethetmiştir.

Bu bölüme genel olarak bakıldığında Dedehan Hasan'ın hayatına, yaşayış biçimine, düşünce dünyasına, edebi ve sanatsal yönüne yer verildi. Çocukluğundan gençlik yıllarına kadar çektiği birtakım sıkıntılar yaşayış biçimini olumsuz şekilde etkilemiştir. Çocukluğunda çektiği bazı sıkıntılar düşünce dünyasının oluşmasına zemin hazırladı. Bu zemine bağlı olarak siyasi ve sosyal çalışmalarda büyük gelişmeler kaydetti. Dedehan Hasan sanat camiasına Ali Şir Nevai, Atayi Belhî, Baba Rahim Meşreb, Mevlana Sekkakî gibi büyük sanatkarlardan ilham alarak eserlerini oluşturmaya başladı.

BÖLÜM III

DEDEHAN HASAN'IN SANATSAL ESERLERİ

3.1. “Şeyda Gönlüm Eseri” (Taşkent, 1969);

Gafur Gulam adında ki sanat edebiyat neşriyatı Taşkent, 1969.

Dedehan Hasan, şiirleri kendisi yazıp ezgiye döker. Onun ‘Gözlerin’, ‘Mahidil’, ‘Sahip Cemalim’ gibi türküleri radyo ve televizyon yoluyla hızlı bir şekilde yayılır. Bu türküler onun müziği, saygınlığı ve zarıflığıyla dinleyiciyi kendine mest eder. Türkücü ve şair olan Dedehan Hasan, bu kitapta en güzel şiirlerini ve türkülerini toplar. Aynı zamanda bu kitap, onun ilk şiirlerinin ve türkülerinin toplandığı kitaptır. Dedehan Hasan bu kitapta, o dönemin sıkıntılarını edebi sanatlar kullanarak şiirlerinde anlatmıştır. Kitapta 39 şiiri mevcuttur. Şiirlerinin arasında öne çıkan şiirleri annesine ve babasına yazdığı şiirlerdir.

Ana yurdum

Özgürlük timsali benzersiz ülkem

Ben cennet bağrında gül olup bittim

Hatta yıldızlara ulaştığım halde

Yine kucağına çırpınıp kondum.

Niye yel olmadım pervane olup

Bir  m r  pmek i in g l bah esinden
Niye derya olmadın ilhama dalıp
S yleyip akardım ırmaklarından
Cennet değil   l-sahra olduğu halde
Kartal gibi gezerdim kumlarında
Tozu dumanı g z ne s r p
Yuva kurar idim dikenlerinde

Sema olduğunda yıldızın olup
Firuze bağrında ebedi kalırdım.
B t n varlığını mukaddes bilip,
Yumruk gibi y reğime sığdırırdım.

Sevgilime

Sevgi hislere dar geldi g ğs m,
 fade etmeye yok bende sabır.
Bu vicdan a k dolu ate  y reğimi
Kendine teslim ettim, ey  efkatli g ne .

Ama unutamam, bu ate  a kı
Mevsimi heyecanı gelip ge ici hal deme
Kendini ırmağı-ki , ben gibi a ığı
Ka ında sinip eğileyim deme.

Yok, bu aşk geçmişte alçak dağın
Paramparça eylemiş Ferhatlar aşkı.
Mecnun nale edermiş çöller kucağın
Bugün bostan eder, nesiller aşkı .

Hıçkırarak ağlarım mecnun olup,
Dert-i hislerimi söyleyip gençliğe
Şahla gözlerinde aşk-vefa görüp,
Sevincim sığmadı yere fezaya.

Mübarek başında pervane olup,
Eğlenip, sakinleşmez kırlangıcım.
Ay gibi cemaline gök olup,
Yanağın saran kakül saçınım

Uçarmış meğer yıldızlara doğru.
Kendim ileride yol açıp giderim.
Fezalar kucağına gelir, parlayıp
Yollara ziya saçıp giderim.

Susamış gençliğime serin vadi olup,
Girip geldin, sen ey, gözleri ahu
İnancım kamil ki, dolun ay olup,
Kalbim gökyüzünde kalasın ebedî.

Sahip cemalim

Ey benim sahip cemalim, şahlası¹ var

Ey lal dudaklarında kalbimin şifası var.

Zevk alıp bakışlarından aşk içinde yanarım

Pakize göğsümde sonsuz aşk vefa dünyası var

Semadır remiz kalbim, güneşse sevgim ateşim

Kaderim seması gibi ay ile zuhrası var.

Çırpınıp aşk yolunda türkülerimi ar etmeyin

Sebebi Gülşen dilimi, sen gibi ranası var

Övünüp aşkı duyurmayın avaz avaz

Bahtiyar ömrümün sen gibi sevgili Leyla'sı var.

Şüphe

Sevgilim, güzelliğin gittikçe

Beni korkutup sarmakta

Sana dikilen yabancı gözler

Aşık yüreğime şüphe salmakta

Biliyorum aşkında çırpınıp yanıp,

¹ Gözün içinde ki kara nokta

Senin yolunu bekleyenler çok
Korkuyorum yaldızlı sözlere aldanıp
Onlardan birine evet demesen

Şüpheler bulutu kalp semasını kararttı.
Kalmadı gönülde sabır
Bir gülüp bakta dağıt onları
Ey kalbim semanda parlayan güneş.

Züleyha

Baksan yalvarır oldum cemaline Zuleyha
Acı yolunda perişan hayranına Zuleyha
Sabır kalmadı azarına Zuleyha
Dön bir bak özledim gözlerinle Zuleyha

Ey sabah yelleri söyleyin bu halim ne olur
Onun yolunda ne zamana kadar yüreğim gamla dolacak
Ah, çaresiz kalpciğim, ağlama toygâr gibi
Acımasa ne edersin yalvarışlarına Zuleyha.

Dostlar beni inleyen o keman kaşlı
O keman kaşlı şimdi on sekiz yaşıdır.
On sekiz yaş değil, on sekiz bin güneştir.
Bakamıyorum güneş gibi cemaline Zuleyha.

Dağ ve kalp

Abdullah Kadiri'ye

Kaderimde yüksek semalı dağlar
Tepeden tırnağa altın yatağı dağlar
Ulu bağrından bin yıldan beri
Altınlar alsada zanaatkar insan
Mutlaka bitmez onun zenginliği
Hiç duraksamadı sahavetleri
Yine yüz, bi yıllar ve ondan fazla
İnsana nimettir diyor ihsan
Bazen anlamayız bazı kalp-sima
Şu dağlardan da büyük hazine.

Dörtlükler

Sevgilim hissediyorum, sen uyuduğunda
Ay nuru senden alır her gece
Konuk olup o başka yurtlara
Kendi nurum diye yayarken onu

Sana benzetir gökteki aya
Muazzaz dilberim ricam senden
Ay gibi parla dolup güzelliğe
Fakat ay gibi uzak durmayın benden

Ülkem genç gelin gibi her kar yağdığında
Yüzüne tutuyor İpek örtüsünü
Ama damat olup güneş doğduğunda
Sevinip açardı o güzel yüzün.

Düşünme zavallı diye bazen karşında
Yaprak olup titrese bu cesur kalbim
Çünkü temiz sevgi önünde
Şah-u sultanlarda baş eğer kesip

Bakışından

Kan oldu benim yüreğim benim Leyla bakışından
Göz ucunda cazip yersiz bakışından
Söyle ne zaman yanayım bu yapay bakışından
Öldüm bazen güzel bazen güzel bakışından

İlk kez görüp hüsnü cemalin aşık oldum ben
Bir başıma bin gam ile dert açmışım ben
Ben bir kalbi yanık, senin yolunda kaldım ben
Yanmaz mı kaldım onca pervasız bakışlarından

Titrer yüreğim yaprak gibi naz-u firağında
Çaresiz gözüm daima celalli bakışında

Ben ölmesem idi senin bu dertli gamında
Kan oldu yüreğim, benim Leyla bakışından

Anne'me

Sen vefa gülşeninde sevilen duran goncasın.
Kalpten inandığım en yüce fikrimsin...
Söyle dilber bu aşkı fezaya alıp çıksam
Ey sevilen ruhumu, kalbimi alıp çıksam
Şarkılar söyleyip çırpınsan, uzak yıldızlarda
Diyecen mi: “bu bahtiyar aşkı ile uçmakta”

Babamı hatırlayıp

Büyük savaşlarda doğup büyür
Çünkü tez içinde can veren babam
Nasıl oldu da göremedim o pak yüzünü
Başım yıldızlarla taclanan günde

...Ama o bu mutlu günlerim için
Cesurca savaşıp vermeseydi can
Mutlu olurmuydum bu kadar kırmızı.
Yurdum olurmuydu saadet kan.

Gözlerin

Bir yan bakıp kalbimi aldı ahu gözlerin
Bir yan bakıp gözümden aldı uyku gözlerin
Bir yan bakıp kalbime saldı kaygı gözlerin
Ateş mi afet mi bilmem bunca cadı gözlerin

Nur musun nurdanmısın ya bir peri yüzü müsün
Ya güzellik başında gülen gül-ü rana mısın
Gençliği mi renklendiren o leylamısın
Bunca güzel, bunca şahla bunca siyah gözlerin
Deli gibi çırpınıp seni sevdim, seni sevdim
Donup bir bakışınla cism ile canım nisar
Derdim söyler tokay derdimi söyleyip göz dikip intizar
Bunca şarkı söyletti bana bu gözlerin.

Gidiyorum

Dinle canım seni özleyerek gidiyorum
Sevgim temizdir, sözüne inanarak gidiyorum
Derya gibi dalgalanıp, ırmak olup gidiyorum
Aşkınla çırpınıp, şahin olup gidiyorum
Baharda goncalarını açmak için bahar olup geliyorum

Şarkı söyleyip şiir okuyup aşkımı beyan edip

Aşk-u Şeydalığım aleme âyan edip
Sen bahtımın yıldızına göğsüme sema edip
Aşk-ı vefa bostanına bahçıvan olup geliyorum
Sana yakın mihriban yoldaş olarak gidiyorum

İnci konup, cevher katıp, senin yaratın tacına
Nakş-u süs vermişsin Merkezi Ferganaya,
Çalışarak ünleşen, sen gibi cesura

Bir ömürlü vefalı dost yâr olup geliyorum.
Methiye destan yazıp, aşar¹ olup geliyorum.

Gül yüzün

Bağımı bu güzel güller yüzlerin süsümü
Gülümü kırmızı goncalar, gül yüzün ya gülmez mi

Goncalar yaprağı kırmızı pembemi
Al yanağın şulesi mi, dudakların kınası mı

Gece karanlığı mı, ahu gözlerin siyahı mı
Cilve eden yeni ay mı, kaşların yayı mı

¹ şiir

Kilit vurup yeşerir çimenler, görkemli gövdenden

Bilemedim gül yüzün hayranı mı bağ-u çemene

Öten bülbül gibi fergat-ı figan

Aşk vefa duygusu mu, sen Dilruba görüşü mü.

Izdırablı kalbimi şimdi huzur verici

Cilve eden kaşı gözün kalbi sevindiren iması mı.

Resmine bakıp

Nerden karşılaştım bilmem dilber seninle

Karıştırdı akli mi bilinci mi unuttum.

Geceleri uyumayıp gezdim yolunda

Ay olup aynadan seni aydınlattım

Senin gezdiğin bağı çemende inleyip,

Derdi mi hasreti mi güllere dedim

Şarkımı zirvesinde adını söyleyip

Şarkımı şiir edip halka okuttum

Valsin ümidiyle yanmış yüreğim

Resmine bakıp teselli ettim.

Gül gibi cemaline yetişine kadar

Bilsen idi ne gamlar çektim.

Görüşmek

İlk busen aklımda kaldı

Ve ondan sonra uykum kayboldu.

O akşam, o görüşme

Yüreğime müzik şarkı oldu.

Ondan sonra gezip bağ-ı çemen

Derdimi söyleyip ağlıyorum ben

Gel yanıma kaşları keman

Sana sadece üç söz söyleyeyim

Aşk deryasına atın beni

Bülbüllerle dost ettin beni

Hasretinde söyletip beni

Bırakıp nerelere gittin sen beni

Tebessümle bir bakıp gittin

Kaş, göz oynatıp bırakıp gittin

Latafetli bir bakış ile

Kalbime ateş yakıp gittin.

Doyamadım cemaline

Doyamadım doydurmadın ,doymadım cemaline

Acımadın hüznüme, yetmedim cemaline.

Önce sevmeden mi, canımsın demedin mi

Kalbimi açtım sana, cevap diye sualine.

Neredesin nigarım , neredesin baharım

Dudağıda ki suyla hüzünlü ve sarhoş öldüm.

Resmine bakarak çırpınıp ağlarım

Aşkımı beyan edip dalıyorum derine

Kalbim senin elinde kaldı, yüreğim bağrım ateş altı

Doymadın doydurmadın, doymadım cemaline

Seni sevip kaldım, kalbimde ateş

Dertlerimi hislerimi sana bıraktım

Sihirli alemin içimde kayboldum

Damarlarım damarlarına bağlı.

Seni sevip kaldım, kalbimde ateş

Sesin sihri ile nefes alıyorum

Bir ömür yoldaşsın kalp damarıma

Ah, sihrine ben hayranım.

Seni sevip kaldım, kendimi sana bağladım

Sır-ı kudretine saygı gösterdim.

Ateş dalgalarına kendimi attım.

Bağrına alsana ey büyük derya...

Sevgi mi söyleyeyim

Irmak sahilinde, çırpınan aşık kalbim

Bekliyorum yollarında gel saçları sümbülüm/dalgalım

Gel dilber güzelleşip gel, intizar etme beni

Ferahlatıcı bakışlarınla çok bekletme beni

Aydınım parla huzurunda huri peri gibi

Durmadan şarkı söyleyip sevgimi anlatayım sana

Hayran kalbi süslemez olumsuz hayallerim

Örölmüş saçların gibi karışık hayallerim.

Güldür bu gönlümü

Sevdim dediğim, vücudumda cân dediğimdir/demektir

Hayran kalbime aşk ateşiyle dolu dediğimdir

Seninle bu gönül bahçesi biter, çünkü dilaram

Sen sevgi vefa bağrının bahçıvanı dediğimdir

Parlar geyik yüzün Sureyya¹ yıldızı gibi

Gel yanıma göğsüm sana sema dediğimdir

Sevgin ile şevkatin guya güneştir

Nurun ile kalbim şâd-ı hurram dediğimdir.

Gel yanıma destanım duy beni

Bahtım seması da sen ay-u çolpan dediğimdir.

Hayali semasında gezerken hızlı

Sırlı çizimlerden yorulmaz eli

Bu hayal sahibin yaratmış yolu

Bizide yıldızlara yükseltti

Söyleyin

İstirap çekerim, cananıma söyleyin

Zulüm etmesin canıma söyleyin

Ateşlerde yanar canım bir dönüp baksa ne olur

Hislerimi gözleri çolpanıma söyleyeyim

¹ Zühre, çoban yıldızı

Yalvarıp bir buse istedim, naz ile erken dedi
Feryadımın karşılığını versin
Hem aşığın hem hayranım cesurca şarkılarım
O güzel başlangıçtır, destanıma söyleyin.

Ay kalpli/mahidil

Ben affet güzel Mahidil
Pencereden tesadifen bakmışım
Ne edeyim şimdi bu hayran gönülü
Kalbimi yüreğimi yakmışım.

Huzurundan gidemiyorum uzak
Çemeninde yuva kurmuşum
Niçin halimi sormuyorsun
Etrafında ağlayarak dolaştım

Ey sahip cemal bağın içinde
Sarhoş olmuşum kelebek gibi
Huzurla, şarkıyla döküp adını
Dünyalara şarkı söyledim

Sensin bahtım

Gördüm lal¹ oldum sana

Senle gitti özgürlüğüm

Bunca dilendirdin/süründürdün beni

Çırpınırım ben kararsız

Rüyalarda gördüm seni

Tan yelinden sordum seni

Bulamayıp ah çektim seni

Destan oldu ahım benim

Yadın ile hayale daldım

Adını şiirlere kattım

Yollarında ızdırap çektim

Bıcı bıcı söyler sazım

Yüreğime şimşek çaktım

Aheng gibi kalbime aktın

Leyla olup ateşler yaktın

Sensin bahtım, sensin yarım

¹ Hayran

Kirpiklerin

Kirpiklerin severim, göğsüme ateş yaktı
Aklı fikrim hayalin deryasında aktı
Hakkını ver güzelim, kalbim senin elinde
Ahım yetti feleğe iki gözüm yolunda
Ben şimdi derdimi söyleyip feryat ettim
Bütün şikayetim sana başka çare neyleyim
Tenimde canım varken sana olup pervane
Her saniye yanarım aşkınla yana yana
Söylüyorum aleme alî muhabbetimi
Şiir-u şarkılarında adını söylüyorum.

Aşkınlı söylüyorum

Aşık olup sen gözleri ahu ya
Sevgi vefa nazımı kalbe bağladım
Kanatlanıp uçsam arzuma
Aşk dedi mi yakarak yürek dağladım

Şiir-u gazel, aheng olup sözüme
Dünya güzel göründü bu gözüme
Sen ahını dildar edip kendi kendime
Aşk bağına girdim, bahтта özenle baktım

Bilsen idi gece gündüz mleğim

Aşkına söyleyip coşar aşık yüreğim

Sensin bahtım, sendin arzu dileğim

Temiz kalpte saf arzu besledim

Kalp bağımda rana olup gülmüşsün

Gül gibi tam kokuya doymuşsun

Bilsem kalbe kendin hakim olmuşsun

Ömür boyu kalbi mi sana bağladım

Derya

O parlayan dağlardan çöl-ü sahra aşkı da,

Doğanın şah eseri büyük insan aşkında

Hayat diye gece-gündüz çırpınıp akan derya

Susamış sahraya zar kakül olan derya

Çalışkan halım gibi bihad coştüğüm için

Umumen içine bunca hisse kattığın için

Bu cömert hasretini insanlara benzettim

Eğer sen uçsaydın yıldızlara gönderirdim.

Şeyda gönlüm

Dilber sana ok yalvardı Şeyda gönlüm

Ateşte yanar çaresiz Şeyda gönlüm

Yakarak bazen parçalar Şeyda gönlüm

Sensiz güya bahtım karadır, Şeyda gönlüm

Bilsen idi kalbim sana arkadaş olayım diye
Pervane misal yanıp yar olayım diye
Yolunda feda dostu vefadar olayım diye
Her an kederli Şeyda gönlüm
Bırak nazlı sitemlerin, bana lütfü ikram diye
Şefkatin ile kalbim sahrasını gel bağ-u çemen eyle
Hayran yüreğime cefalarını az yap
Yoksa ömür boyu yaradır Şeyda gönlüm

Bana yar olsun

Canan, bana yâr olsun sözüne vefa eyle
Ebedi benle kalmayı kalpten arzu eyle

Şevkatim, güneşinin nuru sarsın ömrümü,
Yanında olayım ben, canımı feda edip

Adını ilke edip, yıldızlara doğru götüreyim
Saf aşk-ı muhabbeti kalbime yerleştirip

Parlayan gözün yıldız ay olsa cemalin
Pervane olayım sana, göğsüme sema eyle

Güllerden çember yapıp göğsüme taksam

Dünya duyursanız aşkımı şiir edip.

Ay yüzüne yakışan

Ay yüzüne yakışan yakut muydu ben miydi
Dudağındaki o tat lezzet miydi bal mıydı

Aklı hissim bağlayan yürek bağrımı dağlayan
Kaşı gözün Şulesi güneş misal miydi?

Sen gözlerin simsiyah aydın cemal desem de
Yeni ay, hilalini kaşından almış mıydı

Hüsn ile kametin gül desem sümbül desem
Ya hoş kokuyla dolup kırmızı fidanmıydı

Etrafından gidemem sevgimi itiraf edemem
Söyle; başkalarda ben gibi cesaretsizmiydi

Aşkımı nur saçan gözünden anlamazsan
Ben aşığın dildar sen sahip cemal miydi

Senin gözlerin

Ben dolanıp kaldım pervane gibi
Mum muydu bilmem gözlerin seni

Bir gördü mü yandım divaneler gibi
Bunca cazip gözlerin seni
Bilsen idi gece gündüz meleğim
Aşkın söyleyip coşar aşık yüreğim
Sensin bahtım sensin arzu dileğim
Her derdime merhem, gözlerim seni

Gönlümde kalmadı tâkat ile sabır
Bir kere baksan ey güzel kamet
Canımı verirdim senin için
Bakıp dursa bir an gözlerim seni.

Neyleyim ne edeyim

Neyleyim senin hayalini kurmadan duramam
Hayalinden başka tayyül istemem
Senden başka güzelliği istemem
Senin hakkında söylemeden duramam

Canan cemalin canıma can-u cihandır
Nezaketli her bakışın afet-i candır
Güya senin hüsn ile güzeldir her yanın
Senin ile övünse değer cihana

Düşüncemsin, türkülerimsin, şarkılarımsın

Kalbimdeki alev alev yangınlarımsın

Bu kadar cazipsin aziz sevgilim

Ne kadar söylesem yorulmaz dilim.

Seçtiğim sensin

Kızlar içinde tek seni seçtim sensin

El yurda sen hakkında söylediğim sensin

Ama aşkımı sana zorlanıp söyleyemem

Hasretinde gece gündüz ıstırabım sensin

Kızlar içinde sensin cazip Dilruba

Tek senin için bir ömür razıyım etsen iltica

Bu hüsn-ü letafet aşkı da bir ben değil

Bin tane kalp yansa değer bin can olsa feda

Bu can feda aşığın kadrini bilir misin

Kimmiş konuşan diye bir kere bakar mısın

Seni diye nur yüzlüm bir ömür acı çeken

Benim bi çare kalbime, bir çare bulur musun

Şule (kızım sernivaza)

Bulutları dağıtarak ay şulesi, zifiri geceyi aydınlattı

Onun hüsn-ü cemali tan feyzi ile karıştı

Şule güzel aleme nur üstüne nur oldu

Alem-alem sadakat, aşk ateşi getirdi

Bu dolunay şulesi can damarına benzer

Sevgi vefa aleminin benzer meleşine

O andan beri cihan bir gülistan görünür

Cihanın bağı dolu dolu aşk ve nur

Gonca (O.Hakimov'a benzetme)

Dilberim pembe dudakların dudak değil, goncaymış

Bu sebepten benim derdim Mecnun gibi

Baksa gözüm kamaşır aklı- hissim karışır.

Vaay! Kaşı-gözü simsiyah gece gibi

Ay olup, aydın olup geceleri parlayan

Yüzlerin şulesi gündüz aydınlığı gibi

Lale rengi yanakların kuyide ateş nefes

Sarhoş kuşlar cıvıltısı sabaha kadarmış

Niye aşk içinde ben gibi hayranın

Sen gibi canana hasret çok imiş

Anlasam şeydanlığın sana pervaneliğin

Vaslına yetişince değil, ömür sonuna kadar.

Sen gittin (ayın beş günü karanlık beş günü aydınlık)

Sen gittin güya yeri göğü sarıp
Kara kış çöktü ve haykırdı tufan
Ben diyen ağaçlar af dileyip
Onun gazabına baş eğdi şuan

Sen gittin Şeyda yüreğim
Bir lahza kalmadı huzur mecali
İnşallah tez günde kalbim içinde
Parlasa güneş gibi visal sevinci...

Hoş kokular dağıtıp güleç yüzün reyhan olup
Taştım şevkinde dilber okyanusta dalga olup

Bahçeye girsem goncalar gibi açılıp güleç yüzün
Nur saçan seherlerde parlayıp çolpan olup

Gel visal ziyafet kuralım seyredip Gülşenlerde
Kalmasın arzu dilekler kalpte ukte olup

Baht ile âli muhabbet remzini seslendir
Aniden ret edilenler, yansın hayran olsun.

Vatanımsın

Sen bağı çemen herkese menzur olan vatanımsın

Şark meşali alemlere meşhur vatanımsın

Her yeri altın ovalar yurdu cevahir

Memnunu mutlu halkları ebedi vatanımsın

Emeğinin mahsülü bugün çöl-ü sahralar

Yüce sema gibi geniş özgür vatanımsın

Kadife gibi toprakları dağları cevher

Zanaatkar halkım, bağlı dolu inci vatanımsın

Cesur halkın yolları parlak kalbi neşeli

Şen şöhreti güzel, gururlu vatanımsın

Canım feda sana yurdum, gönlümün huzuru

Kalbime gurur, gözlerine nur vatanımsın

Tebessüm (dostum mümincan isayev anısına)

Bir tessüm eyle, ey Dilruba

Bir tebessüm eyle, derdime şifa

Bir tebessüm eyle, ah ne olur

Bir tebessüm eyle bu kadar mı değerli

Bir tebessüm aradım, horlanıp
Sokaklarda dolaştım harap olup
Niçin aşk ehline seni dildar dedi
Sormazsan halimi bir defa yar olup

Ey benim kiraz gözlü afetim
Sensiz asla yok hayatta rahatım
Her ne zülm etsen, sensin dilberim
Senden başka yok benim gönüldaş

Cananım

Bana bakıp kirpiklerimi yay eyledin
Aşk ateşin yüreğime yerleştirmeyin
Aşığına bunca zulüm eyledin
Cananım, cananım

Söyle seninde kalbine var mı ateş?
Visal dileyip sabırsız mı yürek bağrım?
İsterdin ki dolaşsın mı boynuma saçların
Cananım, cananım

Rahat duran seni görsem meleğim
Bu parlayan gözlere nasıl bakayım

Bir ömürlük bağrıma ateş yakayım

Cananım, cananım

3.2. “Şah-ı Merdan Sayıları” Eseri (Taşkent, 1980);

Gafur Gulam adındaki Edebiyat ve Sanat Neşriyatı 1980.

Şairin ilk şiir kitabı “Şeyda Gönlüm” kitabından sonra, “Şah-ı Merdan Vadileri” adlı kitabı en seçkin lirik şiiri, türküleri ve gazellerinden meydana gelmiştir. Kitapta 38 tane şiiri mevcuttur. Lirik şiirleri üzerinden dönemin konularını üstü kapalı bir şekilde vermeye çalışır. Bu kitabında çocuklarına şiir yazarak değinir.

Güneş meskesini

İki derya arası ana mekanım,
Baht ile yoğrulmuş devr-i devranım,
Sana sadakadır can-u cananım,
Kalbimde yanıp dursan, Vatanım,
Hayat var, edebi olsan Vatanım.

Ezgi söyleyen Şarksın, ezelsin,
Babür Mirza mezarında biten gazelsin,
Sen güneş meskeni, aysın, güzelsin,
Güzellik timsali kendi Vatanım,
Türküdür her biten sözün, Vatanım.

Harmanın yüksektir, kadrin de yüksek,
Sabrın de yüksek, iraden de,
Başın mavidedir, çağında yüksek,
Toprağın yüzüme nur, Vatanım,

Dünyada, kendi bir dünya, Vatanım.

Cennet mekan diyarım

“Ölsem ayrılmam kucaklarından”

Uygun

Efsanevi cennetin ana kapısı,

Güzelliği gerçek timsali,

Dünya üzerinde yankılanmış şöhreti

Güneşi meftun eylemiş, Vatanım,

Bağrı bahar gibi eğlenmiş Vatanım,

Sana feda olsun bu tenim.

Bağlarında bülbül olup coşarım,

Saadet yolunda koşarım.

Seni zevkle söyleyip dolup taşarım.

Türkü gibi yankılanan, Vatanım,

Sazımı çalan, Vatanım,

Sana feda olsun bu bedenim.

Sen alemde büyük Şark-ı ezelsin

Her yürekte yanıp, duran gazelsin,

Paris, Londra, Kahireden güzelsin,

Yer yüzün parlсын, Vatanım

Abdullah'ın gazelsin, Vatanım

Sana feda olsun bu bedenim.

Aşık olup Hamza'nın şöhretine
Dost olurum Erkin Vahid'in yoluna
Şans dileyip Dilaftroz namına,
Yüreğime ezgi vermiş, Vatanım
Saadetimi dolu vermiş, Vatanım,
Sana feda olsun bu bedenim.

Irmak olup coşar şerefim- şanım
Türkülerim ile coşar gökyüzüm
Bu kadar güzel iken devr-i devranım
Cihan kendine bakar, Vatanım
Yer yüzüne şöhret yayan, Vatanım,
Sana feda olsun bu tenim

Kızıl meydanda

Lenin'in mübarek ismine iyi bakıp,
Huzursuz kıtaları, yurtlardan hâlâ
Yarın ki kaderini Lenin'e bağlayıp,
İnsanlar gelmekte türbe tarafa.

Bu günü bahtına “Şükür” demeyen
Tarih derslerini değer vermez asla
Yarın ki günlerin derdine tasalanmayan
Basiretsiz olmaz bahtı

Başkaları gibi bende öğrendim, elbette,
Kime gitmeli, kimi sevmeli,
Ben bugün öğrendim tekrar
Lenin, Lenin yine Lenin söylemek

Bahar gülmeşe güler mi alem
Engellemek olur mu çeşm-i göz
Hüzünlü yüreklere şevkattir melhem.
Söndürmek olurmu bu kandili.

İnsan acılara esir olupunda
Baş koyup arıyordu bir çare umut.
Leninsiz yaşanmaz her lahza, her gün,
Rahatsız dünya ya Lenin gerektir.

Babam hakkında

Lirik hisler

(Dedem Şakir Hasan oğlu anısına)

Tan adı, yine saf, latif tan adı,
Güneş yine bağlarını aydınlattı.
Yine güldü, yine gençleşti alem,
Yine aralanıp açıldı lalem...
Güzellik önünde konuşamayan

Kalbimi yaktı tuhaf bir hayal
Hayal ki, bağrında dünya saklı
Tatlı gibi şirin olsan
Beni bağrına bastı kırlar
Zülfizar vadiler kadife kırlar...

Seni özlüyorum Yangi Arabım¹
Bahtı sabahımın sevinci Arabım
Nar çiçekleri gibi yanan yamaçlar,
Benim çiçekler topladım değerli kırlar
Beni çağırmakta bağrına bugün
Bağrında bir alem arzu, düğüm.
Ey, kalbim baş köşede güzelleşen bahçem,
Bana kanat veren, aziz köyüm!
Gece gündüz bağrında gezerim, doyamam
Eğleniyorum ama hiç doyamam,
Keşke kucağında gezdiğim zamanda
Bağında çiçekler kopardığım zamanda
Bu gül gönlüm de diken gibi bir his

Tırmalayıp gitmeseydi, kalsaydı iz...
Gülüp gezsem, bostanlarımda,hani

¹ Yazarın doğduğu köy.

Huzursuzluk hissetmeseydim şad anlarımda,
Benim için değerli kutlu köyümde
Aşağı da, yukarı da, bağ da kayısı,
Gezdiğinde bir ağrı sezerim hala
Ağlayıp gezerim hala.

Ey dağlar, çimenler, güzel otlaklar,
Kırlar, tepeler, kayısılar, bağlar,
Güzel bağrınızda acı acı yürürüm
Babamın izlerini izleyip yürürüm.
Huzur vermez, bu ağrı bu gam,
Yürekte yaşayan galeyan, elem.
Her bahar “babanı arıyıyor” , dedi o,
Sadece baban hakkında söylüyor,dedi o
Sana baht getirmiş babanı ara
Baht-ı taht getirmiş babanı ara.
Sönmez ses veren, kırılmaz saz çalan,
Tez kanat veren, hakikate itibar veren
Babanı kutlu hak payını ara,
Mübarek, mukaddes mekanını ara...

Ulu Novgorodin dolaşır gelir,
Savaş geçen yerlere gönlü akar.
Babamın kabrini bulup görsem,

Özenle bakıp gözüme sürsem.
Nereye gömülmüş şehit bahadır
Hangi taşa yazılmış “Hasanov Şakir”.
Kabrini görmek nasip olur mu?
Kabre baş koysam gönlüm dolar mı?
Hızlanan savaşı, görenler bilir,
Berlin’i savaş ile girenler bilir...

Fergana Ormanın da seni hatırlıyorum,
Taşkent bahçelerin de seni özlerim.
Boğuk seslerini tekrar dinliyorum,
Kuşların ötüşünde nasıl sırlar var?
Güya sen uzaktan nida yapsan,
Babam nasıl hayatını kaybetmiş bilirsin.
Acı içinde gece gündüz ağlarsın,
Gece gündüz eski hatıralarını söylersin
Hep şahitsin, ey uyanık orman,
Bağrında sırları saklarsın hâlâ.

Savaş alevinden azıcık yanan yerler,
Kanlı cesetlerle dolmuş yamaçlar,
Bugün üçüklere sarılıp bakın.
Bu acayip kırlar, bunca lale renkler
Böyle serçelerin sonu da gam,

Özenle basardı toprağa insan
Hatta ırmaklar da akardı yavaş,
Koyu ormanlar da kederle süslenir
Sırlı bir durgunluk hakim böyle,
Ay da sırlı bakar bu sırlı gecede...

Otuz yıl bekledim sizi, sultanım,
Otuz yıl umutla bakar çeşm-i giryan.
Otuz yıl düşündüm, sonunda yok fikrim,
Otuz yıl söyledim, sonunda yok ezgi.
Otuz yıl aradım sizi, ey ışığım
Otuz yıl dinmedi kederli şarkım
Nihayet buldum Siz kanadımı,
Savaşçı alev, hızlı ateşi,
Soğuk kabrinize koydum yüzümü
Ama bir noktaya dikip yüzümü
Sizi dinliyorum, sel olup, babam
(sel olma olur mu o anda insan)
Buldum şerefimi gururdan sandım,
Bütün elemelerimi uzağa saldım.
Selam babam, selam, babacım,
Bağrıma girsin, ey gök!!!
Kuçaklayışım geliyordu bütün göğü
Türküyle doldurup Özbekistanı.

Taşkent – Nogorod 1974

Oğlum şakircan'a

Senin yaşında oğlum ben babamdan ayrıldım.
Durmak bilmez küçük kanatlarım çıkmaktaydı eğildim
Faşist denen küçük yamyam bana mızrak yöneltti
Yolup aldı ruhumu, minik kalbimi dağladı
Fakat sen yavrucuğum harp-u savaş görmezsin
Babanı bekleyip, yoluna bakıp hayal kurmazsın...
Çünkü arttık göklerde serseri ok görmezsin
'oğlum, savaş olmayacak!' savaş olmaz sen için
Ama savaş bitmedi hala benim için...

Türkü

İyi baktı can halkım,
Göklere ulaştı başım.
Yıldızlar arasında kaldım,
Sonsuz, feza sırdaşım.

Bozkırları kovup geçtim
Sahranı esir ettim.
Bahtımın kuşunu tuttum,
İkbal benim yoldaşım.
Ezgi ve gazelim çınlar,

Bülbül bana şarkı şakırdar

Kalbimi dünya anlar,

Şarkıdır benim kardeşim.

Şeydaya türkü söylerim

Hız ile coşup söylerim.

Sevgimi koşup söylerim,

Bağrımda kalem kaşlım.

Türkü söylememin sebep

Söyle, niçin seni yakmaz türküm

Coşup var sesle söyler, yanışım.

Anlayan gönlümü sadaka etsin,

Kalbim heyecandan coşarsa ne edeyim?

Ne garip çemenlerim ötüp gittiğinde

Uzaktan yar beklediğinde,

Lale bahçelere düştüğünde yolun,

Kokulu çiçeklere dolar sağ solun,

Irmaklar türkülerimi dinlediğinde,

Ruhunda hafiflik hissettiğinde,

Ne garip sessiz bakarsın kayıtsız ve ilgisiz,

Ne garip gözlerinde parlamaz kıvılcım.

Ben ise, söylerim kendim tutamadan

Boğulur nefesim içe yutamadan,
Hala sesi Mukarram raksı,
Uygun, Zülfıye'nin yaratıcı tartışması,
Dizginlenen şelalenin cünbüşüyle gürülder
Durgun Alimat'ın gönül çeken tanburu
Yıldızlar aleminin minik ışığı,
Hafız Ma'murcan'ın "baht" şarkısı,
Lacivert ırmağın dolup akışı,
Ahu gözlerin kirpiği kalkar
Saf göğü aydın geceler,
Uzak ufukları sakın geceler,
Yoldaş anneleri şımarık ninnisi,
Cörahan hocanın hazin hafif şarkıcı
Kamilcan abimin yüksek sesi
Güzel Ma'mura'nın. hafif uçuşu
Hepsi, hepsi eder beni şad,
Benimde türkü söyleyesim gelir ömür boyu
Anlayıp gönlümü sadaka eder
Kalbim heyecandan coşarsa, ne edeyim?

Türkü söylediğimde

Bazen zerre gibi batmakta olan aleme,
Bazen kulak tutar alem benim naleme
Girip varmakta alem bu yüreğime

Alem benim ki, alem gözümün göz bebeğinde

Alem kirpiklerimin uyanık aralığında

Alem güya zevkimden zevklere dolmakta,

Hüsnü nazik şadına gülmekte,

Yer ,gök, kainat benim olmakta

Alem benim ki, alem gözümün göz bebeğinde

Alem kirpiklerimin uyanık aralığında

Bahtan kanat bağlayıp geniş dünya üzerinde uçarım,

On sekiz bin alemin kalbi ile kucaklarım

Kanadıyla uçsam da kuyruğumla düşerim,

Alem benim ki, alem gözümün göz bebeğinde

Alem kirpiklerimin uyanık aralığında

Türkülerim alemi kendi dalgaya alıp,

Ezgi döküp bahtıma kalbim ne zaman yorulur,

Alem bensiz, türküsüz, feyzsiz, güzelsiz gariptir.

Alem benim ki, alem gözümün göz bebeğinde

Alem kirpiklerimin uyanık aralığında

Ararım

Bahar çağlarında seni düşünürüm.

Senin hakkında yanarak söylerim

Kime söyleyeyim senden başka
Yoksa başkalarına gözün mü kaydı mı
Yoksa, unuttun mu sen vaatlerini?

Bağlarda benimle gezmiştin,
Demet demet güller toplamıştın
Seviyorum diye söz vermiştin
Yoksa benden kalbini soğuttun mu?
Yoksa, unuttun mu sen vaatlerini?

Seni sorar ararım çimen bağlardan
Kokunu ararım gül yapraklardan
Sevgiliydik ya gençlik çağlarda
Yoksa terk ettin mi sen bostanı mı
Yoksa, unuttun mu sen vaatlerini?

Her sabah yellerden, seni sorarım
Resmini öperek güllere sorarım
Göster cemalini bir kez göreyim
Yoksa unuttun mu özge kalpleri
Yoksa unuttun mu sen vaatlerini?

Fakat senin ile zevkli hayatım
Fakat sensin benim uçan kanadım

Niye dönüp bakmıyorsun ey peri yüzlüm

Yoksa aydınlattın mı özge yar gönlün

Yoksa unuttun mu sen vaatlerini?

Alemde yok

Sen gibi şevkatsiz, alemde yok

Ben gibi cana yakın, alemde yok

Sen gibi can alıcı, alemde yok

Ben gibi sana kurban, alem de yok

Sen gibi rahat, alemde yok

Bir yamaca baksan, ah sen güneş

Bir yamaç diye başımı yakıp döndürdü.

Bu bütün sihrin mi ya çatılma kaş

Sen gibi keman kaş alemde yok

Ben gibi ona alemde nişan yok.

Leyli gibi şen gözlere Şeyda olup,

Nur gibi temiz yüzlere Şeyda olup,

Verilecek can gözlere Şeyda olup,

Ben gibi bir bağı kan alemde yok,

Sen gibi can mesihi alemde yok.

Mektuplarım

Mektuplarım sıra sıra

Ben yolunda hasret

Niye cevap yazmazsın

Kararsız, sebatsız

Deniz oynar coşarak,

Sahilleri bağırma basıp.

Geceyi sabaha ekliyorum

Sen hakkında derin düşünüp.

Durmaya sabrın yok ,

Uçmaya kanadım yok.

Sensiz nerde olsam da,

Asla huzurum yok.

Nereye gitti

Nereye gitti, nereye gitti

Nereye gitti gençliğim

Gençliği aldı gitti

O güzel kalem kaşım.

Gitmeseydi kalem kaşım

Gitmez idi gençliğim

Ne yapayım buna sebep oldu

Azıcık acemeciliğim

Maalesef geri dönmez

Dönemez kalem kaşım

Senden asla razı olmam

Ey benim akılsızlığım.

Neredesin söyle neredesin

Söyle ey kalem kaşım

Seni arayıp bulur muyum

Geri dönse gençliğim.

Seyretseniz

Seyretseniz çiçekği bahçelerde

Yapraklar olup düşmekte.

Çiçekği koparsanız, tutsak olup

Elinize solar.

Çiçekler karşılıklı ırmak olup

Şakır şakır söylerim.

Bülbül olup goncalara

Mehdinizi söylerim

Ya ay olup pencereden

Size dalıp bakarım.

Zülüflerinizi özenle,

Kirpiğimde tararım.

Dur deseniz, saçınızı

Bin edip örmek var

Siz yürekte dalga vuran

Cilvesini görmek var...

Arzum siz kuş misal

Sallanıp gezeniz

Ben bu bağda sarhoş

Türkü söylerim yanıp.

Bir türkü

Bir türkü var yüreğimde,

Söyleyemem.

Çünkü, gençliğim arkada kaldı,

Dönemiyorum.

Nerede şimdi bu türkü

Söyle alsam.

Bir defa çocuğa

Yeniden/ tekrar alsam.

Bilemem ki, çocuğa
Dönmek zor
Orta yaşta çocuğum diye
Söylemek zor.

Çocukluğum gâh seni
Özleyemem
Sen gibi begard iyiliğe
Tapamam...

Kar

Kar yağmakta kar yağmakta,
Bir güzel olur kar
Uzun uzun kaldırımlara
Düşmekte sabırla.

Bana lezzet bağışladı
Kar şölenini görürüm
Kar yanında sevgiliyi hatırlayıp
Şirin fikir sürmekte...

Acaba

Harkulade her an senin köyünde,

Ev sorarım uzaktan uzağa,
Tuhaf bu kadar zor muamma,
Bu dünyada sevmek, seilmek.

Seni ne zaman hatırlasam,
Bağrı gönlüm yandı ateş ateş,
Nazik yardımı, yarım gülüş ile
Yüz yüze gelsen hemen.

Hayatımın her anı lahza,
Tasavvur edemem sensiz!
Kıyası var her bir şeyin,
Sadece sensin kıyassız, eşsiz.

Aşk ne ?

Ey nurlu, Aşk niye bende var, sizde yok,
Aşk arasında ıstırap bende var sizde yok.
Titriyorum yaprak gibi sizi görsem her zaman
Adı aşk azap madeni bende var, sizde yok.

Sevgiden hazırladım ezgi, söyledim sarhoş,
Sizi medh eden kitap bende var sizde yok.

Her akşamında gözlerine bağlanarak bakıp,

Sevgiye hitap bende var, sizde yok.

Bunca zulüm ettiniz söylemedi Şeyda gönül,
Gönül arasında aşk güneş bende, var sizde yok.

Ey benim

Ey benim sahip cemalim, gözlerinin şahlası¹ var

Ey lal dudaklarında kalbimin şifası var.

Zevk alıp bakışlarından aşk içinde yanarım
Pakize göğsümde sonsuz aşk vefa dünyası var

Semadır remiz kalbim, güneşe sevgim ateşi
Kaderim semasını sen gibi ay ile zuhrası var.

Çırpınıp aşk yolunda türkülerimi ar etmeyin
Sebebi Gülşen dilimi sen gibi ranası var

Övünüp aşkı duyurmayın avaz avaz
Bahtiyar ömrümün sen gibi sevgili Leyla'sı var

¹ Gözün içinde ki siyah nokta.

Dilberim (O.Hakimovga  y  atma)

Dilberim pembe dudakların dudak değil, goncaymı 

Bu sebepten benim derdim Mecnun gibi

Baksa g z m kama ır aklı- hissim karı ır.

Vaay! Ka ı-g z  simsiyah gece gibi

Ay olup, aydın olup geceleri parlayan

Y zlerin  ulesi g nd z aydınlığı gibi

Lale rengi yanakların kuyide ate  nefes

Sarho  ku lar cıvıltısı sabaha kadarmı 

Niye a k i inde ben gibi hayranın

Sen gibi canana hasret  ok imi 

Anlasam  eydsnliğin sana pervaneliğin

Vaslına yeti ince değil,  m r sonuna kadar.

A k g z 

A k s z  benim can kulağımda  ınlar

Ahengleri her lehzedeki sazımı ayarlar

Neden bu cihan bunca g zel bağrı m nevver

Nur sa tı mı aleme kalbimdeki renkler

Gönül çaldı neva, Ey şuh-ı dil-ara etme cefa
Sen anlamazsan kim bu yürek derdini anlar

Aşk ehlini anlamayan dost edinemez
Gönlü aşk ateşinden mahrum, gönlü taşlar.

Sorsalar eğer bu neva eden kimdir
Deyiniz bu aşufta yürekli Şeyda'dır.

Şule (Kızım Servinaza)

Bulutları dağıtarak ay şulesi, zifiri geceyi aydınlattı,
Onun hüsn-ü cemali tan feyzi ile karıştı.

Şule güzel aleme nur üstüne nur oldu,
Alem-alem sadakat, aşk ateşi getirdi.

Bu dolunay şulesi can damarına benzer,
Sevgi vefa aleminin benzer meleşine.

O andan beri cihan bir gülistan görünür,
Cihanın bağı dolu dolu aşk ve nur.

Şayh-i merdan¹ çayları

Şah-i merdan çayları, sallanıp akar,

Coşarak her yana rengarek akar.

Çay boyunda nazenin kız saçını tarar,

Saçını tarayıp her yana o şuh-şuh bakar.

Keşke bakmasaydı o şuh-ı Berna

Bakışlarda ne mana var acaba?

Bakışları beni etkileyip, yaktı canımı

Gidemiyorum bırakıp şuh bakışları.

Gidemiyorum bu yerden terk edemiyorum.

Çaylar taşkın,geçemiyorum ben.

Çocukluğum

(Çocukluğumuz bize dönmese de biz döneceğiz çocukluğa ...)

Aziz Abdurazak

Ben çocukluğumu özlemem mutlak,

Hicran eleminde geçmiş çocukluğum

¹ Hz. Ali'nin lakabı, mertlerin sahibidir. Yer ismi. Özbekistan'ın doğusundaki bir köyün adı. Burada Hz. Ali makam türbesi vardır.

Sakin topraklara umutla bakar intizar
Savaşta ki babamı bekleyen çocukluğum.

Bugün baban gelir deseler ağlarım
Akşama kar karıştırıp, odun toplarım.
Babamı bulup ver, diye ne zaman:?
Anamı inciltilim gün aklımda

Sabahtan akşama yola bakıp,
Sonsuz özlem ile hgeçmiş o günler.
Cepheden kim dönse bir müjde belleyip,
Onun eteğini tutan o günler.

Sezdim çocukluğun asıl tatını
Bugün çocuklarım eğlense mutlu
Bizim çocukluğun acı yadını
Baştan affetmişler bile.

Saida Zunnunova anısına

Gelip gider bahar, bilmiyor kalmışız,
Beklemiştik hasret, bilmiyor kalmışız.
Ey vah, kadife bağları hafıza bülbul,
Gelmiş ihtyar bilmiyor kalmışız.

Çay boyunda

Olta atıp dururdu balıkçı çay boyunda
Elbet tutma fikri var balıkçının fikrinde
Avcı eti yedirmiyor, balık tutsam der,
Balık ise “etini yiyip, gitsem” der.

Dut hakkında

Hayret her yıl budanır
Biçare ‘dövülür’ ol biçare
Ama yine dolanır
Gittikçe güzelleşir.

Yaşamak için telaşı
Yaprak açar bakire
Bir kere biz azarlasak
Toparlanamayız asla.

Acı beyan

Bozuk duvar altında,
Karıncı yuva üstünde,
Bir ot var kısa boylu
Büyüyordu yavaş.
Yaprağı yok, gölgesi yok,
Filizi, sapı yok,

Dikeni var, canı var,
Teninde hiç canı yok
Eğrilmiş ot, ot değil,
Ayrık otu veya kaktüs,
Kara diken deydi mi
Ya solan bağa deydi mi...
Kaktüs olsa kanardı,
Onu deve tanırdı.
Yaprak açarar gülerdi,
Bir tutam yem olurdu.
Bu bir belirsiz bitki,
Fayda yok, yarım değerli,
Dostlar bu acı beyan,
Yemezdi hatta deve...

İki taş

Taş dururdu tepenin güzelliğe ben olup,
Dünyaya inip yanıldı elde silah olup...
Zara yıkılsa yapılmış günahlarım, diye
Kabri altında kaldı ebedi hayret olup.
Kayrak olup celladın kılıcını biletiğinde,
Kasabın ellerinde yağlanıp zevk aldığında,
Dağda kalıp kayanın zevkini sürse ne ederdi?
Güzelleşip ebedilik ömür görse ne ederdi?

Dörtlükler

Soğuk gidip, bahar gelir, canlandırır yıldızları,
Zevk verirdi arkın kenarında naneler sallanıp zevk veririr.
Yazda yanıp, sonbaharda kanıp, şimdi zevke dolarken biz,
Kar şaka yapar bizden kalan şen izinleri.

Bağ içinde berrak suya türkü söyleyip yürür,
Bağdan çıkıp gitmiyor ağlayıp durur,
İlk seher suyuyla peri meleşim
Yüzünü yıkamış.

Baht var mı, bahtı düşürdün yabancı,
Bahtımı her kime söyledin yabancı,
Temiz sevgimi türküye koyup,
Aşık bülbül gibi söyledin yabancı.
Çiçeği hor eyleme, bilsen ey insan!
Çiçek sana hakiki, edebi dost her zaman.
Seninle kalırdı, kabrinin başında,
Dostlar seni arayıp döndüğünde.

Kıvancım, talihim sensin sazım,
Bazen yazarsın ıstırabı mı,
Gönlümdekini bazen sen de bilmiyorsun,
Söylemeye yetmiyor bazen gür sesim.

Sevgilim duymazsın uyuduğunda,
Ay güzelliği alırdı, senden her gece
Yabancıları ise övüp güya
Kendi diye dağıtır onu.

Kimdir kötü gözü sana dikenler,
beceriksizliği kalbimi deler
Ya güzelliği kadri değer vermeyen
Onun anlamını nereden bilir.

İş temizlik sembolü
Temsil edip durdum;
Yanılan yaban arısının
Başı kesildi gördüm.

Derdimi söyleyip şaka diye düşünen
Sönen yangınları mı şaka diye düşünen.
İyi de kötü de olsa yanmak şeref bana,
İyi söylemleri mi şaka diye düşünen.

Karşımda rahat azarlayıp durur,
Bugün yüreğim sancılanır durur,
Uzaklara savaş gidiyordu, savaş
Kimler kimlerindir kırar dururdu.

Ben bir Şeyda, türküyü gönüldaşlara söylerim.

Zedelenmekte gönül şair ruhu “bemarlar” (hastalar)a söylerim

Siz de dinlemezseniz, ey ehli dert dostlarım,

Başımı vurmak ne çare duvarlara söylerim.

Çay

A....ga

Göz ulaşmaz tepelerden coşup gelen çaya, hey,

Avareli ırmakları koşup gelmiş çay, hey

Ne zaman yol aşıp ırmakla birleştiğinde

Yaşam sahillerinde taşıp gelen çay, hey

Selam, sağ geldin mi, adımına kurban olayım

Hayat denen haykırık ve nefesine kurban olayım!

Yolum düştü kayalar. esip yatan seyhanlar,

Kabri yener olur sahra, çöl meydanlar.

Sadece ileri atıldım değiştirmedim yolumu,

Dehşet teslim olur, yenmek olsun ölümü

Beni doğurmuş yüksek dağ içinde “göz-kaş” idi,

Menzile yollayıp duran liderim güneş idi.

Seçtiğim sensin

Kızlar içinde tek seni seçtim sensin

El yurda sen hakkında söylediğim sensin

Ama aşkımı sana zorlanıp söyleyemem

Hasretinde gece gündüz ıstırabım sensin

Kızlar içinde sensin cazip Dilruba

Tek senin için bir ömür razıyım etsen iltica

Bu hüsn-ü letafet aşkı da bir ben değil

Bin tane kalp yansa değer bin can olsa feda

Bu can feda aşığın kadrini bilir misin

Kimmiş konuşan diye bir kere bakar mısın

Seni diye nur yüzlüm bir ömür acı çeken

Benim bi çare kalbime, bir çare bulur musun

Göresim gelir

Lahza lahza yar, seni göresim gelir

Görmesem köyünde ah edesimgelir.

Gördüğümde sana umutla bakasım gelir

Kollarından tutup yürüyesim gelir,

Gözlerine umutla bakasım gelir.

Allah aşkından ben gibi yanmış niceler

Allah'a ben gibi gam çeker geceler.

Ben gibi gezmiyor ama sokaklar

Sonunda ayağına başımı koyasım gelir,

Gözlerine umutla bakasım gelir.

Baht bulurum bir  m r sana g re,
Saçın tarayıp sokağa  ıktığında,
B t n periler bir tarafa sen bir tarafa,
Seninle ben gururla y r r m
G zlerine umutla bakasım gelir

3.3. “Çimenimden Ayırma!”Eseri (Taşkent,1984);

Bu kitapta şairin 40 tane şiiri mevcuttur. Şair burada her konuya dair şiirler yazmıştır. Dedehan kitabında Şükür Burhan’a, Ahmet Zahir’e, Z.Obidova gibi kişilere atıf bulunarak şiirler yazmıştır. Kitaphakkında birçok sanatçı takriz yazmıştır. Onlardan bazıları ise; Rauf Parfi, H.Zahidova, Turab Tola gibi kişilerdir. Hatta aşağıda Turab Tola’ nın takrizi yer almaktadır.

Turab Tola, onun yeteneğine hayran kalmış ve onun gibi kimsenin yazan, besteleyen ve söyleyen olmadığını dile getirmiştir. Bunlardan dolayı, sanat caimasındaki başarısını tebrik etmiştir. Yazdığı takriz aşağıda mevcuttur.

Şiir, ezgi ve ses ile

Şiiri ezgisiyle yazmak isterim maalesef başaramıyorum. Bunu çok az sanatkar yapabilir. Keşke kendim şiir yazıp melodi besteleysem ve kendim söylesem. Bu arzusunun gerçekleşmesini başkalarında görüp heveslenirim. Dedehan Hasan işte bu şanslılardan biri: hem şair hem besteci hem türkücü! O bunları birer birer kazanmadı, hep birden sahip oldu. O üniversite okurken hem yazdı hem söyledi. O yıllardan itibaren halkın diline dolandı. Halkın muhabbetini kazandı.

İnsan derdini direk söyleyemedi zaman şiir ile ifade etmeye, musiki söylemeye ve ezgilere yönelir. Dedehan’ın kalbi niçin ızdıraplıydı. Niçin şiir istedi? Niçin onda feryat var? O hayatı kitap gibi okumaya başladı, sır-ı esrarını fark etmeye başladı. Muhabbetini sevgisini nereye koymasını bilemedi. Üstelik o babasını hatırladı. II. Dünya savaşı muharebelerinde yurdunu zalimlerden korumaya,vatanı muhafıza eden, ateşlere giren ve kahramanlar gibi savaştan, vatanından uzakta şehit olan mübarek cesedi yaban ellerde kalan babasını hatırlamaya başladı. Onun ilk şiirleri, ilk mısraları, ilk türküleri babası hatırasına söylemişti. Dolayısıyla vatana ve istikbaline söylemiş oldu. Vatana, vatanın istikbaline!.. O şiir dünyasına vatan ve millet sevgisi yorumladı.

Dedehan Hasan’ın ezgileri, gazalleri,şiirleri hoş ve güzel buluşlardır. Onun icra ettiği türküleri toplayıp yayınlanmaya değer ve böylece bir çok bestecilere örnek olabilir.

Sadece koşuklar değil, bu kitaptaki şiirler hakiki şiirlerdir. Bu şiirleri söylemek değil hatta okumak ve mısralarla konuşmak mümkündür. Bu kitap sadece muallifin değil aynı zamanda kitabın okuyucularının da gnl derdi ve sohbet arkadaşıdır.

Turab Tola

Kırlanęıçlar türküsüyle yankılanır semalar

Ahenglerle dolup taşsın varlık dnalar

Kıyılara göğüs gerip çay-u deryalar

Sır ve Amu sularında can dostlar

Meht edip, şereflisin alkışlasın seni

Ben bülbülüm Çimenimden ayırma beni

Bembeyaz bulutlara bakıp duruyor

Bağrımı paralayayım peki zorlanıp her zaman

Sen güneş ol, tamam ben de bir ışık

Peki mrm yanarak geçsin gam ve fırak

Fakat benden esirgeme bu hr ülkeyi

Ben bülbülüm Çimenimden ayırma beni

Ben bağrını ateşte yakıp söyleyen biri

Ezgilerle z alemini şad eden biri

Fakat türkü ile güzel diye hayat

Bırak yansın ezgisiz, türküsüz dünya hey hat

Gelmiştim bu zemine bağrım yakmak için

Ben bülbülüm Çimenimden ayırma

Ben dünyaya bestelerimi söyleyecek olursam

Bembeyaz tan vakti durmadan söylesem, dursam

Dünya dedikleri bir trkym türkü

Elelebet ahangerle doluym doluym

Bilemedim bu türküyü kim söylemiş kim söylemiş

Türkü söylenip muradına eren var mı?..

Kabir başında

“Novgorob ili Stororussa ilçesi

Pinayevgorka köyündeki II.Dünya savaıları ehitliğinde

Babam akir Hasanov’un da kabiri var.”

Senin başında boy almış bir çift ak kayınlar

Türkü söylemekte bağrım gibi coup

türkü söylemekte o çok ince

Babamın adını katıp türküye

Ey altın yapraklar ehitler ruhu

Sıra verin bende söyleyeyim imdi

Alemi kaplasın bağırm feryat figan
Hüzünlü hislerimle dolsun semalar

Çok uzaktan geldim uzaktan
Tazim etmek için bu kutlu toprağa
Bir avuç getirdim ona topraktan
Özel serpmek için aziz mezara

Belki gözlerinde biter yaşlar
Ama biter mi kalbimdeki gam keder
Hep geçse de aylar,yıllar, zamanlar
Yurdum evladım der ben babam derim

Ben babam kabrini sevip, ızdırapta
Mübarek ayağının ucunda bağırm tığlarım
Babamın, bu aziz ırak toprakta
Kalan toprağımi kucaklayıp ağlarım...

Savaş yılları hatırası

Beni yaraladılar asır celladlar,
Gonca yüreğimde ok iziz kaldı
Söküldü gönlümün nazik katları
Çocukluk, habersiz gitti yok oldu.

Mutlu hislerimi tahrip eden o
Kara gününü nasıl unutayım?
Keyifli şımarıklığımlı geri ver diye
Bugün hangi namerdin yakasına yapışayım?!

Şakircan oğluma

Senin yaşında oğlum ben babamdan ayrıldım.
Durmak bilmez küçük kanatlarım çıkmaktaydı eğildim
Faşist denen küçük yamyam bana mızrak yöneltti
Yolup aldı ruhumu, minik kalbimi dağladı
Fakat sen yavrucuğum harp-u savaş görmezsin
Babanı bekleyip, yoluna bakıp hayal kurmazsın...
Çünkü arttık göklerde serseri ok görmezsin
'oğlum, savaş olmayacak!' savaş olmaz sen için
Ama savaş bitmedi hala benim için...

Şükür Burhan hakkında türküler

1.Türkü

İlk yaratılış da eşit idi herkes
Fark yok idi insanlar arasında
Uçurum ve tepe kara ak denen düşünce
Gibi sözcüklere kendimiz uydurduk.

Bugün kimi handı kimi sultandır

Onlar çoğaldıkça zorlaşır biz iş
Çünkü şah olmak çok kolaydır
Alçak gönüllü olmak o kadar çetindir.

Sahne daima soylu çehreler
Taçlı bir şahıs şah-u şultansınız
Velakin hayatta sıradan dost,
O bizim Şükür Burhanımız

2.'Zengin ile hizmetçi'

Sahne bu mucize isterse dünyayı
Dünyayı tıpkı sapan taşı gibi fırlata bilir
Hizmetçi gafirler nerden su içsin
Kadılar bulandırsa suyun başını

Kaçılmaz dönesi bu çark-ı devranın
Şüphesiz alem hürrem olur bundan
Ama bulunur mu o gün tekrar
Sizin gibi dürüst hakperest Özbek!

3.Şah edip

“Enesl-ü nesebimi bilmek isterim” safokun şah edip eserinden.

Siz nesl-ü nesebten konuştuğun söz ettiğinizde
Zayıf bedenine titreme girer

Acı bir ateş yanıp teninde
Ölmüş hislerimi diriltiyor mutlak

Bu beşer denenin fehmine bakın
Şahım diye, kimlerin peşine takılmadı
Kimleri doğurmadı bu ana zemin
Kimler bu zemini ezerek geçti

Eyvah, bu kismetten söz etmeyin yeter
Patlamasın bu vucut hatıra.
Bir gün nasıl olsa çatlar yürek,
Ta! Göğüs kafesim de var iken yürek

Ben elbet bir gün göğsümü yarıp
Küçük yüreğimi yolup koparırım
Onu hür bağlara Salıverip
Ovalar gibi kışın bomboş kalırım.

4. İlyâ Muramets¹

Dün siz bir Moğol istilacısı olup,
Acayıp bir ülkeni yağmaladınız
Cahil bir zat olup , öfkeyle dolup,

¹ Meşhur Rus kahramanı

Suçsuz yurtları talan ettininz

Bin defa lanet dedim , istilacı melün

Nine diyarlara ederse zulüm

Siz mümin bir halkın oğlusunuz

Kalbınızın neresinden çıktı bu gazap.

(bu şiirde şair sanatkar olan Şukur Burhanov'un nedenli bir güzel aktör oldu vurguluyor)

5.Mirza Uluğbek¹

Maveraünnehir'in şahıymışsınız

Hazretim emredin, bazı edepsiz

Tâ, ayanlar terk etsin sarayınız

Yayılsın yurduma temiz bir hava

Şunu diler sizden ehli düşünür

Adalet ufkundan verin siz haber

Tarihin burçları aydınlansın,

Bitsin geçmiş zulmü, istibdat keder.

Çekilsin bizlerde bu zalim kalbim

¹ Büyük Türk alimi

Nesilde kalmasın kölelik kanı
Sizde idi hakikat sizde idi kudret
Lazım ıslah etmeniz bu Asya'nın

Gah şah olur gah vali gah hakim
İstek ve meyillerinizde serbestsiniz siz
Bize miras kılıp, zor altın değil
Sadece özgürlük, bırakın bize

6. İsterdim...

İsterdim gah “Lenin” suretin de
Uzun ada kırıp girseniz
Nefsinden başka derdi olmayan
Bazı kezzapların bağrının yaksanız

İsterdim deli dünyanın
Tarz-u makamına nazar etseniz
Özgürlüğe atılan adem neslinin
Şikeste ruhundan haber alsanız

Öyle kibarlar yurтта Üstat
“Bir vücut bir canız” diye bağırlılar
Sosyete yaşantısına baksanız hey hât
Mezarları bile farklı yapmışlar.

Munafık hileci gönlü katılaşmış
Benciller alemini bir görseniz;
Satıp ar namusunu mal mülk edinen
Aç göz alçakların gözünü oysanız

Bugün yer küresine dolduran bombalardan
İnsanlığı kurtarmaya çalışmaktadırlar
Ve nida çıkmaktadır altı kıtadan
Bu huzursuz dünyaya ‘Lenin’ gerektir!

İsterdim siz ‘Lenin’ suretinde
Gezip gözetmeniz eller hayatını
Dinleseniz kırıncı cenkleri sesinde
Dulların ahı ve yetimler imdadını

Haykırıp anlatsanız alemde hala
Halkın yoksul ve açlığını
Onlara özgürlük, talih vermek için
Dünyanın inkılap muhtaçlığını.

7. Son türkü

İman itikadı bin hale sokup
Geziyoruz her şekle girip

Bilmiyorum hayattan neleri alıp

Bizlere neleri öğreteceksiniz

Hikmet çoktur bu kadim mekanın

Sihr-u sedasına kulak verseniz

Ululuk nedir Şükür Burhan'ın

Zeki gözlerinden bakıp anlarsınız.

Göz yumup hayale dalsam bir an

İyi kötü günlerde kıymetini hissetsem

Ağlayasım gelir, hüngür hüngür

Şükür Burhan'ın yaşadığı zamanda...

Afgan ozanın Ahmet Zahir'in annesine son feryadı

Gonca aşkıyla bülbül öter iken sarhoş,

Gülü ise tan seherde koparırmış bilgane,

Bu ne külfet biçareye diye yakamı yırtsam,

Yankı gelir daima 'doğuya haz geçmiştir.

Bu sebepten figanda her aşığı divane'

Bende her ehli aşkıttım, mütrip devran,

Türkülerimi kaybettim neyleyim annecim.!

Şarkılarımı kaybettim gonca gibi açmadığımdan,

Hislerimi mercan gibi gül bahçesine açmadan,

Gonca yüzünü görüp divanece çark vurup,
Bulutların tepesinde köz olup uçmadan önce,
Güneşi kulaç açarak bahtım diye kucaklamadan,
Ne yapayım sonunda göklere baka kaldım,
Şarkımı kaybettim, neyleyeyim annecim.!

Sesimi boğdular yine onlar,
Onlardan bu alem, bilmem ne zaman boşalır.
Onlar ki Mecdiddin, Abdullatif, Mahmudhan,
Bazar ahund, Nasrulla, Muhiy, Afakhocalar.
Ne zamana kadar ruhumuz onların ayağına serilir¹.
Daima ehli gönüllerin gönlü viran, bağı kan,
Şarkımı kaybettim, neyleyeyim şimdi annecim.!

Anlamadı kalbimi bazı paslanmış yüreği,
Gönlünde dert, elem olmayan şarkıyı nasıl anlar?
Bela oldu başıma benim ateşli dilim,
Takdirime ateş koydu, üç-dört tane sağırlar,
Acayip dünyanın bu ters makamına bakınız,
İktidarlar başında iktidarsınız hükümdar,
Şarkımı kaybettim, neyleyeyim şimdi annecim!
Bembeyaz lifler parlar çanak içinde,

¹ Bu şiir döneme alındığı dönem savaş dönemi olduğundan dolayı yazar yukarıda isimleri alınan şahsiyetlerin Sovyet ideoloji gereği olarak olumsuz bakıyorlardı.

Gonca açılmamış ki, diken içinde,
Karga b       olur mu, g    n kadrini bilir mi?
Ne i  i var tuti bayku  un bu   imen ba   i  in de?
Kumruya g  n y  z   yok, kartal, kuzgun i  inde
Bilmem, bu ne feryat   aresiz mi bu?
  arkımı kaybettim neyleyeyim annecim.!

Bilmem hangi g  n, hangi ara g  nl  m     ad ettiler;
Yurduma ho   havalar ne zaman gelip gittiler,
Kırlangı  lar bir olup benim   ekti  im ah  ,
Kucaklayıp hasretlerimi nereye ula  tılar?
Yankı gelir her zaman “Hinduku  tan ge  tiler”
Feryat figanım,   in,Turan Hindistan tutu,
  arkımı kaybettim neyleyeyim   imdi annecim.!

  arkı s  ylemek g  nah mı? Ni  in ba  rım b  l  k
  ekti  im figan niye g  ky  z  n   par  alar
  arkı s  yleyen muradına ula  ır Ah!
Ama ben ula  amadım amacıma, vah ki bahtım karadır
Bahtı ba  lananlar s  yleyin nereye gider
Ben halkımın   arkısı, ba  rı idim bir zaman,
  arkımı kaybettim neyleyeyim annecim!
T  rk  s   yok ulusta feyz-u saat nerede.
    kuh,   iddet, sicaat, korku ve kemalet nerede,

Aciz, dermansız, talihi ters, gamlı,
Nesr-u nema ruhiyet idrat, ferasat nerede!
Saz nerede, ses nerede sanat saadet nerede?
Şarkı olamayan halk halk değildir, avamdır.
Şarkımı kaybettim, neyleyeyim şimdi annecim!

Karga kuzguna kalsa bu güzel dilber alem,
Mağluk ve yırtıcı hayvanlar gibi olur insan
Beyaz, kırmızı, yeşile, pembe renkler ezilip
Yamaçlar taş gibiydi, kırdı gülmez lalem!
On sekiz bin aleme yakmazdı ahu nalem
Yukarıdan düşmez idi yüksek gökyüzü!
Şarkımı kaybettim, neyleyeyim şimdi annecim!

Bir ben miyim çimende şarkılarımı kaybeden,
Sazını saz edemez, gam-u kedere batmış.
İsteyip şevkat, hidayet bulamaz bir velinimet
Seherler inleyerek göklere bakan
Biraz şevkate hatta canını satan
Dünyaya sığmayanlar, söyleyin, nerede saklar can?
Şarkımı kaybettim, neyleyeyim şimdi annecim!

Meşrep ahenglerinde¹

Uzak gider oldum, yaban yurdu mekan eyleyip
Senin derdini söyleyip ey peri yüzlüm figan eyleyip

Kanımda bir delilik coştı dedim ki sevdiğim haktır
Gülüm bırakıp gittin gerçek sözümü yalan eyleyip.

Zemine sığmadı, hak söz tenimi bırakıp yerde
Bugün türkülerim uçar azmi sema eyleyip.

Gezerim cümle alemleri sahraları sarhoş
Ehline cihana ateşli figanını beyan eyleyip.

Bulayım diye senin gibisini bulamadan
Kızıl çehreni çizeyim yürek bağrımı kan eyleyip.

Fırak güneşi yaksa amansız, ömür çölünden
Geçer şairin mahlasıyla şiirler saye-ban eyleyip.

Şeydayı görün, geceleri uyuyamaz olmuştur.
Yar hasretiyle hasta-i bimar olmuştur.

¹ Baba Rahip Meşrep 18.yy yaşayan mutasavvur şair.

Gözüne cihan bunca çok dar olmuştur
Aşkıyla ateşiyle kül olmaya ikrar olmuştur

Şeydayı görün, geceleri uyanık olmuştur.
Yar hasretiyle hasta-i bimar olmuştur.
Gözüne cihan bunca çok dar olmuştur,
Aşkıyla ateşiyle kül olmaya ikrar olmuştur.

Söz vermiş idi bir gece misafir olayım diye
Halini derdine derman olayım diye,
Yanında olup bir beden bir can olayım diye
Canım şu gece çıkmaya hazır olmuştur.

Öldürdü beni gelmeden o gözleri Çolpan¹
Kandırır mı acaba bu gece de vaatleri yalan?
Şefkat eylemese neylerim ey ehli Nemangan,
Ben deliye o sen ne zaman yâr olmuş.

Dostlar, gidip o nazlı sitemkarıma söyleyin
Kalbi u imanım namus ile arıma söyleyin
Dünyada benim yoğum ile varıma söyleyin

¹ Burada sevgilinin gözleri çoban yıldızına benzetilmektedir.

Başım onun eşiğinde har olmuştur.

Ağladığında cism-u canım, nerede diye yarım

Donduğunda tendeki kânım âh ile zârım

Sen gülüp geldin cihanım mest gözlüm

Bahar gibisin ey yâr, bahar gibisin.

Sen gülünce son buldu ahu nâlem

Sen gülünce kır ovada güldü nâlem

Sen gülünceyaşnadı alem

Bahar gibisin ey yar bahar gibisin.

Ey, can alan, canımı alda gitme yanımdan

Gitmesin feyzi huzur ruhu canımdan

Ay u güneşi götürme feleğimden

Bahara benziyorsun ey yâr, bahara benziyorsun.

Sen vefa gülşenin de gülerek duran goncasın

Bunca mutlu ben, ne güzel hoş boy saçan

Söyle canım aşkın beni fezaya alıp çıksa

Sıcak nefesini kalbime salıp çıksam

Türkü söyleyip çırpınsan uzak yıldızlarda

Diyecen mi: “o benim aşkım ile uçmakta”.

Şair dostuma

Şükür Kurban , yürü dostum

Yürü, dağlara gidelim

Bu sıkıcı yerleri

Artık terk edelim.

Sema renkli kırları

Yalın ayak gezelim

Ruhumuzda bulunmaz bir

Renkler vardır, hissedelim

Bakalım hayretle sert

O renkli kaya taşlara

Sessizce karışalım

O saf yankılara

Yürü nazik kalplere

Deva isteyip güdelim

Bülbüller gibi taze bir

Hava ister gidelim.

Dut hakkında

Hayret her yıl budanır

Biçare ‘dövülür’ ol biçare

Ama yine dolanır

Gittikçe güzelleşir.

Yaşamak için telaşı
Yaprak açar bakire
Bir kere biz azarlasak
Toparlanamayız asla.

Hafız Rasul-i Kâri Memedaliyev zikri

Yetmez mi semaya yükselen ahımız fîğanımız
Tutmaz mı geniş cihanların ateş-i suzânımız!
Dile gelmez mi sazımız ötmez mi canımız
Ehli Fergana, Taşkent, Andican, Kokant'ımız
Yaralanıp gaflette kaldık çoktu ermanımız¹
Dağlanıp gitmiş vedalaşmadan canımız hoş-hânımız²

Türkülerinde inleyip herkesi etkilerdi
Söyleyişinden lahza-lahza kalplere damlardı bal
Zirvesi semaya yükselen, nadir sahip Kemal
Hayallere dalsak bile bulamadım onun gibisini
Hayret, dünyanın bazı işlerine hayranız
Gitmiş vedalaşmadan, canımız hoş-hânımız

¹ Hasret,ukte,nedamet

² Güzel söyleyen

Gitti eyvah, Resul Kari, erken gitti

¹İki derya boyunda etti nidâ

Ezgisinde erk ü adalet isteği alî sefa

Hafız u sazıcılara pir idi hem âşinâ

Her tarafa ün salan dilruba destanımız

Gitmiş vedalaşmadan, canımız hoş-hânımız.

Eyvah! Süssüz kaldı dilber gazeller

Eyvah! Koptu durdu saz sessiz

Eyvah! Hasret içinde kaldı tanbur

Eyvah! Şeyda bostanda çırpınır üstadsız

Gitti diye 49'unda hafız-ı sultanımız

Eyvah! Kimsesiz kaldı bu gönül bostanımız.

Nereye gitti, nereye gitti

Nereye gitti gençliğim

Gençliği aldı gitti

O güzel kalem kaşlım.

Gitmeseydi kalem kaşlım

Gitmez idi gençliğim

¹ Kuzeyinde Seyhun Güneyinde ki Ceyhun'u kastediyor.

Ne yapayım buna sebep oldu

Azıcık acemeliğim

Maalesef geri dönmez

Dönemez kalem kaşlım

Senden asla razı olmam

Ey benim akılsızlığım.

Neredesin söyle neredesin

Söyle ey kalem kaşlım

Seni arayıp bulurmuyum

Geri dönse gençliğim.

Ararım

Bahar çağlarında seni düşünürüm.

Senin hakkında yanarak söylerim

Kime söyleyeyim senden başka

Yoksa başkalarına gözün mü kaydı mı

Yoksa, unuttun mu sen vaatlerini?

Bağlarda benimle gezmiştin,

Demet demet güller toplamıştın

Seviyorum diye söz vermiştin

Yoksa benden kalbini soğuttun mu?

Yoksa, unuttun mu sen vaatlerini?

Seni sorar ararım çimen bağlardan

Kokunu ararım gül yapraklardan

Sevgiliydik ya gençlik çağlarda

Yoksa terk ettin mi sen bostanı mı

Yoksa, unuttun mu sen vaatlerini?

Her sabah yellerden, seni sorarım

Resmini öperek güllere sorarım

Göster cemalini bir kez göreyim

Yoksa unuttun mu özge kalpleri

Yoksa unuttun mu sen vaatlerini?

Fakat senin ile zevkli hayatım

Fakat sensin benim uçan kanadım

Niye dönüp bakmıyorsun ey peri yüzlüm

Yoksa aydınlattın mı özge yar gönlün

Yoksa unuttun mu sen vaatlerini?

Aşk sözü benim can kulağında çınlar

Ahengleri her lehzedeki sazımı ayarlar

Neden bu cihan bunca güzel bağı münevver

Nur saçtı mı aleme kalbimdeki renkler

Gönül çaldı neva, Ey şuh-ı dil-ara etme cefa

Sen anlamazsan kim bu yürek derdini anlar

Aşk ehlini anlamayan dost edinemez

Gönlü aşk ateşinden mahrum, gönlü taşlar.

Sorsalar eğer bu neva eden kimdir

Deyiniz bu aşufta yürekli Şeyda'dır.

Ey benim sahip cemalim, gözlerinin şahlası¹ var

Ey lal dudaklarında kalbimin şifası var.

Zevk alıp bakışlarından aşk içinde yanarım

Pakize göğsümde sonsuz aşk vefa dünyası var

Semadır remiz kalbim, güneşse sevgim ateşi

Kaderim semasını sen gibi ay ile zuhrası var.

Çırpınıp aşk yolunda türkülerimi ar etmeyin

Sebebi Gülşen dilimi sen gibi ranası var

¹ Gözün içindeki kara nokta.

Övünüp aşkı duyurmayın avaz avaz

Bahtiyar ömrümün sen gibi sevgili Leyla'sı var

Şayh-i merdan¹ çayları

Şah-i merdan çayları, sallanıp akar,

Coşarak her yana rengarek akar.

Çay boyunda nazenin kız saçını tarar,

Saçını tarayıp her yana o şuh-şuh bakar.

Keşke bakmasaydı o şuh-ı Berna

Bakışlarda ne mana var acaba?

Bakışları beni etkileyip, yaktı canımı

Aşkıyla bağrım yanar, gözlerim yaşlı

Gidemiyorum bırakıp şuh bakışları

Çaylar taşkın,geçemiyorum ben.

Geçemezsem o tarafa fena olur

Bir ömürlük yüreğimde ukte olur.

¹ Hz. Ali'nin lakabı, mertlerin sahibidir. Yer ismi. Özbekistan'ın doğusundaki bir köyün adı. Burada Hz. Ali makam türbesi vardır.

Eski ozan demiş

Ezgi boğaza geldi, ie yuttuk biz

Adep-endişe ile bekledik biz

İmkan vermedi bize tuyti ve baykuşlar

Nefes çekip tahammülle yaşadık biz

Bir mrepciye

Vakt değendir diye öğüt verdiniz

Kanaata yolum çevirdiniz

Sabır kasem dolup taştığında

Birikmiş su diye yere arptınız.

Deniz boyunda

Ey dalgalar yüreğime benziyorsunuz

Durmadan dik kayaya vuruyorsunuz

Sizi ciddiye almaz şefkatsiz kaya

Niçin boşuna uğraşıyorsunuz.

Dilnevaz'ın şiiri

Kara soğuk zehrinden hazan çöktü bağlara

Bülbüller imen arayarak gitti uzaklara

Bahar geri dönünce ömrüm nasıl geçer bilemem

Nasıl alışırım ben serçe, papağan, karga.

Komşum (şaka)

Acayip bir komşum var zanaatkar adam

Yakında ev yaptı taş ve demirden

Bin yıl yaşamak ister mi bilmem

Bir lahza durmuyor kıpırdamaktan

Tuğla örüp harç sıvayıp yorulmaz can

Etrafın tel ile örer gittikçe

Biz azat görmek isteriz dünyayı

Komşum ise uğraşıyor kapatmakla.

Ney

Ney niçin enale eder

Kalpleri viran eder

Belki kadim kadimden

Bize hikaye eder

Ne sebepten ney daim

Nalelerle söylüyor

Belki kaybolup gider

Kamışları özler.

Dutar

Z.OBİDOVA ya ithaf olunur.”

Saz üzerinde teller gerilip
Tıpkı şair kalbi gibi
O sabahleyin kavuşan gelin damadın
Bakın o halini sarhoşça söylüyor

Gerçek sanatkar taşı da duygulandırır.
Bahar olup alemleri zapt eder

Ama bazı sahte kalp, iktidarsız
Sinirimizi saz gibi çalıp daima bozar.

Gençlik rüyalarımdayı uçardım daim
Bembeyaz bulutları kucağımda taşırdım
Kanaadımı kaybetmemek için hep ürperdim

Seni buldum artık uçarım gerçekten
Yer ve sema arasında göç ediyorum
Kanaadımı kaybetmemek için hep ürperiyorum.

Haykırıp türkülerimi
Söyleyeyim mi kayalara, dağlara

Fezalar göğsümü yararak
Söyleyeyim mi ayda ki lekelere
Ya sahrada toz duman yutan
Kargalara, kuzgunlara söyleyeyim mi
Söylesem beni doğuran bağlara
Söylesem aynı bahar çağlara
Türküleri kime söyleyeyim.

Şair

Hep yukarıya zıplayan hayvan
Torgay alışkanlığı var şair ehlinde
Semaya yükselmeye heveslenip yaşar
Ufak haksızlıktan ağlayıp sızlar
Ufacık iyiliğe kaside bağışlar.

Ezelden torgay bağrında ahlar
Hiç durmadan yalnız uçar
Yerde çoğaldı diye günahlar
Diye semaya Arz-ı hâl eder

Torgay alışkanlığı var şair ehlinde
Semaya yazmak ister kendi ismini

Pervaz etse de sema üstünde

Şu ana toprağa vurur cismini.

Saray şairlerine (geçmişe bir bakış)

Cihangir fatihler bileyip kılıcını

Cihanı kaç defa mağlup ettiler

Ama gerçek şairin irade, gücünü

Asla yenemeden hasret gittiler

Ne çiftçi şairler gam hasret çekip

Çapa sopasına yazmışlar destan

Ey siz yalakalar isteyip huzur

Şahların mekanında buldunuz himaye

Bağrı kan dedeler, değer bulamadan

Acı kismetinden çektiler feryat

Nesimi kanımı akıttılar ey vah!

Rude ki gözünü körelten cellat

Lekeleyip imanı insafsızlarca

Bu insafdan mı imanı lekeleyip

İğrenç kapılarda buldunuz şöhret

İt gibi hile düşünceye hile kattınız

Evet, şair asker , savaşçı düşman

Gerçek şair alev alev yanmaz mı

Keskin kılıç ok, yay dolu dizgin at

Asıl kudret değil mi halka vatana

Ey siz ‘şair-i zat’ mübarek

Kılıç boy bas eylediniz

İhsan sadaka diye yazıp şiir, beyit

Yerle bir ettiniz şân-şerefınızı

Bu his ve duygu ne gariptir

Riya ve zulmetten keyif aldınız

Zalim hükümdarı büyük zat diye

Hunlarca yaptıkların şiire döktünüz.

Sizden sadece şahlar oldu minnetkar

Ama gönlümde bir elem düğüm

Bir kez tan yerini zulmet kaplasa

Şair bu dünyadan muti geçince.

Dörtlükler

İyi ki alem de şarap-u içki vardır

Havanı yenileyici yumuşak yel vardır

Kendini yakalatmayan arzularım çok şükür

Kendimde olmasa da, bugün dünyada var

Alışamadan hayata, incilsen gönlüm

Ömrün geçip gider boşu boşuna

Ya sana tercüme edip dünyayı

Yorulдум çok...

Bazen beni, düşündürür dünya işleri

Ne garip karga bülbüle haset etse

Mum ne kadar çok aydınlatınca

Etrafına bunca çok sinek toplansa

Beni meşgul etmesi senden başka

Ve yoktur sana ihtiyaçlı benden başka

Bu aşk derdini kimse bilmez

Bu yanan beden başka.

Çifçi daima çırpınır pamuğun uzağından

Hiç uzak gideez tarlasının başından

Kolay gelsin diye yaklaşısam çifçiye

Pamuk kokusu gelir damağından.

Derya olup, coşup aksa engelleri bozop

Gemi olup geçse bütün ummanları süzüp

Kaplan mı o, yatsa kafeste kedi gibi

Kükremese kaplan, zincirleri kırıp.

Deniz bağı dünya kadar anneye benzer

Kaya annesini emen bebeğe benzer

Dalgaların sesi ise anne kalbinden

Ninni olup, yayılıp ezgiye benzer.

Bazıların mevki diye yükselişine bak

Zahmet meşaketsiz zafer kazanışına bak

Yalan şeref akibetin bilmek istersen

İşte uçurtmanın yükselişini değil, inmesine bak.

Kahramanlar

Azıcık şans yakaladın, göğe yöneldin

Semaya bakıp direk gibi dondun

Bilmem gökten neler buldun bulamadın

Ama yerde sen çok şey kaybettin.

Kasap et parçalasa fırıncı ekmek yapsa

Madenci maden arayıp, tabib dert bulsa

Çirkin gözükür bazı papağan

İt'e dönüşüp insanı ısırır.

İyiler içinde kötü gördüm

İnsan şeklinde şeytan gördüm

“belki horoz olurum” diye

Sabaha kadar öten tavuğu gördüm.

Oyun ne kadar mahir olmasın

Oynamamış gibi o hokkabaz,

Kabiliyeten uzak, ey “ehli mümin”

Onsuz gün görüp kanat himayesiz.

Damlalar

Yaşarken hep alçaltırdınız

Tabutunu ise bunca yüksek kaldırdınız

Hayatta bazen ben oyunlar yaptım

Maalesef uzun ağaç idim yıkıldım

Yumuşak olduğu için iyi düşünsem

Kılıç dahi ipeği kesemez imiş

Gülhana bağırınızı açarız

Dumanından niye kaçarız?

Ağaç söylüyor

Ağaç söylüyordu... yem yeşil bir ün...

Göge yükseltirdi perişan ezgiyi.

Ağaç gözlerinde, var idi bir gün

Alemi doldurup, söyleme fikri.

Ağaç söylüyordu, serin hafif rüzgarda
Küçük dallarını her yana sallayıp.
“Bu yanglıg gözallık yök, deb, dünyada”
‘Bu gibi güzellik yok ki dünyada’
Göklere bakarak haykırım.

Ağacı dinleyin, dostlarım bir defa,
Belki o biz için söylemez dönüp.
Belki bu saniye, bu nefes o da
Kalkıp en iyi türküyü söyler.

Şöhret diye demiş o sen gütmüş-gözetlemiş
Nevai başlar-tepeler ben için faydasız.
Ruhumda bir kuş var, aştan söylemiş,
O bana sağ salım ötüp dursa yeter.
Ben onun eşsiz kanatlarında
Parlak çimenlerde yayılırım-dağılırım
Coşup akıların yanık bağrında
Deryalar boyundan sesim gelir.
Olur, sen ise, bulutlar ara
Beş günlük şöhretin ile zevk alın.

Başına düşen gölgeyi huma
Vakit ganimettir, durmadan öter...

Sürekli olta atıp dere boyunda
Kandırıp tutma fikri var balıkçının kafasında

Avcı yem yedirmeden çok balık tutsam der
Balık ise yemi yiyip kaçıp gitsem der

Şu halde onların “savaşı” devam eder
Bilmem hangi biri amaca yarar.

Bülbül

İlk kez bir goncanın veslini dileyip
Sabaha kadar gönül rızanı beyan edip
Gonca açıldığında ise,koparıp
Onu bir yabancı alıp gitti

Ondan beri insanlarda uzak yürüyüp
Sakin bostanlarda figan çekermiş
Şimdi o sabahtan akşama kadar yalvarıp
Ama insanlara insaf dilermiş.

Taranmış saçların boynuna sar
Beni visalinden mahrum etme
Benim ile bağ-ı bostanlarda kal
Beni visalinden mahrum etme

Kalbim dertlerini bilen dilberimsin
Baht-ı saadetim, zar altınımsın
Duygularım yazılan defterimsin
Beni visalinden mahrum etme

Ayrılığın ateşi beterden beter
Yakıyor bağrımı ahu figan
Hasretimden yanıp gitmesin cihan,
Beni visalinden mahrum etme

Muhabbetin yollarımda şuledir
Merhametin ile bağrım doludur.
Bunun için dünya dolu türküdür
Beni visalinden mahrum etme

Hiç mutluluk görmesin , yansın
Güz bağları gibi mutsuz ikbalim

Diz çöküp zamanın şiddet hızını
Ulaşamadan menzile bitkin hayalin
İçinde kalsın kemalim
Münevver,mükerrem,mülkü mukaddse
Ey ana diyarım, sağ salim olsan yeter

Evet olsun sevme beni gamımı yeme,
Her ne sel, girdaba vücudumu at
Evet olsun dehri¹ olayım , evladım deme ,
Fakat kucağında kalsam ebedi
Münevver,mükerrem,mülkü mukaddse
Ey ana diyarım, sağ salim olsan yeter

Olsun o çöllerde ki diken misal
Rüzgarlarla beraber geçsin hayatım
Hiç nasip etmesin bağlar visali
Kumlara karışıp dinsim ezgim
Olsun çöllerde bulayım ölümü
Münevver,mükerrem,mülkü mukaddse
Ey ana diyarım, sağ salim olsan yeter

Doğuda hikmetli bir söz olurmuş

¹ Ateis,tanrı tanımaz

Yurdunu unutanlar dilenci olurmuş
Vatanından bir adım kopsa
Bahtıda bahtından ayrılırken
Çıkmazdan kayıp bitkin olurmuş
Münevver,mükerrem,mülkü mukaddse
Ey ana diyarım, sağ salim olsan yeter

Gerçi şah degilim şahlıktan yüksek
Tahtlardan da büyük saadetim var
Mukanna kudret-i şanına benzeyen
Kadim Asya'ya ruhiyetim var
Münevver,mükerrem,mülkü mukaddse
Ey ana diyarım, sağ salim olsan yeter

Bostandır aşîyan

Gece rüyamda dostlar, dağlar imiş mekanın
Kaya ve zirvelerde gerçekteymiş her anım
Yankı verip türküme sırlı dereler
Kayalarda yazılmış türkülerim destanım
Ben hayran bülbülüm, güldür benim etrafım
Sakin bağlar ak tanlar bostandır yuvam
Gece rüyamda dostlar yüksek sema boyların
Yıldız olup uçuyorum bağlarıma ateş salıp
Arzum, güneş olup ışık saçmak imiş ama

Yaşam imkan var mı bulutlar parçalayıp
Ben bülbülüm, zemin de benim can-u cihanım
Sakin bağlar ak tanlar bostandır yuvam

Toygara olup rüyamda ağlıyorum hüngür hüngür
Tan yeli kulağıma fısıldıyor “bahtın var”
Yanıp varmaktayım ben sma dibine doğru
Arzum hakka yetmek, uçuyorum karasız
Ben bülbülüm musaffa vadi vadi benim bostanım
Sakin bağlar ak tanlar bostandır yuvam

Gece rüyamda dostlar şimşek olup çakıldım
Hak-hakikat dedim ateşle bağrımı yaktım
Kapladı bütün semanı gürleyen ezgilerle
İmdat, diye kara bulutun ayağına yayıldım.
Ben bülbülüm, zeminde benim can-u cihanım
Sakin bağlar, ak tanlar bostandır yuvam.

Gece düşümde, dostlar, Meşrab imişim, acep
Söylüyorum sarhoş türküler yare adayıp.
Lakin leke sürdüler , sonra dara astılar,
Kalabalık halime hayran hayran baktı.
Ben bülbülüm, zeminde benim can-u cihanım
Sakin bağlar, ak tanlar bostandır yuvam.

Ah, o zaman aşığı duvara bastırdılar- ezdiler,

Şairi lekeleyip sonra dara astırdılar.

Lakin cefakar halkım öz geçmişin karga,

Baykuşa değil, sadece bülbüle yedirdiler.

Ben bülbülüm, zeminde benim can-u cihanım

Sakin bağlar, ak tanlar bostandır yuvam.

3.4. “Bahar Gelir Bağlara” Eseri (Taşkent, 1990);

Basılan son şiir kitabıdır. Bu kitabında 83 şiiri bulunmaktadır. Bir önceki kitabında olduğu gibi bu kitabında da Abdulla Kahhar, Abdulla Kadiri, Rauf Parfi, Osman Azimov, Nazar Şükürov, Kamilcan Otaniyazov gibi kişilere şiir yazmıştır. Bu kitabında da lirik konulardaki şiirlere ağırlık vermiştir. Tabii ki vatanseverlik ruhu da yazdığı şiirlerde ve bestelediği türkülerde net bir şekilde görülür.

Pauf Parfi, Dedehan Hasan’ın bu kitabı için takriz yazmıştır. Onu, şiir ve türkü gecesinde; “Afgan türkücüsü Ahmet Zahir’in annesine son türküsü” şiirini okuyup, Parfi’nin beğenisini almıştır ve Dedehan’ın başarısını bu takrizde de tebrik etmiştir. Yazdığı takriz ise:

Şair, ozan...

Ozan; Taşkent şehrinin 2000 yıllık tarihine bağışlanan Taşkent şehri Sverdlov adındaki konser solonun da yapılan şehrin 2000 yılına bağışlanan “şiir ve türkü” gecesinde şair Dedehan Hasan “Afgan türkücüsü Ahmet Zahir’in annesine son türküsü” şiiri okudu. Ben o şiir okuma gecesinde ben bir güzel buldum, bir istidatlı şair ve sanatkarını keşfettim.

Şair Dedehan Hasan, bu şiirini okurken, varlığı kurşun gibi ağır. Beni rengarenk farklı duygular sardı. Bazen anılarımın semalarda yıldızları parladı. Bazen susuzluğumun sahralarında sevinç goncaları açıldı. O akşam ben Dedehan Hasan’ı gerçek manada şair ve türkücü olarak görüp, sonsuz sevindim. Bu şiir öldürülen türkücü Ahmet Zahir hakkında yazılmış olan manzumelerin gül tacı desem mübala olmaz. Bu sanatkar ve o zaman hakkında gayet fesih, düzenli eserdir. Gerçekten bu şiirde türkücünün dünya ile münasebeti net bir şekilde göze çarpıyor.

Darvoke, ozan ve dünya...

Ozan, ana halkının hasretlerini, arzularını, gönül huzurlarını gözyaşı ile söylerken ahengler beşiğini özenerek sallar. Gamlı kişilere yüksek ruhiyet bağışlıyor, eğlenceye dalan kişileri irkitip uyandırıyor. Gazel/türkü anlayan insanın sadık dostu arkadaşındır. Türküyle beraber hayattı da gazel olan bir insan mutlu ve cesur, onun bağlamaya,

onun yolunda engel olmaya çalışan kimseler zavallıdır. Maalesef ki onlar hala vardrlar.

Ozan kendi halkının derdini söylüyor bunun için halk düşleri onun peşine düşerler, sesini engelleyip öldürürler. Ama sadece bedenini öldüre bilirler. Mesela: “1979’ uncu yıl 31 Temmuz günü Ahmet Zahir’i feci bir şekilde öldürüldü...” O büyük halkın büyük sanatkarıydı, dünyaya çokça dahi şairler, alimler, devlet erbablarını vermiş kadim Afganistan toprağının yumuşak, kadir ve elemli sesi idi.

Dedehan türkücü ve şair. Onun hafızasında türkü dolaşıyor. Bunlar en kadimi Özbek halk türkülerinden başlayarak, bugünün şairlerinin ve kendi şiirlerini besteleyen içtimai-siyasi ve vatanseverlilik ruhundaki cesurca söylenen türkülerdir. Ben Dedehan’ı iki cephede savaşı bahadır askere benzetmek isterdim: o bugün ikinci nefes ile hem şiir hem türkü söylüyor. Özellikle kismetimiz olmuş Aral denizi ve Afganistan’a bağışlanan türküler başarıdır.

Önce neşredilen: “Şeyda Gönlüm”, “Şah-i merdan”, “Çimenimden Ayırma”, sonraki “Bahar Gelir Bağlara” şair ve türkücü olan Dedehan Hasan’ın seviyesinin yükseldiğinin göstergesidir.

Dedehan içtima-siyasi konuda ki gazellerini yabancı bir sesle değil belki elemli, hazin ahengler de Asya’yı feryat edencesine söylüyor. Bunun için onun türkülerini gazelleri herkesin hoşuna gidiyor, ruhiyetini besliyor. Çalışkan halkımız kalbine yeni bir hava soluyor.

Halkımız Dedehan Hasan feyizli türkülerini sevip dinler ve söylerler. Evet gerçek sanatkar ve şair için bundan başka mutluluk olmaz.

Rauf Parfi

Ana zemin

Çoktan doyamadan inlerlerdi

Her zaman saklamayın sukut

Yüreği gıcırdayıp kaya taşı gibi
Küle dönüştürdü ondaki bedun.

Tüylü yastık gibi savrulup göklere
Sinip gider idi yokluğa ebedi
Beşerin bahtı için dünya da eğer
Olmasa itikat inanç ve arzu.

Rahatsızlık

Heyecanlar içinde gâh sığmayın insana
Bin iltica ederim figan eyleyip anneme
Diyorum pervâ etsene boğazındaki sesime
Anneciğim, duruyorsun mızrakların ucunda
Ne gariptir ki korumam seni göz bebeğimde.

Ettiğim feryatlardan kussalara dolup sen
Hay-u heveslerimden kah-kah atıp gülersin
Kime düşman, kime dost, kime ilgisiz kalmışsın
Anneciğim, duruyorsun mızrakların ucunda
Ne gariptir ki korumam seni göz bebeğimde.
Ben kendimi ne dertlere ne hallere sokayım
Gah ateşte, deryada gah sahilde yorulayım
Olsun yolunu şaşırtan bazen ara yolda kalayım
Seni korusam yeter göz bebeğimde

Anneciğim duruyorsun mızrakların ucunda.

Zaten, bugün ben ne fikir ne dertlere maruzum

Seziyorum ben bir gün ak tonda uçarım

Gözüm açık olsa yeter bir gün seni kucaklarım

Bugün koruyabilsem göz bebeğimde

Anneciğim duruyorsun mızrakların ucunda.

Ben Lenin'i överim

Anaların sütü her zaman ak iken,

Ruhumda duygular tâ uyanık iken,

Bağrım baharlara gar intizar iken,

Ben Lenin hakkında düşünürüm sadece,

Lenin, Lenin diye söylerim sadece.

Gerçi geçmişlerim aydınlık gündür,

Aydın gecelerin zevki uzundur.

Gah fırak içinde halim zayıftır,

Ben Lenin hakkında düşünürüm sadece,

Lenin, Lenin diye söylerim sadece.

O yollara bir daha bakıp durduğumda,

Şefkatli ırmak olup akıp durduğunda,

Bakışı bağrımı yakıp durduğunda,

Ben Lenin hakkında düşünürüm sadece,
Lenin, Lenin diye söylerim sadece.

Deseler razını söyledin niçin,
Feryatlar eyleyip söyledin niçin?
Ruhuma dert keder gölge saldıgın gün,
Ben Lenin hakkında düşünürüm sadece,
Lenin, Lenin diye söylerim sadece.

Köprü

(Termiz – Hayratan köprü şerefine)

Kadim mevcut idi bu kutlu köprü,
Ondan geçer idi Özbek, Hint, Afgan.
Ondan geçer var ki kuşkusuz ve evhansız,
Sınır bilmeden gezerdi cihan.

Bu tılsımlı diyarı yeri idi bir,
Büyük alem idi Soğru Horasan.
Dünyada böyle mert, cesur bahadır,
Yurt nerede, hatta demişti Cengizhan.

Aniden saldıran sel, tufan,
Köprüyü yolup gitti bir zaman.
Biz o köprüyü yeniledik bugün,

Bize heves edin ey halkı cihan!

İnşallah ilk olup bu köprü

Bütün hür arzular devam etse

Arada kalmasın hiç fark sınır

Köprüye köprüler bağlansa.

Deryalar boyunda yaşırdık ebedi

Kadim dedelerdik bir vücut bir can

Kardeşlik bayrağını yüksek kaldırıp,

Cesurca giderdik istikbale doğru.

İsteğim bereketli köprüden fakat

Geçsin yar dostlar geçmesin düşmanım

Köprüye sayısız saadet dileyip

İltica eyleyen tek derdim benim.

Akşam vakti yem yeşil tarlalardan

Mısır gibi dolular yağıp geçti

Hepsini yağmalayıp bucaksız genişliklerin

Tomurcuk çiçekleri ezdi geçti.

Güvenmek bazıları şairim dese

Kandırıyor vatan diye göğüs gererler

Hakiki şairler tarlasına dolu yağdı

Gozasının başında ağlayıp duranlar.

Çınar

Abdulla Kahhar'a

Kurumuş çınarı

Uğursuzluğa yorumladılar

İhtiyarlar anlaşıp

Çınarı yaktılar.

Çınar öyle yandı ki

Gürleyip ateşi

Dehşet saçtı etrafa

Burhan gibi gürleyip.

Çınar yaşaya bilirdi

Yüzyıllarca yine hayat

Ama mekan kılmıştı

Onu bin çeşit haşarat.

Şimdi ise kurtlarda

Kaçamayın yanmakta

Çınar ise onların

Kısmet başına gelene gülmekte.

İsyan

Rauf Parfi'ye (Şair)

Onun özünde de ne var bilemem

Niçin o kılıcın ağzında yurar

Hatta konu ayağını kılıç kesede

Yine de bağrını tığlara vurur.

Bazen mahir bir cambaza benzer

Hatta ki çubuksuz oynar.....

Severim arslana dönüşmüş halini

Durduğunda hamleye hazır lablerin

Bakın o muallak taşları bileyip

Kayalar göğsünde kanat çırpı

Kılıç kirpiklerin güneşe bakar

Elmas zirvelerden bize bakar.

O yüksek dağların öten bülbülü

Kalpleri şevke haza doldurun

Ne edeyim ben gönlümün kölesiyim kölesi

Maalesef köleyi hayal öldürür.

Lavant deryası ile sohbet

Söyle derya, ey derya suyun niçin siyahtır.

Kaygılısın kaygılısın, derdime ne çaredir.

Sahilimde kara gözlü kara kaşlılar savaştı
Vatanım diyen dürüst cömert gençler savaştı.

Anne! diye haykırıp bağırma yıkıldılar
Kırmızı kanlarıyla dert kattılar derdime

Necat isteyip, ah edip bulutlara baktılar
Kucağında bir nefes feryat edip attılar.

Dalgalarında onların hareketli canı var
Gamı var lekesi var şerifi var şanı var.

Bu sebepten ebedi suyum karadır
Şair olsan cevap ver, derdime ne çaredir.

Bir tutam toprak

Otuz yıl boyunca aklımdan uçup gitti.
Neredesin baba diye gezdim dolandım
Sana sönüp- beddua edip ağladım
Sana lanet olsun ey savaş!

Bulayım diye babamın bir tutam toprağın

Yarım rusyayı gezdim ben derbeder
Gönlüm çeker miydi dünya fırağım/uzağım
Halka halk, yurttta yurt düşman olmazsa.

Otuz yıl koşup ıstırap çekip
Anlayana da anlamayana da derdimi anlattım
Nihayet bir tutam toprağı bulup
Babacığım diyerek yurduma döndüm.

İşte bir tutam toprak babamdır
Bedeni babamın avucundadır anneciğim
Avucumda toprak, dilde ıstırap
Teslim ettim onu sana anne.

Vatan

Ne edeyim şairin gecesi uzundur uzun
Uyanık o, aleme aydınlanana kadar
Vatanım bana nur kanat verdiği gün
Senin hakkında yazarım aydın türkü

Hür bir duyguyu ifade etsem
Leblerin kuru titrer bedenim
Boğazımı inciltir heyecanlarım

Düşünsem seni ana vatanım

Üstat şöhrette

O zaman gençtim muhterem üstat
Hiç mana çıkaramazdım bakışınızdan
Hayrete düşerdim, sözlerinizden
Bir an bakıp bembeyaz saçınıza

Eyvah! ben bugün devri devranın
Uğursuz geçmişten haberdar oldum
Kahırdan iğrenip o dünya evinin
Tarih kitabını ah edip kapattım.

Bildim ki siz ne cenkler içinde
Uzun deryalar yüzüp geçtiniz
Soğuk nevzinde, kara geçelerde
Bembeyaz sabahları beklemişsiniz.

Siz galip askersiniz Berlin'e ulaşan
Yine zafer bayrağın tutmaya kadir
Derdi, halk derdiyle karışan
Ben/Sen bugün arayıp-arayan şair.
Yüreğim çarpar, ruh isyan eder
Vatan hakkını sizin gibi ödesem

Ŗu büyük toprağı namus ar bilip
Gözüm gibi saklasam dŖmandan

Ebedidir gayeler, duygular savaŖı
Hala bakamayız aleme lakayt
Bugün greŖlerden/savaŖlardan syleŖip yeni
Uyandıracağız cengaver hislerimizi.

Dağlar

Dağlar niçin muazzam,
Çok heybetli bakar
HoŖ hava bağrı temiz
Zirvesinde billur kar
Ne zelzele ne buhran
Tesir etmez onlara
İtibar vermez bir an
Eteğini yıkayan sulara
Zamanlar deęiŖir.
Onlar ki eskisi gibi deęiŖmemiŖ
Ezelden sabit, güzel
Bu kadim, asil yer
zemedен bulmacayı
Dururdum sessiz hayran
Her yanı kaplayarak

Bir seda geldi şu an
Dağların özünde
Büyük kudret gizlidir.
Çünkü onlar her zaman
Desterlerler birbirlerini.

Savaş gazilerine

- II. dünya
- Ulu vatan savaşı gazisi
- Öğretmenim Desat Abi Hidayatov bir sohbetle: “Biz şimdi yaşlandık, mücadele nöbeti sizlerde” demişti.

Gerçekten siz mübarek yaşta
Cengaver sarflardan arta kalsanız
Katılmam diye yarışta
Bugün kendinizi kenara çekseniz.

Adalet ufkunda nur saçıp gerçekten
Acayip bir zamanlar olduğu günde
Her şeye hakimim büyüğüm diyen
Çürük ağaçların devrildiğinde.
Hiç hakkınız yok boynunuzu büküp
Galip elçilere, bostan almaya
Perişan hayaller içine dalıp

Münevver günleri lakayt beklemeye

Yaşlandık desinler bazı bir kezzap

Utanmadan vicdanını satanlar

Adalet darbından çekip ıstırap

Kuytu köşelerde pusup yatanlar.

Giderek büyürken kutlu mekanda

Halk ile haksızın adil savaşı

Pak toprak yüzüne çıktığı anda

Kendini adanmış hisseder kişi.

Galip seferlerde kendiniz.....

Hayatınızı diktiniz ana vatana

Eğer siz yaşlandık deseniz....

Biz bugün kimlerle girelim savaşa.

Ayı

Yakalayıp ormandan götürdüler,

Velhasıl ana mekandan ayırdılar

Öğretmek istediler oynayıp, gülmeyi

Seyirci ve alkıştan zevk almayı

Ayı ise kandırmalara hiç ikna olmadı

Takip, hüküm zulüme boyun eğmedi

Aç bıraktılar onu susuz nice gün

Kafes içinde kaldı çaresiz mahzun

Ve nihayet açlıktan mecasız kalıp

Seslendi bir gün yerinden kalkıp:

Beni bağışlayın bilememişim

Ben kendimi ormanda diye sanmışım.

Abdullah Kadiri

Aniden ürperip gitti vücudum

Görüp gözünüzde derin ıstırap

Ben onda alemi yeniden anladım

Yeniden okudum misali kitap

Kılıçlar parlar bakışınızda

Bağrımı amansız yakmakta benim

Türküler inleyip o ahınızda

Ruhumda isyanlar ediyor benim

Soluk resminize baktı mı bu şimdi

Miskin ve serseri düşünceye daldım

O keskin gözlere bakarak uzak

Onun dibine kendimi attım.

Haykırıyorsun sessiz karşımda üstat
Güzel bakışlarda kehriban kahr
Günahım yok diye, etsem de feryat,
Şevkatsiz dikilip durursun ki.

Güya görünmez bakıp, ey oğlan,
Diyeceksiniz unutmak büyük günah
Geçmiş unutsam eğer çok- tan
Beni çarpmaz mıydı şu soluk resim

Yakamdan tutuşup dostlar tek tek
Kutlu duyguları sattın der idi
Büyükler kelamın eyleyip tahkir
Lanetlere battın derlerdi

Başımda dönüp değirmentaşı
Sabaha ulaşamazdı zifiri gecem
Kan olup akardı gözlerimiz yaşı
Ben büyük günah işleyen günüm.

Nefes almaya hiç hakkım kalmazdı
Boğazımda kalırdı türküm, figanım
Çünkü sabahların kadrini bilmez

Suluk resimleri unutan insan!...

Sohbet

Maymuncuğum söyle insan idi ya neslin

Niye insan olamadın, yoksa bulamadımı imkan?

İnsan olsaydın bostanda goncaları toplar idin

Şair olup, zevklenip, gazeller yazar idin.

Ya türkücü olup yurt da dönerdin bülbül gibi

Buluşlar yapardın alim olup ihtimal

Belki bir halk kabileye hakim hükümdar olup

Dar ağaçları dikip verirdin halka azar.

Tuhaf görünüyorsun bugün benim gözüme

Niye insan olmadın, söylesene sen bana

İnsana dönüşsem de yalaka şair olsam

Yalan his duyguları düzmeye mahir olsam

Veya bir bihamiyet, binamus , biar olsam

Ahlaksız rüşvetçi bencil yozlaşmış biri olsam.

Bazı bir üstat gibi gençlerden kıskansam

Birilerinden iğrenip başkalarını sevsem

Veya mahsuzdan bir yüz­süz dolandırıcı sahtekar olsam

Hırsız, alçak, kezzap, munafık olsam

İyi mi pusuda bekleyip arkadan çalım atsam

Hayır iyidir, benim için kendi hayatım.

Eğer konuşa bilse eşek,

O, derdini şöyle anlatsa gerek

Bugüne kadar süküt ettim efendim

Bugün zamanı geldi arz edeyim

Bir ömür boyu boynuma vurup sen zincir

Zulüm ettin, hür­lüğümü ettin tahkir

Ben de kendimi köle diye bildim

Sadakatla her zaman hizmetini yaptım

Sonuçta eşek diye adlandırıldım

Aşksız diye azarlandım, kınandım.

Kuşcuk

Ben kuşçuğum bende yoktur beyhude kudret

Olamam, dalaşamam kartal gibi

Benim yanık ötüşlerim iyilik fakat

Yaşasam yeter aşklara türkü söyleyip

Asıl böyle tayin olmuş yarım dünyada
Şu küçücük yüreğini hem zevk hem gamlar
Kayalardan seslenen kartal hatta
Benim nazik sesimi göz yumup dinler.

Muamma

Bu vaka bedad yıllar,
Basitten çok da öte,
Meydana gelmiştir kabile diller,
Milletlerden daha da eski.

Kurt, tilki, su atı huzursuz
Dinozor gibi can beyler,
Bir devirde buldular hayat,
Bugün var yok mevcudatlar.
Bana sır-ı ilime ayan,
Belki Darwin incelemiştir,
İlm-i kamil, değerli zaman
Teşa Zahid güzel bilmiştir.

Niçin rahatsız, dinazordan
Yer yüzünde kalmadı hiç zat?..
Bunca takip, baskı olsada

Kurt, tilki hemen harekette!

Rivayet

Pek eski zamanda

Güneşistan ¹ tarafta

Ötüp gezerdi bir kuş bağ bostanda sarhoş

Uçup konup dallarda yaşar idi şahane

Yankılanıp bağlarda o söyleyen ahengler

Arkadaş idi kuşcuğa sakın çağlar ak tanlar

Ne oldu da bir zalim öğrendiyse nereden

Tuzak kurup kuşu tutup almış bağdan

Kafes içinde kaç gün gizli saklamış onu

Yiyecek içeceğinden haber alıp her günü

Biçare kuşcuk ise tutsak kaldığı andan

Özgürlükten ötemezmiş tutkunluktan firaktan

Sahibi çok düşünmüş kuşcuğun gamını yemiş

Azatlık versem ona, açılıp ötse diye

Salıverir kuşcuğu, rahatlamıştı gönlü

Zalimin derdine güya merhem olmuştu

Ertesi gün kuşcağız uçamamış nedense

Ahu figanla o kuş horoza dönüşmüş

O andan beri her sabah uçmaya çalışmış

¹ Özbekistan

Uçamadan ötermiş sabahtan yardım dilermiş

Sonuç şu ki hayatı bende denedim kafese alışan uçamazmış öğrendim.

Afgan dostum Kasım'a

Ben asır önce taşı taşa vurup,

Sen de ateş yakıp gördün aydınlık

Zafer atından inmeden coşup

Sen de tarih yazdın ey eşyalı.

Bugün Hindikuştan kaderin izleyip

Gururlu zirvelerden gülhan yakmışsın

Ceyhunun büyük dalgalarında

Dosta akrabalara doğru bakmışsın

Kesinlikle “at yerini bir gün tay doldurur”

Diyen o dedeler ruhunu şad edip

Göğsüme vur ey abi/bilader

Şayet çift yürekten ateş tutuşsa

Kutlu mekanın için dikip can-ten

Ateşli hislerim sana yar olsun.

Düşmanlarım bizim hür arzumuzdan,

Sınır bulamadan hasretle ölsün.

Cömertlik/ mertlik

Bahar başlamadan, henüz girmeden hamal¹

Çiçek açtı zamansız bir badem

Üç dört günlük güneşinden etsin

Zevk alıp, aldanıp kaldı galiba

Kış bitmeden önce sertliğinden goncaları koparıp gitti bir gece

Tomurcuklanan elma, erik, şeftali, kiraz

Kendi kaybını görüp o üzüldü biraz

Ne yapsın cemalini alal acale gösterip

Halka herkesten önce meyve vereyim diye

Samimi bir cömertlik yapmak istedi.

Maalesef, bu cömertliği yedi btirdi.

Şöhret

Biz seni bu kadar seviyoruz, şöhret

Bir ömür seni hakkında hayal kurarız

Ta sana ulaşınca haset dost-arkadaş

Samimi dost diye biliriz.

Biz seni bu kadar seviyoruz, şöhret

Sensiz yaşam bize mutlak yabancı

Dünyayı tanıdığımız günden beri

Sana intiliriz pervane gibi.

¹ Hicri şemsî yılının 1. ayı 1394

Biz seni bu kadar seviyoruz,şöhret
Endişeyi hayayı ağrını unutup
Biz için en yüksek duygusun fakat
Sana sığınırız imanı geçip.

Biz seni bu kadar seviyoruz, şöret
Sana kurban olur hatta canımız
Seni diye “cenklerde” bir gün nihayet
Beynimize pırtılaşarak gider kanımız...

Uyanık

Şair Osman Azimov bir sohbetinde Litvanya şairi Ulus Berzensa ben hala denizi
göremedim demişti.

Deniz dedikleri lacivert feza
Dizginsiz dünya.....
Ebedi güçlü el ebedi
Sınırsız kudrettir iteatsiz galeyan

O yerleşik girdaptır, girdabı da olup,
Alemi bozarcasına isyan ediyor.
Hareketsiz gaflette kokuşmaktansa,
Uyuklayarak yaşamı kendine ar biliyor.

Mavi bulutlara göğüs gerip şahin
Tüpsüz semaları ettiği gibi esir
Sakın sahillere girip kanatların
Dalgalar kucağında bulmuş gibi kadir

Kayalı sahilleri sallandırarak mutlu
Çalkalanıp çalkalanıp yaşıyor mutlu
Hakikat ruhumuzu hürlük timsali
Hayat dedikleri işte budur.

Sen ise nehirleri kurup bir bir
Denizin yerinde otlar bitti
Gül dalına bulutlar değil
Görüyorsun ya akbabalar kondu.

Öten toygar gibi sen boğazını yırtıp
Göklere baş vurup bağrımı tığlarsın
Sana bu mağlup halk hasretin söyleyip
Ağlamakta başka ne kaldı söyle.

Nazar Şükür hatırası

Can kardeşim canım kardeşim aynı otuz yaşında
Melekler oynarmış senin kunduz kaşında
Zehir varmış eyvah yediğin yemeğinde

Bu otuz yıl ömür için koşturdun mu
Böyle azim şehir bunun için mi gelmiştin.

Bilemedim, ne imiş şair kardeşim, suçun
Ne sebep battı güneşin zulmete çöktü ayın
Feleğe ateş yakmıştır en son vurduğun ahın
Nihal gibi yaşıydın, mutlu olamadın kardeşim
Gönül olup gönül gibi dolmadan gittin kardeşim.

Bizi sevip kardeşim, abi abi derdin
Gönül meclislere kendini vurur idin
Bilemedim ne için çok hayal kurar idin
Hayallerin başında sallanan bir ruhmuydu.
Bize söylemek için bir sözün yokmuydu.

Şair idim bilemezdim ip üzerinde yürüdüğünü bilemezdim
Bilsende ne sebep ki onu aşikar etmezdin.
Ne gariptir ki tehlikeleri ciddiye almazdı.
Söyle şair izinden takip etse melamet
O bir gün göz yormaz mı helakat ve felaket

Sen gittin can kardeşim kaygılardan kuryulup
Bizler kaldık bu gürültü şehirde kendimizi bağlayıp
Evlatların bir günü sorup gelseler seni

Biz ne cevap verelim, kardeşim gittin söylemeden

Bizi sonsuz sükuta uğrattın ey kardeşim!...

Sirkte

Salonu kapladı kırbaç sesleri

Köpek oynayarak coştı eğlendi

Alkışladılar seyirciler

Köpeğin harika dansını görüp

Eğitici ise herkese bakıp

Gururla tazim ederdi,

Bu alkışa fakat köpek sebep

Elde ettiğini nereden bilirdi.

Hocalara

Şaka

İster bizi azarlayıp küfredin hocalar,

Bilip bilmeden doğru yoldan kayıp gitsek biraz,

Ama azıcık ayıbımızı aleme yayıp,

Hemen bizi günahkar diye bilmeyin, hocalar,

Geniş alemde dar gönüllülük etmeyin, hocalar.

Umut ile hoca diye tutsak sizleri,

İlgisiz bakıp gücendirmeyin bizleri

Arayıp görüşsek ibret diye ulu izlerini,

Hayran yolunu kaybedip ağlamayın hocalar
Kendinizde başka yoldan gitmeyin, hocalar.

Gah cahillik etsek, gel bırak, genç diye geçirin,
Bu git gide pişesi gelir baş, diye geçirin.
Hiç nihale değmesin taş diye geçirin,
Taş atsalar gizlice bakıp durmayın, hocalar,
Boş yere bizden yüzü çevirmeyin , hocalar.

Ya bizi izinize teslim ettiğin zaman
Terbiye et, şefkat göster, diye Mihriban
Bizler sizden şefkat yürürüz hemen
Gah bizleri de destekleyin hocalar,
Nurlu nurlu menzillere yollayın, hocalar.

Yağ lambası

Birden bire lambayı açıp gönül huzursuz oldu,
Güya zulmet içinde kaldık bir nefes

Ne çare bulunmuyor ne ışık ne ateş
Bu dünya gözlere göründü kafes.

Çok şükür mum bulduk, bağışlar ışık;
Güzel ışığında gönüldaşlık eder bize.

Güzel kandiller yanıncaya kadar
Karanlık geceni biraz aydınlattık.

Her şey eskidir, basılmış,
Bir gün lazım olur.

Karga

Kargacık kabuğunu yarıp çıktı ya
Göz açıp harkulade bostanı gördü:
Demek, bende bülbülmüşüm, diye o
Kendini güzel safire vurdu.

O şimdi aşk-ı muhabbeti yakıp,
Bilemedim ne diye biter türkü.
Güvenim elbette kâmildi,
Ona akıl verip akli karıştı.

Acı beyan

Bozuk duvar altında,
Karınca yuva üstünde,
Bir ot var kısa boylu
Büyüyordu yavaş.
Yaprağı yok, gölgesi yok,

Filizi, sapı yok,
Diken var, canı var,
Teninde hiç canı yok
Eğrilmiş ot, ot değil,
Ayrık otu veya kaktüs,
Kara diken deydi mi
Ya solan bağa deydi mi...
Kaktüs olsa kanardı,
Onu deve tanırdı.
Yaprak açarar gülerdi,
Bir tutam yem olurdu.
Bu bir belirsiz bitki,
Fayda yok, yarım değerli,
Dostlar bu acı beyin,
Yemezdi hatta deve...

Turdi fergani nidası

Ey felek, bu yurdun söyle, yiğitleri de var mı?
Gönüldeki azarları zahirleri de var mı?
Can feda etmezdi, gah kudretleri de var mı?
Neredesin, yurdum diyen Babürleri de var mı?
Halk derdini anlayan şairleri de var mı?

Gökte ki yıldız misali yanıp sönen ukteler

Afganlar boğduğunda torgay inler daima
Neylesin cahil ise şahları, sultanları,
Çok uzak gökler nereye gitsin feryat etmeye.
Ey felek, söyle bu yurdun, yiğitleri de var mı?

Sahibi yok bu yurdun vadi yok, deryası yok,
Çaresiz bağın içinde bülbülün yuvası yok.
Kartalın laçının menzili manası yok.
Bu garip geçmişin değeri yok,
Ey felek, bu yurdun söyle, yiğitleri de var mı?

İyi geçinen halktır maalesef tanlar da karadır.
Çaresizler çark arayıp gönülleri sadakadır
Aklı gönöl insanlar ise mey ile avaredir.
Ne ömürler bu anda halk gibi geçip gider,
Ey felek, bu yurdun söyle, yiğitleri de var mı?

Bir ömür zahmet çekip, rahatı bilmiyordur bu mülk
Özgürlük azatlık nedir, idrak edemiyordur bu mülk.
Kaç yüz yıldır hiç dirilmiyor bu mülk
Aramadan yedi iklimde bulamıyordu bu mülk
Ey felek, bu yurdun söyle, yiğitleri de var mı?

Söylüyor desem dinleyin mert-u meydanlar ile,

Yüz yüze geldim devamlı, ismi yalanlar ile.
Gah saray hafızları, gah şekli şeytanlar ile,
Bahsetmez ehli dertsiz yurdu viranlar ile,
Yeti fırsat birleşiniz bekler ey hanlar ile,
Ey felek, bu yurdun söyle, yiğitleri de var mı?

Bahar gelir bağlara

Merhem olup gönlümdeki dağlara,
Nurlar saçıp hüznü- kederli çağlara
Çiçekler laleler takıp git dağlara
Bahar yine gelir bizim bağlara.

Yar bağrında sağ idi yıldızlar
Sahilde güzelleşir yine yosunlar
Gökkuşığı kumaş giyip can kızlar.
Bahar yine gelir bizim bağlara.

Kaçılmaz bu buz dağları geçerdi,
Kayaları kartalları güçlendi,
Kanyonlarda kekliklerim uçardı,
Bahar yine gelir bizim bağlara.

Hala güneşli günlerin ilerde
Bizleri bekleyen güzel günler ilerde

Gün değil bu iyi günler ilerde
Bahar yine gelir bizim bağlara.

Ey yaranlar ayazları kovarız,
Bahar bize, bir bahara döndürürüz
Toplanıp bir türküyü söyleriz
Bahar yine gelir bizim bağlara.

Yine geri gelir benim baharım
Elvan elvan nurla dolar ölkem
Kendim olur, bağıma giderim
Bahar yine gelir bizim bağlara.

Bölbölün feryadı

Bir gün oğlum Nadircan: “ Ben hala bölbölün ötüşünü işitmedim, o nezaman , nerede ötecek?” dedi.

Gönlümü yakardı ayrılığın figanı,
Bilemedim, insanlar, nedir benim günahım!
Beni bezdirdi bu yabancılar,
Bilemedim, insanlar, nedir benim günahım.

Ben neyleyim, baharımdan ayırdınız,
Saf temiz sabahımdan ayırdınız,
Kokulu çiçeklerimden ayırdınız,

Bilemedim, insanlar, nedir benim günahım.

Bahçem de kaldı, neyleyim, karga, kuzgun,
Başımı alıp gittim gök kadar dağlara,
Şayet rahmet eyleseniz hazan olan bağlara,
Bilemedim, insanlar, nedir benim günahım.

Niye merhamet eylemiyorsunuz figan eylesem,
Derdimi şafaklara beyan eylesem
Yarıp bağrımı tan bağrın kan eylesem!
Bilemedim, insanlar, nedir benim günahım.

Ne buldunuz, insanlar, göğsümü dağ eyleyip
Gonca gibi bağrıma misli dağ gibi firak eyleyip.
Mukaddes aşiyandan beni ırak eyleyip,
Bilemedim, insanlar, nedir benim günahım.

Felek bu sonu inlemedir, bahçemi var,
Bahçemde gülen gonca dudağımı ver,
Ver, ey felek, cihanımı, Vatanımı ver,
Bilemedim, insanlar, nedir benim günahım?!

Hocamı izleyip

Kamilcan Otaniyazov'a

Seherleri ruhuma türkü okuyup gelirdi,
Akşamları bağırmı ateş yakıp gelirdi.

..... Derim bağırmı yakan beğim hocam,
Haykırırım göklere yetmez benim sesim.

Haykır dedi hocam haykırmazsan sen olmaz,
Haykırmasan canının damarı kopmaz.

Ya bu aşiyani yiğitler mekanı derler,
Vatan diye her oğlanın boğazında canı derler,

Haykırmasan yakmasan, şiddetlere dolmasın,
Boğazımda ah ile söyleyip ölmesen.

Tekrar doğmasan yine cana girmesin
Bazı cansız zatlara söyleyip diritmesen

Can vermesen haset-elem ateşinde yana yana
Bu mukaddes toprakta yabancısın yabancı.

Rasulkârî Cöracan, Hacıhanlar yurdu bu,
Söyleyip durur can veren Mamurcanlar yurdu bu.

Seherleri ruhuma türkü okuyup gelirdi,
Akşamları bağrımı yakıp yakıp gelirdi.

Babarahim Maşrab

Seherleri nale yapıyorum,
Yanarak sarhoş sarhoş,
Figanım onu bülbul gibi,
Kendim divane divane.

Tenime ateş gelip gitti
Umudumu parçalayıp gitti,
Saadetim dağılayıp gitti,
O canana canana.

Beni inletti, o zalim,
Yanıp gül oldu ikbalim,
Şimdi neler geçti halim,
Gezip giryana giryana.

Daima dostum oldu,
Gönlüme melhemim oldu,
Gece ol mahremim oldu,
Bugün yabancı yabancı.

Ayıldılar canımdan,
Baharımı , bahçemden,
O papağan dilimden,
Gönlüm virane virane.

Saklıdır güneşi,
Akıtip gözümde yaşı
Vurup taşlara başını,
Varayım bir oraya bir buraya.

İltica

Gıtme yar, gitsen alırım yollarında intizar,
Bir ömür hasret çekerim, nale eyleyip ah-u zar

Hangi yıldızın cilvesinde gözlerinin raksı var,
Hangi gönülde ol şefkatli sözlerinin oyması var?

Hangi gün yüzün ayla doldu Dilruba,
Hangi saadet durağına attı, kirpiğini hatasız?

Hangi gün canımı aldın, hangi gün bağışladın,
Hangi gün boynuma cadı zülüflerini zenginleştin?

Hangi gün aldın duyumu hangi tarafa başladın,

Hangi gün şad eyledin, hangi gün gözümü yaşlandırdın?

Gitmesen yar gitmesen hayatta bana ne mana kalır,
Karanlık zulmet içinde kuruyan sahra kalır.

Bahthı oğlan türküsü

Feda ana diyarım, devri devranından ey,
Devri devranı yayan şöhreti şanından ey.

Şöhreti şanını söyleyip, torgay gibi inlemeyen,
Çark edip asla gidemem, temiz gökyüzünden ey.

Temiz gökyüzünde ötüp eglense gönlüm benim
Dolaşıp bin feda lahza her anından ey.

Lahza her anına bin defa can defa ederim
Sen kendin verdin bana bu duyguyu canından ey

Ey ana yurdum sen diye, can feda eden günüm,
Sen yeter desen can çocuğum kaynayan kanından ey.

Nazlanıp

Nazlanıp, nazlanıp bakarsın,
Yüreğimi yakarsın.

Hayallerim dalgada,
Irmak olup akarsın.

Aklı hayalim olasın,
Ne ezgilere koyarsın,
Ne zaman beni şad eyleyip,
Benim ile kalasın.

Sokağımızdan geçesin,
Gönlümü viran edesin,
Her ateşinde canım,
Bağrımı yakıp gidesin.

Feleğe ulaştı zarım,
Merhamet eyle, ey nigarım,
Kalmadı senden başka
Ne sevinç ne baharım.

Niçin ulaşmadı ahım,
Kulağına ey ayım
Ne tuhaf merhamet eylesen,
Nedir benim günahım?..

Yar geliyor

Yar geliyor, yar geliyor,
Yari vefalı geliyor.
Yüreğime aşk ateşi yakıp,
Gözleri humar geliyor.

Ay yüzlü kızlar ile oynayıp
Sevgi vefa resmini çizip,
Ruhu gönlüm münevver eyleyip,
Talebimi kendime söyleyip.

Yar geliyor, yar geliyor,
Yari vefalı geliyor.
Yüreğime aşk ateşi yakıp,
Gözleri humar geliyor.

Çiçekler içinde gonca misali,
Yanıp gelir hüsnü cemali,
Ne garip bana ulaşır sevgili,
Sahip cemal yarin vuslatı.

Yar geliyor, yar geliyor,
Yari vefalı geliyor.
Yüreğime aşk ateşi yakıp,
Gözleri humar geliyor.

Sadakatlı yar olurum ben

Yari vefalı olurum ben

Eğer sana ihanet etsem,

Bir ömre hor olurum ben.

Yanıyorum

Sen feleksin dilberim sana ulaşamadan yanıyorum,

Gönlü açık zeminsin, ulaşamadan yanıyorum.

Ey benim güneşim, ah ederek koynunda ben,

Her gece boğazımdaki canı yutamadn yanıyorum

Ateş içinde bakır olup yanan yüreğimi ne edeyim,

Teni canımdan çıkarıp sana tutunmadan yanıyorum.

Gölde darım, gönülde zarım baş vurup kapına,

Gözlerin girdabından kaçıp gitmiyor yanıyorum.

Torgay gibi feryat edip deliliğin izahı

Yan yana göklerde bitmeden yanıyorum.

Sitemlerin

Yandırdı beni nazların sitemlerin ey,

Bizlere sitem başkalarına kalemlerin ey.

iki alemle beraber yandırırsa şaşırılmaz

Bağrımdaki gam-u keder hüznüleri ey.

Gah beni terk etse ne eder dini imanım,

Ayar gibi sallanıp gördüğünde adımların ey.

Her lahzada bin ali ceza hükmünü söyleyip,

Alnıma durmadan yazıp kalemlerin ey.

Sevdim seni bu dünyada şimdi bana gün yok,

Beni sonunda katil etse gerek insanların ey.

Ay yüzlüler

Beni zavallı zar ettiler,

Gözümün yaşını dizer,

Bir başıma bin zar eder,

O ay yüzlüler, ay yüzlüler.

Önce aşığı mecnun ederler,

Sonra sitem eyleyip yürek bağrımı kan ederler

Bilmem beni ne zaman memnun ederler

Ay yüzlüler, ay yüzlüler.

Merhamet eylemediler iltica etsen,
Cefaları ile bağrımı parçalasam kessem,
Eşiklere ah diye düşsem yıkılsam.
Ay yüzlüler, ay yüzlüler.

Bilemem ne kadar cefa ederler,
Uzağı hicran yerine getirirler.
Vedalara ne zaman vefa ederler
Ay yüzlüler, ay yüzlüler.

Oynasın

Teklif edin filancı oynasın,
Gözü humar kaşı keman oynasın
Tan ağardığında türkü söylüyor feryat edip,
Tan da ise boğazımda can oynasın.

Bakınız nasıl sahnemize yarışır,
Bakıp durur gözlerimiz kamaşır.
Güzelliğe kötü gözle bakanlar,
Bilip koysun aklı hayalden yanılır.
Bende onu görmeye yemin ettim,
Hicran ile gam-hüzüne yar idim.
Arzu ile yaşta idim dünyada

Aşıkların saflarında var idim.

İşte bugün arzulara ulaştım,
Kanat bağlayıp temiz havaya uçtum
Aşk ile sarhoş türkü söyleyip
Uçup uçup bağ-ı çimene düştüm.

Boş koyun doyup doyup oynasın
Sanatını cıvık cıvık oynasın
Hasret ile bakıp duran gözleri
Gözü ile oyup oyup oynasın.

Çok şükür

Çok şükür o yaramaz nigarım bir karar eylediler,
Bizi de şad eylemeyi ihtiyar eylediler

Nice yıldan sonra nihayet gösterir bir akibet
Zaferan gibi gönlümü nevbahar eylediler.
Bütün acımasız ehlini yandırıp haset ateşinde
Beni dost yarısı onları ah-u zar eylediler

Baht duygusunu cihanda yeniden oluşturup

Bana bir Hürrem hayatı kararlı eylediler.

Tebrik edip kendi kendimi baksam gözüne acep:

Izdıraplı kap kara saçını kar eylediler.

Gelir

Akşamı seher eder, benim aşkım gelir,

Canı gönlüm hayrete düşüp, benim aşkım gelir,

Ayrılıkta rengi solmuş bu can damarı

Zülüfleri elyaf eyleyip, benim aşkım gelir.

Ruhu canımı nigarım, soldururdu gelmeyin,

Yar maviyi keder ile doldururdu gelmeyin.

Naz yapıp boğazıma geldiğinde canım,

Merhamet eylemeden, öldürürdü gelmeyin.

Zehir idi geçen her anım, alem idi kehribar

Arayıp bulamaz idim hasta ruhuma aydınlık

Çok şükür aşk alemi de varmış en sonunda,

Yeniden buldum aydınlık dünya oldu Dilruba.

Boya sadaka, canı ayağa bin hasen/güzellik

Bu adımla alem münevver talihim bahtım açıldı

Baş vurup eşiğine haykırıyor boğazımdan can,

Umutla bakıp yaramaz gözlere ömür boyu şükreder!

Yar sokaktan geçsen yeter

Geçip gittin sokaktan canan,
Ben ardından kaldım umutla bakıp
Yine yanıp koynunda bu can
Yine kaldım hislere dolup.

Bilsen idi seninle geçen her an,
Alem yeniden güzelleşip giderdi.
hatta gök, beni kutlayıp
Yıldızları bırakıp giderdi.

Bilsen idi sen geçen her an
Sevincim tutar semanı.
Bağrım ki ateş heyecan,
Türkü olup yakar dünyayı.

Harikulade/ harika

Gece bütün uykuya kanıp,
Şirin şirin düşlerde görürüm.
Bir o goncanın aşkında, yanıp,
Bülbül olup ötüp yürürüm..

Şaşırır ki hatta karga,
Türkümden zevke dolar.
Alkışlayıp sığırcık, kuşu,
Onlar bana arkadaş oldular.

İlk seherde uyanıp gitsem,
Ruhum canlı misali kuş gibi.
Dostlar, keşke idi hayatta
Devam etse ben gören rüya gibi.

İsterdim gah dünya halkları,
Toplanıp bir fikir düşünsek.
Hiç olmasa kuşlar gibi,
Birleşip türkü söylesek!

Dörtlükler

Onu nice beladan koruyup, kurtardın
Varlığını şefkatim diye ona ufalanıp
Cahil dostum bilemedin beyhude/boşuna
Hak etmen kimseyi baş köşeye koydunuz.

Görevlenmiş hafızın hali olur zor
Türküden sazdan açıp gider reng.
Dostum! Güzel bilgini cevher yerde ya
Gökte açıp yürür ama toz duman.

Acep timsah doğan vakitte,
Ağzı dolu dişi olurken.
Bu sebepten bunlar elbette
Bir birini şiğneyip ölürken.

Garip dünyanın işlerine bakın,
Kim bembeyaz adama sürer kara reng
Gah ehline güya doğru yetenek,
Mani oluğu gibi bazı mani dilsiz.

Beni yaraladığında sanki hızlı sarı otlar,
Bu an şalmaya hazırlanan ayak altındaki yabancılar.
Ya şaşırmam it de yalnız adama serbest,
şaşırmam kurtulan vakit sahipsin uvalsa bu zatlar.

Attan indiğinde de bazı arkadaşlar
Bu kadar eyeri sağlam kucaklar?
kp gider kimse genellikle
Sudaki çöpe umudunu bağlar.

Bazılarının şöhrete doğru yükselişine bak,
Meşakatsız şanı şeref kucaklamasına bak.
Sahte şans akibetini bilmek istersen,

Hu, uçurtma uçamaz inişine bak.

Acep, Seyhanlarda kurbağalar da
Tartışma nedir, savaş yaparmış.
Ya yeniden inşa eden biz ki,
Bilemedim onlarda ne gam ne kaygı.

Gah düşünme karşında aciz diye
Yaprak olup titrese aşık yüreğim.
Bu cadı gözlerin hükmüne hatta,
Şahlarda baş eğip geçmiş meleğim.

Derler hatta çınarında kurdu olurmuş
Bu yüzden bazı ağaç vakitsiz solarmış.
İyi ki kurtlar bu büyük ağacın
Can damarını yiyip bitiren kendi olurmuş.

Damlalar

Yaşarken hep alçaltırdınız
Tabutunu bunca yüksek kaldırdınız.

Yıldız gibi parlayan gücüm yetmese,
Razıyım mum gibi olsam yurt için.

Seni sevmek ile başlardım, eğer
Hayatını yeniden başla deseler.

Hayatta bezen ben cambazlık yaptım,
Maalesef ki güçsüz idim yıkıldım.

Karga kuzgun kalsa bağ-ı bahçeler
Pençesi olurdu bir zamanlar.

Göklere parçalanıp altın tenimi,
Yıldızlar gibi kaplayın can vatanımı.

Sık sık damlarsa dilinin balı,
İçine çekip bıraktılar küp şeker gibi
Ne yapıp eserlerinden ibret alsak biz
Kışkırtma getiren dile kılıç salsak biz.

Toz dumanı daim göklere çıkardı
İnci ise mekanı felek diye bitirdi.

Cahil ile tartışma yok hiç fayda,
İki darlı ses vermeyen karnay¹ var yerde.

¹ Zurnanın büyüğü

Biz dağlardan ibret alsak ne yapardı bugün,
Onlar büyüktür daim dik durur.

Dünyanın baş kaldırdığını görmeyin,
Kavaklar böbürlene böbürlene...

Anaizar / mihriban türküsü

Abdulhamit Çolpan hatırasına

Sana sesen rüzgarlar ses verdi oğlum,
Bülbüllerim dilnavaz ezgi yaptı oğlum,
Fiğan eyleyip, zar eyleyip nida etti oğlum,
Gönlü canı sen için feda etti oğlum,
Yumuşak rüzgar esti, fırtına dindi oğlum,
Tan attığında bembeyaz tan, uyandı oğlum.
Kalkıp gider semada kara kara bulutlar,
Göğsüme keskin sancı pare pare bulutlar,
Bulunmuyor bitmekten başka çare bulutlar,
Sinip, sönüp varmakta giderek bulutlar.
Yumuşak rüzgaresti, fırtına dindi oğlum,
Tan attığında bembeyaz tan, uyandı oğlum.

Tepelerde güneşin ışıkları göründü,
Şafaklar mızraklı kayalara büründü,

Kırlangıçlar eğlenip eyvana kondu,
Hazan olan bağlara zor çiçekler açtı.
Yumuşak rüzgar esti, fırtına dindi oğlum,
Tan attığında bembeyaz tan, uyandı oğlum.

Ak tanlarda gönül ruhun seni uyansın,
Tan gibi temiz münavver duygulara sarsın,
Gönülden ezgiler eyleyip dalga vursun sallasın
Feryatların mübarek ezgilere koşulsun
Yumuşakrüzgar esti, fırtına dindi oğlum,
Tan attığında bembeyaz tan, uyandı oğlum.

Şuin Bsisunun filistin hakkında uktesi

Binici var bu yurtlarda, ama sarı düldül¹ yoktur.
Sarı atlar nerde diye sormak için dil de dudak yoktur.
Ne yazık ki ağız yok halkta, şefkat ve şan yoktur.
Demek bülbüle aşıyan yok, ezgilere bağ yoktur.
Ne var dünyada, bilmiyorum bir tarihte hür Vatan yoktur.

Vatansız ehli mertebeli, bilin ki namusu olmuyordur,

¹ Rivayete göre Hz. Muhammedin bindiği ve daha sonra Hz. Ali'ye kalan uçan atın ismi veya lakabı.

Vatansız ehli gafletin figanı âh olmuyordur,
Vatan! Diye ağlayıp,feryat edici tarı olmuyordur,
Gariban dağların hatta efen kari olmuyordur,
Ne var dünyada, bilmiyorum bir tarihte hür Vatan yoktur.

Figanı olmayan asla yüreğe canı yok halkın,
Vucutta kaynayan kanı mutluluk seli yok halkın,
Meğer ötedede olacak , kervanı yok halkın,
Eğitici şefkatli olmuyor, kervanbaşı yok halkın,
Ne var dünyada, bilmiyorum bir tarihte hür Vatan yoktur.

Gitmeme dünyadan yenilen bu düşmanlar grubundan feryat diye,
Ne edeyim ben küle döndüm, ümitler mahvoldu diye,
Sana kim dost kim düşman, bilip ateş evlat yeni diye,
Hep geldiği zat var ki bu doğru dünyaya yabancı diye,
Ne var dünyada, bilmiyorum bir tarihte hür Vatan yoktur.

Halkım özgür oluncaya kadar ben mezarımda dik dururum,
Günahı ne bu halkın diye yüzümü göğe çeviririm.
Sana özgürlük dileyip, bu taş başımı taşlara vurayım.
Sen azat olduğun an elbet kucağına koşarım,
Ne var dünyada, bilmiyorum bir tarihte hür Vatan yoktur.

Elmaslık kıza

(Şaka)

Sen ey perilerin ay yüzlü,
Var mı hiç nazının sırrı?
Bu kadar güzelliğe, değer veresin,
Söyle, tokay güzelliğe bağrını oyasın

Halbuki güzel yalnız olsa da
Güzelliğinden kara gece nurla dolsa da
Gelse de ne kadar yardıma baskı
Bir günü güneşe tutar ay da...

Göresim gelir

Lahza kahza yar seni göresi gelir,
Seni mahalleimde görmesem göresim gelir,
Kollarından tutup yürüyesim gelir,
Seninle aşk zevkini surgum gelir,
Gözlerine umutla bakasım gelir...

Ben gibi aşk içinde yanan kimler,
Ben gibi hasret çekerler geceler,
Ama ben gibi gezmiyor sokaklar,
Gah ayağına baş vurasım gelir.

Bahtımı görürüm bir ömür sana göre,

Yürüdüğümde sallanıp saçı dağılıp,
Bütün nurlar bir tarafa sen bir tarafa,
Senle ben gururlanıp yürürüm...

Şair

Hep yukarıya zıplayan hayvan
Torgay¹ alışkanlığı var şair ehlinde
Semalara yükselmeye heveslenip yaşar
Ufak haksızlıktan ağlayıp sızlar
Ufacık iyiliğe kaside bağışlar.

Ezelden torgay bağrında ahlar
Hiç durmadan yalnız uçar
Yerde çoğaldı diye günahlar
Diye semaya Arz-ı hâl eder

Torgay alışkanlığı var şair ehlinde
Semaya yazmak ister kendi ismini
Pervaz etse de sema üstünde
Şu ana toprağa vurur cismini.

Novgorod

¹ Hep yukarı zıplayan bir hayvan çeşidi

Savaş alevinden yanan bu toprak,
Kaşının gözünü oyan bu toprak
Keskin biten otlara sarılıp bakan,
Alevlenen yer gibi lalanin rengi.
Burada baykuşların ötüşüde gam,
Özenle basdı toprağa insan.
Şehitler ruhuna bağlı olup,
Yüce deryalar da akmakta yavaş
Ben soğuk taşlara baş koydum şu an,
Gönlümü yaktı negehan elem.
Ne çare taşlara söyledim acımı,
Çalmak istedidim yürek sazımı.
Feryat eyledim,
Buna ne çare,
Baba, durun şimdi yurda dönelim...

Anaizar feryadı

Daha on dokuzuna girmeyen Temurbek benim kardeşim, akrabamdı. O Afganistan'da uluslar arası görevini yerine getirip hayatını kaybetti. Anaizar Mehriniso onun demir tabutunun üzerinde böyle feryat etti.

Galip ol diye savaşlarda Timur koydum adını,
Unutma diye anlatırdım eski galip zatını.
Dedim, anlayıp alsan yeter, kim dost kim yabancı,
Yüzüne sür toprağı mukaddes Heratın.

Güzelleşip bir çiçek gibi bitkin gelen tayım,
Ötüp giden bülbül gibi kuruyup gelen kulunum.

Dedim, Babür dedenin ruhu seni korusun,
Hazreti Mir Alişir bir hakikat yola yollasın,
Sana pirlerden başka kimse yoldaş olmasın.
Hagahanda gonca gibi bağrın kana dolmasın.

Güzelleşip bir çiçek gibi bitkin gelen tayım,
Ötüp giden bülbül gibi kuruyup gelen kulunum.

Canım çocuğum bilemedim, ne idi günahın,
On dokuzu dolmadan boğazında katılılaştı ahın.
Kara kana boyanmış kızıl çiçek gibi siyaking
On sekiz bin alemi yaktı hicri fırağın
Güzelleşip bir çiçek gibi bitkin gelen tayım,
Ötüp giden bülbül gibi kuruyup gelen kulunum.

Bu cahil halk ne zamana karada birbirini kırıyordu,
Bu cahil halk zatı ne zaman akıllanacak.
Ne zamana kadar özü çıplak yabancıyı, zarif giyindirdi,
Misli Mahmud Yallavoç düşmana hizmet ederdi.
Güzelleşip bir çiçek gibi bitkin gelen tayım,
Ötüp giden bülbül gibi kuruyup gelen kulunum.

Şehit oğlum Allah’a ulaşan yerin çiçek olsun,
Sana kudretli Allah’ın rahmeti bol olsun.
Bizi yıkıcı zatlar şimdi yanıp kül olsun,
Dünya evrilip, düşmanlar da kul olsun.

Hafız rasul-i kâri memedaliyev zikri

Yetmez mi semaya yükselen ahımız figanımız
Tutmaz mı geniş cihanların ateş-i suzânımız!
Dile gelmez mi sazımız ötmez mi canımız
Ehli Fergana, Taşkent, Andican, Kokant’ımız
Yaralanıp gaflette kaldık çoktu ermanımız¹
Dağlanıp gitmiş vedalaşmadan canımız hoş-hânımız²
Türkülerinde inleyip herkesi etkilerdi
Söyleyişinden lahza-lahza kalplere damlardı bal
Zirvesi semaya yükselen, nadir sahip Kemal
Hayallere dalsak bile bulamadım onun gibisini
Hayret, dünyanın bazı işlerine hayranız
Gitmiş vedalaşmadan, canımız hoş-hânımız

Gitti eyvah, Resul Kari, erken gitti
İki derya boyunda¹ etti nidâ

¹ Hasret,ukte,nedamet

² Güzel söyleyen

Ezgisinde erk ü adalet isteği alî sefa
Hafız u sazcılara pîr idi hem âşinâ
Her tarafa ün salan dilruba destanımız
Gitmiş vedalaşmadan, canımız hoş-hânımız.

Eyvah! Süssüz kaldı dilber gazeller
Eyvah! Koptu durdu saz sessiz
Eyvah! Hasret içinde kaldı tanbur
Eyvah! Şeyda bostanda çırpınır üstatsız
Gitti diye 49'unda hafız-ı sultanımız
Eyvah! Kimsesiz kaldı bu gönül bostanımız.

Şükür Burhan hakkında türküler

1.Türkü

İlk yaratılış da eşit idi herkes
Fark yok idi insanlar arasında
Uçurum ve tepe kara ak denen düşünce
Gibi sözcüklere kendimiz uydurduk.

Bugün kimi handı kimi sultandır
Onlar çoğaldıkça zorlaşır biz iş
Çünkü şah olmak çok kolaydır
Alçak gönüllü olmak o kadar çetindir.

¹ Kuzeyinde Seyhun Güneyinde ki Ceyhun'u kastediyor.

Sahne daima soylu ehreler
Talı bir şahıs şah-u sultansınız
Velakin hayatta sıradan dost,
O bizim şükür Burhanımız

2.'Zengin ile hizmeti'

Sahne bu mucize isterse dünyayı
Dünyayı tıpkı sapan taşı gibi fırlata bilir
Hizmetçi kafirler nerden su içsin
Kadılar bulandırsa suyun başını

Kaçılmaz dönesi bu ark-ı devranın
şüphesiz alem hürrem olur bundan
Ama bulunur mu o gün tekrar
Sizin gibi dürüst hakperest Özbek!

3.şah edip

“Enesl-ü nesebimi bilmek isterim” sofokl “ şah edip” eserinden.
Siz nesl-ü nesebten konuştuğın söz ettiğinizde
Zayıf bedenine titreme girer
Acı bir ateş yanıp teninde
Ölmüş hislerimi diriltiyor mutlak

Bu beşer denenin fehmine bakın

Şahım diye, kimlerin peşine takılmadı

Kimleri doğurmadı bu ana zemin

Kimler bu zemini ezerek geçti

Eyvah, bu kismetten söz etmeyin yeter

Patlamasın bu vücut hatıra.

Bir gün nasıl olsa çatlar yürek,

Ta! Göğüs kafesim de var iken yürek

Ben elbet bir gün göğsümü yarıp

Küçük yüreğimi yolup koparırım

Onu hür bağlara Salıverip

Ovalar gibi kışın bomboş kalırım.

4. İlya Muramets¹

Dün siz bir Moğol istilacısı olup,

Acayıp bir ülkeni yağmaladınız

Cahil bir zat olup , öfkeyle dolup,

Suçsuz yurtları talan ettininiz

Bin defa lanet dedim, istilacı melün

Nine diyarlara ederse zulüm

¹ Meşhur Rus kahramanı

Siz mümin bir halkın oğlusunuz

Kalbinizin neresinden çıktı bu gazap.

“Şiirde şair sanatkar olan Şukur Burhanov’un nedenli bir güzel aktör oldu vurguluyor”

5.Mirza Uluębek¹

Maveraünnehir’in şahıymışsınız

Hazretim emredin, bazı edepsiz

Tâ, ayanlar terk etsin sarayınız

Yayılsın yurduma temiz bir hava

Şunu diler sizden ehli düşünür

Adalet ufkundan verin siz haber

Tarihin burçları aydınlansın,

Bitsin geçmiş zulmü, istibdat keder.

ekilsin bizlerde bu zalim kalbim

Nesilde kalmasın kölelik kanı

Sizde idi hakikat sizde idi kudret

Lazım ıslah etmeniz bu Asya’nın

¹ Büyük Türk alimi

Gah şah olur gah vali gah hakim
İstek ve meyillerinizde serbestsiniz siz
Bize miras kılıp, zor altın değil
Sadece özgürlük, bırakın bize

6. İsterdim...

İsterdim gah “Lenin” suretin de
Uzun ada kırıp girseniz
Nefsinden başka derdi olmayan
Bazı kezzapların bağrının yaksanız

İsterdim deli dünyanın
Tarz-u makamına nazar etseniz
Özgürlüğe atılan adem neslinin
Şikeste ruhundan haber alsanız

Öyle kibarlar yurttta Üstat
“Bir vücut bir canız” diye bağırırlar
Sosyete yaşantısına baksanız hey hât
Mezarları bile farklı yapmışlar.

Münafık hileci gönlü katılaşmış
Benciller alemini bir görseniz;
Satıp ar namusunu mal mülk edinen

Aç göz alçakların gözünü oysanız

Bugün yer küresine dolduran bombalardan

İnsanlığı kurtarmaya çalışmaktadırlar

Ve nida çıkmaktadır altı kıtadan

Bu huzursuz dünyaya 'Lenin' gerektir!

İsterdim siz 'Lenin' suretinde

Gezip gözetmeniz eller hayatını

Dinleseniz kırıgın cenkleri sesinde

Dulların ahı ve yetimler imdadını

Haykırıp anlatsanız alemde hala

Halkın yoksul ve açlığını

Onlara özgürlük, talih vermek için

Dünyanın inkılap muhtaçlığını.

Değerli efendiler bugün kürsüde,

Erklik, hürlik, barış diye taraf yırttı.

Yarın ise o tanı seherde

İkili memlekete güç girdiler.

Bu batsız kısmeti görüp bazen

Yanmaktan çıkıp fikirler sunarız,

Tahayyül iplerimiz bittiği zamanda
Birden bire başımızı yere vururuz.

Yarılıp giderdi kimi taş da
Ama başlarımız taştan da katı.
Var mı kidünyada biran alem
Başları bizim başımızdan da katı...

Kabri başında

Novgorob ili Stororussa ilçesi
Pinayevgorka köyündeki II.D ünya savaşları şehitliğinde
Babam Şakir Hasanov'un da kabri var.)

Senin başında boy almış bir çift ak kayınlar
Türkü söylemekte bağrım gibi coşup
türkü söylemekte o çok ince
Babamın adını katıp türküye

Ey altın yapraklar şehitler ruhu
Sıra verin bende söyleyeyim şimdi
Alemi kaplasın bağrım feryat figan
Hüzünlü hislerimle dolsun semalar

Çok uzaktan geldim uzaktan

Tazim etmek için bu kutlu toprağa

Bir avuç getirdim ona topraktan

Özel serpmek için aziz mezara

Belki gözlerinde biter yaşlar

Ama biter mi kalbimdeki gam keder

Hep geçse de aylar,yıllar, zamanlar

Yurdum evladım der ben babam derim

Ben babam kabrini sevip, ıstırapta

Mübarek ayağının ucunda bağrım tığlarım

Babamın, bu aziz irak toprakta

Kalan toprağımı kucaklayıp ağlarım...

Ararım

Bahar çağlarında seni düşünürüm.

Senin hakkında yanarak söylerim

Kime söyleyeyim senden başka

Yoksa başkalarına gözün mü kaydı mı

Yoksa, unuttun mu sen vaatlerini?

Bağlarda benimle gezmiştin,

Demet demet güller toplamıştın

Seviyorum diye söz vermiştin

Yoksa benden kalbini soğuttun mu?

Yoksa, unuttun mu sen vaatlerini?

Seni sorar ararım çimen bağlardan

Kokunu ararım gül yapraklardan

Sevgiliydik ya gençlik çağlarda

Yoksa terk ettin mi sen bostanı mı

Yoksa, unuttun mu sen vaatlerini?

Her sabah yellerden, seni sorarım

Resmini öperek güllere sorarım

Göster cemalini bir kez göreyim

Yoksa unuttun mu özge kalpleri

Yoksa unuttun mu sen vaatlerini?

Fakat senin ile zevkli hayatım

Fakat sensin benim uçan kanadım

Niye dönüp bakmıyorsun ey peri yüzlüm

Yoksa aydınlattın mı özge yar gönlün

Yoksa unuttun mu sen vaatlerini?

Taranmış saçların boynuna sar

Beni visalinden mahrum etme

Benim ile bağı bostanlarda kal

Beni visalinden mahrum etme

Kalbim dertlerini bilen dilberimsin

Baht-ı saadetim, zar altınımsın

Duygularım yazılan defterimsin

Beni visalinden mahrum etme

Ayrılığın ateşi beterden beter

Yakıyor bağrımı ahu figan

Hasretimden yanıp gitmesin cihan,

Beni visalinden mahrum etme

Muhabbetin yollarımda şuledir

Merhametin ile bağrım doludur.

Bunun için dünya dolu türküdür

Beni visalinden mahrum etme

Bahar gibisin

Ağladığında cism-u canım, nerede diye yarım

Donduğunda tendeki kânım âh ile zârım

Sen gülüp geldin cihanım mest gözlüm

Bahar gibisin ey yâr, bahar gibisin.

Sen gülünce son buldu ahu nâlem

Sen gülünce kır ovada güldü nâlem

Sen gülünce yaşardı alem
Bahar gibisin ey yar, bahar gibisin.

Gelmiyor bağ-u çimene yaktın bunca
Nevruz-u alem de geçti görmeyin gonca
Nale ettim akşamdan şafak sökünceye kadar,
Bahar gibisin ey yar, bahar gibisin.

Ey, can alan, canımı alda gitme yanımdan
Gitmesin feyzi huzur ruhu canımdan
Ay u güneşi götürme feleğimden
Bahara gibisin ey yâr, bahara gibisin.

Şeydayı görün, geceleri uyanık olmuştur.
Yar hasretiyle hasta-i bimar olmuştur.
Gözüne cihan bunca çok dar olmuştur,
Aşkıyla ateşiyle kül olmaya ikrar olmuştur.

Söz vermiş idi bir gece misafir olayım diye
Halini derdine derman olayım diye,
Yanında olup bir beden bir can olayım diye
Canım şu gece çıkmaya hazır olmuştur.

Öldürdü beni gelmeden o gözleri Çolpan¹
Kandırır mı acaba bu gece de vaatleri yalan?
Şevkat eylemese neylerim ey ehli Nemangan,
Ben deliye o sen ne zaman yâr olmuş.

Dostlar, gidip o nazlı sitemkarıma söyleyin
Kalbi u imanım namus ile arıma söyleyin
Dünyada benim yoğum ile varıma söyleyin
Başım onun eşiğinde har olmuştur.

Ney

Ney niçin nale eder?
Kalpleri viran eder.
Belki kadim kadimden,
Bize hikaye eder.

Ne sebepten ney daim,
Nalelerle söylüyor
Belki kaybolup gider
Kamışları özler...

Ahmet Zahir

Gonca aşkıyla bülbül öter iken sarhoş

¹ Burada sevgilinin gözleri çoban yıldızına benzetilmektedir.

Gülü ise tan seherde koparırmış bilgane
Bu ne külfet biçareye diye yakamı yırtsam
Yankı gelir daima ‘doğuya haz geçmiştir
Bu sebepten figanda her aşığı divane’
Bende her ehli aşkıtm, mütrip devran
Türkülerimi kaybettim neyleyim annecim

Şarkılarımı kaybettim gonca gibi açmadığımdan
Hislerimi mercan gibi gül bahçesine açmadan
Gonca yüzünü görüp divanece çark vurup
Bulutların tepesinde köz olup uçmadan önce
Güneşi kulaç açarak bahtım diye kucaklamadan,
Ne yapayım sonunda göklere baka kaldım
Şarkımı kaybettim, neyleyeyim annecim!

Sesimi boğdular yine onlar,
Onlardan bu alem, bilmem ne zaman boşalır
Onlar ki Mecdiddin, Abdullatif, Mahmudhan,
Bazar ahund, Nasrulla, Muhiy, Afakhocalar.
Ne zamana kadar ruhumuz onların ayağına serilir¹.
Daima ehli gönüllerin gönlü viran, bağı kan,
Şarkımı kaybettim, neyleyeyim şimdi annecim!

¹ Bu şiir döneme alındığı dönem savaş dönemi olduğundan dolayı yazar yukarıda isimleri alınan şahsiyetlerin Sovyet ideoloji gereği olarak olumsuz bakıyorlardı.

Anlamadı kalbimi bazı paslanmış yüreği
Gönlünde dert, elem olmayan şarkıyı nasıl anlar?
Bela oldu başıma benim ateşli dilim,
Takdirime ateş koydu, üç-dört tane sağırlar,
Acayip dünyanın bu ters makamına bakınız
İktidarlar başında iktidarsınız hükümdar,
Şarkımı kaybettim, neyleyeyim şimdi annecim!

Bembeyaz lifler parlar çanak içinde,
Gonca açılmamış ki, diken içinde
Karga bülbül olur mu, gülün kadrini bilir mi?
Ne işi var tuti baykuşun bu çimen bağ için de?
Kumruya gün yüzü yok, kartal, kuzgun içinde
Bilmem, bu ne feryat çaresiz mi bu?
Şarkımı kaybettim neyleyeyim annecim

Bilmem hangi gün, hangi ara gönlümü şad ettiler;
Yurduma hoş havalar ne zaman gelip gittiler
Kırlangıçlar bir olup benim çektiğim ahâ
Kucaklayıp hasretlerimi nereye ulaştılar?
Yankı gelir her zaman “Hindukuştan geçtiler”
Feryat figanım, Çin, Turan Hindistan tutu
Şarkımı kaybettim neyleyeyim şimdi annecim!

Şarkı söylemek günah mı? Niçin bağrım bölük
Çektiğim figan niye gökyüzünü parçalar
Şarkı söyleyen muradına ulaşır ah!
Ama ben ulaşamadım amacıma, vah ki bahtım karadır
Bahtı bağlananlar söyleyin nereye gider
Ben halkımın şarkısı, bağı idim bir zaman,
Şarkımı kaybettim neyleyeyim annecim!

Türküsi yok ulusta feyz-u saat nerede.
Şükuh, şiddet, sicaat, korku ve kemalet nerede,
Aciz, dermansız, talihi ters, gamlı,
Nesru nema ruhiyet idrat, ferasat nerede!
Saz nerede, ses nerede sanat saadet nerede?
Şarkı olamayan halk halk değildir, avamdır.
Şarkımı kaybettim, neyleyeyim şimdi annecim!

Karga kuzguna kalsa bu güzel dilber alem,
Mahluk ve yırtıcı hayvanlar gibi olur insan
Beyaz, kırmızı, yeşile, pembe renkler ezilip
Yamaçlar taş gibiydi, kırdı gülmez lalem!
On sekiz bin alemini yakmazdı ahu nalem
Yukarıdan düşmez idi yüksek gökyüzü!
Şarkımı kaybettim, neyleyeyim annecim!

Bir ben miyim çimende şarkılarımı kaybeden,
Sazını saz edemez, gam-u kedere batmış.
İsteyip şevkat, hidayet bulamaz bir velinimet
Seherler inleyerek göklere bakan
Biraz şevkate hatta canını satan
Dünyaya sığmayanlar, söyleyin, nerede saklar can?
Şarkımı kaybettim, neyleyeyim şimdi annecim!

Şayh-i merdan ayları

Şah-i merdan çayları, sallanıp akar,
Coşarak her yana rengarek akar.

Çay boyunda nazenin kız saçını tarar,
Saçını tarayıp her yana o şuh-şuh bakar.

Keşke bakmasaydı o şuh-ı Berna
Bakışlarda ne mana var acaba?

Bakışları beni etkileyip, yaktı canımı
Aşkıyla bağrım yanar, gözlerim yaşlı

Gidemiyorum bırakıp şuh bakışları

Çaylar taşkın,geçemiyorum ben.

Geçemezsem o tarafa fena olur

Bir ömürlük yüreğimde ukte olur.

Şah-i merdan: Hz. Ali'nin lakabı, mertlerin sahibidir. Yer ismi. Özbekistan'ın doğusundaki bir köyün adı. Burada Hz. Ali makam türbesi vardır.

Mamacan Dadacanov hakkında türkü

Sonsuz fezalara tutuşan sahra,

Alev saçıp yanar kızıl sahra.

Bağrı yarıp bahçeler yaratan ateş sahra

Ferganadan çöle gelir namını yayar

Mamacan Dadacan çöl kartalı Serdar idi,

Yüreğinde alem ateşi var idi.

Ferganadan çöle ıııklı yol açıp gitti

Mirza bu çöllere çiçek saçıp gitti.

Çöl bağrında sesti destan, Lenin namı,

Yaşamakta yeni bostan, Lenin namı,

Mertlere kan cennet mekan, Lenin namı,

Dağlar kadar yüksek harman, Lenin namı.

Bayram yaşarız bugün gelinler, dostlar,

Türkü söyleyip, zevkle dolun dostlar,
Çöl kartalı hatırlayıp türkü söyler,
Çiftçi namını türkülere birleştirip söyler.

İktibaa

“Altın parlak” dikilitaş kahramanı Magastvi açlıktan ölmekte olan kaplana acıyıp kendini ona yem etti.

Kadim ecdatlarım gibi daima
Ak gönül merhametli olmak muradım.
Cömertliği kıymetlidir, insanlığa,
Ecdat yadı ise yaşamak arzum.

Ben ne kadar Töyçi Eryiğit misal,
Göğsümü ecelin ağzına tuttum.
Dedem çiftçi olup, bol zahmet çekip,
Yerine bir ömür zehir yuttum.

Gah gözlere kendim mil çekip,
Kendi kendime titreyen derimi yüzdüm.
Hançerler dursa da bağrıma batıp,
“Çıkmamış canım” diye hemen söyledim.

Nihayet aç kaplanı aradım ama,

İtlerele yüz yüze geldim ben şu an.
Ne tuhaf dünyada kaplanlar kaybolup
Mülküne sür itler olsa egemen.

Bu meşum geçmişi görmüyor dedi mi
Yeter şimdi gözlerimi oymak isterdim.
İtlere dalışıp yürüyor dedi mi
Başımı her gün koymak istedim.

Nasıl olsa ölmedim ölmedim hiç,
Ben yaşayıp dururum domuz gibi,
Yaşamak zormuş ölmeye göre
Bu yalan dünyanın ayağını öpüp.

Evlat arzusu

Annecim söyleyin, taştan mı başım,
Senin derdin ile dinmez mi gözyaşım.
Göz yaşımı bağrımda taşımayan,
Annecim, bende çocuk oldum mu?

Sensiz gözlerime cihan görünmez,
Hindu, Çin, Eranu Turan görünmez,
Ar namus, dini iman görünmez,
Annecim, bende çocuk oldum mu?

Çocuklar var gerçekten çocuk olurdu,
Ana kucağında oynayıp gülerdi.
Şefkat karşısında gönlü dolardı,
Annecim, bende çocuk oldum mu?

Harikulade çocuk olup yaşar yürürüm ben,
Dilsiz taşlara başımı vurdum ben,
Sensiz ne kara günler gördüm ben,
Annecim bende çocuk oldum mu?
Mağlup oğlanım melâmet eyle,
Saçlarını yolup kıyamet eyle,
Galip oğlanlardan sezgi eyle,
Annecim, bende çocuk oldum mu?

Nereye gitti, nereye gitti
Nereye gitti gençliğim
Gençliği aldı gitti
O güzel kalem kaşım.

Gitmeseydi kalem kaşım
Gitmez idi gençliğim
Ne yapayım buna sebep oldu

Azıcık acemeliğim

Maalesef geri dönmez

Dönemez kalem kaşlım

Senden asla razı olmam

Ey benim akılsızlığım.

Neredesin söyle neredesin

Söyle ey kalem kaşlım

Seni arayıp bulur muyum

Geri dönse gençliğim.

Râbaç¹

Her bahar güçsüz gönül iken,

Ağaç olmak mı arzu ederdi.

Yaprak yazıp, şimdi boy uzatıyor,

Battal eller onu koparıp giderdi.

Çaydanlık

O kaynadığından hiç dolmadı,

Kaynaya kaynaya suyu kalmadı

Susuz kalıp birden bire bağı deşildi,

Metalden olunca kendi kadrini bildi.

¹ Dağlarda yetişen yabani bir ot çeşidi.

Şah-i merdanda

Taş dururdu tepenin güzelliğe ben olup,
Dünyaya inip yanıldı elde silah olup...
Zara yıkılsa yapılmış günahlarım, diye
Kabri altında kaldı ebedi hayret olup.

Kayrak olup celladın kılıcını bilemediğinde,
Kasabın ellerinde yağlanıp zevk aldığında,
Dağda kalıp kayanın zevkini sürse ne ederdi?
Güzelleşip ebedilik ömür görse ne ederdi?

Gonca olan çiçeğimsin
Bağrımdaki bülbülümsün.
Reyhan ile sümbülümsün,
Aklımı alasın nar ile.

Canım eziyet dağında,
Hasretinde fırağında.
Aynı çiçeklenen zamanda
Niye işin yok yar ile.

Gündüz arayıp yürürüm,
Geceleri ah çekerim

Sena bir soru sorarım
Bağrımda türkü tar ile.

Damarımdaki kanımsın,
Yüreğimdeki canımsın
Sen dinimsin imanımsın,
Sevdim seni namus-ar ile.

Ne olur beni yar etsin,
Hayatımı bahar etsin.
Başkalarını harap etsin,
Oynayıp gülsin ben ile.

Günebakan

Sadece göğe bakarak güler,
Bırakıp gider gün parıldayarak
Onun için dünyada güneş olsa yeter.
Eğilip bükülüp yaşıyordu kısacası.
Gönlü kızdırdı onun bu yaptığı
Halk, onu içini yiyib püfleyip bırakıyordu.
Kim bu zamanda günebakan olsa
Ahir sonu kötü idi...

Figan eyleyip

Gider oldum firağından bölük yurdu mekan eyleyip,
Sesin derdini söyleyip, ey peri yüzümi figan eyleyip.

Kanımda bir deli coştı, dedim ki sevgim gerçektir,
Çiçeğim gittin malesf, doğru sözümü yalan eyleyip.

Zemine sığmadı gerçek söz, gövdemi kaldırıp toprakta,
Bugün türkülerim uçacak saman eyleyip!

Gezerim bütün yurtları, çölleri sarhoş,
Cihan ehline ateş gibi figanımı beyan eyleyip.

Bulup sana benzeyeni bulmadan şafaklara
Kızıl yüzünü çizdiğinde bağrımı kan eyleyip.

Fırak güneşi yaksa amansız, ömür bozkırından
Geçer Şeyda hayalini başıma şemsiye eylesin.

Ben doğduğum gün

Gah dostlarım sorguya çeker
Söyle ne zaman hangi mevsim sen doğdun?
Sevgili dostlarım, hangi gün toplanıp
Şanına sevinip tebrikler eder.

Ben derim: geliniz dost-u sevgili
Doğduğum günümü kutlamak için
Bu ana diyarım kutlu mekanım
Hür cumhuriyet diye ilan olduğu gün.

Saida Zunnunova anısına

Gelip gider bahar, bilmiyor kalmışız,
Beklemiştik hasret, bilmiyor kalmışız.
Ey vah, kadife bağları hafıza bülbul,
Gelmiş ihtyar bilmiyor kalmışız.

İşi olmaz nehrin bazen bozkır ile
Denizi görürdü,kötü koku ile göl.
Bu nasıl uyanık bazı kimseler
Fark etmezler patikayı büyük yol ile.

Deveyi de at gibi yücelttiniz dostlarım,
Kızıl kitapta bitip koruyunuz dostlarım.
Tel düzenleyip durmadan yerinden çekip,
Heybetli enmına dünya yükünü yüklemeyin.

Bu eski dünya yükü gün be gün artar,

Ya son olmaz ki deveye yüklemekle...

Nevruz-u alem

Merhaba can merhaba, nevruzu alem,
Gönül açansın gönül açan, nevruzu alem,
Güzelsin güzel, nevruz-u alem,
Merhaba can merhaba, nevruzu alem.

Tutardı gökyüzü feryadı nalem,
Katlaşırdı hüznün gözlerde yaşım
Yüreğime sen gelip açıldı lalem,
Merhaba can merhaba, nevruzu alem.

Bütün zulmet alemleri acıdır azat et,
Harap olan bağı kan gönüllere şad et,
Güneş gibi aydın hürlük oluştur,
Merhaba can merhaba, nevruzu alem.

Ne zaman gelip misafir gidersin,
Ne zaman mazlumlara ah anlatırsın
Ne zaman ebedi baharı hediye edersin,
Merhaba can merhaba, nevruzu alem.

Yandırdı yar

Yalla¹

Çektirdi, yandırdı yar

Sahnedeytibarı ile yar.

Bağrıma ateş yaktı yar,

Cılası, ölçüsü ile yar.

İşve ile haram etti,

Raksa bizi ram etti

Aşıkları son etti,

Can alıcı nazı ile yar.

Akşam erken figan eyledim,

Derdi gönlüme beyan eyledim,

Aşığımı beyan eyledim,

Yüreğimi razı ile yar...

Göre göre dalıp giderim,

Gözlerinde kalıp giderim

Ferganaya alıp giderim

Oynatırım yazı ile yar.

¹ Hafif şarkı

Bu bölümde Dedehan Hasan'ın sanatsal alanındaki dört büyük eseri ele alınmıştır. Bu eserlerinde genel olarak işlenen konular lirik, vatan sevgisi ve sosyal içerikli konulardır. Şirlerinde Sovyet dönemini edebi sanatlar kullanarak eleştirmiştir.

SONUÇ

Özbekistan şairi, bestekarı, ozanı ve milli istiklal için mücadele eden Özbek aydını Dedehan Hasan'ın hayatını, düşünce dünyasını ve eserlerini siyasi, sosyal ve kültürel açıdan incelenmiştir.

Türkistan'da geçmişten bugüne bakıldığında tarihi ve edebi değere sahip birçok önemli ünlü düşünürler, ilim ve fen adamları, din alimleri ve kumandanlar yetiştiği görülmektedir. Bunlardan İbn Sina, İbn Fârâbî, İmam Buhârî Muhammed Harezmi gibi yüzlerce önemli kişiler dünya ilmine büyük katkı sağlamışlardır. Orta Asya Türkleri manevi, kültürel alt yapısının oluşması için Yesevilik, Hacegan-Nakşibendilik, Kubrevilik gibi dünya çapında İslam tasavvuf tarikatlarını kurdular.

Türkistan'da 1990'lı yıllara kadar her alanda yaşanan siyasi, sosyal, kültürel ve edebi gelişmeler meydana geldi. Ahmed Yesevi, Nevai, Mukumi, Çolpan, Aybek, Abdulla Aripov, Erkin Vahidov, Rauf Parfi gibi sanatkarlar eserleriyle milleti aydınlattılar ve birçok yetişen sanatkarlarda önder olmuşlardır. Nazar Işankul, İkbâl Miza, Uluğbek Hemdem gibi sanatçılara önderlik yapmışlardır.

Sovyet döneminde birden fazla sanatkarlar yetişmiştir. Bazı sanatkarlar dönemi alkışlarken bazıları da edebi mecazlarla dönemin şartlarını eleştirmişlerdir. Bunların başında Aybek, Adil Yakubov, Şükrullah Yusufoglu, Dedehan Hasan gibi yazar ve şairler Sovyet döneminde yazdıkları şiir, roman, uzun hikaye gibi türlerde eserler vermişlerdir. Türlerin konusu öncelikle vatan sevgisidir. Akla ilk gelen Aybek'in okuyucularına anavatan duygunu aşılama için "Yiğitlere" adlı şiirinde savaş yıllarındaki tarihi olaylara dayanarak eski Türkistan'ı övmüştür.

1990'lı yıllardan itibaren Bağımsızlık döneminin başlamasıyla siyasi sosyal, kültürel ve edebi alanlarda yazar ve şairler eserlerini serbest biçimde yazmaya başlamışlardır. Bu dönemde milli, dini, manevi ve kültürel değerlere sahip çıkmak adına birçok kurum ve kuruluşlar kurulmuştur. Öncelikle eğitim kurumlarından başlayarak Birlik, Erk, Türkistan İslam Demokratik Partisi, Vatan Cephesi gibi sosyal toplum kuruluşları kurulur. Televizyon ve radyo programlarıyla da ilim, kültür, sanat ve edebiyatta yönelik “Milli Özgürlük” çalışmaları yapılmıştır. Dedehan Hasan da edebiyatçı ve sanatçı kişiliğiyle ‘Milli özgürlük’ adına çalışmalarda bulunmuştur.

Dedehan Hasan'ın zorluklarla mücadelesi erken yaşta kaybettiği babasıyla başladı. Çocukluğunda çektiği bazı sıkıntılar, düşünce dünyasının oluşmasına zemin hazırladı.

Dedehan Hasan'ın düşünce dünyasının üniversite yıllarında gelişmeye başlamasıyla birlikte çeşitli alanlarda hizmetler vermiştir. Hizmetlerini öncelikle “Türkistan Özgürlüğü” adı altında vermeye başlamıştır. Buna yönelik konserler, röportajlar, şiirler ve söyleşiler vermiştir. Yaşadığı dönemin şartlarından dolayı, çalışmalarını edebi mecazlar kullanarak yapmayı başarmıştır. Dedehan Hasan sosyal çalışmalarının yanında siyasi çalışmalar da yapmıştır.

1961 yılında Gazetecilik Fakültesinde okurken “Hamzacılar” derneğini kuranlar arasında yer almıştır. Derneğe daha çok üniversite öğrencileri katılmış, onlarla birlikte “Hamza” adında “Duvar Gazetesi” çıkarmışlardır. Bu gazetede ise, Sovyet dönemi aleyhine şiir ve makaleler yazıp yayınlamışlardır. Dedehan Hasan, 1989 yılında arkadaşlarıyla birlikte “Birlik Partisi”ni kurdu. Sovyetlerle mücadelesini “Birlik Partisi” üzerinden devam etti.

Dedehan Hasan, sanat camiasına Ali Şir Nevai, Atayi Belhî, Baba Rahim Meşreb, Mevlana Sekkakî gibi büyük sanatkarlardan ilham alarak eserlerini oluşturmaya başladı. Vatan ve Millet sevgisiyle şiirler kaleme alarak kendi mücadele yöntemini seçti. Türk milliyetçisi olarak eserlerinde hep Türklerin milli kahramanlıklarını vurguladı.

Dedehan Hasan, gerek şiirleriyle gerekse türküleriyle halkın sesi oldu. Onların dertlerini sıkıntılarını anlayan ve onların içinden doğan bir halk şairidir. Sadece şiirleriyle değil, bestecilik yönüyle de sesini başka ülkelere duyurmayı başarmış başarılı bir ozandır. Yalnızca kendi şiirlerini beste yapmamış bazı önemli sanatkarların da şiirlerini besteledi

Rauf Parfi'nin "Leyla", Çolpan'ın "Uyan", "Güzel Türkistan" gibi şiirlerini besteleyip söylemiştir.

Dede Han Hasan'ın başarılarından dolayı, birçok önemli sanatçı ona makaleler, şiirler ve takrizler yazdı. Turab Tola, Aman Muhtar, Halime Nasirova, Rauf Parfi gibi sanatçılar.

Dede Han Hasan'ın dört büyük eserleri: "*Şeyda Gönlüm*", "*Şah-ı Merdan Sayıları*", "*Çimenimden Ayırma*" ve "*Bahar Gelir Bağlara*" dır. Bu eserler Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Eserlerin konuları öncelikle vatan sevgisidir. Diğer konular ise tarihi, siyasi, sosyal ve dini-tasavvufi içerikli konulardan oluşmuştur. Dört büyük eserini serbest nazım biçimiyle yazmıştır.

İlk şiir kitabı "*Şeyda Gönlüm*" (Taşkent, 1969) de otuz dokuz şiiri mevcuttur. Şiirlerini daha çok vatan ve sosyal konular üzerinden yazmıştır. Kitapta "Sevgilime", "Anneme" ve "Babama" şiirleri öne çıkmaktadır.

"*Şah-ı Merdân Sayıları*" (Taşkent, 1980) eserinde otuz sekiz şiiri mevcuttur. Daha çok lirik konulu şiirlere yer vermiştir. Lirik konular üzerinden millete, o dönemin konularını üstü kapalı biçimde aktarmaya çalıştı. Dede Han Hasan'ın çocuklarına yazdığı şiirler bu kitapta yer alır. Bu şiirler ise, "Kızım Servinaza" ve "Oğlum Şakircana" dır.

"*Çimenimden Ayırma*" (Taşkent, 1984) eserinde 40 şiiri mevcut ve şiirleri arasında büyük sanatkara yazdığı şiirleri de vardır. Şükür Burhan, Babarrahim Maşrab gibi. Turab Tola, bu esere takriz yazmış ve takriz kitabın (3-4) sayfasında yer almaktadır.

"*Bahar Gelir Bağlara*" (Taşkent, 1990) eserinde 83 şiiri mevcuttur. Bu eser, basılan son kitabıdır. Tarihi, siyasi, sosyal ve vatan konularını işlemiştir. Bu kitapta Osman Azimov, Rauf Parfi, A. Kadiri, Abdullah Kahhar gibi kişilere şiirler yazmıştır.

Dede Han Hasan, genel olarak değerlendirildiğinde, Sovyet döneminde ve Bağımsızlık döneminde yaşayan ve eserlerini Sovyet döneminde veren güçlü bir şairdir. Halihazırda şiir yazıp bestelemektedir. Şu an yayınlanmayan "Ana Türkistan"

adlı bir şiir kitabı bulunmaktadır. 1000'den fazla da duyulmayan besteleri vardır. Besteleri ise halkı galeyana getirebilecek güce sahiptir.

1985'te oluşturduğu “Şah-ı Merdan Sayları” adlı müzik grubunun sesi tüm Türkistan'da yankılandı. Hem klasik hem modern hem gençlerin talebine göre söyleyen mütevacı ve ender bulunan bir şairdir. O, insanın derdini türkülerle söyleyip insanlarla şiirleriyle konuşmayı başardı.

Siyasi ve sosyal çalışmalarla yetinmeyip Özbek Müslüman halkı bilinçlendirmek amacıyla 1990 yılında, Fergana vadisinde Türkistan İslam Demokratik Partisini kurdu.

Dedehan Hasan'ın tek gayesi, Türkistan birliği ve Türk dünyası kavimlerinin bütünlüğü için milli şuuru millete aşılamaaya çalışan güçlü bir ozandır. Onun türküleri şüphesiz Özbek halkının nadir ve manevi müziğidir. Döneminin ise, en parlak incisidir.

Dedehan Hasan, hitabı güçlü bir sanatkardır. 1990 yılında Türkiye'deki “Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı” tarafından “Türkistan Bülbulü” olarak ilan edildi. Eserleriyle ve yaptığı faaliyetlerle tüm dünyaya sesini duyurmayı başardı ve üstün başarılarına

imza

attı.

KAYNAKLAR

- ABDULLAYEV, Artıkbay (1985), “*Türkü Söyleyen Kim?*” (makale), Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı Gazetesi, Taşkent: 24 Mayıs, sy:21.
- YULDASHEV, Marufjon (2013), Açıköğretim Fakültesi, Çağdaş Türk Edebiyatı-II , Ocak, Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri, ESKİŞEHİR.
- AÇIK, Fatma (2009), *Nevai Şahsında Bakış Açısının Yaş Türkistan Dergisi'nde Eleştirisi*, Erzurum: A. Ü. Araştırma Enstitüsü Dergisi Sayı 39.
- AÇIK, Fatma (2007), *Özbek Edebiyatı*, Ankara: Alp yayınevi.
- AKÇAİR, Elif Özbek (2010), *Yazar Ötkir Hâşimov'dan Seçme Hikayeler 'Men, Buvöm vö Rōngli Televizar', 'Özbek İşi', 'Kızıl Karga' (inceleme, metin, aktarı, dizin)*, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul ,s. 240.
- ANDİCAN, Ahat (1996), *Değişim Sürecinde Türk Dünyası*, Emre yay. , İstanbul, s.589.
- ATİK, Gülden (2005), *Özbek Yazar Şükrullah Yusufoglu ve Tirik Ruhlar Romanı* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara, s.333.
- AVCI, Nilüfer (1995), *Özbekistan'da Din ve Milliyetçilik* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), 1995, Ankara.
- BABAYEV, Maşrab (1991), “*Şair ve Hafız Dedehan Hasan İle Sohbet*”, Taşkent: Saadet Dergisi, Kasım, sy:11, s.35-36.
- BAYDEMİR, Hüseyin (2014), *Adil Yakuboğlu (Adil Yakubov, Odil yoqubov) İle Söyleşi*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, sy.51, s.311-318.
- ÇAKMAK, Cihan (2014), “İsmail Gaspralı'nın Ceditçi Aydın Fatih Kerimi Üzerindeki Etkisi”, **Modern Türklük Dergisi**, Aralık, cilt 11. Sayı 4.
- ÇETİNDAG, Yusuf (2010), *Ali Şir Nevai*, İstanbul: Kaynak yayınevi .
- DOĞAN, Süleyman- ACAR, Esra (2015), *Türkistan Milli Özgürlük Mücadelesinde Dedehan Hasan'ın Yeri ve Önemi*, Türk Dünyası Araştırmaları, sayı:218, Eylül-Ekim, s.179-196.

FAYZULLAYEVA, Abide (2010), *Özbek Şairi Rauf Parfi Öztürk'ün Şiir Dünyası*, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, X/2 (Kış).

GİRAY, Erhan (2015), Pirimkul Kadirov'un Sosyal (Tezli) Romanlarında Tema (The Journal of Academic Social Science), Artvin: sy.40, s.389-402

HASAN, Nadirhan (2013), *16.yy. Çağatay Edebiyatında Yesevilik Geleneği (Şeybânî ve Ubeydî örneği)*, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/1 Winter*, p.1607-1618, Ankara –Turkey.

HASANOV Dedehan (1982), “*Uç Dağlar*” (şiirler), Taşkent: Parkent Sabahı Gazetesi, 15 Haziran 1982.

HASANOV, Dedehan (1983), “*Afgan Şarkıcısı Ahmet Zair'in Anısına Yapılan....*” (şiirler), Taşkent: Taşkent Akşamı Gazetesi, 24 Ekim 1983.

HASANOV, Dedehan (1965), “*Babamı Anıp*” (şiirler), Taşkent: Yaş Leninci Gazetesi, 2 Aralık 1965.

HASANOV, Dedehan (1987), “*Abdullah Kadiri'nin Resmine Bakıp*” (şiirler), Taşkent: Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı, 13 Mart 1987 sy:11.

HASANOV, Dedehan (1981), “*Ağaç Söylüyor...*” (şiirler), Taşkent: Gülistan Dergisi, No:10, s.14.

HASANOV, Dedehan (1986), “*Ateşle Isınıp*”, (şiirler), Taşkent: Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı, 10 Şubat 1986, sy:2.

HASANOV, Dedehan (1988), “*Bahar Gelir Bağlara*” (şiirler), Taşkent: Şark Yıldızı Dergisi, sy:5, s.149,151.

HASANO V, Dedehan (1985), “*Barışın Beyaz Güvercini*” (makale), Taşkent: Taşkent Akşamı Gazetesi, 30 Kasım 1985.

HASANOV, Dedehan (1992), “*Baymirza Hayit Halkına Sözüm*” (makale), Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı, 3 Ocak 1992, Taşkent.

HASANOV, Dedehan (1984), “*Bidarlık (Uyanıklık), Ney*” (şiirler), Yaşlık Dergisi, sy:5, Taşkent.

HASANOV, Dedehan (1989), “*Çapa Yapan Kadınlar*” (şiirler), Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı, 14 Nisan 1989, sy: 16, Taşkent.

HASANOV, Dedehan (1989), “*Epigrammalar*” (şiirler), Taşkent: Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı, 13 Haziran 1989, sy:28.

HASANOV, Dedehan (1992), “*Evvelki Şiirlerinden*” (şiirler), Taşkent: Şark Yıldızı Dergisi, sy:3, s.116-117.

- HASANOV, Dedehan (1991), “*Gözlerinde Halka Halka Damlalar*” (makale), Taşkent: Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı, 27 Aralık 1991, sy: 52.
- HASANOV, Dedehan (1983), “*İki Bin Yıllık Toyunda Sana Tazim Ederim, Taşkentim!*” ‘Sana Doğru Çırpınırım’ (şiirler), Taşkent: Taşkent Akşamı Gazetesi, 1 Ağustos 1983.
- HASANOV, Dedehan (1987), “*Kamilcan Ataniyazov’un 70.yıldönümü Anısına Üstadı Hatırlayıp*” (şiirler), Taşkent: Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı, 17 Haziran 1987, sy:29.
- HASANOV, Dedehan (1987), “Karga” (şiirler), Taşkent: Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı, 9 Ocak 1987, sy:2.
- HASANOV, Dedehan (1992), “*Kucak Açıp Halkın İçine Varalım*” (makale), Taşkent: Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı, 24 Haziran 1992, sy:30.
- HASANOV, Dedehan (1982), “*Kuşların Nidası...*” (şiirler), Taşkent: Yaşlık Dergisi, no:10.
- HASANOV, Dedehan (1987), “*Lenin’i Anıyorum*” (şiirler), Taşkent: Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı, 30 Ekim 1987.
- HASANOV, Dedehan (1983), “*Methiye Söyleyip*” (şiirler), Taşkent: Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı Gazetesi, 11 Kasım 1983, sy:46.
- HASANOV, Dedehan (1988), “*Muin Bissisu’nun Uktesi*” (şiirler), Taşkent: Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı, 19 Ağustos 1988, sy:34.
- HASANOV, Dedehan (1989), “*Mukaddes Herat’ın Toprağını Yüzüne Sür*” (şiirler), Taşkent: Şark Yıldızı Dergisi, sy:12, s.132-133-134.
- HASANOV, Dedehan (1979), “*Özdeyiş*” (şiirler), Taşkent: Taşkent Akşamı Gazetesi, 13 Ağustos 1979.
- HASANOV, Dedehan (1979), “*Özlem*” (şiirler), Taşkent: Şark Yıldızı Dergisi, sy:8.
- HASANOV, Dedehan (1966), “*Sensin Bahtım*” (şiirler), Taşkent: Özbekistan Medeniyeti Gazetesi, 14 Aralık 1966.
- HASANOV, Dedehan (1966), “*Şüphe*” (şiirler), Taşkent: Özbekistan Medeniyeti Gazetesi, 24 Ağustos 1966.
- HASANOV, Dedehan (1990), “*Türkü Alem*” (şiirler), Taşkent: Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı, 31 Ağustos 1990, sy:35.
- HASANOV, Dedehan (1984), “*Türkü Sanatında Taklitçilik Bir İllettir*” (makale), Taşkent: Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı, 24 Şubat 1984.
- HASANOV, Dedehan (1981), “*Türkü Söyleyip Çark Etsem...*” (şiirler), Taşkent: Şark Yıldızı Dergisi, sy:9, s.114-115.
- HASANOV, Dedehan (1985), “*Üstat Şöhrete*” (şiirler), Taşkent: Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı, 2 Ağustos 1985, sy:31.
- HASANOV, Dedehan (1984), “*Yusufcan Kızık Hengameleri*” (şiirler), Taşkent: Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı, 7 Eylül 1984.

- HASANOV, Dedehan (1975), “Ziyaret” (makale), Taşkent: Sovyet Özbekistan’ı Gazetesi, 22 Nisan 1975, sy:94.
- HAYATİ, Bice (2015), *Şükrullah Yusufoglu ‘Kefensiz Gömülenler’*. (OAKA Kitap incelemeleri). İstanbul, İtil Yayınları, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi 12/2 (Haziran 2015).
- HİKMET, Koraş (2009), *Özbek Şairi Rauf Parfi*, Komen Yayınları, Konya.
- HOCA, Timur (1992), “Kaysı Kundesin Türkistan?”, Taşkent: Şark Yıldızı Dergisi, sy:5, s.184-185-186.
- HAKKUL, İbrahim (2009), *Müşahede Nuru*, Taşkent: ÖzRFA Fen yayınları, s.48.
- İNOYATOV, Mirobid (1986), “Devir Türküleri Talep Derecesinde Mi?” (makale), Taşkent: Taşkent Akşamı Gazetesi, 21 Kasım 1986, sy:47.
- KARAKAŞ, Şuayip, *Özbek Edebiyatı Yazıları*.
- KARAKAŞ, Şuayip (2009), *Yusufoğlu-Şükrullah “Kefensiz Gömülenler” (inceleme-aktarma)*, Ankara: Berikan Yayınevi.
- KAYIKÇI, Murat (1997), Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, “Bağımsızlık Sonrası Özbekistan’da Siyasal ve Anayasal Yapılanma” (yayımlanmamış yüksek lisans tezi) s.11, Kocaeli.
- KAYUMHAN, Veli (1992), “Mağdur Edilen Kısmetler”, Taşkent: Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı, 24 Nisan 1992, sy:17.
- Kommuna gazetesi, “Konser İlanı” . Taşkent: 7 Haziran 1988.
- KÖÇAROV R., MİRZAMURODOV, Z., ALİMCANOV, Ş., BARNOYEV, S. (1985), “Barışın Beyaz Güvercini” (makale), Taşkent: Taşkent Akşamı Gazetesi, 30 Kasım 1985.
- MERHAN, Aziz (2007), *Yazılı Özbek Edebiyatı*, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, cilt:31, no:2, Aralık.
- MUHİDDİN, Abdurasulov (2009), *Basın Özgürlüğü Kavramı: Özbekistan’da SSCB ve İslam Kerimov Dönemi Basın Rejimlerinin Karşılaştırılması*, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), s.202, Ankara.
- MUHTOROV, Aman (1988), “Türkü Ömrü” (makale), Taşkent: Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı, 29 Temmuz 1988, sy:31.
- MUTLU, Kübra (2011), *Adil Yakubov’un Eserlerinde Kültürel Öğeler*, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul .
- NASİROVA, Halime (1986), “Barışın Beyaz Güvercini” (makale), Taşkent: Taşkent Akşamı Gazetesi, 30 Kasım 1986.
- NASİROVA, Halime 1987, *Vahidov, Erkin. Burhanov, Şükür “Sanatı Dilber Sanatkar”*, Taşkent: Sovyet Özbekistanı Sanatı Gazetesi, sy: 10.
- OBA, Emin (2014), “Bağımsızlık Devri Özbek Edebiyatı”, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/3 Winter

- “1984 Sonbahar Sır Derya ve Cıza Vilayetlerinin Pamuk Tarlalarındaki Konser”, Taşkent: Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı gazetesi, 16 Kasım 1989, sy:96.
- “Dede Han Hasan’ın 50. Yaşı Kutlaması”, Taşkent: Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı Gazetesi, 23 Şubat 1990, sy:8.
- “Özbekistan Cumhuriyeti İlimler Akademisi Ali Şir Nevai Dil ve Edebiyat Enstitüsü”, Taşkent: Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı Gazetesi, 9 Şubat 1991.
- “Özbekistan Cumhuriyeti Yazarlar Birliğinin 1988 yılı 23 Haziran Tarihli Toplantı”, Taşkent: Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı Gazetesi, 1 Temmuz 1988, no:27.
- “Bayram Kutlaması Şakaları”, Taşkent: Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı, 28 Nisan 1989.
- PARFİ, Rauf (1984), “Ben Yalnızım, Dostum D.Hasan’a, Heyecanlıyım” (şiir), Taşkent: Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı, 27 Nisan 1984, sy:17.
- PARFİ, Rauf (1983), “Bir Şiir Şerhi” (makale), Taşkent: Taşkent Akşamı Gazetesi, 24 Ekim 1983.
- PARLAK, Emre (2011), *Abdullah Aripov’un Şiirleri (metin ve inceleme)*, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), s 329, Yozgat.
- POLAT, Abdurrahim (1986), “Özbekistan: İstiklal Mücadelesinin Son Basamağı Devam Etmekte”, Yeni Türkiye Dergisi, Yıl 2, sayı 9, Mayıs ve Haziran 1996.
- RAHİMCANOV, Numan (2007), *Mustakillik Devri Özbek Şeriyatı*, Taşkent: Fen Neşriyatı Yay.
- RAŞİT, Ötkir (1987), “Türkülere Yeni Talepler” (makale), Taşkent: Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı Dergisi, 1 Mayıs 1987, sy:18.
- ROZİYEYEV, Bobokalon (1985), “Türkü Gönül Zevki” (makale), Taşkent: Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı, 22 Mart 1985, sy:12.
- SADIKOV, Polat (1995), *1991 Sonrası Özbekistan’da Yönetim Sistemi ve Yerel Yönetim Yapılanması (Türkiye ile Karşılaştırılmalı)*, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), s. 75 İzmir.
- ŞAKİROV D. (2000), *İnsan mevkini nasıl elde edecek? (Büyük Üstatlara Münasip Miyiz?)* (makale), Taşkent: Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı Dergisi, 11 Ağustos 2000.
- ŞİMŞEK, Adem (2013), *Bağımsızlık Sonrası Özbekistan’ın Dış Politikasında Denge Arayışları*, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), s. 131, İstanbul.
- ŞÜKÜROV, Nazar (1985), “Kalp Çizgileri” (makale), Taşkent: Taşkent Akşamı Gazetesi, 25 Şubat 1985.
- “Sanatçılarımızı Tanıştırıyoruz”, Taşkent Akşamı Gazetesi, 1 Ağustos 1983.
- “Ali Şir Nevai’nin Anısına Geleneksel Toplantı”, Taşkent Akşam Gazetesi, 9 Şubat 1991.
- “Şiir ve Türkü Gecesi”, Şairler: Özbekistan Halk Şairesi Zülfiye, Özbekistan Halk Yazarı Turob Töla. Şairler, Şükür Kurban, Rauf Parfi, Lirik Sanatkar Dede Han Hasonov (1983), Taşkent: Taşkent Akşamı Gazetesi, 17 Eylül 1983.

Taşkent teranesi sanatçı yarışması. “Sanatçılarımızı tanıştırıyoruz, Rözimbek Murodov, Dedehan Hasanov, Samad Polatov” (1983), Taşkent: Taşkent Akşamı Gazetesi, 1 Ağustos 1983, sy:3.

TEKİN, Feridun (2011), *Hanlıklar Dönemi Çağatay Edebiyatı Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/1 Winter*, p. 1782-1788, Turkey.

URALBAYEVA, Saida (2002), Adil Yakubov’un Uluğbey Hazinesi Adlı Romanında Aktarma Meseleleri, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), s.706, Ankara.

USMANOV, M. İKRAMOV, (1991), “İslam Partisini Kurmak Kime Ve Niçin Gerek Olmalı?” (makale), Taşkent: Sovyet Özbek Sanatı Dergisi, 30 Ekim 1991.

ÜŞENMEZ, Emek (2013), *Yeni Özbek Edebiyatı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

YAŞİN, K. Nasirova, H. Baybolyeva, Tamarahanım, K. Rahimov, N. Töla, T. Oripov, A. Nazarov, (1988), “Böyle Bir Sanat Grubu Çok Zarur ” (makale), Taşkent: Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı Dergisi, 8 Nisan 1988.

YELOK, Veli Savaş (2007), Erkin Vahidov’un Şiirleri Üzerine Dil ve Üslup Çalışması, (yayımlanmamış doktora tezi), s. 1403, Ankara.

YUSUF, Berdak- TULUM, Mehmet Mahur (1994), *Sözlük Özbekistan Türkçesi- Türkiye Türkçesi, Türkiye Türkçesi- Özbekistan Türkçesi*. İstanbul.

YUSUF, Muhammed (1986), “Savaş Dünyada Dursun” (makale), Taşkent: Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı Dergisi, 9 Mayıs 1986, sy:19.

ZAYNİDDİNOVA, Mahfuza (1986), “Tartışmayı Gazete Okurları Devam Ettiriyor”, Taşkent: Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı Dergisi, 12 Eylül 1986.

İnternet kaynakları

<http://1000kitap.com/yazar/PirimKadirov>

www.ziyouz.com

<http://dadaxonhasan.yangidunyo.org/>

<http://www.dadahonhasan.com/>

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr>, Yaman, Ertuğrul. Aybek Musa Taşmuhammedoğlu (1905-1968)

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78479/turkiye-disindaki-turk-edebiyatlari-antolojisi.html>

<http://www.dadahonhasan.com/>

<https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=449692>

<http://www.tdvia.org/dia/ayrmetin.php?idno=080169> Çağatay edebiyatı. cilt: 08; sayfa: 173

<http://www.yagmurdergisi.com.tr/archives/yazdir/maksudseyhzade>

EKLER

EK 1 Dedehan Hasan'ın gazetelerde ve dergilerde çıkan şiirleri ve makaleleri

sıra no	Yazar ve eser adı	Yayınlandığı yayın	Tarih ve basım yeri
1	D.Hasanov, ‘Babamı anıp’ (şiirler).	“Yaş Leninci” (gazete),	2 Aralık 1965 Taşkent
2	D.Hasanov “Sensin bahtım”,(şiirler)	“Özbekistan Medeniyeti” (gazete)	14 Aralık 1966 Taşkent.
3	D. Hasanov, “Şüphe” (şiirler)	“Özbekistan Medeniyeti” (gazete)	24 Ağustos 1966, Taşkent.
4	D.Hasanov “ziyaret” (makale)	“Sovyet Özbekistanı gazetesi”	22 Nisan 1975 sy.94 Tşkent.
5	D. Hasan, “Özlem”, (şiirler),	“Şark Yıldızı” (dergi)	Sy.8 1979 Taşkent.
6	D.Hasan, “Özlem”, (şiirler)	“Taşkent akşamı gazetesi”	13 Ağustos 1979 Taşkent
7	D.Hasan, “Ağaç söylüyor...” (şiirler)	“Gülistan Dergisi”	1981 no:10 s.14 Taşkent
8	D.Hasan “Türkü söyleyip çark etsem...” (şiirler)	“Şark Yıldızı” (dergi)	1981 sy.9 s.114- 115 Taşkent
9	D.Hasan “Kuşların nidası...” (şiirler),	“Yaşlık Dergisi”	1982 no:10 Taşkent
10	D.Hasan “Uç, dağlar” (şiirler)	“Parkent Sabahı”	15 Haziran 1982 Taşkent

11	D. Hasanov “İki bin yıllık toyunda sana tazim ederim, Taşkentim!” ‘Sana doğru çırpınırım’ (şiiirler)	“Taşkent akşamı” gazetesi	1 Ağustos 1983 Taşkent
12	D.Hasan “Methiye söyleyip” (şiiirler)	“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı”	11 Kasım 1983 sy:46 Taşkent.
13	D.Hasanov “Afgan şarkıcısı Ahmet Zair’in anısına yapılan....” (şiiirler)	“Taşkent akşamı gazetesi”	24 Ekim 1983 Taşkent.
14	D.Hasan “Türkü sanatında taklitçilik bir illettir”, (makale)	“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı”	24 Şubat 1984 Taşkent
15	D.Hasan “Yusufcan Kızık hengameleri” (şiiirler)	“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı”	7 Eylül 1984 Taşkent.
16	D.Hasan “Bıdarlık (UYANIKLIK), Ney” (şiiirler)	“Yaşlık Dergisi”	1984 sy:5 Taşkent.
17	D.Hasan “Üstat şöhrete”, (şiiirler)	“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı”	2 Ağustos 1985 sy:31 Taşkent.
18	D.Hasan “Barışın beyaz güvercini” (makale)	“Taşkent akşamı gazetesi”	30 Kasım 1985 Taşkent.
19	D.Hasan “Ateşle ısınıp”, (şiiirler)	“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı”	10 Şubat 1986 sy:21 Taşkent.
20	D.Hasan “Karga” (şiiirler)	“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı”	9 Ocak 1987 sy:2 Taşkent.
21	D.Hasan “Abdullah Kadiri’nin resmine bakıp” ,(şiiirler)	“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı”	13 Mart 1987 sy:11 Taşkent.
22	D. Hasan “Kamilcan	“Özbekistan	17 Haziran 1987

	Ataniyazov'un 70. yıl dönümü anısına üstadı hatırlayıp.”(şiiirler)	Edebiyatı ve Sanatı”	sy:29 Taşkent.
23	D.Hasan “Lenini anlatıyorum” (şiiirler)	“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı”	30 Ekim 1987 Taşkent.
24	D.Hasan “Muin Bissisu’nın uktesi” (şiiirler)	“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı”	19 Ağustos 1988 sy:34 Taşkent.
25	D. Hasan “Bahar gelir bağlara” (şiiirler)	“Şark Yıldızı” (dergi)	1988 sy:5 s. 149,151 Taşkent.
26	D. Hasan “Çapa apan kadınlar” (şiiirler)	“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı”	14 Nisan 1989 sy: 16 Taşkent.
27	D.Hasan “Epigrammalar”, (şiiirler)	“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı”	13 Haziran 1989 sy:28 Taşkent.
28	D.Hasan “Mukaddes Herat’ın toprağını yüzüne sür” (şiiirler)	“Şark Yıldızı” (dergi)	1989 sy:12 s.132-133-134 Taşkent.
29	D.Hasan “Türkü alem” (şiiirler)	“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı”	31 Ağustos 1990 sy:35 Taşkent.
30	D.Hasan “Gözlerinde halka halka damlalar” (makale)	“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı”	27 Aralık 1991 sy: 52 Taşkent.
31	D.Hasan “Baymirza Hayıt; halkına sözüm” (makale)	“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı”	3 Ocak 1992 Taşkent.
32	D.Hasan “Kucak açıp halkın içine varalım” (makale)	“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı”	24 Haziran 1992 sy:30 Taşkent.
33	D. Hasan “Evvel ki şiiirlerinden”(şiiirler)	“Şark Yıldızı”, (dergi)	1992 sy:3 s. 116-117 Taşkent.
34	D.Hasan “D.Şakirov insan mevkini nasıl elde edecek?”	“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı”	11 Ağustos 2000 Taşkent.

(büyük üstatlara münasip
miyiz?)” (makale)

EK 2 Dedehan Hasan'ın hakkında çıkan yazılar

Sıra no	Yazar ve eser hayatı	Yayınlandığı yayın	Tarih ve basım yeri
1	Rauf Parfi “Bir şiir şerhi” (makale)	“Taşkent Akşamı gazetesi”	24 Ekim 1983 Taşkent.
2	Rauf Parfi, “Ben yalnızım, heyecanlıyım. dostum D.Hasan’a”, (şiir)	“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı”	27 Nisan 1984 sy:17 Taşkent.
3	Bobokalon Roziyev (Namangan) “Türkü gönül zevki” (makale)	“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı”	22 Mart 1985 sy:12 Taşkent.
4	Artıkbay Abdullayev “Türkü söyleyen kim?” (makale)	“Özbekistan Edebiyatı ve sanatı”	1985 24 Mayıs sy:21 Taşkent.
5	Nazar Şükürov “Kalp çizgileri” (makale)	“Taşkent Akşamı Gazetesi”	25 Şubat 1985 Taşkent.
6	R.Köçarov, Z.Mirzamurodov, Ş.Alimcanov, S.Barnoyev “Barışın beyaz güvercini” (makale)	“Taşkent Akşamı Gazetesi”	30 Kasım 1985 Taşkent
7	Muhammed Yusuf “Savaş dünya da dursun” (makale)	“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı”	9 Mayıs 1986 sy:19 Taşkent.
8	Mahfuza Zayniddinova “Tartışmayı gazete okurlar devam ettiriyor” (Dedehan Hasanov türküleri halkın	“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı”	12 Eylül 1986 Taşkent.

isteğine göre olması
gerektiğiyle ilgili makalesine
yankı olarak yazılan makale)

9	Mirobid İnoyatov “Devir türkülleri talep derecesinde mi?” (makale)	“Taşkent Akşamı Gazetesi”	21 Kasım 1986 sy:47 Taşkent.
10	Halime Nasirova “Barışın beyaz güvercini” (makale)	“Taşkent Akşamı Gazetesi”	30 Kasım 1986 Taşkent.
11	Ötkir Raşit “Türkülere yeni talebler.” (makale)	“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı”	1 Mayıs 1987 sy:18 Taşkent.
12	Halime Nasirova , Erkin Vahidov , Şükür Burhanov “Sanatı dilber sanatkar”	“Sovyet Özbekistanı Sanatı”	1987 sy 10 Taşkent.
13	K. Yaşın, H.Nasirova, K.Baybolyeva, Tamarahanım, N. Rahimov, T.Töla, A. Oripov, B. Nazarov “Böyle bir sanat grubu çok zarur ” (makale)	“Özbekistan Edebiyatı ve sanatı”	8 Nisan 1988 Taşkent.
14	Aman Muhtorov “Türkü ömrü” (makale)	“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı”	29 Temmuz 1988 sy:31 Taşkent.
15	“Bayram kutlaması şakaları” (sanatkar D.Hasanov’a)	“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı”	28 Nisan 1989 Taşkent.
16	D.Hasan 50 yaşında. Kutluyoruz! (Özbekistan	“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı”	23 Şubat 1990 sy:8 Taşkent.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti
yazarlar birliği heyetinin
kutlama makalesi) (D.Hasan
şiiirleri)

17	Ali şir Nevai'nin anısına geleneksel toplantı.	“Taşkent gazetesi”	akşam	9 şubat 1991 Taşkent
18	Maşrab Babayev “şair ve hafız Dedehan Hasan ile sohbet”	“Saadet dergisi”		Kasım 1991 sy:11 S.35-36 Taşkent.
19	Prof. Dr. M.Usmanov, H. İkramov “İşlam partisini kurmak kime ve niçin gerek olmalı?” (makale)	“Sovyet Sanatı”	Özbek	30 Ekim 1991 Taşkent.
20	Veli Kayumhan. “Mağdur edilen kismetler.” (V. Kayunhan'ın Dedehan Hasan'a mektubu)	“Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı”		24 Nisan 1992 sy:17 Taşkent.
21	Timur Hoca “Kaysı hundesin Türkistan?” (şair, hafız Dedehan Hasan'a) (şiirler)	“şark yıldızı” Dergisi		1992 sy:5 s. 184- 185-186 Taşkent.

EK 3 Dedehan Hasan'ın katıldığı programlar ve röportajlar

Sıra no	Program adı	Katılımcı Sanatkarlar	Duyurunun Yayınlandığı Yayın, Tarih ve Basım yeri
1	Dergi okurlarına on soru	Dedehan Hasan	“Sovyet Özbekistan sanat dergisi”, 1980 yılı 12. sayı.
2	Taşkent teranesi sanatçıları yarışması. sanatçılarımızı tanıştırıyoruz:	Rözimbek Murodov, Dedehan Hasanov, Samad Polatov	“Taşkent akşamı gazetesi” 1 Ağustos 1983 sayfa:3 Taşkent
3	“Sanatçılarımızı tanıştırıyoruz”	Dedehan Hasanov	“Taşkent akşamı gazetesi” , 1983 yılı 1 Ağustos
4	M. Kariyokubov Özbek Devlet Filarmonisi. Sverdlov konser salonunda Taşkentin 2000 yıllık jübileyisi münasebetiyle 17- 18 Eylül saat 19:30 da “ Şiir ve türkü gecesi”.	Şairler: Özbekistan halk şairisi Zülfiye, Özbekistan halk yazarı Turob Töla. Şairler, Şükür Kurban, Rauf Parfi, Lirik Sanatkar Dedehan Hasonov.	“Taşkent akşamı gazetesi 17 Eylül 1983 Taşkent

5	Sovyet medeniyet vakfının Fergana vilayeti bölümü Fergana icraiya kurulunun medeniyet yönetimi Özbekistan yazarlar birliği Fergana oblast bölümü Özbekistan tiyatro erbablari birliği Fergana oblastları bölümü 9 Haziran 1988 saat 20:00 de Fergana şehir merkezi “Spartak” statyumunda.	Özbekistan yazarlar birliği önünde soysal-siyasi türküler “Sayhun” Heyetin sanat rehberi:Dedehan Hasanov. Özbekistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’ne hizmet gösteren sanatçı: Tavakkal Kadirov. Kamilcan yusupov. Lirik şarkı ahuncan madaliyev. Bedii söz ustası muhiddin darveşev. Sanatkar ve şairler: Yoldaş Sülayman, Mirza Kencaboyev, Muhammed Yusuf, Gulam Fathiddin, Bahadır İsa, Alişir İbodinov, Maksuda Ergaşeva, Anvar Abidcan, Malika Mirzayeva, Ahuncan Hakimov, Matluba Ahmedova	Kommuna gazetesini 1 Haziran 1988 Fergana

6	Sovyet medeniyet vakfının Fergana oblast bölümü Fergana icraiya kurulunun medeniyet yönetimi Özbekistan yazarlar birliği Fergana oblast bölümü Özbekistan tiyatro erbapları birliği Fergana oblastları	Özbekistan yazarlar birliği önünde soysal-siyasi türküler “Sayhun” Heyetin sanat rehberi: Dedehan Hasanov. Özbekistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’ne	Kommuna gazetesini 7 Haziran 1988 Fergana

bölümü 9 Haziran 1988 saat 20:00 de Fergana şehir merkezi “Spartak” statyumunda.

hizmet gösteren sanatçı: Tavakkal Kadirov. Kamilcan yusupov. Lirik şarkı ahuncan madaliyev. Bedii söz ustası muhiddin darveşev. Sanatkar ve şairler: Yoldaş Sülayman, Mirza Kencaboyev, Muhammed Yusuf, Gulam Fathiddin, Bahadır İsa, Alişir İbodinov, Maksuda Ergaşeva, Anvar Abidcan, Malika Mirzayeva, Ahuncan Hakimov, Matluba Ahmedova

7 Özbekistan Cumhuriyeti yazarlar birliğinin 1988 yılı 23 Haziran tarihli toplantısında kurumun çalışmaları, yazar ve şairlerin faaliyetleri değerlendirilmiştir. Bu toplantının Dedehan Hasan için önemi ise Özbekistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Yazarlar Birliğine üye olarak seçildi.

Özbekistan Cumhuriyeti yazarlar birliğinin yönetim kurulu ve üyeleri. D.Hasanov

Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı 1 Temmuz 1988 no:27 Taşkent.

8 “1984 sonbahar sır derya ve cıza vilayetleri pamuk

Dedehan Hasan ve müzik ekibi

“Özbekistan Edebiyatı ve

tarlalarında” (pamuk toplama
da verilen bir konser)

Sanatı gazetesi”
16 Kasım 1989
sy:96 Taşkent.

8	9 Şubat 1991	Özbekistan Cumhuriyeti ilimler akademisi Alişir Nevai dil ve edebiyat enstitüsü. Alişir Nevai’yi anma toplantısı. (her yıl adı gecen kurumda geleneksel olarak Alişir Nevai anma toplantı gerçekleştiriliyor.)	Dedehan Hasan	“Özbekistan edebiyatı ve sanatı gazetesi” 1991 Şubat sayısıTaşkent.
9	Boğazdaki yürek feryadı ‘şair ve hafız Dedehan Hasan ile sohbet’		Dedehan Hasan	“Saadet dergisi” 1991 Kasım no.11

EK 4 “Şeyda Gönlüm” kitabından ‘Ana Yurdum’, ‘Sevgilime’ şiirleri

Ek 4.1. Kitabın kapak resmi

Ek 4.2. Ana yurdum

ОНА ЮРТИМ

Хурлик тимсолисан, беқиёс ўлкам,
Мен жаннат бағрингда гул бўлиб ундим,
Хатто юлдузларга учганимда ҳам
Яна қучоғингга толпиниб қўндим.

Нега ел бўлмадим парвона бўлиб,
Бир умр ўпмоққа гул боғларингдан.
Ё дарё бўлмадим илҳомга тўлиб,
Куйлаб оқар эдим қучоқларингдан.

Жаннатмас, чўл-саҳро бўлганингда ҳам
Бургутдек кезардим қумлоқларингда.
Чангу тўзонингни кўзимга суртиб,
Ошён қураб эдим янтоқларингда.

Осмон бўлганингда юлдузинг бўлиб,
Фируза бағрингда мангу қолардим.
Бутун борлигингни муқаддас билиб,
Муштдек юрагимга сиғдирулардим.

Ek 4.3. Sevgilime

СЕВГИЛИМГА

Севги ҳисларига тор келди кўксим,
Изҳор этмасликка йўқ менда бардош.
Шу вайдан ишқ тўла ўт юрагимни
Узингга топширдим, эй меҳри қуёш.

Аммо ўтинаман, бу оташ ишқни—
Мавсумий ҳаёжон ўткинч ҳол дема,
Узингни дарё-ю, мендек ошиқни—
Қошингда мудраган мажнунтол дема.

Йўқ, бу ишқ ўтмишда разолат тоғин
Чилпарчин айлаган Фарҳодлар ишқи.
Мажнун нола қилган чўллар қучоғин
Бугун бўстон этган авлодлар ишқи.

Юм-юм йигламайман мажнунтол бўлиб,
Дарду ҳасратимни айтиб сабога.
Шаҳло кўзларингда ишқ-вафо кўриб,
Қувончим сигмайди еру фазога.

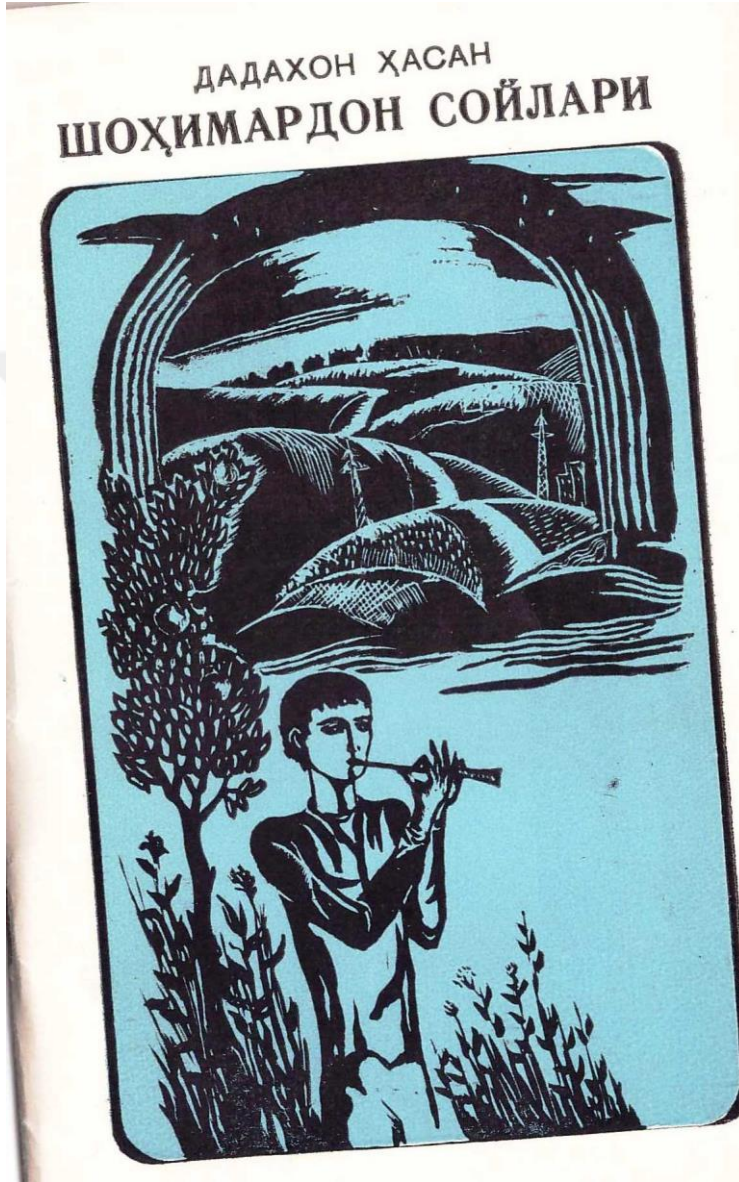
Муборак бошингда гиргиттон бўлиб,
Чарх уриб тинчимас қалдирғочингман.
Ойдек жамолинга осмон бўлиб,
Янонинг қуршаган чилвир сочингман.

Гар учар экансан юлдузлар томон,
Олдинда ўзим йўл очиб бораман.
Фазолар қучоғин қилиб нурафшон,
Йўлларингга зиё сочиб бораман.

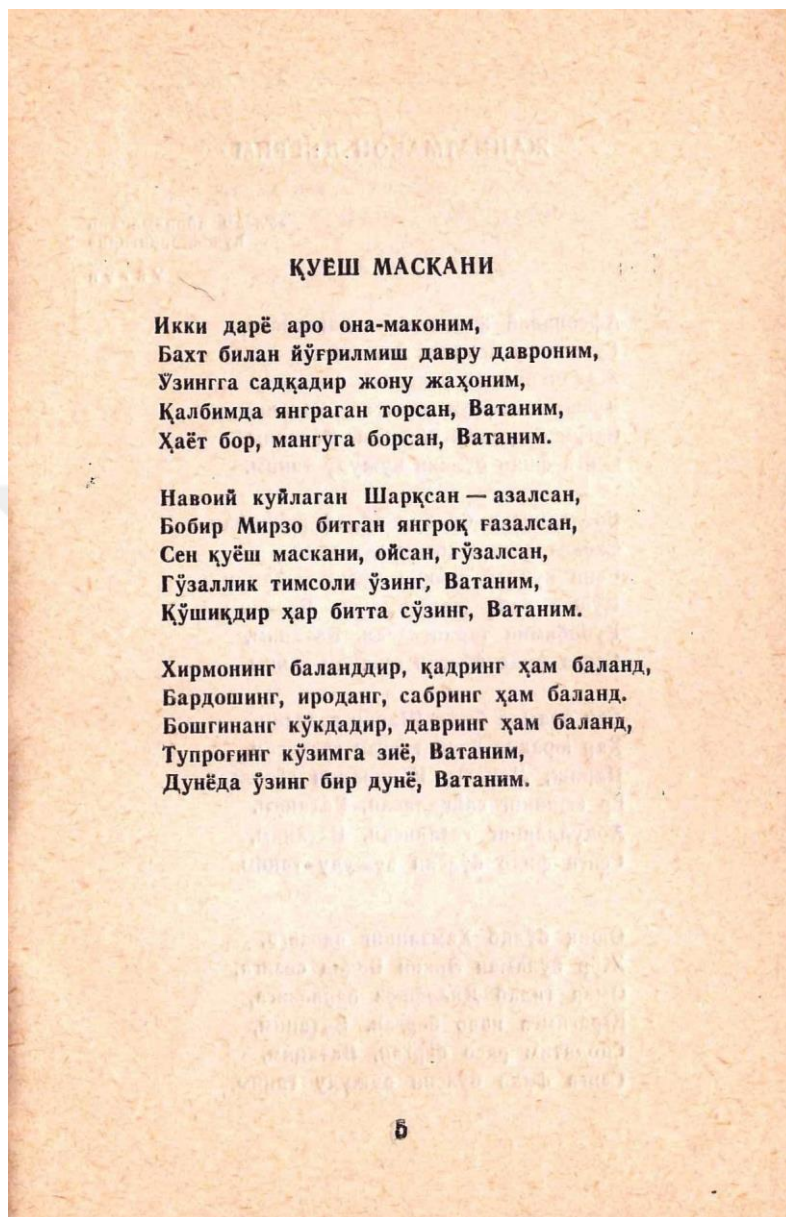
Чанқоқ ёшлигимга салқин сой бўлиб,
Кириб келдинг, сен эй, кўзлари оҳу
Ишончим қомилки, тўлин ой бўлиб,
Қалбим осмонида қоласан мангу!

EK 5 “Şah-ı Merdan Sayları” kitabından ‘Güneş Meskeni’, ‘Cennet Mekan’
Diyarım” şiirleri

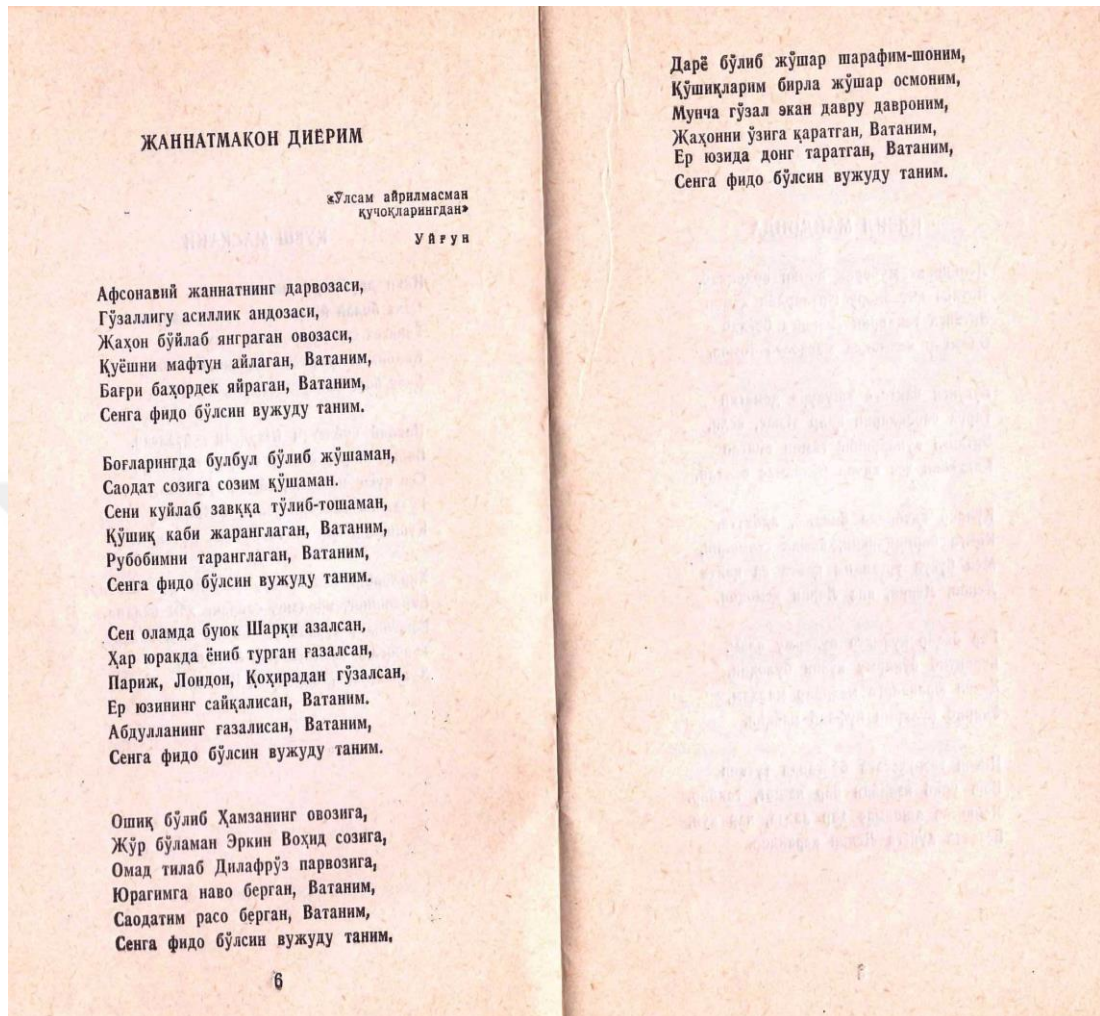
Ek 5.1.Kitabın kapak resmi

Ek 5.2. Güneş meskeni

Ek 5.3.Cennet mekan diyarim

ЕК 6 “Їименимден Айырма” китабыннан ilk iki ŗири

Ek 6.1.Китабын карак ресми

Ek 6.2. Serbest şiir (1)

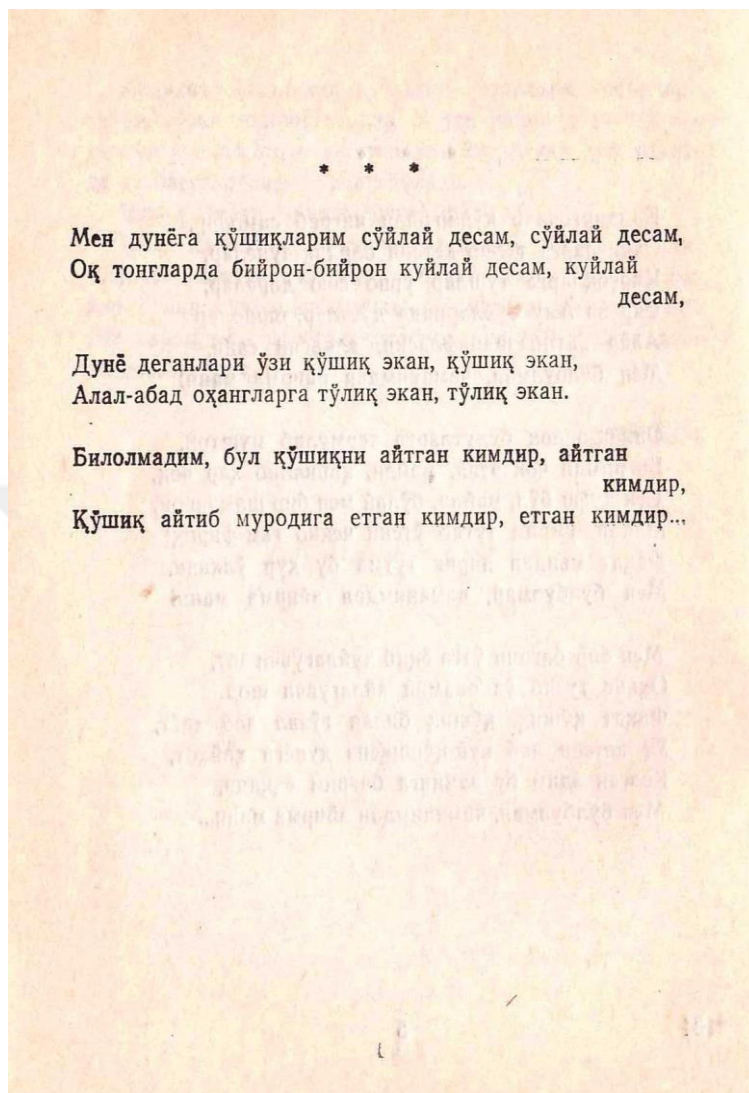
* * *

Қалдирғочлар қўшиғидан янграб самолар,
Оҳангларга тўлиб кетсин борлиқ-дунёлар,
Қирғоқларга тўшлар уриб сою дарёлар,
Сир ва Аму бўйларинда дўстлар, ошнолар
Алёр айтиб шарафласин, алқасин сани,
Мен булбулман, чаманимдан айирма мани!

Оппоқ-оппоқ булутларга термулиб муштоқ,
Бағримни чок этай, майли, қийналиб ҳар чоқ,
Сен қуёш бўл, майли, бўлай мен бир шамчиноқ,
Майли, умрим тутаб ўтсин чекиб ғам-финоқ!
Фақат мендан дариг тутма бу ҳур ўлкани,
Мен булбулман, чаманимдан айирма мани!

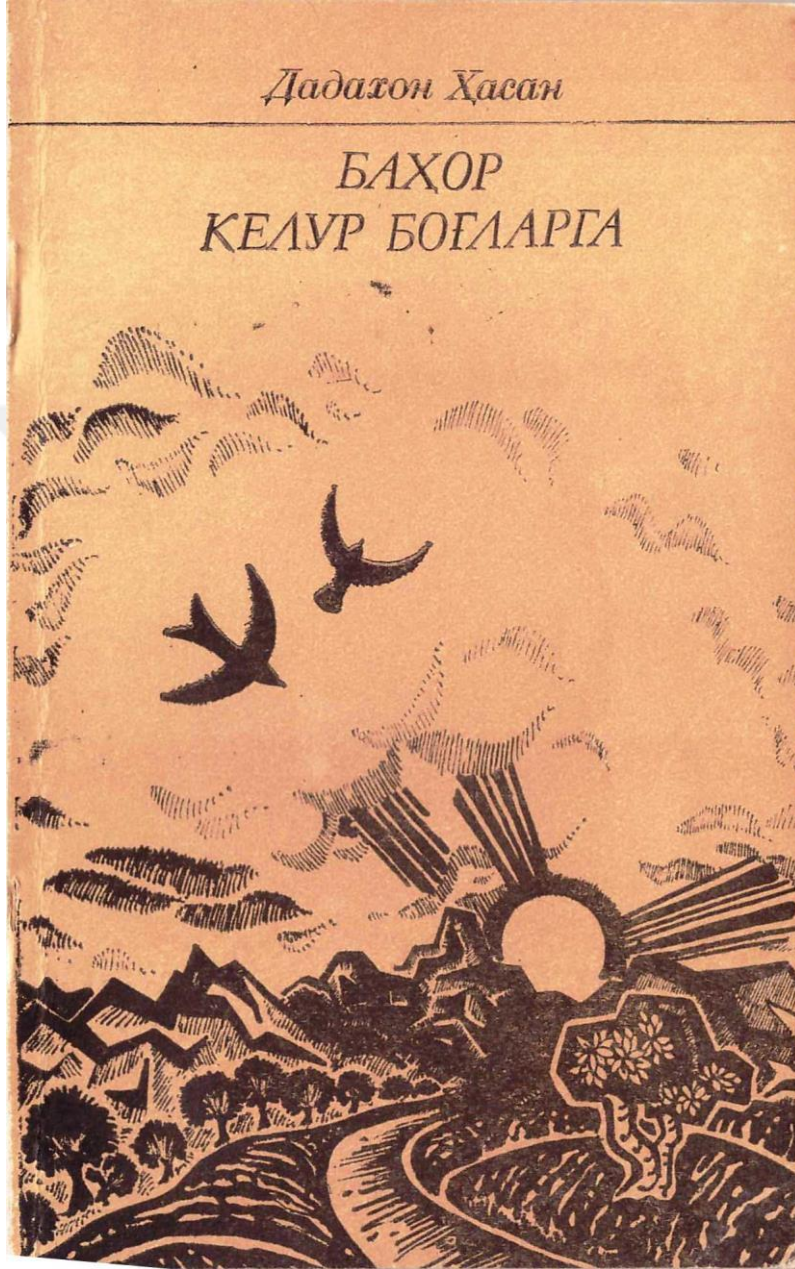
Мен бир бағрин ўтга ёқиб куйлагувчи зот,
Оҳанг тузиб ўз оламин айлагувчи шод.
Фақат қўшиқ, қўшиқ билан гўзал деб ҳаёт,
Ўт кетсин деб куй-қўшиқсиз дунёга ҳайҳот,
Келган эдим бу заминга бағрим ёққани,
Мен булбулман, чаманимдан айирма мани...

Ek 6.3. Serbest şiir (2)

EK 7 “Bahar Gelir Bağlara” kitabından ‘Ana zemin’, ‘Rahanızlık’ şiirleri

Ek 7.1.Kitabın kapak resmi

Ek 7.2. Ana zemin

ОНА ЗАМИН

Инграб юборарди аллақачонлар,
Мудом қаноатда сақламай сукут.
Юраги ғичирлаб харсангтош қадар,
Кулга айланарди ундаги вужуд.

Кўкларга соврилиб мисли болу пар
Сингиб кетар эди йўқликка мангу,
Башарнинг бахти-чун дунёда агар
Бўлмаса эътиқод, ишонч ва орзу!

EK4 Değerli Şair Dedehan Hasan'dan Tebrik...

Ўзим, Белма, сенинг ишодий-
илмий ишларингга ўзгал
истикболлар тилайман.

Ўзбек дунёсининг қорлоқ юлдузи
бу л мотингги негда-негда
истайман. Сenga бахт ва
Омадлар ёр бўлишини тиларчи-
таолодан ўтқиниб сўрайман.

Сenga ойдин бул тилаб,
Ҳадаҳои Ҳасан.

Д. Ҳасан

01.04.2016.

Тошкент Ўзбекистон.

EK 4 Değerli Şair Dedehan Hasan’dan Tebrik... (Türkçe)

Kızım Belma, senin ilmîn icadî çalışmalarında güzel istikbâller dilerim. Türk dünyasının parlak yıldızı olmanı çok istiyorum. Senin baht ve mutlu olmanı Allah’tan dilerim...

Hürmet ile Dedehan HASAN

01.14.2016

Taşkent/ ÖZBEKİSTAN

ÖZ GEÇMİŞ

15 Ağustos 1990'da Bartın'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Bartın'da tamamladı. 2009 yılında girdiği, Fatih Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümünden 2013'te mezun oldu. 2014 yılında aynı üniversitede Fen Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümünde yüksek lisans eğitimine başladı. 2015 yılında Bartın'da sözleşmeli öğretmenlik yaptı. Bekar.

